

1. ULUSLARARASI & 3. ULUSAL ÇUKUROVA KADIN ÇALIŞMALARI KONGRESİ

20-21 Kasım 2024 / Adana, TÜRKİYE

3. ULUSAL ÇUKUROVA KADIN ÇALIŞMALARI KONGRESİ BİLDİRİLER KİTABI

EDİTÖR

Doç. Dr. Burcu AVCIBAY VURGEÇ

Editör Yardımcıları

Doç. Dr. Hatice YAZGAN

Doç. Dr. Mine Tülin ZATEROĞLU

Dr. Öğr. Üyesi Olcay KARACAN

ISBN: 978-625-8254-63-1

1. ULUSLARARASI & 3. ULUSAL ÇUKUROVA KADIN ÇALIŞMALARI KONGRESİ

20-21 Kasım 2024 / Adana, TÜRKİYE

3. ULUSAL ÇUKUROVA KADIN ÇALIŞMALARI KONGRESİ BİLDİRİLER KİTABI

EDİTÖR

Doç. Dr. Burcu AVCIBAY VURGEÇ

Editör Yardımcıları

Doç. Dr. Hatice YAZGAN
Doç. Dr. Mine Tülin ZATEROĞLU
Dr. Öğr. Üyesi Olcay KARACAN

Bu Kitabın Tüm Hakları IKSAD Yayınevi'ne aittir.
Yazarlar etik ve hukuki olarak eserlerden sorumludurlar.

IKSAD Yayınevi – 2024 ©

Yayın Tarihi: 20.12.2024

ISBN: 978-625-8254-63-1

KONGRE KİMLİĞİ

KONGRE ADI

1. ULUSLARARASI & 3. ULUSAL
ÇUKUROVA KADIN ÇALIŞMALARI KONGRESİ

TARİH ve YER

20-21 Kasım 2024 / Çukurova Üniversitesi, Adana, Türkiye

ORGANİZASYON

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
İksad Institute

KOORDİNATÖR

Gönül EDEŞLER
Neslihan BALCI

KABUL EDİLEN BİLDİRİ SAYISI- 33

RED EDİLEN BİLDİRİ SAYISI- 10

KATILIMCI ÜLKE

Türkiye-33

*Çift kör değerlendirme süreci

KONGRE ONURSAL BAŞKANI

Prof. Dr. Hamit Emrah BERİŞ - Çukurova Üniversitesi Rektörü, Türkiye

KONGRE BAŞKANI

Prof. Dr. Nigar YARPUZ BOZDOĞAN - Çukurova Üniversitesi, Türkiye

DÜZENLEME KURULU ÜYELERİ

Prof. Dr. Nüket ELPEZE ERGEÇ - Çukurova Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Müge KANTAR DAVRAN - Çukurova Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. M. Eren ÖZTEKİN - Çukurova Üniversitesi, Türkiye

Doç. Dr. Hatice YAZGAN - Çukurova Üniversitesi, Türkiye

Doç. Dr. Burcu AVCIBAY VURGEÇ - Çukurova Üniversitesi, Türkiye

Doç. Dr. Mine Tülin ZATEROĞLU - Çukurova Üniversitesi, Türkiye

Dr. Öğr. Üyesi Olcay KARACAN - Çukurova Üniversitesi, Türkiye

SEKRETERYA

Prof. Dr. Serin MEZARCI Z - Çukurova Üniversitesi, Türkiye

Doç. Dr. Mine Tülin ZATEROĞLU - Çukurova Üniversitesi, Türkiye

Doç. Dr. Aygül DÜZENLİ - Çukurova Üniversitesi, Türkiye

Öğr. G r. Dr. Beyza KABADAYI - Çukurova Üniversitesi, Türkiye

Öğr. G r. Seda DEMİRCİ - Çukurova Üniversitesi, Türkiye

ArŐ. G r. Azad DURAK - Çukurova Üniversitesi, Türkiye

Esmay UZAN - Çukurova Üniversitesi, Türkiye

Ayşe KELKİT - Çukurova Üniversitesi, Türkiye

İnci GEDİKOĞLU - Çukurova Üniversitesi, Türkiye

AyŐegül TEMEL - Çukurova Üniversitesi, Türkiye

BİLİM KURULU ÜYELERİ

Prof. Dr. Müge KANTAR DAVRAN - Çukurova Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. GülŐah SEYDAOĞLU - Çukurova Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Fatma ÇEVİK - Çukurova Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Nüket ELPEZE ERGEÇ - Çukurova Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Naime Zülal ELEKCİOĞLU - Çukurova Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Serin MEZARCI Z - Çukurova Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Mehmet Eren ÖZTEKİN - Çukurova Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Sema YILDIRIM BECERİKLİ - Ankara Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Meral SERASLAN - Selçuk Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Gülen ÖZDEMİR - Tekirdağ Namık Kemal University, Türkiye

Prof. Dr. Harpreet Kaur JASWAL - Delhi Üniversitesi, Hindistan

Prof. Dr. Irina DERGACHEVA - Moskova Devlet Kültür Enstitüsü, Hindistan

Prof. Ana CAMPINA - Fernando Pessoa Üniversitesi, Portekiz

Prof. Pranita Gaur - Delhi Üniversitesi, Mata Sundri College for Women, Hindistan

Prof. Sevinc RAHIMOVA - Bak Kız Üniversitesi, Azerbaycan

Prof. Violla MAKHZOUM - Lübnan Üniversitesi

Prof. Dr. Laura DIACONU (MAXIM) - "Al. I. Cuza" Üniversitesi, Romanya

Prof. Dr. Sadhna Jain - Delhi Üniversitesi, Hindistan

1. ULUSLARARASI & 3. ULUSAL ÇUKUROVA KADIN ÇALIŞMALARI KONGRESİ

20-21 Kasım 2024 / Adana, TÜRKİYE

(Bildiriler Kitabı)

<https://tr.iksadkongre.com/kadaum>

Prof. Dr. Daljit Kaur - Mata Sundari Koleji, Delhi Üniversitesi, Hindistan
Doç. Dr. Funda Gülay KADIOĞLU - Çukurova Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Burcu AVCIBAY VURGEÇ - Çukurova Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Fatma ŞAHİN - Çukurova Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Ayşe İpek KOCA BALLI - Çukurova Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Hatice YAZGAN - Çukurova Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Özlem ŞENYİĞİT SARIKAYA - Çukurova Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. F. Bihter ZAIMOĞLU ONAT - Çukurova Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. İrem KAVASOĞLU - Çukurova Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Dilek SAY - Çukurova Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Metehan ÇELİK - Çukurova Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Tüzün AYTEKİN - Çukurova Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. İlkay KUTLAR - Akdeniz Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Emine YILMAZ - Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Süheyla ÜÇİŞİK ERBİLEN - Doğu Akdeniz Üniversitesi, KKTC
Doç. Dr. Mukhayyokhon SAIDOVA - Taşkent Devlet Teknik Üniversitesi, Özbekistan
Doç. Dr. Aygül DÜZENLİ - Çukurova Üniversitesi, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Fela ÖZBEY - Çukurova Üniversitesi, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Olcay KARACAN - Çukurova Üniversitesi, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Ebru ERÜNAL ÜSDÜN - Çukurova Üniversitesi, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Esra DEMİRTÜRK - Çukurova Üniversitesi, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Hülya SAYGI - Çukurova Üniversitesi, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Fatma YENİLMEZ - Çukurova University, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Gönül SEVİNÇ - Harran Üniversitesi, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Fatma ÖCAL KARA - Harran Üniversitesi, Türkiye
Öğr. Gör. Dr. Nermin TANBUROĞLU - Çukurova Üniversitesi, Türkiye
Öğr. Gör. Dr. Ayşenur MUTLU - Çukurova Üniversitesi, Türkiye
Öğr. Gör. Dr. Beyza KABADAYI - Çukurova Üniversitesi, Türkiye
Öğr. Gör. Dr. Dilek Nesrin AKMAN KONAKLI - Çukurova Üniversitesi, Türkiye
Öğr. Gör. Dr. Gülay HALİDİ - Çukurova Üniversitesi, Türkiye
Öğr. Gör. Dr. Seda DEMİRCİ - Çukurova Üniversitesi, Türkiye
Dr. Alketa Çausi - Tiran Spor Üniversitesi, Arnavutluk
Dr. Bushra Sumaiya - İntegral Üniversitesi, Hindistan
Dr. Shahnila Tariq - Profesyonel Psikoloji Okulu (SPP) Yönetim ve Teknoloji Üniversitesi, Pakistan
Dr. Irina-Ana Drobot - İnşaat Mühendisliği Teknik Üniversitesi Bükreş, Romanya
Dr. Ananda Majumdar - Harvard Üniversitesi, ABD
Dr. K.R.PADMA - Sri Padmavati Mahila Visvavidyalayam Kadın Üniversitesi, Hindistan
Dr. Naseem Akhter - Shaheed Benazir Butto Kadın Üniversitesi, Pakistan
Dr. Miranda Jankhoteli - Gürcistan Teknik Üniversitesi, Gürcistan
Dr. Eliona GREMI - A. Xhuvani Üniversitesi, Arnavutluk
Dr. Shom Prakash Kushwaha - İntegral Üniversitesi, Hindistan
Dr. Jyoti PANDEY - APS Üniversitesi, Hindistan

1. ULUSLARARASI & 3. ULUSAL ÇUKUROVA KADIN ÇALIŞMALARI KONGRESİ

20-21 Kasım 2024 / Adana, TÜRKİYE

3. ULUSAL ÇUKUROVA KADIN ÇALIŞMALARI KONGRESİ KONGRE PROGRAMI

Önemli, Dikkatle Okuyunuz Lütfen

- Kongremizde Yazım Kurallarına uygun gönderilmiş ve bilim kurulundan geçen bildiriler için online (video konferans sistemi üzerinden) sunum imkanı sağlanmıştır.
- Online sunum yapabilmek için <https://zoom.us/join> sitesi üzerinden giriş yaparak "Meeting ID or Personal Link Name" yerine ID numarasını girerek oturuma katılabilirsiniz.
- Zoom uygulaması ücretsizdir ve hesap oluşturmaya gerek yoktur.
- Zoom uygulaması kaydolmadan kullanılabilir.
- Uygulama tablet, telefon ve PC'lerde çalışıyor.
- Her oturumdaki sunucular, sunum saatinden 5 dk öncesinde oturuma bağlanmış olmaları gerekmektedir.
- Tüm kongre katılımcıları canlı bağlanarak tüm oturumları dinleyebilir.
- Moderatör – oturumdaki sunum ve bilimsel tartışma (soru-cevap) kısmından sorumludur.

Dikkat Edilmesi Gerekenler- TEKNİK BİLGİLER

- Bilgisayarınızda mikrofon olduğuna ve çalıştığına emin olun.
- Zoom'da ekran paylaşma özelliğine kullanabilmelisiniz.
- Kabul edilen bildiri sahiplerinin mail adreslerine Zoom uygulamasında oluşturduğumuz oturuma ait ID numarası gönderilecektir.
- Katılım belgeleri kongre sonunda tarafınıza pdf olarak gönderilecektir
- Kongre programında yer ve saat değişikliği gibi talepler dikkate alınmayacaktır

-Açılış Töreni-

Tarih: 20.11.2024

Zaman: 10:00-11:00

Yer: Çukurova Üniversitesi Mithat Özsan Amfisi

Çukurova Üniversitesi Devlet Konservatuvarı

Toplantı ID: 897 0755 8402

Şifre: 131313

Bağlantı Linki:

<https://us02web.zoom.us/j/89707558402?pwd=Y33RoY9eQBSCl9RujgoG02v8BzrHdr.1>

1. ULUSLARARASI & 3. ULUSAL ÇUKUROVA KADIN ÇALIŞMALARI KONGRESİ

20-21 Kasım 2024 / Adana, TÜRKİYE

(Bildiriler Kitabı)

<https://tr.iksadkongre.com/kadaum>

20.11.2024 | YÜZ YÜZE OTURUM-2

Ankara Yerel Saati: 13:00-15:00

Çukurova Üniversitesi Mithat Özsan Küçük Amfi

OTURUM BAŞKANI: Prof. Dr. Nüket ELPEZE ERGEÇ

Authors	Affiliation	Presentation title
Hande İSAOĞLU Arşun URAS	Yıldız Teknik Üniversitesi İstanbul Üniversitesi	19. VE 20. YÜZYIL BATI VE TANZİMAT DÖNEMİ SEÇİLİ EDEBİ ESERLERDE KADIN KİMLİĞİ, TOPLUMSAL NORMLAR VE FEMİNİST İMGELER
Seher GÜNDÜZ Arşun URAS	İstanbul Üniversitesi	KADIN ÖZGÜRLEŞME YOLCULUĞUNA EDEBİ TRAVMA KURAMI IŞIĞINDA BİR BAKIŞ: ANGELOU VE LİVANELİ
İnci GEDİKOĞLU	Çukurova Üniversitesi	TÜRK KADINLAR BİRLİĞİ SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASI
Aslı YEŞİL	Mersin Üniversitesi	ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNDE TOPLUMSAL ROL FARKINDALIĞI OLUŞTURMAYA YÖNELİK BİR EYLEM ARAŞTIRMASI
Mehmet Ali DEMİR Gökhan EŞEL	Erciyes Üniversitesi	SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA KADINLAR
Zeynep AVCU	Kütahya Dumlupınar Üniversitesi	TÜRKİYE'DE KADINLARIN SİYASETE KATILIMI: ADANA ÖRNEĞİNDE CİNSİYET EŞİTLİĞİ VE TEMSİL MÜCADELESİ
Asiye Melek DİNÇ	Mardin Artuklu Üniversitesi	FEMİNİST DÜŞÜNCE ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEME: SABİHA VE ZEKERİYA SERTEL İLE JOHN STUART VE HARRİET TAYLOR MİLL'İN FEMİNİZMLERİ
Pınar GÜVEN Vedat ÖZYAZGAN	Haliç Üniversitesi	SÜDÜRÜLEBİLİR MODA İÇİN İLERİ DÖNÜŞÜM: EL ÖRGÜSÜNÜN KADIN ZANAATKARLAR İLE GELİŞTİRİLMESİ

(Tüm konuşmacıların oturum başlamadan 10 dakika önce oturuma gelmesi gerekmektedir)
Moderatör sunumun sorunsuz ilerlemesinden, grup tartışmasının ve dinamiklerin yönetilmesinden sorumludur.

20.11.2024 | YÜZ YÜZE OTURUM-2

Ankara Yerel Saati: 15:³⁰-17:³⁰

Çukurova Üniversitesi Mithat Özsan Küçük Amfi

OTURUM BAŞKANI: Doç. Dr. Dilek SAY

Authors	Affiliation	Presentation title
Sena DOĞRUYOL	Çağ Üniversitesi	KADINLARIN KOLEKTİF BENLİK SAYGISI, AYRIMCILIK VE İYİ OLUŞ DÜZEYİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
Gamze ÖZEL	Gaziantep Üniversitesi	GERÇEK MEKÂNDAN KURGUSAL MEKÂNA GÖÇ: FEMİNİST ÜTOPYALAR
Deniz ÖZEL	Gaziantep Üniversitesi	KADININ ADI HÂLÂ MI YOK?
Derya ÖZKAN Buse POLAT	İzmir Ekonomi Üniversitesi	FARKINDA: KESİŞİMSELLİK ÜZERİNE BİR EGZERSİZ
Y. Aksa ERTEM	Kilis 7 Aralık Üniversitesi	SABAH KUŞAĞI PROGRAMLARININ KADINI DEĞERSİZLEŞTİRMESİ
Emircan KÜÇÜK	Süleyman Demirel Üniversitesi	KADIN KOOPERATİFLERİNİN SOSYAL MEDYA KULLANIMI İLE YERELDE KADIN GÖRÜNÜRLÜĞÜ İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ: ISPARTA ÖRNEĞİ
Meltem ÖZBAY	Çukurova Üniversitesi	YEREL YÖNETİMLERİN CİNSİYET PERSPEKTİFİ: KADIN KAVRAMININ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİ STRATEJİK PLANLARINDAKİ YERİ
Gamze AĞARTIOĞLU KUNDAKÇI Aynur UYSAL TORAMAN Zeynep ARABACI	İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Ege Üniversitesi Kastamonu Üniversitesi	HEMŞİRELİK ÖĞRENCİLERİNİN EŞ/PARTNER ŞİDDETİNİ YÖNETMEYE HAZIR OLMA ÖLÇEĞİ: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI
Esmâ UZAN Müge KANTAR DAVRAN	Çukurova Üniversitesi	KADIN VE TOPLUM DÖNÜŞÜMÜNDEKİ YERİ

(Tüm konuşmacıların oturum başlamadan 10 dakika önce oturuma gelmesi gerekmektedir)
Moderatör sunumun sorunsuz ilerlemesinden, grup tartışmasının ve dinamiklerin yönetilmesinden sorumludur.

21.11.2024 | OTURUM-1 | SALON-6

Ankara Yerel Saati: 12:³⁰-14:³⁰

Zoom ID: 897 0755 8402 | Şifre: 131313

OTURUM BAŞKANI: Fatma ÖCAL KARA

Authors	Affiliation	Presentation title
Sena KÜRKÜ	Dokuz Eylül Üniversitesi	GİŞE BAŞARISIZLIĞINDAN KÜLT STATÜSÜNE KADIN TEMSİLİNİN YENİDEN İNŞASI: JENNIFER'S BODY (2009) FİLMİNE ELEŞTİREL BİR BAKIŞ
Esin KOÇ	Kadın Fotoğrafçılar Derneği Başkanı	KADIN FOTOĞRAFÇILARIN ELEŞTİREL YAKLAŞIMIYLA TASARIM NESNESİ OLARAK KADIN BEDENİ
İlayda MERİÇ	Ege Üniversitesi	HRİSTİYAN İKONOĞRAFİSİNDE GÜNAHKÂR KADIN İMGESİ
Burcu TUYGAN	Ankara Üniversitesi	ÇOCUK YAŞTA EVLİLİKLER: CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNİN KÜLTÜREL SAVUNMA VE CEZA HUKUKUNDAKİ HATA KURUMLARIYLA PEKİŞTİRİLMESİ
Aslı ÇİLLİOĞLU KARADEMİR Demet NARİN	Bartın Üniversitesi Düzce Üniversitesi	FIRSATLAR VE TEHDİTLER EKSENİNDE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNİN YEREL KALKINMAYA KATKISI
Serap MADENLİ Fatma ÖCAL KARA	Harran Üniversitesi	KADININ GÜÇLENMESİNDE KOOPERATİFLERİN ROLÜ: SINIRLI SORUMLU KIZILTEPE İLÇESİ ÜRETEN KADINLAR TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ ÖRNEĞİ
Bahar MARABA	İstanbul Beykent Üniversitesi	BÜYÜK BEDEN KADIN GİYİMİNDE KONFOR VE ERGONOMİ

(Tüm konuşmacıların oturum başlamadan 10 dakika önce oturuma bağlanması gerekmektedir)
Moderatör sunumun sorunsuz ilerlemesinden, grup tartışmasının ve dinamiklerin yönetilmesinden sorumludur.

21.11.2024 | OTURUM-2 | SALON-6

Ankara Yerel Saati: 15:00-17:00

Zoom ID: 897 0755 8402 | Şifre: 131313

OTURUM BAŞKANI: Erol SUNGUR

Authors	Affiliation	Presentation title
Duygu ÖZER	Antalya Belek Üniversitesi	EVLİ KADINLARIN BEDEN ALGISI VE CİNSEL İYİ OLUŞLARINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA
Şengül AKBULUT Ali BAYKAL	Bahçeşehir Üniversitesi	ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUK ANNELERİNDE EBEVEYNLİK STRESİ VE EBEVEYN ÇOCUK İLİŞKİSİ
Hatice Ece GÜLER Zeynep Afra AKSOY	Hacettepe Üniversitesi	ADİL DÜNYA İNANCI BAĞLAMINDA “MAĞDURU SUÇLAMA” VE “KADINA YÖNELİK ŞİDDET” BİR İNCELEME YAZISI
Gülcan TÜRKOĞLU Serap GÖNCÜ Özgül ANİTAŞ	Adana Meslek Yüksekokulu Çukurova Üniversitesi	ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE KADIN İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ KONUSUNDA FARKINDALIK ARAŞTIRMASI
Müzeyyen YILMAZ	Gaziantep Üniversitesi	GÖÇ VE İSTİHDAM: GAZİANTEP’TE YAŞAYAN SURİYELİ KADINLARIN MESLEKİ EĞİTİM KURS DENEYİMLERİ
Erol SUNGUR	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	KADIN ÇALIŞMALARINDA YÖNTEMSSEL HATALARIN OLGULARIN GERÇEKLİĞİNİ SAPTIRMASI ve BİLİMSELLİĞİN İTİBARINI İSTİSMAR ETMESİ: “DİP DALGA 2 KADIN ÖRNEĞİ”
Sibel AÇAR SALTAN Pınar ASLANKESER	Ankara Üniversitesi	AKTİF ÇALIŞMA YAŞAMINDAKİ ÖĞRETMENLERİN ÖĞRENCİLERE YÖNELİK TOPLUMSAL CİNSİYET TUTUMLARINA YÖNELİK SINIRLI BİR ARAŞTIRMA: ŞIRNAK VE ADANA ÖRNEĞİ
Zeynep ALTAN Sakın CAN	İstanbul Beykent Üniversitesi Doğuş Üniversitesi	“BİLİŞİM ALANINDA ÇALIŞAN KADIN” ÇALIŞMASI İÇİN GLOBAL ÖLÇEKTEKİ KADIN ÇALIŞMALARININ DEĞERLENDİRMESİ
Başak HIRA ARSLAN	Gaziantep Üniversitesi	EŞİTLİKTEN FARKLILIĞA: FEMİNİST HAREKET VE TEORİNİN TARİHSEL GELİŞİMİNE KISA BİR BAKIŞ

(Tüm konuşmacıların oturum başlamadan 10 dakika önce oturuma bağlanması gerekmektedir)
Moderatör sunumun sorunsuz ilerlemesinden, grup tartışmasının ve dinamiklerin yönetilmesinden sorumludur.

FOTOĞRAF GALERİSİ

1. ULUSLARARASI & 3. ULUSAL ÇUKUROVA KADIN ÇALIŞMALARI KONGRESİ
20-21 Kasım 2024 / Adana, TÜRKİYE
(Bildiriler Kitabı)
[https:// tr.iksadkongre.com/kadaum](https://tr.iksadkongre.com/kadaum)

1. ULUSLARARASI & 3. ULUSAL ÇUKUROVA KADIN ÇALIŞMALARI KONGRESİ
20-21 Kasım 2024 / Adana, TÜRKİYE
(Bildiriler Kitabı)
[https:// tr.iksadkongre.com/kadaum](https://tr.iksadkongre.com/kadaum)

1. ULUSLARARASI & 3. ULUSAL ÇUKUROVA KADIN ÇALIŞMALARI KONGRESİ
20-21 Kasım 2024 / Adana, TÜRKİYE
(Bildiriler Kitabı)
[https:// tr.iksadkongre.com/kadaum](https://tr.iksadkongre.com/kadaum)

1. ULUSLARARASI & 3. ULUSAL ÇUKUROVA KADIN ÇALIŞMALARI KONGRESİ
20-21 Kasım 2024 / Adana, TÜRKİYE
(Bildiriler Kitabı)
<https://tr.iksadkongre.com/kadaum>

1. ULUSLARARASI & 3. ULUSAL ÇUKUROVA KADIN ÇALIŞMALARI KONGRESİ
20-21 Kasım 2024 / Adana, TÜRKİYE
(Bildiriler Kitabı)
[https:// tr.iksadkongre.com/kadaum](https://tr.iksadkongre.com/kadaum)

1. ULUSLARARASI & 3. ULUSAL ÇUKUROVA KADIN ÇALIŞMALARI KONGRESİ
20-21 Kasım 2024 / Adana, TÜRKİYE
(Bildiriler Kitabı)
<https://tr.iksadkongre.com/kadaum>

1. ULUSLARARASI & 3. ULUSAL ÇUKUROVA KADIN ÇALIŞMALARI KONGRESİ
20-21 Kasım 2024 / Adana, TÜRKİYE
(Bildiriler Kitabı)
<https://tr.iksadkongre.com/kadaum>

1. ULUSLARARASI & 3. ULUSAL ÇUKUROVA KADIN ÇALIŞMALARI KONGRESİ
20-21 Kasım 2024 / Adana, TÜRKİYE
(Bildiriler Kitabı)
<https://tr.iksadkongre.com/kadaum>

1. ULUSLARARASI & 3. ULUSAL ÇUKUROVA KADIN ÇALIŞMALARI KONGRESİ
20-21 Kasım 2024 / Adana, TÜRKİYE
(Bildiriler Kitabı)
[https:// tr.iksadkongre.com/kadaum](https://tr.iksadkongre.com/kadaum)

1. ULUSLARARASI & 3. ULUSAL ÇUKUROVA KADIN ÇALIŞMALARI KONGRESİ
20-21 Kasım 2024 / Adana, TÜRKİYE
(Bildiriler Kitabı)
[https:// tr.iksadkongre.com/kadaum](https://tr.iksadkongre.com/kadaum)

1. ULUSLARARASI & 3. ULUSAL ÇUKUROVA KADIN ÇALIŞMALARI KONGRESİ
20-21 Kasım 2024 / Adana, TÜRKİYE
(Bildiriler Kitabı)
[https:// tr.iksadkongre.com/kadaum](https://tr.iksadkongre.com/kadaum)

1. ULUSLARARASI & 3. ULUSAL ÇUKUROVA KADIN ÇALIŞMALARI KONGRESİ
20-21 Kasım 2024 / Adana, TÜRKİYE
(Bildiriler Kitabı)
[https:// tr.iksadkongre.com/kadaum](https://tr.iksadkongre.com/kadaum)

1. ULUSLARARASI & 3. ULUSAL ÇUKUROVA KADIN ÇALIŞMALARI KONGRESİ
20-21 Kasım 2024 / Adana, TÜRKİYE
(Bildiriler Kitabı)
[https:// tr.iksadkongre.com/kadaum](https://tr.iksadkongre.com/kadaum)

1. ULUSLARARASI & 3. ULUSAL ÇUKUROVA KADIN ÇALIŞMALARI KONGRESİ
20-21 Kasım 2024 / Adana, TÜRKİYE
(Bildiriler Kitabı)
[https:// tr.iksadkongre.com/kadaum](https://tr.iksadkongre.com/kadaum)

zoom Workplace

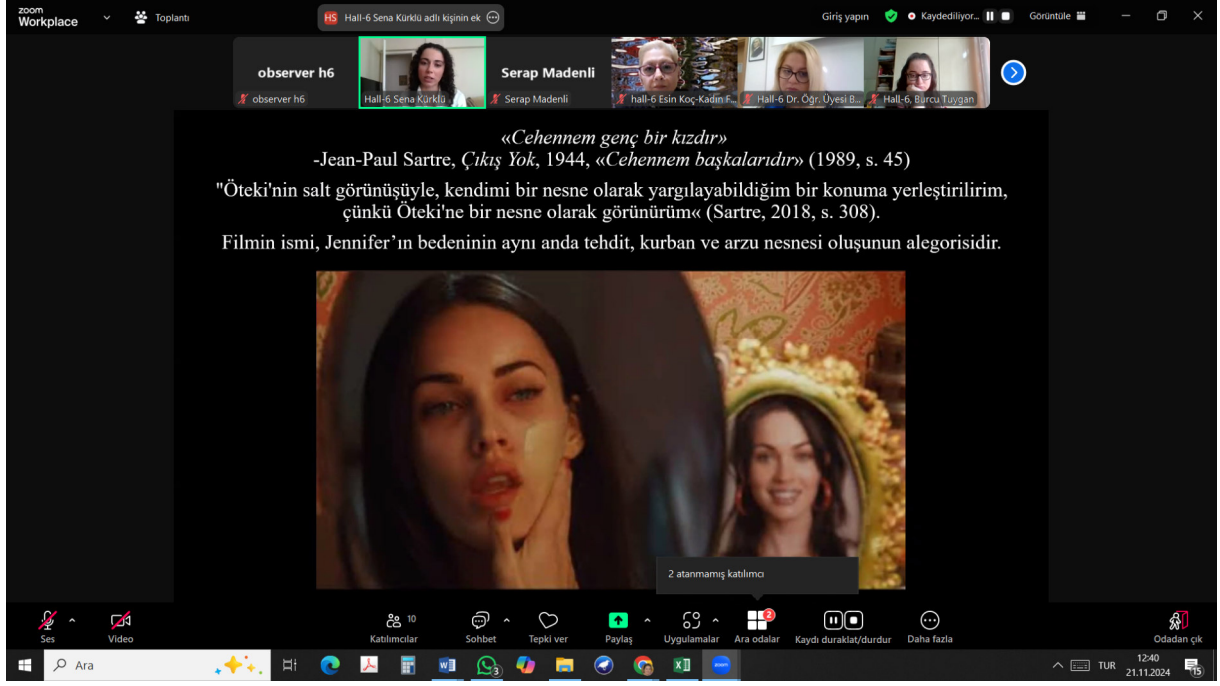
Hall-6 Sena Kırkku adlı kişinin ekranı

Giriş yapın Kaydediliyor... Görüntüle

observer h6 Serap Madenli

observer h6 Hall-6 Sena Kırkku Serap Madenli Hall-6 Esin Koç-Kadim F... Hall-6 Dr. Öğr. Üyesi B... Hall-6 Burcu Tuysan

«Cehennem genç bir kızdır»
-Jean-Paul Sartre, *Çıkış Yok*, 1944, «Cehennem başkalarıdır» (1989, s. 45)
"Öteki'nin salt görünüşüyle, kendimi bir nesne olarak yargılayabildiğim bir konuma yerleştirilirim, çünkü Öteki'ne bir nesne olarak görünürüm« (Sartre, 2018, s. 308).
Filmin ismi, Jennifer'in bedeninin aynı anda tehdit, kurban ve arzu nesnesi oluşunun alegorisidir.

zoom Workplace

Serap Madenli adlı kişinin ekranı

Giriş yapın Kaydediliyor... Görüntüle

observer h6 Serap Madenli H-6 asli karademir FATMA ÖCAL KARA Hall-6 DEMET N... Hall-6, Burcu Tu...

observer h6 Serap MADENLİ H-6 asli karademir FATMA ÖCAL KARA Hall-6 DEMET NARİN Hall-6, Burcu Tuysan

BİLDİRİ SUNUM - PowerPoint

Dozaya Gökç Ekle Çiz Tasarım Geçişler Animasyonlar Slayt Gösterisi Gözden Geçir Görünüm Yardım Ne yapmak istediğinizi söyleyin Oturum açın Paylaş

Yapıştır Kopyala Silme Silme Bölüm Slaytlar Başlangıç Boyutları

K T A S *24* - Aa - A - A - Sembollerle Düzenleyin

Yazı Tipi Paragraf

Yerleştir Hali Stiller Çizim

Şekli Dalgaları Bul Değiştir Seç - Şekli Ana Hattı Şekli Etkileri

23

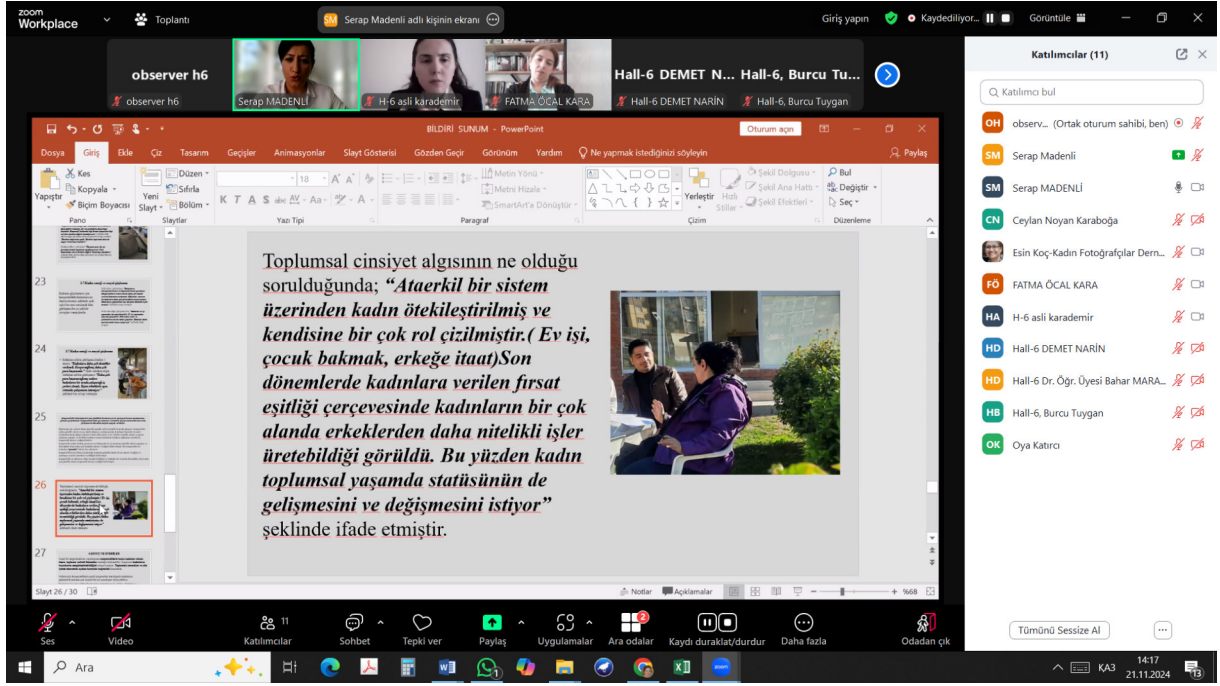
24

25

26

27

Toplumsal cinsiyet algısının ne olduğu sorulduğunda; **“Ataerkil bir sistem üzerinden kadın ötekileştirilmiş ve kendisine bir çok rol çizilmiştir. (Ev işi, çocuk bakmak, erkeğe itaat) Son dönemlerde kadınlara verilen fırsat eşitliği çerçevesinde kadınların bir çok alanda erkeklerden daha nitelikli işler üretebildiği görüldü. Bu yüzden kadın toplumsal yaşamda statüsünün de gelişmesini ve değişmesini istiyor”** şeklinde ifade etmiştir.

İÇİNDEKİLER

YAZARLAR	SUNUM BAŞLIĞI	SAYFA NUMARASI
Hande İSAOĞLU Arşun URAS	19. VE 20. YÜZYIL BATI VE TANZİMAT DÖNEMİ SEÇİLİ EDEBİ ESERLERDE KADIN KİMLİĞİ, TOPLUMSAL NORMLAR VE FEMİNİST İMGELER	1
Seher GÜNDÜZ Arşun URAS	KADIN ÖZGÜRLEŞME YOLCULUĞUNA EDEBİ TRAVMA KURAMI IŞIĞINDA BİR BAKIŞ: ANGELOU VE LİVANELİ	2
İnci GEDİKOĞLU	TÜRK KADINLAR BİRLİĞİ SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASI	3
Aslı YEŞİL	ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNDE TOPLUMSAL ROL FARKINDALIĞI OLUŞTURMAYA YÖNELİK BİR EYLEM ARAŞTIRMASI	4
Mehmet Ali DEMİR Gökhan EŞEL	SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA KADINLAR	5
Zeynep AVCU	TÜRKİYE'DE KADINLARIN SİYASETE KATILIMI: ADANA ÖRNEĞİNDE CİNSİYET EŞİTLİĞİ VE TEMSİL MÜCADELESİ	6
Asiye Melek DİNÇ	FEMİNİST DÜŞÜNCE ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEME: SABİHA VE ZEKERİYA SERTEL İLE JOHN STUART VE HARRİET TAYLOR MİLL'İN FEMİNİZMLERİ	7-10
Pınar GÜVEN Vedat ÖZYAZGAN	SÜDÜRÜLEBİLİR MODA İÇİN İLERİ DÖNÜŞÜM: EL ÖRGÜSÜNÜN KADIN ZANAATKARLAR İLE GELİŞTİRİLMESİ	11-25
Sena DOĞRUYOL	KADINLARIN KOLEKTİF BENLİK SAYGISI, AYRIMCILIK VE İYİ OLUŞ DÜZEYİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	26
Gamze ÖZEL	GERÇEK MEKÂNDAN KURGUSAL MEKÂNA GÖÇ: FEMİNİST ÜTOPYALAR	27
Deniz ÖZEL	KADININ ADI HÂLÂ MI YOK?	28

Derya ÖZKAN Buse POLAT	FARKINDA: KESİŞİMSSELLİK ÜZERİNE BİR EGZERSİZ	29
Y. Aksa ERTEM	SABAH KUŞAĞI PROGRAMLARININ KADINI DEĞERSİZLEŞTİRMESİ	30
Emircan KÜÇÜK	KADIN KOOPERATİFLERİNİN SOSYAL MEDYA KULLANIMI İLE YERELDE KADIN GÖRÜNÜRLÜĞÜ İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ: ISPARTA ÖRNEĞİ	31-37
Meltem ÖZBAY	YEREL YÖNETİMLERİN CİNSİYET PERSPEKTİFİ: KADIN KAVRAMININ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİ STRATEJİK PLANLARINDAKİ YERİ	38-49
Gamze AĞARTIOĞLU KUNDAKÇI Aynur UYSAL TORAMAN Zeynep ARABACI	HEMŞİRELİK ÖĞRENCİLERİNİN EŞ/PARTNER ŞİDDETİNİ YÖNETMEYE HAZIR OLMA ÖLÇEĞİ: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI	50-51
Esmâ UZAN Müge KANTAR DAVRAN	KADIN VE TOPLUM DÖNÜŞÜMÜNDEKİ YERİ	52-64
Sena KÜRKLÜ	GİŞE BAŞARISIZLIĞINDAN KÜLT STATÜSÜNE KADIN TEMSİLİNİN YENİDEN İNŞASI: JENNIFER'S BODY (2009) FİLMİNE ELEŞTİREL BİR BAKIŞ	65-76
Esin KOÇ	KADIN FOTOĞRAFÇILARIN ELEŞTİREL YAKLAŞIMIYLA TASARIM NESNESİ OLARAK KADIN BEDENİ	77-87
İlayda MERİÇ	HRİSTİYAN İKONOĞRAFİSİNDE GÜNAHKÂR KADIN İMGESİ	88
Burcu TUYGAN	ÇOCUK YAŞTA EVLİLİKLER: CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNİN KÜLTÜREL SAVUNMA VE CEZA HUKUKUNDAKİ HATA KURUMLARIYLA PEKİŞTİRİLMESİ	89
Aslı ÇİLLİOĞLU KARADEMİR Demet NARİN	FIRSATLAR VE TEHDİTLER EKSENİNDE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNİN YEREL KALKINMAYA KATKISI	90-103

Serap MADENLİ Fatma ÖCAL KARA	KADININ GÜÇLENMESİNDE KOOPERATİFLERİN ROLÜ: SINIRLI SORUMLU KIZILTEPE İLÇESİ ÜRETEK KADINLAR TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ ÖRNEĞİ	104
Bahar MARABA	BÜYÜK BEDEN KADIN GIYİMİNDE KONFOR VE ERGONOMİ	105-111
Duygu ÖZER	EVLİ KADINLARIN BEDEN ALGISI VE CİNSEL İYİ OLUŞLARINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA	112-127
Şengül AKBULUT Ali BAYKAL	ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUK ANNELERİNDE EBEVEYNLİK STRESİ VE EBEVEYN ÇOCUK İLİŞKİSİ	128-143
Hatice Ece GÜLER Zeynep Afra AKSOY	ADİL DÜNYA İNANCI BAĞLAMINDA “MAĞDURU SUÇLAMA” VE “KADINA YÖNELİK ŞİDDET” BİR İNCELEME YAZISI	144
Gülcan TÜRKOĞLU Serap GÖNCÜ Özgül ANİTAŞ	ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE KADIN İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ KONUSUNDA FARKINDALIK ARAŞTIRMASI	145-158
Müzeyyen YILMAZ	GÖÇ VE İSTİHDAM: GAZİANTEP’TE YAŞAYAN SURIYELİ KADINLARIN MESLEKİ EĞİTİM KURS DENEYİMLERİ	159
Erol SUNGUR	KADIN ÇALIŞMALARINDA YÖNTEMSSEL HATALARIN OLGULARIN GERÇEKLİĞİNİ SAPTIRMASI ve BİLİMSELLİĞİN İTİBARINI İSTİSMAR ETMESİ: “DİP DALGA 2 KADIN ÖRNEĞİ”	160
Sibel AÇAR SALTAN Pınar ASLANKESER	AKTİF ÇALIŞMA YAŞAMINDAKİ ÖĞRETMENLERİN ÖĞRENCİLERE YÖNELİK TOPLUMSAL CİNSİYET TUTUMLARINA YÖNELİK SINIRLI BİR ARAŞTIRMA: ŞIRNAK VE ADANA ÖRNEĞİ	161-164
Zeynep ALTAN Sakin CAN	“BİLİŞİM ALANINDA ÇALIŞAN KADIN” ÇALIŞMASI İÇİN GLOBAL ÖLÇEKTEKİ KADIN ÇALIŞMALARININ DEĞERLENDİRMESİ	165-172
Başak HIRA ARSLAN	EŞİTLİK FARKLILIĞA: FEMİNİST HAREKET VE TEORİNİN TARİHSEL GELİŞİMİNE KISA BİR BAKIŞ	173

19. VE 20. YÜZYIL BATI VE TANZİMAT DÖNEMİ SEÇİLİ EDEBİ ESERLERDE KADIN KİMLİĞİ, TOPLUMSAL NORMLAR VE FEMİNİST İMGELER

Öğr. Gör. Hande İSAOĞLU

Yıldız Teknik Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu
ORCID: 0009-0000-8231-2486

Prof. Dr. Arsun URAS

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim
ORCID: 0000-0001-8266-2822

ÖZET

Bu çalışmada, 19. Yüzyıl ve erken 20. Yüzyıl toplumunda var olan baskıcı normların gölgesinde yaşamlarını sürdüren kadın karakterlerin psikolojik ve sosyolojik konumları Tanzimat ve Batı edebiyatı eserleri aracılığıyla ele alınacaktır. Bu kapsamda Batı Edebiyatından George Eliot'ın "The Mill on the Floss" (Floss Nehrindeki Değirmen), Gustave Flaubert'in "Madame Bovary", Tanzimat Edebiyatı'ndan Ahmet Mithat Efendi'nin "Dürdane Hanım" eserlerinde dönemin kadın figürü feminist edebi eleştiri kuramı ışığında değerlendirilecektir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini kadın karakterler aracılığıyla sorgulayan bu öncü eserler, benzer temaları farklı kültürel ve coğrafi bağlamlarda temsil etmektedir. Ele alınan bu üç eser, kadının bireysel kimlik mücadelesini ve geleneksel toplumsal normlar karşısındaki direnişini edebi düzlemde güçlü bir biçimde ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Sosyoloji, Edebiyat, Psikoloji alanlarını buluşturarak söylemde cinsiyet çalışmalarını ele alan Michelle M. Lazar'ın *Feminist Edebi Eleştiri Çözümlemesi* (2007) yaklaşımı ışığında söylemde kadının ikincil konumuna dayalı cinsiyet eşitsizliği gözler önüne serilecektir. Bu edebi eserlerdeki ana kadın karakterlerin kurgusu, psikolojik ve sosyolojik açıdan toplumda kadın ve erkek statüsünü ortaya koyan '*cinsiyet stereotipleri*', sosyo-politik oluşumlar sonucunda doğan '*kadın hakları*', baskıcı normların sebebiyet verdiği '*yalnızlaşma*', '*ötekileşme*' ve sonucundaki '*travma duygusu*', toplumda kadının trajik durumunun '*normalleştirilmesi*' kavramları etrafında değerlendirilecektir. Edebi açıdan ise, yazarın dili kodlaması, yazılı metinde dilin '*gizli güç dinamikleri*' ve '*dişil dil*' kullanımı dikkate alınarak feminist edebi eleştiri bağlamında yorumlanacaktır. Bu çalışma, 19. ve 20. Yüzyıl Doğu ve Batı kültürünü temsil eden üç eserdeki kadın karakterlerin farklılık ve paralellik gösterdikleri noktaları karşılaştırarak toplumsal cinsiyet rolleri tanımına alternatif bir bakış açısı sunacaktır. Dolayısıyla, FESÇ kapsamında kadının toplumdaki konumunu ele alan sosyolojik ve psikolojik alanlara da katkı sağlayabileceği düşüncesiyle disiplinler arası çalışmalara bir örnek oluşturabilecektir.

Anahtar Kelimeler: feminist imgeler, feminist edebi eleştiri, toplumsal cinsiyet rolleri, sosyoloji-psikoloji-edebiyat

KADIN ÖZGÜRLEŞME YOLCULUĞUNA EDEBİ TRAVMA KURAMI IŞIĞINDA BİR BAKIŞ: ANGELOU VE LİVANELİ

Seher GÜNDÜZ

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü
ORCID: 0009-0004-7252-1080

Prof. Dr. Arsun URAS

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü
ORCID: 0000-0001-8266-2822

ÖZET

Bu çalışmanın temel amacı, yaşadıkları toplum tarafından kimliksizleştirilen ve travmalarla susturulan kadının yeniden doğuşunu temsil eden Maya Angelou'nun *Kafesteki Kuş Neden Şakır Bilirim* (1969) ve Ömer Zülfü Livaneli'nin *Mutluluk* (2002) adlı eserlerini edebi travma kuramı ışığında incelemektir. Bu amaçla, farklı kültür ve dönemleri temsil eden bu eserlerde, kadının değişen coğrafya ve zamana rağmen yok sayıldığı ileri sürülerek, kimliğini kendi iç dinamikleriyle yeniden oluşturma sürecine dair söylem örnekleri yorumlanacaktır. Angelou, otobiyografik eserinde Afro-Amerikan toplumunda ırk ve cinsiyet ayrımcılığının gölgesinde var olmaya çalışan bir kadını resmederken, Livaneli Türkiye'nin doğusundaki ataerkil yapı ve töre ile mücadele eden bir kadın karakterini öne çıkarır. Yazarların seçili kitapları, tecavüz sonucu travmatik yaşantılara maruz kalan kadın karakterlerin olumsuz deneyimlere karşı gösterdikleri direnç sayesinde, travma sonrası iyileşme ve büyüme sürecini ele alışları açısından benzerlik göstermektedir. Bu eserler, travmayı aktarma ve anlama bağlamında, Cathy Caruth'un *Edebi Travma Kuramı* kapsamında ele alındıktan sonra, travma sonrası iyileşme ve büyüme süreci de Judith L. Herman'ın *İyileşmenin Evreleri* yaklaşımı ile değerlendirilecektir. Eserlerindeki anlatılarda güçlü söylemlerle, okuyucuya travmaya tanıklık etme fırsatı sağlayan Angelou ve Livaneli, sessiz bir yara olan travmaya edebiyatın ses olabileceğini ortaya koymaktadırlar. Bu yönüyle de edebiyatın evrenselliğine ışık tutmaktadırlar. Sonuç olarak, toplumun kadın-karşıtı yapıları tarafından demir kafeslere mahkum edilmesine rağmen travmadan sağ kurtulmayı başaran kadın karakterlerin, başarıyı gerçekleştirmede özgür bir sesle söyledikleri şarkının yolculuğu karşılaştırmalı bir bakış açısıyla incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Travma, Kadın, Travma Sonrası İyileşme ve Büyüme

TÜRK KADINLAR BİRLİĞİ SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASI

İnci GEDİKOĞLU

Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo, Televizyon ve Sinema
ORCID: 0009-0004-7447-4484

ÖZET

Türkiye'nin en köklü kadın hakları örgütlenmelerinden biri olan Türk Kadınlar Birliği (TKB), 1924 yılında Nezihe Muhiddin öncülüğünde kurulan kadın haklarının geliştirilmesi, kadın varlığının kabulü ve erkeklerin de var olduğu her alanda kadınların da var olduğunu göstermek amacıyla faaliyet gösteren köklü bir sivil toplum kuruluşudur. Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren kadınların siyasal, sosyal ve hukuksal haklarını savunarak, kamusal alandaki varlıklarını güçlendirmeye çalışmıştır ve aynı zamanda kadınların siyasi ve toplumsal hayatta daha aktif rol almalarını sağlayarak, haklarını savunmak ve eşitlik mücadelesi vermek amacıyla faaliyet göstermişlerdir ve geçmişten bugüne kadar bu kapsamlar dahilinde çalışmalar yürütmektedirler.

TKB'nin iletişim stratejileri arasında bir yandan kadınların sesini duyurmak için basın ve medya araçlarını kullanmak ve görünürlük kazanmak odak noktasıyken, diğer yandan yerel şubeler aracılığıyla topluluk temelli örgütlenmelere ve kolektif bir bütün olmaya önem vermiştir.

Bu çalışmada, Adana Türk Kadınlar Birliği Şubesi'nin geçmişten günümüze iletişim pratikleri, sözlü tarih yöntemiyle incelenecektir. Sözlü tarih, geleneksel tarih yazımının dışına çıkarak kişisel anlatılar ve deneyimlerin kaydedilmesini sağlar ve eril bir tarih anlatımını benimsemez. Bu bağlamda, TKB üyesi kadınlarla yapılan odak grup görüşmeleri, derneğin hem resmi söylemlerini hem de üyelerin bireysel deneyimlerini anlamamızı ve bunun akademik yönünü vurgulayıp bilimsel bir çalışma elde etmemizi sağlar.

Görüşmeler ve araştırmalar sonucunda TKB'nin yerel şubeler aracılığıyla bir iletişim ağı kurduğunu ve kadınlar arasında ortak bir dayanışma bilinci geliştirdiğini ve bunu dijital iletişim yöntemleriyle destekleyerek daha görünür kıldığını ve kadınlar arasındaki etkileşimini arttırdığını görebiliriz.

Bu çalışma, TKB'nin tarihsel süreçte iletişimi nasıl stratejik bir araç olarak kullandığını ortaya koymayı, benimsedikleri prensipler ve savundukları görüş ve sözleşmeler dahilinde neler yaptıklarını ve yapılabilecek çalışmaları kadınların bireysel hikâyeleri üzerinden şekillendirerek bu sayede akademide yer alan kolektif hafızaya katkı sunmayı amaçlamaktadır. Sözlü tarih yönteminin kullanılması, toplumsal cinsiyet çalışmalarına özgün bir perspektif kazandırarak, kadınların görünmez kılınan deneyimlerini görünür hale getirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sözlü Tarih, Türk Kadınlar Birliği, İletişim Çalışmaları

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNDE TOPLUMSAL ROL FARKINDALIĞI OLUŞTURMAYA YÖNELİK BİR EYLEM ARAŞTIRMASI

Aslı YEŞİL

Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Yönetimi
ORCID: 0000-0002-1325-9260

ÖZET

Bu çalışma ortaokul dönemi öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin geleneksel bakış açılarındaki eşitlikçi yönde bir değişim yaratmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma, mevcut durum tespit edilerek hazırlanan bir eylem planının uygulanması şeklinde yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma grubu bir kamu ortaokulunda 11-12 yaş aralığında 6. sınıf öğrencisi olan 15 kız ve 14 erkek öğrenciden oluşmaktadır. Katılımcıların toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalıklarını geliştirmek amacıyla uygulamalar gerçekleştirilen bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden eylem araştırması kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak araştırmanın alt problemlerine uygun olarak araştırmacı tarafından hazırlanan bir anket formu ve günlük formları kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizi eylem araştırmasında kullanılan veri analiz yöntemlerinden olan betimsel çözümleme ile yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre mevcut koşullarda ortaokul öğrencilerinin toplumsal cinsiyet kavramını tanımadıkları ve geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini benimsedikleri görülmüştür. Toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığını sağlamaya yönelik eylem planı uygulamasından sonra ise katılımcıların toplumsal cinsiyet ile ilgili kavram bilgilerinin geliştiği ve cinsiyet rollerine bakış açılarındaki değişim tespit edilmiştir. Bu durum yapılan etkinlikler ile bireylerin toplumsal cinsiyet kavramına bakış açılarındaki değişebileceğini ve geleneksel rol kalıplarındaki cinsiyet ayrımcılıklarını fark edebileceklerini göstermiştir. Uluslararası alanda ülkelerin sosyo-ekonomik olarak gelişmesinin temelinde yer alan toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığının eğitim uygulamaları ile bireylere kazandırılacağı ortaya çıkmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması toplumdaki tüm kurum ve karar mekanizmalarını ilgilendiren bir konu olmak ile birlikte eğitim kurumlarının yadsınamaz bir önemi bulunmaktadır. Araştırma sonucunda, ülkelerin sosyo-ekonomik gelişmesinin temelinde yer alan toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığının okullar aracılığı ile bireylere kazandırılması ve eğitim ortamlarının bu kazanıma uygun şekilde düzenlenmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Farkındalığı, Eylem Araştırması

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA KADINLAR

Mehmet Ali DEMİR

Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Eğitimi A.B.D.
ORCID: 0009-0002-2064-2548

Doç. Dr. Gökhan EŞEL

Erciyes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı
ORCID: 0000-0001-7050-7884

ÖZET

Cumhuriyetimizin 101. Yılına eriştiğimiz 2024 yılında halen Kadınlara yönelik şiddet başlıklı haberlerin ilk sıralarda yer alması utanç verici bir durum teşkil etmektedir. Hiç şüphesiz ki toplumların uygarlaşması ancak eğitim yoluyla olur. Bu doğrultuda giderek yozlaşan Türk toplumunun hak ettiği çağdaş seviyeye ulaşması ve kadının toplumda ötekileştirilmesinin de kesin olarak son bulması için tek çare yine eğitimidir. Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu tarafından İlköğretim 4. Sınıflardan başlayarak 5. 6. ve 7. Sınıf düzeyinde okutulması için okullara gönderilen kitaplardaki durumun ne olduğu ve dahi genç beyinlere “kadın” imgesinin nasıl işlendiği hususunda bir çalışmanın elzem olduğu düşüncesinden yola çıkarak böyle bir araştırmaya ihtiyaç olduğu kanaatine vardık.

Bu bildiride, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı tüm okullarda 4.5.6. ve 7. Sınıflarda okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kadınlar başlıklı çalışmamızda, ilköğretim düzeyindeki çocuklara basılı materyal olarak sunulan ders kitaplarında, ders müfredatı kapsamında yer alan konularda kadınlara dair bilgilerin aktarılış yolu ve yöntemi ele alınmıştır. Bu doğrultuda ilköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabından başlayarak sırasıyla 5. 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında Kadın Hakları, Kadının Toplumdaki Yeri, Başarılı Kadınlar ve Tarihe Mal Olmuş Kadınlar gibi çeşitli konularda Sosyal Bilgiler ders müfredatı içerisinde yer verilen bölümler nitel bir veri analizi yöntemi olan doküman analizi yöntemiyle değerlendirmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İlköğretim, Sosyal Bilgiler Dersi, Doküman Analizi, Kadın Hakları.

TÜRKİYE'DE KADINLARIN SİYASETE KATILIMI: ADANA ÖRNEĞİNDE CİNSİYET EŞİTLİĞİ VE TEMSİL MÜCADELESİ¹

Zeynep AVCU

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kamu Yönetimi
ORCID: 0000-0002-8984-0983

ÖZET

Osmanlı Dönemi'nden günümüz Türkiye'sine uzanan kadın hareketinin geçmişi çok uzun yıllar öncesine dayanmaktadır. Kadınlar bu mücadeleye başlarken siyasal haklar konusunda önce birey olduklarını kanıtlamaya çalışmışlardır. Kendilerini bir vatandaş olarak kabul ettirmeyi başaran kadınlar siyasal haklarını elde etmek için çalışmalara başlamışlardır. Siyasal haklarını elde ettikten sonra siyasete katılmaya başladılarsa da yıllar içerisinde yapılan seçimlerdeki seçilen kadınların sayısı erkeklerden daha az olarak seyredilmiştir.

Bu çalışmada kadınların siyasal haklarının ilk basamağı olan seçme ve seçilme hakkını elde edildikten sonra siyasete katılım oranlarının erkeklere oranla daha düşük olmasının nedenleri araştırılmıştır. Kadınların siyasette yer alamamalarının nedenleri ve siyasette yer alan kadınların nasıl bir süreç yaşadıklarına değinilmiştir. Türkiye'deki kadınların siyasete katılımını inceleyen bu çalışmada Adana ili örneği üzerinde durulmuştur. Araştırmanın amacı, kadınların siyasetteki yerlerini, karşılaştıkları zorlukları ve katılım süreçlerini analiz etmektir. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde temsil edilen beş siyasi partinin ve Kadın Adayları Destekleme Derneği'nin Adana'daki kadın üyeleri ile yapılan yarı yapılandırılmış mülakat tekniği ile yapılan görüşmelerde veriler elde edilmiştir. Katılımcılar, kartopu örnekleme yöntemi ile belirlenmiş ve toplam 10 katılımcı ile görüşme yapılmıştır. Yapılan görüşmelerin bulguları, beş temel önerme doğrultusunda değerlendirilmiştir: Cinsiyete dayalı ayrımcılık, aile ve çevre tepkileri, ekonomik özgürlük, psikolojik nedenler ve cinsiyet kotası.

Araştırmada, kadınların siyasette cinsiyete dayalı ayrımcılığa maruz kaldıkları, ailelerinden genellikle olumlu tepkiler aldıkları, ekonomik özgürlüğe sahip olan kadınların siyasete katılmaya daha yatkın olduğu ve siyasete katılmayan kadınların bunu psikolojik nedenlere dayandırdıkları tespit edilmiştir. Bu bağlamda cinsiyet normlarının değişmemesi halinde, kadınların siyasetteki temsillerinin artmasının kolay olmayacağı sonucuna varılmıştır. Bu araştırma, kadınların siyasal katılımını artırmak amacıyla çeşitli öneriler sunmaktadır; bunlar arasında siyasi partilerde cinsiyet kotasının artırılması, kadınlara yönelik siyasi eğitimlerin yaygınlaştırılması ve çocuk sahibi kadınlar için kreş imkânlarının sağlanması gibi öneriler yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kadın Siyasetçiler, Cinsiyet Ayrımcılığı, Toplumsal Cinsiyet Roller, Ekonomik Özgürlük, Kadın Kotası.

¹ Bu çalışma 2022 yılında Kütahya Dumlupınar Üniversitesi'ne sunulan "Türkiye'de Kadınların Siyasetteki Yeri: Adana İli Örneği" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

FEMİNİST DÜŞÜNCE ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEME: SABİHA VE ZEKERİYA SERTEL JOHN STUART VE HARRİET TAYLOR MİLL'İN FEMİNİZMLER

Asiye Melek DİNÇ

Mardin Artuklu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

ORCID: 0009-0002-9950-7786

Özet

John Stuart ve Harriet Taylor Mill çifti ile Sabiha ve Zekeriya Sertel çifti liberal feminist değerleri savunmakla birlikte, kadınların özgürleşmesini sadece kadınlar için değil, toplumun daha mutlu ve zengin olması için savunurlar. İki çiftinde Feminist çizgileri Yaşadıkları dönemde hakim olan ideolojilere ve sorunlara göre şekillenmiştir. Mill çifti kadınlarla ilgili eşitsizliklerin giderilmesinin; liberal değerlerin ve faydacılık felsefesinin ön koşulu olduğu için savundular. Sertel çifti ise, bu eşitsizliğin giderilmesini modernleşme sürecinin kritik bir unsuru olduğu için savundular. Mill ve Sertel çiftinin savundukları düşüncelerin, bazı noktalarda paralellikler ve bazı noktalarda farklılıklar göstermesiyle beraber, iki çiftinde feminist yaklaşımlarında eril nüvelere rastlanması onların entelektüel çizgilerini karşılaştırılabilir hale getirmektedir.

Anahtar Kelimeler: John Stuart Mill, Harriet Taylor Mill, Sabiha Sertel, Zekeriya Sertel Liberal Feminizm

Giriş

Sabiha ve Zekeriya Sertel çifti, Türkiye’de cumhuriyetin ilanından sonra kendilerini ülkenin modernleşme hedefine adanmış gazetecilerdir. Modernleşmenin bir ön koşulu olarak gördükleri Liberal feminist değerleri savunmuşlardır. John Stuart Mill ve Harriet Taylor Mill çifti, 19.yy İngiliz liberalizminin önde gelen figürlerinden ikisiydi. Yaşadıkları dönemde tıpkı Sertel çifti gibi liberal feminizmin öncülerinden oldular. John Stuart-Harriet Taylor Mill çifti ile Sabiha ve Zekeriya Sertel çifti farklı zamanlarda ve ülkelerde yaşamış iki çifttir. Onları karşılaştırılabilir kılan şey liberal feminist değerleri savunmaları ve bu değerleri yaşadıkları toplumun ihtiyaçlarına ve sorunlarına bir cevap olarak görmeleridir. Bu karşılaştırma, feminizmin sadece bir cinsiyetin ya da grubun tekelindeki bir yaklaşım olmadığını farklı ideolojilere toplumsal ihtiyaçlara göre uyarlanabildiğini ve evrildiğini göstermektedir. 19.yy. Victoria döneminde yaşamış olan John Stuart Mill ve Harriet Taylor Mill’de kadın özgürlüğü üzerinde durmuş ve eşitlik sorununun çözümünü tıpkı Sertel çifti gibi **liberal feminist** bir çizgi üzerinden düşünmüşlerdir. Savundukları düşüncelerin, Sertel çiftinin düşünceleriyle bazı noktalarda paralellikler ve bazı noktalarda farklılıklar göstermesiyle beraber, iki çiftinde feminist yaklaşımlarında eril nüvelere rastlanması onların entelektüel çizgilerini karşılaştırılabilir hale getirmektedir.

Metinde önce liberal feminizmin ne olduğundan bahsedilecek, daha sonrasında da iki çiftinde liberal feminizmde ortaklaştığı yaklaşımlar ve düşünceler ortaya konmakla beraber entelektüel çizgilerindeki eril detaylar karşılaştırılacaktır.

Liberal Feminizm

Liberal feminizmin temelde savunduğu dört şey; eğitimde fırsat eşitliği, ekonomik eşitlik, hukuki eşitlik ve son olarakta özel alanın yeniden düzenlenmesidir. Öncelikle, eğitimde fırsat eşitliğine vurgu yapılmasının nedeni, kadınların zihinsel işleyiş ve kapasitelerinin biyolojik olarak erkeklerden daha düşük olduğuna dair Viktoryen inancın çürütülmesi gerektiğidir. Nitekim liberal feminist argümana göre, kadınların kapasitelerini az kullanmalarının nedeni cinsiyete özgü bir durum değil, eğitimdeki fırsat eşitsizliğidir (Öztürk, 2011, s. 50-60).

BİLDİRİ KİTABI

Kadınlar ve erkekler aynı eğitim olanaklarından yararlanır ve eğitimde cinsiyet ayrımı olmaksızın eşit fırsatlara sahip olurlarsa, kapasite oranının ya da kullanımının cinsiyetle ya da “cinsiyete özgü insan doğasıyla” değil, eğitimdeki eşitsizlikle ilgili olduğu ortaya çıkacaktır. Eğitimde eşitliğin sağlanmasıyla kadınlar, kamusal yaşamda kendi ayakları üzerinde duran bir birey olarak kendilerini var edebilme şansını kazanacaktır.

Liberal Feminizmde, eğitimde eşitlikten sonra ekonomik eşitlik gelmektedir. Ekonomik eşitliğin önemi, kadınların çalışarak kamusal alana dahil olması ve eşinden ya da herhangi bir erkekten bağımsız olarak varlığını sürdürebilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu da özel alanın yeniden düzenlenmesiyle mümkündür. Nitekim Liberal feminizme göre, kadın özel ve kamusal alan ayrımıyla çalışma hayatından dışlanmış ve ev işlerine mahkûm edilmiştir. Özel alanın yeniden düzenlenmesi, kadının evdeki durumuyla alakalıdır. İş bölümü, kadının çalışması durumunda ev işlerinin nasıl yürütüleceği sorununa getirilen temel çözüm olmuştur. Kadın ev işleriyle sınırlandırılan özel alana mahkûm edilerek kamusal alandan izole edilmiştir. Buna göre söz konusu sorun, toplumsal cinsiyet bağlamında kadınlara özdeşleştirilmiş olan ev işlerinin erkeklerle paylaşılması durumunda aşılabilir. Liberal feminizmde, eğitimde fırsat eşitliği ve ekonomik eşitlik kadınların özgürleşmesinde elzem haklar olsa da yeterli değildir. Kadın yalnızca eğitim ve çalışma hayatında değil siyasetten sağlığa kadar her alanda temel haklara ve alana sahip olmalıdır. Bu bağlamda liberal feminizm siyasal ve hukuki eşitlik savunusu yapmaktadır. Hayatın her alanında eşit haklara sahip olunması, refahın eşit olarak dağıtılmasını sağlayacaktır (Öztürk, 2011, s. 61-64).

Eğitim ve ekonomik eşitsizliğin çözülmesi gereken temel meseleler olarak görülmesinin nedeni kadın özgürlüğünün zihni ve fiziki özgürlükten geçtiği düşüncesidir. Kadınlar ancak eğitimde fırsat eşitliği sayesinde kapasitelerini tam olarak kullanabilir ve sosyal statülerini yükseltebilirler. Ekonomik eşitliğin önemi, kadınların yalnızca kocalarından veya başka bir erkekten bağımsız olarak çalışıp hareket edebilmelerinden kaynaklanmaktadır. Liberal feminizme göre, kadınların mantıklı ve bağımsız bireyler olması için eşit eğitim ve ekonomi haklarına sahip olmaları gerekmektedir.

Sertel Çiftinin Gazetecilik Hayatları ve Entelektüel Çizgileri

Sabiha Zekeriya Sertel’in gazetecilikte yazım hayatları *Büyük Mecmua* ile başlamış, ardından *Resimli ay*, *Resimli Perşembe*, *Çocuk ansiklopedisi*, *Sevimli Ay*, *Hayat Ansiklopedisi*, *Son Posta* ve *Tan* gazetesi ile sonlanmıştır. Sertel’ler çeşitleri sansürlere ve baskılara rağmen yaşamları boyunca muhalif gazeteciliklerini, siyasi duruşlarını ve fikirlerini ortaya koymaktan çekinmediler. Gazetecilik kariyerlerinin son dönemi olan *Tan* gazetesi dönemi, 1945 yılında matbaalarının yıkılmasıyla sona erdi. Gazetecilik hayatları ellerinden alınan Sertel çifti 1950’de Türkiye’yi terk etmek zorunda kaldılar (Ottoman, 2022, s. 22).

Sabiha Zekeriya Sertel 1919 yılında ilk çıkardıkları *Büyük Mecmua* gazetesinde kadın sorununu ele alan çeşitli yazılar yazmışlar, Türkiye’nin modernleşme hedefi için gereken politik, sosyal ve kültürel dönüşümlerden bahsetmişlerdir. Sabiha ve Zekeriya Sertel için kadın sorunlarının yasal düzlemde çözülmesi, modern toplumun hayata geçirilmesinin ön koşullarından bir tanesiydi (Toprak, 2019, 142-143). Sertel çifti, kadınların eşit eğitim hakkına sahip olmadığı bir toplumda çağdaşıktan bahsedilemeyeceğini belirtirken kadından önce toplumun mukadderatını öne ve modernleşme olgusunu ön plana çıkarttığı görülmektedir (Dikmen, 2022, s. 80).

7 Mart-25 aralık 1919 arasında yayımlanan ve ilk dergileri olan *Büyük Mecmua*’da, ilk sayıdan itibaren kadın eşitsizliğiyle ilgili sorunlar ele alınmış ve Sabiha Sertel tarafından ilk kez “Türk feminizmi” kavramı kullanılmıştır.(Toprak, 2019, s.142). Sertel, Türk feminizmi kavramıyla, modernleşme hedefi olan bir Türkiye toplumunda kadınların erkeklerle sahip olması gerektiği haklara vurgu yapmıştır (Toprak, 2019, s. 156).

Sabiha Sertel'in gazeteci ve muhalif kimliği yaşamı boyunca öne çıktı. İlk yazıları kadınların karşılaştığı eşitsizliklere ve adaletsizliklere odaklandı. Bu odak, ailesindeki kişisel travmadan derinden etkilendi. Babasının yarattığı baskıcı ortam, basit bir sözlü beyanla annesinden boşanma ve onu kovma kararı da dahil olmak üzere, Sertel'in kadınların katlandığı adaletsizlikler konusundaki farkındalığını derinden şekillendirdi. Kariyerine kadın hakları ve zorluklarını ele alarak başlayan Sertel, liberal feminist bir çerçevede cinsiyet eşitliğinin yasal olarak kurulmasını savundu. Yazılarıyla, kadınların kamusal alana katılımını ve eğitim ve istihdam fırsatlarına eşit erişimlerini savundu (Türk, 2019. s. 268-269).

John Stuart ve Harriet Taylor Mill'in Feminizmleri

19.yy Victoria döneminde yaşamış olan Harriet Taylor ve John Stuart Mill'in tıpkı Sabiha-Zekeriya Sertel gibi kadın sorunlarına dair yaklaşımlarını ve düşüncelerini liberal feminist bir çizgide geliştirmişlerdir. Sertel'lerin feminist çizgilerini Türk modernleşmesi zemininde geliştirirken, Harriet Taylor ve John Stuart Mill İngiliz liberalizmi zemininde liberal feminist değerleri savunmuşlardır.

Mill'e göre, kadının ezilmişliğinden kaynaklanan mutsuzluk faydacılık anlayışına ters düşen, toplumun yarısı olan kadınların eşit çalışma koşullarına sahip olmaması ise liberal anlayışa ters düşen durumlardır. Bu bağlamda kadının erkekle her alanda eşit haklara sahip olmaması toplumu mutsuzlaştıran ve zenginlik seviyesini düşüren bir olgudur. Bireyin mutluluğu toplumun mutluluğundan ve refahından bağımsız olarak görülemez. Birey eğer bir toplumun parçası ise yaşadığı toplumdaki sosyal ve ekonomik ilişkiler ağına tabi olması kaçınılmazdır. Dolayısıyla bireyin refahını ve mutluluğunu artırmanın ön koşulu bu toplumsal ilişkileri bireyin çıkarını esas alacak şekilde iyileştirmektir. Dolayısıyla Mill, Bir toplum için en iyisini düşünmenin, toplumu değil bireyi öncelemenin bir gerekliliği olarak düşünmektedir. Tek başına bireyin mutluluğu ve faydası diğer bireylerin mutluluğu ve refahıyla ilişkilidir. (Altınbaş 34)

Mill çiftinin, kadınların özgürleşmesini sadece kadın özgürlüğü için değil, toplumun daha mutlu ve zengin olması için savunduğu söylenebilir. Çünkü onlar kadınların özgürleşmesine liberal bir perspektiften bakarak bireyin mutluluğunu toplumun mutluluğuyla ilişkilendirmişlerdir.

Mill ve Sertel Çiftinin Feminizmlerindeki Eril Noktalar

Sabiha ve Zekeriya Sertel'e göre kadınlar erkeklerle eşit haklara sahip olması gerektiğini öncelikle erkeklere ispat etmelidir. Cesare, atılganlık gibi geleneksel olarak erkeklikle ilişkilendirilen sıfatlara sahip olunarak, erkeklerin takdirine ve lütfuna sahip olunmalıdır. Dolayısıyla kadınların, istedikleri hakları doğuştan gelen doğal haklar olarak görmekten ziyade, layık olunarak elde edilen haklar olarak görmesi, Türk modernleşmesi bağlamında kadın özgürlüğünü savunan yaklaşımın ataerkilliğini göstermektedir. (Toprak, 2019: 93-95). Ayrıca "Erkeklige" atfedilen sıfatların yüceltilmesi de ataerkil kültürün Sertel çifti üzerindeki etkisini göstermektedir.

John Stuart Mill ve Zekeriya Sertel'de bu noktada aynı fikirleri paylaşmaktadır. John Stuart Mill özelinde bakıldığında; Mill, kadınların kamusal hayatta erkeklerle birlikte yer alabilmeleri için gerekli niteliklere sahip olduğunu düşünmekle beraber, bu eşitliğin erkeği ikna ederek kazanılması gerektiğini savunmaktadır (Altınbaş, 2006: 34-35).

John Stuart Mill, kadınların erkeklerden farklı bir muameleye tabi kılınmasının kökeninin kadınların zihni işleyiş yapısının erkeklerden farklı olduğu inancında yattığını savunmakla beraber, aynı zamanda bu anlayışın gerçekliğine inanmaktadır. Mill'e göre kadınlar erkekler kadar mantık yürütemiyor ve rasyonel düşünemiyorlardı. Kadınların erkekler gibi düşünebilmesi eğitimle mümkündü. Mill'in bu yaklaşımı eşitliğe eril bir çerçeveden de baktığını göstermektedir. (Altınbaş, 2006: 32)

BİLDİRİ KİTABI

Zekeriya Sertel özelinde bakıldığında ise; Zekeriya Sertel'in *hatırladıklarım* adlı otobiyografisinde, büyük mecmua ve resimli ay döneminde muhaliflik gerekçesiyle tutuklu ve sürgün olduğu zamanlardan bahsederken Sabiha Sertel'in dergiyi ayakta tutmak için yaptığı fedakarlıkları göz ardı ettiği görülmektedir. Otobiyografisinde, Sabiha Sertel'le birlikte verdikleri mücadeleleri, sadece tek başına kendisi vermiş gibi anlattığı görülmektedir. Bütün kitap boyunca Sabiha Sertel'in ismi neredeyse yok denecek kadar az geçmiştir. Kitabın bir yerinde, sürgün olduğu Resim ay döneminde, derginin ayakta kalması için uğraşıp tek başına çıkarmayı başaran Sabiha Sertel'e ev işleri, çocuk bakımı ve geçim mücadelesinin yanı sıra dergiyi çıkarmaya devam ettiği için yardımlarından dolayı minnettar olduğunu söylediği görülmektedir. fakat burada üzerinde durulması gereken nüans şudur: Zekeriya Sertel'in, Sabiha Sertel'in dergiyi ayakta tutma mücadelesinin gazeteciliğinin gerektirdiği doğal bir refleks olarak görmemesidir. Nitekim burada asli işler olarak ev işleri ve çocuk bakımı olarak görülmüş, dergiyi ayakta mücadelesi ise kocaya "değerli yardım" olarak tanımlanmıştır (Kerestecioğlu, 2022: 104-106).

Sonuç

John Stuart ve Harriet Taylor Mill çifti ile Sertel çifti liberal feminist değerleri savunmuş ve bu değerler temelinde kadın erkek eşitliğinin sağlanması gerektiğini vurgulamışlardır. İki çiftin feminist çizgilerindeki bir diğer ortak özellik; cinsiyet eşitliğinin sağlanmasını, sadece kadınların özgürleşmesi için değil, toplumun modernleşmesi, refaha kavuşması ve ilerlemesi için savunmalarındır. Mill çiftinin feminizmleri Liberal değerleri güçlendirme hedefi olan İngiltere'nin ihtiyaçlarına cevap verirken, Sertel'lerin feminizmleri Türkiye'nin Modernleşmesi hedefine hizmet ediyordu. Ancak eşitlikçi bir toplum yaratma hedefi, iki çiftinde bağlı olduğu ortak hedef olmuştur. İki çiftin feminizmlerinin karşılaştırılması; feminizmin evrenselliğini ve farklı toplumsal ihtiyaçlara cevap olacak şekilde evrildiği göstermektedir.

Kaynakça

- Altınbaş, D. (2006). Feminist Tartışmalarda Liberal Feminizm. Kadın Araştırmaları Dergisi, Sayı:9, Sayfa 21-52.
- Toprak, Z. (2019). Türkiye'de Kadın Özgürlüğü ve Feminizm. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Türk, B. E. (2009). Türk Basın Tarihinin En İlk Kadın Yüzlerinden: Sabiha Zekeriya Sertel, Karadeniz İncelemeleri Dergisi, Sayı: 27, 261-278.
- Öztürk, E. (2011). Feminist Teori ve Tarihsel Süreçte Türk Kadını. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Kerestecioğlu, İ.Ö. (2022). Sabiha Sertel'in "Tercüme-i Hali": Cinsiyetlendirilmiş Bir Okuma Denemesi. B. Çatal (Ed.), Sabiha Sertel Hayatı ve Entelektüel Mirası (s. 104-106). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Dikmen, B. A. (2022). Liberal Feminizmden Sosyalizme Sabiha Sertel'de 'Kadın Meselesi' ve Türk Kadın Hareketinin Ahvali. B. Çatal (Ed.), Sabiha Sertel Hayatı ve Entelektüel Mirası (s. 80). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Ottoman, N. D. Aile Sırlarıyla Dünyaya Açılmak. B. Çatal (Ed.), Sabiha Sertel Hayatı ve Entelektüel Mirası (s.22). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

SÜDÜRÜLEBİLİR MODA İÇİN İLERİ DÖNÜŞÜM: EL ÖRGÜSÜNÜN KADIN ZANAATKARLAR İLE GELİŞTİRİLMESİ

Pınar GÜVEN

Haliç Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tekstil ve Moda Tasarımı
ORCID: 0009-0003-7372-1108

Dr. Öğr. Üyesi Vedat ÖZYAZGAN

Haliç Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi
ORCID: 0000-0002-4072-3655

ÖZET

Araştırmanın amacı, moda ve tekstil endüstrisinin ihtiyaçtan fazla üretimi sonucu oluşan atık yığınlarının çevresel ve insani yıkıcı etkilerine çözüm olarak, fabrika stoklarındaki kumaşları, hatalı üretilmiş ürünleri, vintage giysileri ve atılmak üzere olan kullanılmış giysileri ileri dönüşüm (upcycling) uygulaması ve el örgüsüyle birlikte, yerel kadın zanaatkarlarla iş birliği içerisinde, daha değerli hale getirerek kullanıma sunmaktır. Bu süreçte, yerel kadın zanaatkarların sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan desteklenmesi ve el örgüsü tekniklerinin ileri dönüşüm tekniği ile kullanılmasıyla, sürdürülebilir, değerli ve el emeğinin ön planda olduğu ürünlerin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Araştırma nitel araştırma tekniklerinden durum çalışması yöntemine göre yapılmıştır. Araştırma yöntemi olarak içerik analiz yöntemiyle yazılı ve görsel literatür, dergi, internet sayfaları ve makaleler taranarak doküman incelemesi yapılmıştır. Araştırmaya göre moda ve tekstil endüstrisinde oluşan atıkların ileri dönüşüm (upcycle) sürecini el emeği ile birleştiren ve yerel kadın zanaatkarları destekleyen markalar ele alınmış olup, geleneksel sanatlardan el örgüsüne odaklanılarak, el örgüsünün farklı materyallerle ve ileri dönüşüm tekniği ile birlikte kullanımı ve bağlantısı araştırılmıştır. Bunun yanında, geçmiş yıllarda kadınlara ve ev konseptine ait görülen el sanatlarının, erkek egemen sanat dünyasından dışlanmasını aşarak, günümüzde toplumlara bir araya getiren sanatsal ve aktivist bir forma dönüştüğü de görülmektedir. Bu anlamda geleneksel el sanatlarından el örgüsü farklı ağlar aracılığıyla kişileri ve fikirleri bir araya getirmesiyle tekstil ve moda endüstrisinin sürdürülebilirlik anlamında gelişmesi ve örgütlenmesi açısından avantajlar içermektedir. İleri dönüşüm (upcycle) ile el örgüsünün yerel zanaatkarlarla çalışılması, atık konumundaki her ürünün el emeğiyle farklılaşarak değer kazanmasına, zanaatkarların yaratıcılıklarını kullanabilecekleri güvenli ve adil ücret politikası gözetilen bir platform oluşturulmasını sağlayacaktır. Böylece üretim aşamasındaki mutlu ve yaratıcı zanaatkarların emeği ile yavaş moda desteklenirken sosyal sürdürülebilirlik kapsamında da kadın zanaatkarlar güçlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir moda, İleri dönüşüm, Upcycling, El örgüsü, Kadın zanaatkarlar

GİRİŞ

Tekstil ve moda dünyasının doğaya, insanlara, hayvanlara yönelik yıkıcı etkileri geçmişe göre günümüzde daha görünür konumdadır. Özellikle seri üretimin ve rekabetin her geçen gün daha çok hızlandığı tekstil sektöründe, üretim yapılan yerlerin insani koşulları, sağlık, ücret ve etik değerlerin ihmalleri giderek artmaktadır. Tekstil sektörü doğaya en çok zarar veren sektörlerden olması sebebiyle, doğadaki kaynakları kullanma ve tekstil atıklarının çevreye zarar vermesi geri dönülmez sonuçlara yol açmaktadır. Yapılan değerlendirmelere göre bir pamuklu t-shirt üretilmesi için bir kişinin 2,5 yıllık içme suyuna karşılık gelen 2.700 litre su gerekmektedir.

BİLDİRİ KİTABI

2020 yılında, bir AB (Avrupa Birliği) vatandaşı başına giysi ve ayakkabı üretmek için 9 metreküp su, 400 metrekare arazi ve 391 kg ham madde kullanılmıştır ki bu da o yılda tekstil sektörünü en çok su ve arazi kullanan üçüncü sektörü yapmıştır. Tekstil ürünlerinin üretiminde boyama terbiye gibi işlemler sırasında oluşan atıklar temiz su kirliliğinin %20'sini oluşturmaktadır. Tekstil endüstrisinin, küresel karbon emisyonlarının %10'undan sorumlu olduğu düşünülmektedir (European Parliament, 2024). Bazı fabrikalarda çalışanların kötü çalışma şartlarına dayalı olarak cilt aşınmaları, hormonal bozukluklar, kanser dahil birçok hastalık belirtileri ortaya çıkmaktadır (Dedicated, t.y.). Tekstil fabrikalarının etkilerine rağmen diğer taraftan müşterilere uygun fiyatlı, düşük kaliteli, kısa süreli tüketime uygun ürünler, trendlere uymak ya da popüler kültürün bir dayatması olarak sunulmaktadır. Geçmişten günümüze insanların kıyafetlerinden kurtulma yöntemlerinin de değiştiği gözlemlenmiştir. Artık eşyalar bağışlanmak ve onarılmak yerine atılmaktadır. Kullanılmış giysilerin sadece %1'i geri dönüşüm sistemine katılabilmektedir. Bunun sebebi giysilerin işlenmemiş elyaflara dönüştürülmesini sağlayacak teknolojilerin yeni ortaya çıkmasıdır. Kıyafet kiralama, ürünleri yeniden kullanmak, ürünleri yeniden dönüştürecek şekilde döngüsel bir şekilde tasarlamak, tüketicileri bilinçlendirmek uygulanacak yöntemler arasındadır (European Parliament, 2024). Bu aşamada ileri dönüşüm uygulaması (upcycling), önceden üretilmiş atık kategorisindeki ürünlerin tekrar tasarlanıp, moda için uygun hale getirilmesini böylece tekstil sektörünün yıkıcı etkisini azaltmayı hedeflemektedir. İleri dönüşüm, yeniden şekillendirme üzerine vurgu yaparak geri dönüşüm kavramını değiştirmektedir (Koch, 2019). İleri dönüşüm, atılmış ham maddelerin veya nesnelerin yeniden tasarım süreci aracılığıyla daha yüksek kaliteli ve değerli ürünler oluşturmayı ifade etmektedir (Sung, 2015). Moda endüstrisinde geri dönüşümün daha çevreci bir versiyonu olarak kabul edilen ileri dönüşüm, giyim üretimi için yeni kaynaklar kullanmak yerine atık malzemeleri ve bileşenleri geri kazanmaya yardımcı olmaktadır (Phau et al., 2022). Yeniden tasarım süreci, bilinçli olarak insanın neye ihtiyacı olduğunu, malzemenin değerini ve anlamını sorgulayarak, var olan şekli, yeni fikirlerle şekillendirerek sorgulayan bir süreçtir. İleri dönüşüm terimi yeni bir kavram gibi algılsa da pratik olarak atalarımızın ev dikişinde giysilerini onarması, yeniden şekillendirmesi geleneği her zaman günlük hayatımızın bir parçası olmuştur (Koch, 2019). Birçok marka, ileri dönüşüm sürdürülebilirlik hareketini el sanatlarıyla birleştirerek, ürünlere daha fazla değer sağlayıp, özellikle kadın çalışanların istihdamına destek vermektedir. (Refash, 2024; Siganporia, 2017; Equilibrium, 2021; Fanfare, t.y.). Hazır giyimde çalışanların %80'ini kadınlar oluşturmaktadır (Fair Trade Certified, t.y.). Tekstil ve moda endüstrisi kadınların baskın olduğu bir endüstri olduğu için feminizmle doğrudan ilgilidir (Journal of Engaged Research, 2023). Hızlı moda çevreye verdiği zararın yanında, incelenmesi ve çözülmesi gereken bir kadın sorunudur (Fair Trade Certified, t.y.). Hızlı moda üretiminde çalışan birçok kadın zor şartlar altında fiziksel ve psikolojik şiddet altında çalışmaya zorlanmaktadır (Akhter ve ark., 2019). Bu doğrultuda yavaş modayı ileri dönüşüm tekniği ile desteklerken kadın çalışanların da çalışma koşullarını iyileştirerek, el emeklerini öne çıkaran ve aynı zamanda geleneksel el sanatlarını destekleyerek kapsayıcı bir sürdürülebilirlik hedefi amaçlanmaktadır. Geleneksel el sanatlarından günümüze kadar gelen, tüm toplumlarda evrensel bir değer olan el örgüsü ve el örgüsüyle yüzey süsleme tekniklerine odaklanılarak, modern dokular oluşturulması ve kadın zanaatkarların desteklenmesi hedeflenmektedir. Böylece hızlı tüketim ve üretim anlamlı bir şekilde yavaşlayacaktır. Günümüzde el örgüsü, sanatsal formlarda da kullanılmakta, sürece farklı örgücülerin de dahil olduğu toplumsal sanat hareketleri ortaya çıkmaktadır. İleri dönüşüm uygulaması ile el sanatlarının birlikte kullanımı, kadın zanaatkarların istihdamını desteklemekle birlikte, yerel kadın zanaatkarlar için yeteneklerini sergileme ve geliştirme fırsatı da sunabilir.

MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmanın amacı moda tasarımında sürdürülebilirlik kapsamında ileri dönüşüm (upcycling) uygulamaları ile el örgüsünün birlikte kullanılması ve bu süreçte kadın zanaatkarların istihdam edilerek üretim sürecinde yer edinmelerinin sağlanmasıdır. Araştırma nitel araştırma tekniklerinden durum çalışması desenine göre hazırlanmıştır. Durum çalışması, üzerinde ayrıntılı analizlerin yapıldığı ve tüm bilgilerin belirli bir düzende araştırılıp, durumların gerçekleştiği ortamı inceleyen bir yöntemdir (Subaşı, Okumuş, 2017). Örnek olay deseni olarak da değerlendirebileceğimiz bu yöntemde araştırma sırasında çerçevesi çizilmiş, sosyal anlamda değerli olabilecek ve şu anda olan bir konu ya da konular bütüncül bir şekilde ele alınarak, durumun anlamına odaklanılır (Tutar, 2023). Veri toplama aracı olarak doküman incelemesi yapılmıştır. Araştırılan konuyla ilgili verileri elde ederken, durum ve olaylar ile ilgili yazılı kaynakların değerlendirilmesine doküman incelemesi denir (Karataş, 2015). Araştırma sırasında konu ile ilgili çevrimiçi dergiler, moda internet sayfaları, fotoğraflar, haber sayfaları kullanılarak detaylı bir araştırma yapılmıştır.

Toplanan verilerin değerlendirmesi için, içerik analiz ve betimsel analiz yöntemi seçilmiştir. İçerik analizinde verilerin analiz süreci, öncelikle kodlama, ardından temaların belirlenmesi, kodların ve temaların organize edilmesi, bulguların açıklanması olarak belirlenirken araştırmacının verileri yorumlaması ön planda tutulan betimsel analiz yöntemi ile de toplanan veriler yorumlanarak bir araya getirilir (Yıldırım, Şimşek, 2008).

Bu çerçevede modada sürdürülebilir uygulamalardan ileri dönüşüm ve el örgüsü araştırılarak, kadın zanaatkarların bu yöntemle güçlendirilmesi teması araştırılarak birbiriyle bağlantıları yorumlanmıştır. Her başlık için belirlenmiş kelimeler ve temalara göre ileri dönüşüm, örgü ve örgünün kadın imajıyla ilişkisi incelenmiş, yazılı ve görsel araştırmalarla, başlıklara ayrılarak incelenmiştir. Başlıklar birbirleriyle bağlantı kurularak, ileri dönüşümün el örgüsüyle kadın zanaatkarlar tarafından üretilmesinin sürdürülebilirliğe katkısı sunularak öneriler geliştirilmiştir. Çalışmanın evreni moda tasarımda sürdürülebilir uygulamalardan ileri dönüşüm tekniği, örnekleme ise ileri dönüşüm (upcycling) uygulamasını el örgüsüyle birleştirerek kadın zanaatkarları desteklemek olarak belirlenmiştir.

BULGULAR

Moda ve İleri Dönüşüm

Birçok tasarımcı ileri dönüşüm çalışmaları için defileler, sergiler düzenlemekte ve sürdürülebilir farkındalığın artmasına destek vermektedir. İleri dönüşüm işlemleri birçok şekilde yapılmaktadır; vintage (eski yıllara ait) giysilerin toplanarak dönüştürülmesi, özellikle lüks markalarda eski sezondan kalan kullanılmamış kumaş, aksesuar ya da giysilerin dönüştürülmesi ve atık alanlarından giysilerin toplanarak dönüştürülmesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Koch, 2019). Atık meydanından alınan ürünler, ileri dönüştürülerek sürdürülebilir tüketimi destekleyerek yeni iş kollarının da oluşmasını sağlamaktadır. Bunun için toplama, yıkama, tamirat, dikim işlemlerini gerçekleştirecek yerler olmalıdır (Paras ve Curteza, 2018). Zanaatkarlarla yapılan dönüştürme işleminde eski kıyafetlerin materyalleri zarar görmez ama recycle (geri dönüşüm) sürecinde eski kıyafetlerin kumaşları parçalara ayrılarak beyazlatılmaktadır (Phau et al.,2022). İleri dönüşüm aşamalarında ürünler parçalanıp tekrar tasarlama veya onarım yöntemiyle, estetik değerler bir araya getirilerek, tekrar moda sahnesinde yer almaya uygun hale getirilmektedir (Paras ve Curteza, 2018).

2023 yılında ileri dönüşüm tasarımların sergilenmesi için defile düzenleyen Neimënster'deki Caritas Letz Refashion platformunda yer alan The Revival markasının tasarımcısı Yayra Agbofa, Gana'ya tüm dünyadan gelen giysilerin atık olarak bırakıldığını ve atıkların giderek çoğalan bir çöp alanına dönüştüğünü ve sahilleri işgal ettiğini belirtmektedir. Tasarımcı insanların ileri dönüştürme için evde uygulayabilecekleri eğitimler düzenlemektedir. (Rao, 2023).

BİLDİRİ KİTABI

Moda Tasarımcısı Orsola de Castro ileri dönüşümü, sektörü dönüştürmenin bir yolu olarak görmektedir. Yeni neslin bilinçlendirilmesi için zamanını bu konuda mentörlük yapmaya ayırmıştır. Orsola de Castro'ya göre asıl lüks şeffaflık ve sürdürülebilirlikle olabilmektedir (Pearls Magazine, 2023).

Birçok lüks marka geçmişle kıyaslandığında sürdürülebilirliğe daha çok önem vererek, iş planlarını bu kapsamda oluşturmaktadır. Lüks moda açısından bakıldığında, markalar yüksek kaliteli malzemeler kullandığı için ileri dönüşüm hareketinden büyük faydalar sağlayarak özel tekstil malzemelerinin yaşam döngüsünü uzatabilmektedirler (Haus Von Eden, t.y).

Beyond Retro, gelecek moda trendi tahminlerine dayalı olarak yeniden tasarlamak üzere atık malzemeleri toplamaktadır. Good Kramada yerel depolardan eski ürünleri satın alarak ve onları yeniden tasarlayarak yeni tasarımlar oluşturmaktadır (Phau ve ark., 2022).

Uluslararası üne sahip olan Belçika lüks markası Maison Margiela ileri dönüşüm yaratım sürecine entegre eden giysileri tamamen parçalayarak tekrar monte etme konusunda meraklı ilk tasarımcılardan birisidir. Margiela çöp olarak değerlendirilen ham maddeleri alarak onları haute couture modasına dönüştürmüştür. 1990 yılında Margiela bit pazarından aldığı kumaşları "Artisan" (Zanaatkar) adını verdiği giyim serisi ile piyasaya sürmüştür. Bunların en önemlileri 1940'ların çay elbiselerinin uzun çizgili formlara dönüştürülmesiydi. 1993 yılında kullanılmayan tiyatro kostümlerinden, 1994-1995 yıllarında ise kendi koleksiyonlarından artan parçalardan tasarımlar oluşturmuştur (Lesso, 2022). 2022'de "Artisanal" (Zanaat İşi) koleksiyonu için Margiela, vintage giysileri ve nesnelere el dikişiyle benzersiz parçalara dönüştürmüştür. Marka, Recicla adını verdiği özel ve sınırlı sayıda oluşturulan aksesuar koleksiyonu için, diğer parçalardan kalan deri atıklarını kullanmıştır. Bu yaklaşımın amacı değerli malzemelerin olabildiğince dolaşımında olmasını sağlamaktır (Haus von Eden, t.y).

Gucci, kurduğu organizasyon Equilibrium'un bir parçası olarak, 2018'de Gucci-Up'ı başlatmıştır. Proje, üretimden kalan malzeme artıklarının kurtarılmasını ve yaratıcı bir şekilde yeniden kullanılmasını teşvik etmektedir (Haus von Eden, t.y).

Yavaş moda markası Lily Eve genellikle Hermes 'e ait tasarım havlulardan, el yapımı lüks ceketler ve takımlar tasarlamaktadır. Bu ürünleri genellikle yeniden satış platformları, açık artırma evleri ve miras satıcıları aracılığıyla elde etmektedir (Haus von Eden, t.y).

Storywear, Tayvan'da kurulan bir marka olup, sıfır atık ve %100 ileri dönüştürme prensibiyle denim ve diğer atık kumaşları el emeği ile yeni ürünlere dönüştürmektedir. Bunun yanı sıra dezavantajlı durumda olan ve adil iş bulmada zorlanan kişilere bu yolla destek verilmektedir. Storywear 2018'den bu yana 20'den fazla yeni iş kolu yaratmıştır (Positive Luxury, t.y).

Maison Cléo, yalnızca Fransız Couture evleri ve fabrikalarından kalan kumaşları kullanmaktadır. Kumaş maliyetinden, giysinin yapımında harcanan zamana kadar her şey şeffaflık üzerinedir (Maison Cleo, t.y.).

Marine Serre markası Fransa'dan ve Avrupa Birliği'den gelen ölü stokları ileri dönüştürmek için ayırmaktadır (Guilbault, 2022).

RaveReview lüks İsveç markasının ileri dönüşüm için kaynakları; vintage giysiler, ikinci el giysiler, çarşaf, perdeler gibi malzemeler olabilmektedir. Marka farklı desenler ve ekoseleri bir arada kullanarak, elbiseler, büyük beden ceketler tasarlamaktadır (Svitich, 2022).

İtalyan Myar markası sıfır ham madde üretimini amaçlayarak 1950'lerden 2000'lere kadar kullanılmış askeri giysileri, kumaş stokları ve süslemeleri kullanarak ileri dönüşüm tasarımlar oluşturmaktadır (Myar, t.y.).

Yerel Kadın Zanaatkarla Değer Yaratın İleri Dönüşüm Markaları

Tekstil ve moda endüstrisinde özellikle kadın çalışanların haklarının korunması, çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve adil ücret politikalarının uygulanması hayati bir önem taşımaktadır.

BİLDİRİ KİTABI

8 Mart Dünya kadınlar gününün çıkış noktası tekstil kadın işçilerin adaletsiz ortamlarda çalışmasına dayanmaktadır. 19. yüzyıl sonu, 20. yüzyıl başlarında kadın işçiler adaletsiz ücretlerle çalıştırılmaktaydı (Asar, 2024). 8 Mart 1857 yılında daha adaletli çalışma koşulları için çalıştıkları tekstil fabrikasında greve başlayan 40 bin kadın çalışan polis tarafından fabrikaya kilitlenmiş, içeride çıkan bir yangın sonucunda 129 kadın yanarak hayatını kaybetmiştir (NTV, 2023).

Yakın geçmişte ise tekstil çalışanları için farklı yıkıcı bir olay yaşanmıştır. 24 Nisan 2013 yılında Bangladeş'te sekiz katlı Rana Plaza'nın çökmesiyle içeride çalışan tekstil çalışanlarının 1.133'ü hayatını kaybetmiştir. Belediyenin raporuna rağmen tekstil çalışanları binada çalışmaları için zorlanmıştır. Bu faciadan sonra Bangladeş'te "Bangladeş Yangın ve Bina Güvenliği Anlaşması", hazır giyim sektöründe çalışanların koşullarını iyileştirmeyi amaçlayarak (Bangladeş Accord) imzalanmıştır (Öztürk, 2022).

Sadika Akhter ve ark. tarafından Bangladeş'te dört hazır giyim fabrikasında yapılan araştırmada, tekstilde çalışan kadınlarla görüşmeler ve gözlemler sırasında toplanan verilere göre kadınlar sözlü ve fiziksel taciz, maaşların kesilmesi gibi kısıtlayıcı davranış modellerine maruz kalmaktadır. Fiziksel şiddet; tokatlama, çimdikleme, itme ve giysi parçalarının yüzüne fırlatılmasını içermektedir. Kadınların günde 100 gömlek işlemek zorunda oldukları, ulaşmak zorunda oldukları kotanın altında kaldıklarında ise sözlü tacizle karşılaştıkları ve ücretlerinden kesildiği belirtilmiştir (Akhter ve ark., 2019).

Tüm bu örnekler ışığında kadın moda ve tekstil emekçilerin haklarını korumak ve oluşturdukları ürünleri daha değerli hale getirmek için sürdürülebilir uygulamalardan ileri dönüşüm tekniğini geleneksel el işçilikleri ile birleştiren markalar sosyal anlamda da sürdürülebilirliği desteklemektedir.

I was a Sari

Yerel kadın zanaatkarlarla benzersiz ürünler yaratmak için ileri dönüşüme odaklanan bir ileri dönüşüm markasıdır. Bu marka, imkanları kısıtlı topluluklardan gelen kadınlara iş fırsatları ve becerilerini sergileyebilecekleri bir platform sağlayarak onları güçlendirmede önemli bir rol oynamaktadır. "I was a Sari" markası 650 Hintli kadının istihdama katılmasında etkili olarak, %60'ının bu girişim sayesinde ilk işlerini bulmalarını sağlamıştır. Marka, kullanılmayan sarileri tedarik ederek, bunları yüksek kaliteli ürünlere dönüştürmektedir (Refash, 2024).

Gucci, sürdürülebilirlik stratejisi olarak kurduğu Gucci Equilibrium iş birliği kapsamında 2018'den beri "I was a Sari" girişimini desteklemektedir. 2020' de Gucci'nin "Chime for Change" girişimi ile "Now I can", "Artık Yapabilirim" sloganıyla, nakış eğitim programları ve kadınların desteklenmesi için dijital ücretsiz eğitimler organize edilmiştir. 2020'de Gucci "Changemakers" gönüllülük programı kapsamında, Gucci'nin Roma'daki tasarım ekibi, "I was a Sari" markasının zanaatkarlarıyla iletişime geçerek, birlikte nakış ve kumaş dikişi teknikleri üzerinde çalışarak bir aksesuar ve hazır giyim kapsül koleksiyonu tasarlamışlardır (Equilibrium, 2021).

Kauseyah

Kauseyah markası, özellikle Hindistan Chhattisgarh'lı kırsal zanaatkarların yetenekleri aracılığıyla, geleneksel tekniklerle zengin kültürel mirası korumayı teşvik ederek ileri dönüşümle sürdürülebilirliğe katkıda bulunmaktadır. Marka, ihtiyaç sahibi kadınlar için istihdam fırsatları yaratırken aynı zamanda onların becerilerinin geliştirilmesinde de önemli bir rol oynamaktadır (Refash, 2024).

Péro

Péro ileri dönüşüm markası, ürünleri yenilemek için nakış, applike, yama gibi el işlemlerinden yararlanmaktadır. Péro'nun ileri dönüşüm hikayesi, kurucusu Aneeth Arora'nın eski bir Ralph Lauren denim ceketine birkaç iğne, süsleme, nakış yaması ve düğme eklemesiyle başlamıştır. Péro son olarak Afgan mültecileri tarafından yapılan tığ işi çiçeklerle çalışmıştır. 2017'de Adidas gibi markalarla iş birliği yapmış ve Adidas'ın ikonik modellerinden biri olan Stan Smiths'i ileri dönüşüm çalışmalarına dahil etmiştir (Siganporia, 2017).

Fanfare

Fanfare, eski parçalara, stok fazlası kumaşlara ve üretim fazlası giysilere yeni bir hayat vererek onları benzersiz çağdaş tasarımlara dönüştüren bir markadır. El boyaması, nakışlı, yama detaylı ileri dönüşüm parçaların yanı sıra, vintage parçaların da bulunduğu bir departmanları mevcuttur (Pariani, 2024). Marka kadın zanaatkarlara güvenli, dengeli ücret politikasıyla yeni iş imkanları sunarak, yetenek ve sanatlarını desteklemektedir (Fanfare, t.y.). İleri Dönüşüm sırasında kumaşların veya farklı materyallerin, el sanatlarından el örgüsü ile birleştirilmesi, ürünü oluşturan ve ören kişinin sürecin önemli bir parçası olmasını sağlayarak, yaratılan her giysinin tek ve benzersiz bir sanat eseri gibi tasarlanmasını ve oluşturulmasını sağlayacaktır. Buna bağlı olarak, insanların değerlerini hatırlayarak, moda dünyasının perde arkasındaki sömürüyü anlayıp, sanıldığı gibi giysilerin gözden çıkarılacak bir obje değil, bir değer olarak görülmesini sağlayacaktır.

El Örgüsü

Örgü geometrik şekil alma açısından çok az kısıtlaması olan bir yapıda olup üç boyutlu esnek yapısı, zor şekilleri oluşturmak için olanak sağlamaktadır (Mennel, 2012). Örgü terimi, sürekli uzunlukta olan ipliğin dikey olarak oluşturulan iliklerinin birbirine geçmesiyle oluşan yüzeylere verilen isimdir. İlk örgü örnekleri, M.Ö. 1300 yıllarına ait olduğu düşünülen, mavi ve beyaz bir çift çorabın Mısır'da, kazılarda bulunmasıyla ortaya çıkmıştır (Mennel, 2012). Örgü terimi düğüm ve Koptik örgüden (Mısır'a özgü bir teknik) geliştiği düşünülmektedir (Spencer, 2001). İğne ile yapılan el sanatları Orta Çağ'ın sonlarına kadar görülmekte ve bu dönemde liflerin ipliğe dönüştürüldüğü ve örgünün ortaya çıktığı belirlenmektedir. Örgünün dini tablolarla görülüyor olması bu zanaatin zihinsel olarak önemini vurgulamaktadır. Avrupa'da loncaların oluşmasıyla örgü zanaati erkeklerin egemen olduğu ekonomik bir pazar haline gelmiştir. Örgü uygulamasında emek ön planda olduğu için alt sınıflar, yoğun talepleri karşılamak için bu zanaata yönelmiştir. Genellikle erkeklerin dışarıda başka işler yapması sebebiyle bu tarz işler, kadınlar tarafından parça işi olarak yapılmaya başlanmış, loncaların gücü zayıflamıştır (Mennel, 2012).

İlk örgü makinesi 1589 yılında Cambridge'li Rahip William Lee tarafından, eşinin örgü parça işinde çok fazla zaman geçirmesini engellemek için icat edilmiştir. Tığ örgüler ise 1700'lerin sonlarında ortaya çıkmaktadır. 1845'te İrlanda'da kıtlık sebebiyle tığ işi popüler hale gelmiş, ekonomiye katkı sağlamak için dantel satılmaya başlanmıştır. 1929'da Büyük Buhran sebebiyle insanlar kıyafetlerini onarma ve değiştirme yoluna gittikleri dönemde de tığ işi popülerlik kazanmıştır (Mennel, 2012). El örgüsünün 1930-1940 yıllarında savaş dönemi sebebiyle, "yap-tamir et" tasarruf planı çerçevesinde daha da ön plana çıktığı görülmekte, İngiltere ve ABD'de (Amerika Birleşik Devletleri) yaratıcılığın ve bireyselliğin bir ifadesi olarak ortaya çıkmaktadır (Steed, 2016). 1960 ve 1970'lerde el sanatının tüketici kültüre karşı yükselişe geçtiği görülmektedir. 1990'ların sonlarına doğru ise örgü, toplumu bir araya getirmesine öncülük eden sanatçılar tarafından ön plana çıkarılmıştır (Mennel, 2012).

Günümüzde el örgüsü, makinelerin karşısında varlığını koruyarak, yavaş modayı desteklemek amacıyla devam ederken, ören kişilerce ruhsal bir destek aracı olarak da görülmektedir. Örgü el sanatı, oluşturan kişinin sessiz bilgisiyle katman katman tarihteki bilgeliği barındırmaktadır (Steed, 2016). Örgü ören kişinin aldığı keyif, tamamlanmış giysi üretme ihtiyacının üzerinde bir tatmin vermektedir. (Steed, 2016). Bu da örgü yaparken kişinin sürece daha fazla odaklanmasına ve aynı zamanda meditatif bir sürecin parçası olmasına olanak vermektedir. Kathryn Vercillo'nun “Tığ İşİ Hayatımı Kurtardı” adlı kitabında tığ işinin depresyon sürecinde kendisine ve birçok kişiye faydalarından bahsetmiştir (Vercillo, 2012). Bu anlayış hızlı moda karşısında alternatif olarak sunulan tüm uygulamaların felsefesini içermektedir. Üretim sürecinde, oluşturan kişinin keyifle o ürünü oluşturması ve belki de ruhsal olarak hislerini ürüne yansıtmamanın bir yolunu da bularak sürece sanatsal bir bakış açısı getirmesi hedeflenmektedir. Adil ve sürdürülebilir bir üretimin parçası olarak, ilmek ilmek, zaman içerisinde emek ve dikkatle oluşturulup aynı zamanda toplumu birbirine bağlayan manevi bir hareket olması açısından el örgüsü sürdürülebilir modada uygulanması kolay evrensel bir uygulamadır.

Özellikle son on yılda örgü toplulukları bir araya gelerek etkinlik düzenlemektedir. “Stitch n Bitch” grubu halka açık mekanlarda örgü buluşmalarıyla çağdaş bir el sanatı hareketi olarak devam etmektedir (Orton-Johnson, 2014).

Örgü farklı şekillere kolayca uyarlanması özelliğiyle farklı alanlarda da çözüm amaçlı kullanılmaktadır. Cornell Üniversitesi'nde matematikçi olan Daina Taimina örgüyü bir sorunun çözümü için kullanmış, görselleştirilemeyen karmaşık bir yapı ve formülü (Hyperbolic Plane negatif bir eğriliğe sahip bir alanı artan üssel bir şekilde tanımlamak için) 1997’de ilk defa tığ işi kullanarak görselleştirmiştir (Steed, 2016).

Anadolu’da ise geleneksel Türk el sanatları el örücülüğü şiş, tığ, mekik, firkete ve iğne aracılığı ile yapılmaktadır. Araçsız yapılan el örücülüğü ise bağlama ve bitkisel örücülüktür (Üner ve Akpınarlı, 2019).

Anadolu tarihinde oya dantelinin önemli bir yeri vardır. Osmanlı İmparatorluğu’nda da birçok yerde kullanılan oyaların geçmişten günümüze gelindiğinde etkisini yitirdiği görülmektedir. Oyalar; iğne oyaları, tığ oyaları, mekik oyaları, firkete oyaları, koza oyaları, yün oyaları, mum oyaları, pul oyaları, boncuk oyaları olarak adlandırılmaktadır. Anadolu’da oyalar, başörtüsü kenarlarında, ev tekstilinde, örtülerin kenarlarını süsleme amaçlı, giysilerde yakalarda ve etek kenarlarında kullanılmaktadır (Gümüş ve Uray, 2018).

Örgü alanında diğer önemli Anadolu geleneği çorap örücülüğüdür. Çorap örücülüğü geleneklerle beraber, bir ihtiyaç üzerine ortaya çıkarak motiflerle gelişerek devam eden en eski ve önemli sanat dalıdır (T.C. Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], t.y.).

Günümüzde el örgüsünü kullanan ve yerel üretimleri, kadın zanaatkarları destekleyen birçok marka bulunmaktadır. Bu markalardan The Knotty One Litvanya’nın kırsallarında yaşayan 40’ın üzerinde kadını istihdam etmektedir. Yerel çiftliklerden elde edilmiş, doğal, hayvan deneyleri yapılmamış ortamda üretilmiş, doğal boyayla boyanmış yünler kullanılmaktadır (The Knotty Ones, t.y.). Norveç Markası Pætria ise el yapımı örmeler ve el işlemeli ürünlerle adil çalışma ortamıyla yavaş modayı desteklemektedir (Peatria, t.y.). Yerel kadın zanaatkar topluluklarını destekleyen bir diğer marka Sırbistan’daki Maridruna markası, geleneksel yün el sanatlarını teşvik etmek için oluşturulmuştur. Hedef, atalardan öğrenilen el emeğinin devamını sağlamaktır (Maridruna, t.y.). Wooland The Gang markasının ise sürdürülebilir modayı desteklemek için Youtube’da örgü eğitim videoları mevcuttur. Global olarak örme fikrini yayarak çevresel pozitif değişime katkıda bulunmaktadır (Wool and The Gang, t.y.).

İleri dönüşüm tekniği ile farklı kumaş ve materyallerle birlikte el örgüsünü kullanan Emma Friedlander-Collins ileri dönüşüm parçalarını örgü ve dantel parçalarıyla birleştirerek yeni giysiler oluşturmaktadır (School of Stitched Textiles, 2019).

Katie Jones ve Lulu Kaalund örgü sanatçı ise farklı materyalleri dantel ve örgü tasarımlarıyla birleştirmektedir (Aagaard, 2021; Katie Jones, t. y.). Kate Brittain kullanımı konusunda daha özgür hissettiğini söylediği tığ işi örme parçaları volümlü ve sanatsal bir yapıda deri ile kullanmıştır (Howarth, 2015).

El Örgüsü Zanaatının Aktivizm, Kadın Hareketleri ve Sanatsal Açından Kullanımı

Örgü örnek zaman alan, meditasyona yönelik duygusal iletişimi sağlayan bir aktivite olması sebebiyle, örme sanatı yaratıcılıkla, nesne ve mekanla ilişki kurmaktadır. Dijital iletişimin de yardımıyla farklı milletlerdeki insanlar, örme yoluyla hızlı hayat akışından uzaklaşarak insanların yalnızlaştığı bir dönemde birbirleriyle bağlantı kurabilmektedirler (Ute Lennartz-Lembeck, t.y.).

Örgü, dokuma gibi el sanatları kadın işi görülerek ev ve ev işleriyle bağdaştırılarak tarih boyunca değersizleştirilmiştir. Feminizm hareketlerinden önce, 60'lı ve 70'li yıllarda kadınların ev için yaptıkları dekoratif biçimler güzel sanattan sayılmayarak erkek egemenliği olan sanat dünyasından dışlanmıştır. Deha ve yaratıcılık kavramı, olanın ötesine geçme, özgürce düşünebilme ve yaratıcılık erkeğe özgü bir kavram olarak düşünülmüştür. Günümüzde demode olarak kabul edilen yapıların modada kullanılması el sanatlarına bakış açısını değiştirmektedir. Moda dünyasında el sanatlarının dönüştürülerek ve geliştirilerek ön planda olması, ana akımda yüzyıllardır saklanan, değersizleştirilen kadına ait olarak görülen ve ötekileştirilen öğelerin kullanılması devrimci bir tutum yaratmaktadır. Evsel dekoratif biçimlerin sanata dönüşmesi topluma açık alanlarda seyirciye sunulmuş sosyal ve politik bir ifade haline gelmiştir. El sanatları, cinsiyete dayalı ayrımcılığı da ortadan kaldırarak bu becerilerin gelişerek dönüşerek varlığının devamını sağlamaktadır. El sanatları 20. yüzyılın ikinci yarısında cinsiyet, feminizm ile ilgili önemli hareketler için sanatsal bir ifade aracının yanı sıra estetik bir strateji olarak kullanılmıştır (Michna, 2020).

El sanatları feminen bir olgu olarak kabul edilip uygulandığı için nesilden nesile kadınların hikayelerini anlatmaktadır. Ev içi baskılardan kaynaklanmış ve genellikle yaşlı akrabalarla bağlantılı görünen el sanatları günümüzde feminist bir hareket, kendini ifade etme aracı, siyasi dışa vurum olarak ve toplumlara bir araya getiren bir yardım aracı olarak kullanılmaktadır (Journal of Engaged Research, 2023).

Yarn Bombing, Sokak Sanatı

Yarn bombing denilen örme sokak modası Magda Sayeg'in bir kapı tokmağına örgü yerleştirmesiyle 2005'te ortaya çıkmıştır (Ute Lennartz-Lembeck, t.y.). Magda Saye otobüslerden kapı kollarına kadar gündelik nesnelere örgülerle kaplayarak oluşturduğu akımla dünyayı biraz daha sıcak bir hale getirmeyi amaçlamaktadır (NPR/TED Staff, 2017). 2010'da İngiltere'nin Cambridge şehrindeki bakımsız bir köprünün yenilenmesine dikkat çekmek için, Sue Sturdy çevresindeki örgücülerden yardım isteyerek, kitle kaynaklı bir hareket başlatmıştır. Bu projeye katkıda bulunan her örgücü, düz bir panel örmeye teşvik edilmiş ve bu paneller daha sonra köprüyü tamamen kaplamak için bir araya getirilmiştir. Bu süreçte, toplumun ilgisi çekilerek, köprünün onarımı için para toplanmıştır (Mennel, 2012). Los Angeles Zanaat ve Halk Sanatları Müzesi'nin cephesi geçici olarak tığ işi örgülerle kaplanmıştır. Büyükkanne karesi denilen genellikle kalan ipliklerden kare oluşturularak yapılan örgü parçaları için 550 eyalet ve 25 ülkeden örgücü bir araya gelerek projenin parçası olmuşlardır (Knight, 2013).

El Örgüsü ile Giyilebilir Sanat

1969'da Pratt Enstitüsü'nde resim, heykel, endüstriyel tasarım, multimedya ve grafik tasarımında okuyan Janet Lipkin, Jean Cacicedo, Marika Contompasis, Sharron Hedges ve Dina Knapp birbirlerine tığ işi yapmayı öğreterek, bunun sonucunda giyilebilir sanat adını alan formlar oluşturmuşlardır (Fashion+Lifestyle, 2019). Cacicedo, yaz aylarını tığ işi öğrenerek geçirmiş ve yaratıcı çizgiler, formlar oluşturmak için tığ işinin taşınabilir olması ve her esnek malzemeye uygulanabilir olması sınırsız bir alan yaratmıştır.

Jean Cacicedo zanaatları olmasaydı sanatlarının da oluşamayacağını belirtmektedir. Pratt'ta kendilerine verilen ödevleri tığ işi olarak yorumladıklarını ve öğretmenlerinin iplik kelimesi yerine, doğrusal malzeme terimini kullanmalarını önerdiklerini aktarmaktadır (Leventon ve Cacicedo, 2019). Arkadaşlar yıllar boyunca sanatsal bilgilerini paylaşmaya devam etmişlerdir. Kampüsteki yaratıcı ortamın onları sanat yapmaya nasıl teşvik ettiğini ve öğretmenlerinin bilinmez bir alanda çalışmalarını konusunda onları desteklediklerini belirtmektedirler (Pratt News, 2020).

Isabel Berglund, çalışmalarıyla el örgüsüyle renk ve doku bütünlüğü içerisinde heykelimsi yapılar oluşturmaktadır. Berglund birçok kez yaratım sürecini başkalarına da açarak çalışmalarına katılmalarını sağlamış, bu süreci toplumsal bir paylaşımın sonucu haline getirmiştir (Isabel Berglund, t.y.).

Kadın Hareketleri ve El Örgüsü

1974 yılında Feministo, Kate Walker ve Sally Golllop'un posta aracılığıyla sanat eserlerini karşılıklı olarak paylaşması sonucu bir posta projesi olarak ortaya çıkmıştır. Çalışmaları genellikle ev ve çocuklarla ilgili kişisel deneyimleri içermektedir. Ev hanımı olarak karşılıklı paylaşımları yalnızlıklarını paylaşmalarını sağlamıştır. Zaman geçtikçe projeye daha fazla kadın katılmıştır. Ortak deneyimlerini paylaşma imkanı bularak, ev ile ilgili konuları ve bu konudaki cinsiyetçiliği eleştirmek için çalışmalarını bir araç olarak kullanmışlardır. Sally Golllop'un gönderdiği eserlerden birinde ise hapisane parmaklıklarına benzeyen raflarıyla minyatür mutfak dolabı dikkat çekmektedir (Dudley, 2019).

Feministo hareketine katkı sağlayanlardan Su Richardson "Burnt Breakfast ve Diğer Eserleri" adlı sergisinde geleneksel olarak kadına ait olarak görülen el örgüsünü ataerkil düzene tepki olarak kullanmış sanat ve el sanatları arasındaki bağlama da vurgu yaparak ev yaşamı ve kadın temalarını feminist bir bakış açısıyla ele almaktadır (Jefferies, 2016). Richardson elle yapılmış tığ işi nesnelere evdeki kadın ve annenin konumunu farklı açılardan değerlendirerek, sorgulamaktadır (Palomar, 2018).

El örgüsünün protesto olarak kullanıldığı örneklerden birisi de Pussyhat projesidir. 21 Ocak 2017'de pembe örme şapkalar (V&A [Victoria and Albert Müzesi], t.y.) Trump'ın cinsiyetçi söylemlerini protesto etmek amacıyla küresel bir kadın hareketine dönüşerek feminist tarihin ikonik bir sembolü olmuştur (Pussyhat Project, t.y.). Pusshat şapkalarının yaratıcıları The Little Knittery iplik dükkanının sahibiyle iş birliği yaparak ondan herkesin yapabileceği bir desen tasarlamasını istemiştir (V&A, t.y.). Sosyal medya aracılığı ile yayılan düşünce sonunda, dünyanın dört bir yanından 600'den fazla mitingde milyonlarca insan pembe el örgüsü şapkaları takmıştır (Pussyhat Project, t.y.).

Emekli bir sanat profesörü olan ve çalışmalarında çoğu zaman el örgülerini kullanan akademisyen Akiko Kotani ise 2003 yılında "İyileştiren Dikişler" adlı sergisi için dünyanın farklı bölgelerinden 300'den fazla kadından dantel örgülerini bağışlamalarını isteyerek, onların kişisel hikayelerini aktarmıştır (Becnel, 2017).

Kadınlar özellikle gelişmekte olan ülkelerde yerel kültürel bilginin sürdürülmesi ve korunması açısından önemli roller üstlenmektedirler. (Pratomo ve ark., 2024). Unesco'nun tanımına göre bir topluluğun geleneklerine bağlı yaratılan sözlü, taklit veya diğer yollarla aktarılan değerler somut olmayan kültürler tanımına girmektedir.

BİLDİRİ KİTABI

Bu unsurlar dil, edebiyat, müzik, dans, oyunlar, mitoloji, ritüeller, el sanatları gibi yöntemlerle aktarılmaktadır. Buna göre kadın anne olması ve çocuklarını yetiştirirken nesilden nesile aktarma yapması sebebiyle somut olmayan kültürel mirası devam ettirirken, kültürün yenilikçi unsurlarla devamını sağlamaktadır. Somut olmayan kültürel mirasın devamı ve gelişiminin kadınlar tarafından devam ettirilmesi, toplumların ekonomik gelişimi açısından da çok önemlidir (UNESCO, 1999). Kültürel miras ve yerel sürdürülebilir planlar için ortak bir amaç belirlenmesi, üretim, eğitim süreçlerinin planlanması, toplumsal katılım, insanların bir arada çalışma becerilerinin geliştirilmesi sağlanmalıdır (Gravagnuolo ve ark., 2021).

Toplumsal Yardım Hareketleri ve El Örgüsü

Knit a Square Güney Afrika'da faaliyet gösteren Ronda Lowrie tarafından yönetilen bir yardım kuruluşudur (Knit-a-Square, t. y.a). Güney Afrika'da birçok ebeveyn AIDS ve AIDS'e bağlı hastalıklar nedeniyle hayatını kaybetmektedir. Geride ebeveynlerinden dolayı HIV virüsü taşıyan çocuklar yalnız bırakılmaktadır. Ebeveynlerin sevgisinden yoksun ve potansiyel taşıyıcı olan birçok çocuk kötü durumda yaşamaya devam etmektedir (Knit-a-Square, t.y.b). Organizasyon kurucuları yardım fikrine, özellikle kış aylarında çocukların battaniye sıkıntısı çektiğini fark etmesiyle başlamıştır. Bu trajediyi sosyal medya araçlarıyla duyurarak, tüm dünyadaki örgü ve tığ işi ustalarını kare şeklinde örgü parçalar örüp, göndermeye teşvik etmişlerdir (Knit-a-Square, t. y.c). 2018 'den beri organizasyon 84.000'den fazla yetim ve savunmasız çocuğu rahatlatmak için, 1,5 milyondan fazla kare örgü, yüz binlerce bere, el ısıtıcı set ve oyuncak içeren, çok sayıda gönüllülerden gelen paket tedarik etmiştir (Knit-a-Square, t. y.b).

2011 yılında ise Yeni Zelanda'da bir kargo gemisinin karaya oturması ve 350 ton petrolün okyanusa dökülmesi sonucunda son yılların en kötü çevre felaketi olarak tanımlanan olay sonucunda 1000'den fazla deniz kuşu ölmüştür. Su geçirmez bir yapıda olan penguenlerin tüylerine petrol atığı bulaşması durumunda, direkt soğuk suyla temas halinde olmaları için, penguenler için tehdit devam etmekteydi. Yeni Zelanda'da Skeinz yün markası ülkedeki petrol sızıntısından etkilenen penguenlere kazak örmeleri için toplumu seferber etmiştir. Penguenler için özel örülen örgüler, penguenlerin tüylerindeki petrol uzaklaştırdıktan sonra onları sıcak tutmak için tasarlanmış ve kullanılmıştır (Ng, 2011).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tekstil ve moda alanında ihtiyaçtan fazla üretim yapıldığı ve çalışan insanların emeklerine ve haklarına saygı gösterilmediği bu zamanda, fabrika stoklarındaki kumaşların, üretilmiş hatalı ürünlerin, vintage giysilerin ya da atılmak üzere kullanılmış giysilerin ileri dönüştürülmesi sektörün verdiği zararı azaltacaktır. Bunun için ileri dönüştürme sırasında yeni, ortaya çıkabilecek birçok iş imkanının yanı sıra ürünleri oluştururken el emeğinin ön planda olması ürünün kalitesini ve değerini yükseltecektir. Türkiye'de ve dünyada geleneksel olarak günümüze kadar gelmiş olan el örgüsü farklı şekillerde ve materyallerde (yün, koton, penye parçaları, kumaş parçaları, atık bant, kurdele gibi) kumaşlarla birlikte kullanılarak ileri dönüşüm aşamasında tasarımlar zenginleştirilerek, kadın zanaatkarlar desteklenebilir. Yıllarca kadına ait görülen ve sanattan sayılmayan el örgüsünün günümüzde birçok alanda modern uygulamalarla entegre edilerek kullanıldığı görülmektedir. Örgü örmek yapan kişinin ya da kişilerin süreç içerisinde üretime ruhsal olarak katılmasını sağlayacaktır. Evrensel bir değer olan örgü, geçmişten günümüze kadar giysilerde kullanılmasının dışında sosyal bir iletişim aracı olarak da görülmektedir. Örgünün insanları bir araya getiren meditatif ve iyileştirici bir araç olması sebebiyle ileri dönüşümün yayılması, toplumdan herkesin bu harekete katılabilmesi için organizasyonların bir araya gelerek, farklı projeler oluşturmaları gerekmektedir.

BİLDİRİ KİTABI

Markalar atık iplikleri tekrar dolaşıma sokarak el örgülerine ağırlık verebilir, bilgilendirici öneriler oluşturarak toplumun bu harekete katılıp, her bir giysinin yaratım sürecinin bir parçası olmaları sağlanabilir. Geleneksel örgü teknikleri, ileri dönüşüm ile birlikte kullanılarak örgü konusunda usta olan kişiler ile iş birliği yapılarak sayıları giderek azalan ustalarla değerlerimiz ön plana çıkarılabilir. Tüm hazır giyim markaları tarafından ileri dönüşüme önem verilmesi ve ürünlere el emeği katabilecek kadın zanaatkarların organize edilerek, eğitim verilmesi, sosyal sürdürülebilirliğe katkı sağlayacaktır. Örgü aynı zamanda birçok sanatçının, form verme açısından esnek yapısıyla kullanmayı tercih ettiği bir yapı olması sebebiyle, ileri dönüşüm aşamasında farklı materyallerin birleşimi ile giyilebilir sanat çalışmaları yapılabilir. Aynı zamanda sanat eserlerinin yaratım aşamasını herkese açarak katılım teşvik edilebilir.

Tekstil firmalarında çalışan kadınların hakları da düşünüldüğü zaman daha adil, emeğin, zanaatkarlığın ve yaratıcılığın ön planda olduğu bir sisteme dönülmesi sürdürülebilir modayı destekleyecektir. Hızlı değişen üretim ve trendler karşısında yok olma tehlikesi yaşayan kültürel ve geleneksel değerler de göz önüne alınırsa kültürel sürdürülebilirlik kapsamında, ileri dönüştürülmüş giysiler, geleneksel el sanatlarımızla estetik olarak zenginleştirilip daha değerli hale getirilebilir. Geleneksel el sanatları, kumaşların ve malzemelerin birlikte kullanımı için kaynaştırıcı bir unsur olarak kullanılacaktır. İnsanların kendi değerlerini, kültürlerini ve ruhlarını yaptıkları işe aktarmaları sağlanarak, yaratıcılıklarını gösterebilecekleri bir alan oluşturulması, hiçbir kural ve canlı hayatı gözetmeksizin oluşturulmuş, sadece kar ve tüketim odaklı anlayışın değişmesini sağlayacak, daha etik fikirlerin benimsenmesi, oluşturulan zararı azaltacaktır. Tüketim kültürü, popüler kültür ve değişen trendlere karşı her bireyin değerlerini hatırlaması ve doğaya, insanlara karşı sorumluluk alması gerekmektedir. Brené Brown (2018) “Değerlerimize uygun yaşamak için onları ilan etmekten daha fazlasını yapar ve pratikte uygularız.” demiştir.

KAYNAKLAR

Aagaard, C. (2021, 6 Ekim). 5 Sustainable knitwear designers you should know about now. *Vogue*. <https://www.voguescandinavia.com/articles/5-sustainable-knitwear-designers-you-should-know>

Akhter, S., Rutherford, S., & Chu, C. (2019). Sufferings in silence: Violence against female workers in the ready-made garment industry in Bangladesh: A qualitative exploration. *Women's Health, 15*. <https://doi.org/10.1177/1745506519891302>

Asar, A., Ç. (2024, 8 Mart). *8 Mart Dünya Kadınlar Günü Nasıl Ortaya Çıktı?* Webtekno. <https://www.webtekno.com/8-mart-dunya-kadinlar-gunu-nasil-ortaya-cikti-h140981.html>

Becnel, T. (2017, 16 Aralık). *Dream weaver*. Herald-Tribune. <https://www.heraldtribune.com/story/entertainment/arts/2017/12/16/artist-crochets-plastic-bags-into-floating-cubes-for-art-center-sarasota/16821517007/>

Brown, B. (2018). *Liderlik etmeye cesaret etmek*, 2018. (Çev. Savaş, P.) Butik Yayıncılık. İstanbul.

Dedicated (t.y.). *The textile industry's impact on people*. <https://www.dedicatedbrand.com/en/textile-industry> adresinden 18 Nisan 2024 tarihinde alınmıştır.

Dudley, J. (2019, 16 Mayıs). *A Portrait of the artist as a housewife*. <https://invisibilityofprocess.home.blog/2019/05/16/a-portrait-of-a-portrait-of-the-artist-as-a-housewife/>

Equilibrium (2021, 11 Ekim). <https://equilibrium.gucci.com/i-was-sari/> adresinden 10 Nisan 2024 tarihinde alınmıştır.

BİLDİRİ KİTABI

European Parliament (2024, 21 Mart). *The impact of textile production and waste on the environment* (infographics). <https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20201208STO93327/the-impact-of-textile-production-and-waste-on-the-environment-infographics>

Fair Trade Certified (t.y.). *Fashion is a women's issue*. <https://www.fairtradecertified.org/blog/fashion-is-a-womens-issue/#:~:text=On%20in%20six%20individuals%20who%20are%20employed%20work,on%20clothing%20per%20year%20than%20their%20male%20counterparts> adresinden 10 Nisan 2024 tarihinde alınmıştır.

Fanfare (t.y.). *Circularity*. <https://fanfarelabel.com/pages/our-supply-chain> adresinden 10 Nisan 2024 tarihinde alınmıştır.

Fashion+Lifestyle (2019, 10 Ekim). *Philadelphia Museum of Art presents major exhibition highlighting the art to wear movement*. <https://fashionpluslifestyle.wordpress.com/tag/janet-lipkin/>

Gravagnuolo, A., Micheletti, S., & Bosone, M. (2021). A participatory approach for “circular” adaptive reuse of cultural heritage. Building a heritage community in Salerno, Italy. *Sustainability*, 13(9), 4812. <https://doi.org/10.3390/su13094812>

Guilbault, L. (2022, 7 Mart). *Marine Serre: From fashion's upcycling darling to established brand*. Vogue. <https://www.voguebusiness.com/fashion/marine-serre-from-fashions-upcycling-darling-to-established-brand>

Gümüş, D., & Uray, G. (2018). Oya el sanatı üzerine bir inceleme. *Journal of International Social Research*, 11(55). <https://doi.org/10.17719/jisr.20185537207>

Haus von Eden (t.y.). *Repurpose: 6 brands that turn supposed waste into luxury*. <https://www.hausvoneden.com/lifestyle/repurpose/> adresinden 10 Nisan 2024 tarihinde alınmıştır.

Howarth, D. (2015, 22 Mayıs). *Dezeen's top four collections from this year's Westminster fashion design graduates*. Dezeen. <https://www.dezeen.com/2015/05/22/university-of-westminster-graduate-fashion-show-2015-top-four-student-collections-matthew-witcombe-charlotte-scott-chloe-mcgeehan-kate-brittain/> Isabel Berglund (t.y.). *About*. <https://www.isabelberglund.dk/about> adresinden 14 Mayıs 2024 tarihinde alınmıştır.

Jefferies, J. (2016). Crocheted strategies: Women crafting their own communities. *Textile*, 14(1), 14-35. <https://doi.org/10.1080/14759756.2016.1142788>

Journal of Engaged Research (2023, 6 Mart). *Doing feminism: The history of craft making and the performance of gender*. Medium. <https://medium.com/journal-of-engaged-research/doing-feminism-the-history-of-craft-making-and-the-performance-of-gender-e82fc95115c4>

Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62–80.

Katie Jones (t. y.). *About*. <https://www.katiejonesknit.co.uk/about> adresinden 15 Mayıs 2024 tarihinde alınmıştır.

Knight, C. (2013, 6 Haziran). *Yarn Bombing L.A. at Craft & Folk Art Museum*. Los Angeles Times. <https://www.latimes.com/entertainment/arts/la-xpm-2013-jun-06-la-et-cm-yarn-bombing-la-at-craft-folk-art-museum-20130603-story.html>

Knit-a-Square (t. y.a.). *All about Knit-a-square South Africa*. <https://knit-a-square.com/orphaned-or-vulnerable-children/> adresinden 15 Mayıs 2024 tarihinde alınmıştır.

Knit-a-Square (t. y.b.). *We cannot ignore the plight of orphaned or vulnerable children worldwide*. <https://knit-a-square.com/orphaned-or-vulnerable-children/> adresinden 15 Mayıs 2024 tarihinde alınmıştır.

Knit-a-Square (t. y.c.). *The Knit-a-square story*. <https://knit-a-square.com/the-knit-a-square-story/> adresinden 15 Mayıs 2024 tarihinde alınmıştır.

Koch, K. (2019). Clothing upcycling, textile waste and the ethics of the global fashion industry. *Zone Moda Journal*, 9(2), 173-184. <https://doi.org/10.6092/issn.2611-0563/10053>

Fabrics Store. <https://blog.fabrics-store.com/2022/12/04/the-art-of-reinvention-martin-margielas-recycled-garments/>

Leventon, M. &Cacicedo, J. (2019, 10 Haziiran). *Reflections on Artwear: Melissa Leventon and Jean Cacicedo in conversation*. <https://openspace.sfmoma.org/2019/06/reflections-on-artwear-melissa-leventon-and-jean-cacicedo-in-conversation/>

Maison Cleo (t.y.). *About us*. <https://maisoncleo.com/about/>, adresinden 18 Nisan 2024 tarihinde alınmıştır.

Maridruna (t.y.). *Philosophy*. <https://www.maridruna.com/philosophy/> adresinden 22 Nisan 2024 tarihinde alınmıştır.

Mennel, K. I. (2012). *Knit architecture: Low tech fabrication techniques in modern design: thesis* [Doctoral dissertation, Massachusetts Institute of Technology] MIT Libraries.<http://hdl.handle.net/1721.1/72835>

Michna, N. (2020). Knitting, weaving, embroidery, and quilting as subversive aesthetic strategies: on feminist interventions in art, fashion, and philosophy. *ZoneModa Journal*, 10(1S). 1 <https://doi.org/0.6092/issn.2611-0563/10564>

Myar (t.y.). *Upcycling & Sustainability: Manifesto symbols*. <https://www.myar.it/about-2> adresinden 18 Mayıs 2024 tarihinde alınmıştır.

Ng, C. (2011, 20 Ekim). *New Zealand Penguins in Need of Sweaters*. Abc News. <https://abcnews.go.com/blogs/headlines/2011/10/new-zealand-penguins-in-need-of-sweaters>

NPR/TED Staff (2017, 10 Kasım). *Magda Sayeg: What's the emotional power behind "Yarn Bombing"?* Npr. <https://www.npr.org/2017/11/10/562881943/magda-sayeg-whats-the-emotional-power-behind-yarn-bombing>

NTV (2023, 8 Mart). *8 Mart Dünya Kadınlar Günü ne zaman, nasıl ortaya çıktı? Türkiye'de ilk hangi tarihte kutlandı?* https://www.ntv.com.tr/turkiye/dunya-kadinlar-gunune-zaman-nasil-ortaya-cikti-turkiyede-ilk-hangi-tarihte-kutlandi-iste-8-mart-dunya-kadinlar-gununun-tarihi,PNyWdN0B40yQ_MQuZbOUow

Orton-Johnson, K. (2014). Knit, purl and upload: New technologies, digitalmediationsandtheexperience of leisure. *LeisureStudies*, 33(3), 305-321. <https://doi.org/10.1080/02614367.2012.723730>

Öztürk, İ. (2022, 8 Ekim). *Dünyada tekstil sektörünün kirli 'normalleri'*. Yeşil Gazete. <https://yesilgazete.org/dunyada-tekstil-sektorunun-kirli-normalleri/>

Palomar, M. (2018, 21 Mart). *Su Richardson: Interview*. Studio International. <https://www.studiointernational.com/index.php/su-richardson-interview-burnt-breakfast-home-strike-letrangere>

Paras, M. K., &Curteza, A. (2018). Revisiting upcycling phenomena: A concept in clothing industry. *Research Journal of Textileand Apparel*, 22(1), 46-58. <https://doi.org/10.1108/RJTA-03-2017-0011>

Pariani, J. (2024,18 Temmuz). *The best upcycled fashion brands transforming would-be waste*. Conscious Life and Style. <https://www.consciouslifeandstyle.com/upcycled-fashion-brands/>

Pearls Magazine (2023, 28 Ağustos). *Orsola de castro: "Upcycling is the key to transform the industry*. <https://pearlsmagazine.com/en/orsola-de-castro-upcycling-is-the-key-to-transform-the-industry/>

Peatria (t. y.). *Our Manifesto*. <https://paetria.com/> 15 Mayıs 2024 tarihinde alınmıştır.

Phau, I., Akintimehin, O. O., & Lee, S. (2022). Investigating consumers' brand desirability for upcycled luxury brands. *Strategic Change*, 31(5), 523-531. <https://doi.org/10.1002/jsc.2523>

BİLDİRİ KİTABI

Positive Luxury (t.y.). *Story wear*. <https://www.positiveluxury.com/real-changemakers/story-wear/> adresinden 18 Nisan 2024 tarihinde alınmıştır.

Pratomo, D. S., Santoso, D. B., & Pangesty, F. W. (2024). Unlocking the economic potential of cultural heritage: Women's empowerment in the creative economy of developing countries. *Journal of Ecohumanism*, 3(3), 1794-1816. <https://doi.org/10.62754/joe.v3i3.3631>

Pratt News (2020, 8 Nisan). *How five 1960s Pratt students launched an art movement through a shared passion for crochet*. <https://www.pratt.edu/news/how-five-1960s-pratt-students-launched-an-art-movement-through-a-shared-pas/>

Pussyhat Project (t.y.). *Our Story*. <https://www.pussyhatproject.com/our-story/> adresinden 10 Kasım 2024 tarihinde alınmıştır.

Rao, S. (2023, 26 Nisan). *Fashion show to inspire upcycling*. Luxembourg Times. <https://www.luxtimes.lu/yourluxembourg/whats happening/whatsgoingoninthecommunity/fashion-show-to-inspire-upcycling/1400737.html>

Refash (2024, 24 Ocak). *Handmade and upcycled: Empowering local artisans*. <https://refash.in/blogs/blog/upcycling-empowering-local-artisans> adresinden 10 Nisan 2024 tarihinde alınmıştır.

School of Stitched Textiles (2019, 5 Haziran). *Inspiring knit artists you have to follow*. <https://www.sofst.org/inspiring-knit-artists-you-have-to-follow/>

Siganporia, S. (2017,18 Ocak). *Aneeth Arora on why upcycling is more than just a buzzword at Péro*. Vogue. <https://www.vogue.in/magazine-story/aneeth-arora-on-why-upcycling-is-more-than-just-a-buzzword-at-pero/>

Spencer, D. J. (2001). *A comprehensive hand book and practical guide: Knitting Technology* 3rd Edition. Woodhead Publishing Ltd. Cambridge.

Steed, J. (2016). *Crafting textiles in the digital age: Hand knitting in a digital era*. Bloomsbury Publishing.

Subaşı, M., & Okumuş, K. (2017). Bir araştırma yöntemi olarak durum çalışması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 419–426.

Sung, K., & Sung, K. (2015). *A review on upcycling: Current body of literature, knowledge gaps and a wayforward*. De Montfort Open Research Archive. <https://dora.dmu.ac.uk/server/api/core/bitstreams/dbc1f56f-6037-40c5-8528-098f9c4e0c29/content>

Svitich, K. (2022, 2 Şubat). *Rave review is taking upcycled fashion to the next level*. Nuvo. <https://nuvomagazine.com/style/rave-review-upcycled-fashion>

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (t.y.). *Motiflerin dili projesi*. https://sabanciogunlasma.meb.k12.tr/icerikler/motiflerin-dili-projesi_2883798.html adresinden 13 Mayıs 2024 tarihinde alınmıştır.

The Knotty Ones (t.y.). *We make beautiful knitwear honoring heritage craftsmanship*. <https://www.theknottyones.com/pages/about> adresinden 21 Nisan 2024 tarihinde alınmıştır.

Tutar, H. (2023). Nitel araştırma deseni belirleme ölçütleri ve gerekçelendirilmesi. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(1), 334–355. <https://doi.org/10.21180/iibfdkastamonu.1190123>

UNESCO (1999, 27-30 Eylül). *International symposium on the role of women in transmission of intangible cultural heritage*. <https://ich.unesco.org/doc/src/00157-EN.pdf>

Ute Lennartz-Lembeck (t.y.). *The project*. <https://www.ute-lennartz-lembeck.de/styled-100/styled-101/styled-102/> adresinden 15 Mayıs 2024 tarihinde alınmıştır.

Üner., İ. & Akpınarlı, H. F. (2019). Geleneksel tekstillerin özellikleri ve çeşitleri. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (34), 133-145.

V&A [Victoria and Albert Müzesi] (t.y.). *The Pussyhat*.
https://www.vam.ac.uk/articles/the-pussyhat?srsltid=AfmBOooM4Ig40EE2PFnToYLexIpxI3RRrQYA_3Gm8X_xqhow8id9_eQ
e adresinden 10 Kasım 2024 tarihinde alınmıştır.

Vercillo, K. (2012, 17 Ekim). *Crochet saved my life: The mental and physical health benefits of crochet*. Crochet Saved My Life.
<https://crochetsavedmylife.kathrynvercillo.com/about-the-book/>

Wool and The Gang (t.y.). <https://www.woolandthegang.com/en/knitting/about-us>
adresinden 22 Nisan 2024 tarihinde alınmıştır.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (6. Baskı). Seçkin Yayıncılık

KADINLARIN KOLEKTİF BENLİK SAYGISI, AYRIMCILIK VE İYİ OLUŞ DÜZEYİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr. Öğretim Üyesi Sena DOĞRUYOL

Çağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü
ORCID: 0000-0001-9348-8743

ÖZET

Ayrımcılık algısı, kadınların depresyon, travma düzeyi, işten ayrılma niyetleri, motivasyonları, yaşam doyumları gibi birçok değişken üzerinde etkili olduğu gibi benlik saygısı düzeyleri ile de yakından ilişkilidir. Benlik saygısı, bireylerin bir bütün olarak kendilerine yönelik pozitif veya negatif tutumlarını ifade etmektedir (Rosenberg, Schooler, Schoenbach ve Rosenberg, 1995). Araştırma kapsamında, kadınların toplumsal cinsiyet temelinde maruz kaldıkları ayrımcılığa dair algıları ile kolektif benlik saygıları ve yaşam doyumları arasındaki ilişkilerin incelenmesi hedeflenmiştir. Araştırmanın örneklemini 311 kadın katılımcı oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında katılımcılar; Yaşam Doyumu Ölçeği (SWLS), Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği (PANAS), Kolektif Benlik Saygısı Ölçeği ve Demografik Bilgi Formu'nu doldurmuşlardır. Elde edilen bulgular, sosyal çevre (aile, arkadaş) tarafından ayrımcılığa uğradığını düşünme düzeyi ile kolektif benlik saygısı arasında anlamlı ilişkilerin olduğu tespit edilmiştir ($p < .001$). Dahası, kadınların kolektif benlik saygılarının iyi oluş düzeylerini anlamlı bir biçimde yordadığı saptanmıştır ($p < .05$). Sonuç olarak, kadınların sosyal çevrelerinde uğradıkları ayrımcılığın kolektif benlik saygılarını ve iyi oluş düzeylerini olumsuz yönde etkilediği yürütülen çalışmanın bulguları ile ortaya konmuştur. Gelecekte yapılacak olan çalışmalarda ise hangi dinamiklerin kolektif benlik saygısını etkilediğini tespit etmenin kadınların iyi oluşunu desteklemek açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: iyi oluş, kolektif benlik saygısı, ayrımcılık

GERÇEK MEKÂNDAN KURGUSAL MEKÂNA GÖÇ: FEMİNİST ÜTOPYALAR

Gamze ÖZEL

Gaziantep Üniversitesi Göç Enstitüsü Kadın Çalışmaları
ORCID: 0000-0003-2819-5746

ÖZET

Bir roman türü olarak da karşımıza çıkan ütopyalar yazarın yaşadığı dönemdeki toplumsal ve siyasal sorunlardan duyduğu rahatsızlık temelinde, ideal, olması gereken toplumunun farklı bir zaman ya da coğrafyada tasarısıdır. Bu tür yazılar, mevcut sisteme bir başkaldırı niteliği taşıırken, siyasal örgütlenmelere alternatif çözümler de sunmaktadır. Hıristiyanlığın yayılmasıyla ütopyacı düşünce bir duraklama dönemine girse de, Rönesans'la yeniden canlanmıştır. 19. ve 20. yüzyıllarda ütopyalar eleştirel bir araç olarak kullanılmıştır ve yine aynı yüzyıllarda distopyalar da ortaya çıkmıştır. Ütopyalar ideal bir toplum düzenini kurgularken, distopyalar bu düzenin içinde ezilen bireylerin yaşadığı zorlukları anlatır. Nail Bezel'in de benzetmesiyle ütopyalar yeryüzündeki cenneti ifade ederken distopyalar yeryüzündeki cehennemi ifade etmektedir.

18. ve 19. yüzyıllarda kadın haklarının gündeme gelmesiyle, ütopyalar da bu hareketlerden etkilenmiştir. Aslında 17.yüzyıldan itibaren kadınların merkezde yer aldığı ütopyalar görülmeye başlanmış ancak bu eserler genellikle erkek yazarlar tarafından kaleme alınmış ve cinsiyet rollerinin tersine döndüğü kurgulara odaklanmıştır. Kadın yazarlar tarafından ütopya türündeki eserler ise 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ortaya çıkmıştır.

Ülkemizde ütopya alanında yapılan çalışmalar ise genellikle kadınların statülerine eşitlikçi bir bakış sunmaktadır. Tarihsel olarak bakıldığında, ütopyalarda olay kurgusunun her zaman toplumsal cinsiyet rollerine göre şekillendiği görülmektedir. Kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olmaları gerektiği vurgulanmakta, ancak eşitliğin sağlanması için erkeklere sunulan imkânlardan yararlanmaları için daha fazla emek vermeleri gerektiği düşüncesi öne çıkmaktadır. Literatür incelemesine dayanan bu nitel çalışmada feminist ütopyalarda cinsiyet farkı gözetmeksizin eşit değerler sunulması, bu normların günlük hayatta sorgulanmasına olanak tanımaktadır. Bu yaklaşım, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı adaletin sağlanması için farklı bir perspektif sunmakta ve geleneksel toplumsal yapıların eleştirel bir şekilde incelenmesine olanak tanımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Feminizm, Ütopya, Feminist ütopya, Distopya

KADININ ADI HÂLÂ MI YOK?

Deniz ÖZEL

Gaziantep Üniversitesi Göç Enstitüsü Kadın Çalışmaları
ORCID: 0000-0003-0220-5275

ÖZET

Türk feminist manifestosu olarak nitelendirilen *Kadının Adı Yok* kitabı Duygu Asena'nın yazdığı ilk romandır. *Kadının Adı Yok* romanının kahramanının, tıpkı romanın adında da belirtildiği gibi adı yoktur. Hatta yazar bu durumu bir adım daha ileriye götürerek, kitabında mekân ve zaman konusunda da sınır çizmemiş ve herhangi bir yerde, herhangi bir zamanda yaşayan, herhangi bir kadından bahsettiğini okuyucuya hissettirmiştir. Romanda anlatılanlar her kadının hayatı boyunca karşılaştıkları şeylerdir ve kadınlar tarafından kanıksanmıştır. Yazıldığı dönemde büyük ses getiren roman, cesur anlatımı ile dikkatleri olumlu ve olumsuz anlamda üstüne çekmiştir. Kadının bireyselliğini kazanmak adına, erkek egemen bir toplumda verdiği savaşı anlatan yazar, erkeklere karşı erkeklerin yöntemlerini kullanması ve feminist harekette örgütlenmeyi değil de bireysel kurtuluşu ön plana çıkarması ile eleştirilmiştir. Yazar ise örgütlenmenin olmadığı bir dönemde kadınların en azından bireysel olarak gözlerinin açılması gerekliliğine inandığını röportajlarında dile getirmiştir.

Bu çalışmanın amacı, 1987 yılında yayımlanan kitaptan bu yana, kadınların eğitim, işgücü, istihdam, kürtaj, aile içi şiddet alanlarında kat ettiği yolu görmektir. Bu süreçte kadınların eğitim seviyelerindeki artış buna bağlı olarak istihdam oranlarının arttığı görülmekte ancak iş bırakmalarda toplumsal cinsiyet rollerinin etkisinin sürdüğü istatistiklere ve araştırmalara yansımaktadır. Bilim, akademi ve teknoloji alanlarında kadınların alt mevkilerde çalışma oranları dikkat çekecek şekilde artarken üst basamaklara çıkıldıkça bu oranların azaldığı görülmektedir. Aile içi şiddet ve kürtaj konularında yapılan yasal düzenlemeler ile kadınların lehine sonuçlanan durumların olduğu ancak şiddet verilerine bakıldığında henüz hedeflenen sonuca ulaşamadığı görülmektedir.

Asena'nın kitabında eleştirdiği kadını yok sayan toplum düzeninin, kadının adının var olduğu ve kadının bu adı hak etmek için üstün çaba sarf etmek zorunda kalmadığı bir toplum düzenine dönüşmesi kitabın yazıldığı yıllara kıyasla günümüzde ütöpik bir talep olarak değerlendirilmemektedir. Elde edilenler düşünüldüğünde kadınların imkânsız gördükleri birçok hakkın elde edilmiş olması feminizm savunucularının ümitvar olması için önemlidir. Kadının adı artık var ve bundan sonra var olmaya da devam edecektir.

Anahtar Kelimeler: Kadının Adı Yok, Duygu ASENA, Feminizm, Kadın İşgücü, Kürtaj, Aile İçi Şiddet, Eğitim

FARKINDA: KESİŞİMSELLİK ÜZERİNE BİR EGZERSİZ

Dr. Öğretim Üyesi Derya ÖZKAN

İletişim Fakültesi, İzmir Ekonomi Üniversitesi, Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları
ORCID: 0000-0002-1162-2150

Buse POLAT

EKOKAM Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Merkezi, İzmir Ekonomi Üniversitesi,
Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları
ORCID: 0009-0001-3743-7340

ÖZET

Bu bildiri, toplumsal cinsiyet çalışmalarında kesişimsellik (*intersectionality*) olarak adlandırılan yaklaşımla kast edilen durumun günlük yaşamlarımızı nasıl şekillendirdiğini anlamaya yardımcı olan, bir yönergeyi takip ederek, bir kolaylaştırıcı ve yirmi katılımcı ile bir saatlik bir sürede gerçekleştirilen bir egzersizi tanıtmaktadır. ABD’de *diversity walk* (Sherover-Marcuse 1986) veya *privilege walk / power shuffle* (McIntosh 1989) olarak adlandırılan, toplumsal çeşitlilik konusunda farkındalık geliştirmeyi amaçlayan etkinliklerden esinlenmiştir. İzmir Ekonomi Üniversitesi EKOKAM Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Merkezi’nde yürütülen farkındalık artırma çalışmalarının bir parçası olarak geliştirilmiştir.

Yirmi katılımcının her birine toplumsal kimlikler atanır ve düz bir çizgi halinde durmaları istenir. Başlangıçta katılımcılar birbirlerinin kimliklerini bilmezler. Kolaylaştırıcı yirmi adet gündelik hayat faaliyeti tarifi okur. Katılımcılar atanan kimlikleriyle bu faaliyeti yapabileceklerini düşünürlerse öne doğru bir adım atarlar, yapamayacaklarını düşünürlerse oldukları yerde kalırlar. Egzersizin adım atma kısmı tamamlandığında katılımcılar çember şeklinde otururlar ve atanan kimliklerini diğerleriyle paylaşırlar. Egzersizi yaparken neler hissettiklerini ve düşündüklerini konuşurlar. Kolaylaştırıcı, katılımcıların deneyimlerini kesişimsellik kavramıyla bağlantıları çerçevesinde yorumlar. Egzersizden öğrendiklerimizin topluluklarımızda daha kapsayıcı ortamlar yaratmamıza nasıl yardımcı olabileceği konuşularak egzersiz tamamlanır.

Egzersizin amacı, toplumsal cinsiyet, ırk, etnisite, sınıf, eğitim, bedensel yeterlilik, cinsel yönelim gibi unsurlara dayalı eşitsiz güç ilişkilerinin bireylerin deneyimlerini nasıl şekillendirdiğini, gündelik yaşamlarını nasıl güçlendirdiğini veya sınırlandırdığını deneyim yoluyla kavramaya yol açmaktır. Kesişimsellik, toplumsal kimlik katmanlarını ve bunların yol açtığı avantaj ve dezavantajları anlamamızı sağlayan bir yaklaşımdır (Crenshaw 1989). Hayatımızı şekillendiren bu karmaşık toplumsal dinamikleri daha iyi anlayarak ayrımcı sistemleri değiştirmek ve toplumsal adalet sağlamak için kritik adımlar atabiliriz.

Mevcut egzersizin içeriği, Türkiye’ye özgü toplumsal dinamiklere göre tasarlanmıştır. Egzersizde kullanılan kimlikler ve faaliyetler başka toplumlara göre yeniden düzenlenerek o yerlerde de uygulanabilir. Egzersiz, bir “eğitici eğitimi” niteliğindedir. Egzersiz sonunda egzersiz yönergesi katılan kişilerle paylaşılır. Bu kişilerin yönerge çerçevesinde egzersizi kendi topluluklarında uygulamaları teşvik edilmektedir. Böylece tek bir egzersiz çoğalarak artacak, bir toplumsal farkındalık zincirine yol açacaktır.

Anahtar kelimeler: Kesişimsellik, toplumsal adalet, ayrımcılık

SABAH KUŞAĞI PROGRAMLARININ KADINI DEĞERSİZLEŞTİRMESİ

Öğr. Gör. Y. Aksa ERTEM

Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Çocuk Gelişimi ve Gençlik Hizmetleri Bölümü, Çocuk Gelişimi Programı
ORCID: 0000-0002-2070-6292

ÖZET

Medya toplumun tümünün ya da önemli bir bölümünün alıcı konumunda olduğu kitlelere yönelik iletişim kurmayı sağlayan yazılı ve elektronik basın, sinema, internet, bilgisayar, video, haberleşme uyduları, vb. tüm iletişim kanallarına verilen isimdir. Bu kitle iletişim araçlarının, haber ve bilgi verme, toplumsallaştırma, eğlendirme, eğitim, kültür iletme ve kültür geliştirme gibi amaçları bulunmaktadır.

Medya toplumda üstlenmiş olduğu bu görevlerin yanı sıra değerlerin aktarılması, pekiştirilmesi ve yeni davranış kalıplarının kabullenilmesi, yeni yaşam tarzlarının sergilenerek bireyler tarafından uygulanabilirliğini artırmak amacıyla araçsal bir işleve sahiptir.

TİAK 2023 yılı verilerinden yola çıkarak televizyon başında geçirilen süreler göz önünde bulundurulduğunda Türkiye’de ekran başında geçirilen sürenin, günlük 6 saatten fazla olduğu görülmektedir. Bu sebeple televizyon programlarının toplum üzerindeki etkisi yadsınamaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gündüz kuşağında izlenen televizyon programlarını kadına bakış açısı üzerinden değerlendirdiğimizde kadının toplum içerisindeki konumu ve değer algısının 2000’li yıllarda başlayıp, 2017 yılında yayın yasağı getirilen evlendirme programları ile değiştiği görülmektedir. Bu tarz programlar bugün ise daha çok yaşanmış olayların ve aile içi sıkıntıların işlendiği bir formata dönüştürerek devam etmektedir.

Eğitim ve gelir seviyesi düşük olan bireylerin konuk edildiği gerçek hayat hikâyeleri formatındaki programlar sosyo-kültürel açıdan incelendiğinde kadınların, başta program sunucuları tarafından aşağılanan ve eleştirilen bir konumda olması toplumda kadını değersizleştirdiği algısını pekiştirdiği görülmektedir. Bu ve benzeri programlarda aile içi mahrem konular sürekli işlenerek bozuk aile ilişkileri ve aile yaşantılarının normalleştirilmesi ve aile kurumunun zarar görmesine sebep olmakta ve toplumun kadına olan bakış açısını da negatif yönde etkilemektedir.

Günümüzde hala yüksek reyting ve reklam getiren bu programlar, kadının yerini ve konumunu değersizleştirdiği gibi toplumunda kadına verilen değer zıttı bir şekilde kadını cahil, başına geleni hak eden, birileri tarafından yönetilebilen aciz kişilikler olarak göstermektedir.

Başta gündüz kuşağı programları olmak üzere televizyonların prime time zaman olarak nitelendikleri sürede yayınlanan birçok program kadınlara verilen değer ve kadının konumu ile ilgili birçok sıkıntı içermektedir. Kadına verilen değer yeniden şekillendirilmesi için kadının yüceltilmesi kamu yararı taşıyan programların desteklenmesi kadının toplumdaki konumu ve değerini artıracaktır düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler; Kadın, Medya, Değer, Algı, Televizyon

KADIN KOOPERATİFLERİNİN SOSYAL MEDYA KULLANIMI İLE YERELDE KADIN GÖRÜNÜRLÜĞÜ İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ: ISPARTA ÖRNEĞİ

Emircan KÜÇÜK

Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

ORCID: 0009-0004-2563-4525

ÖZET

Kooperatifler geleneksel toplum hayatından günümüze gelen sürede yerelin ekonomik ve sosyal kalkınmasında önemli bir rol oynamıştır. Bir başka önemli rol de şüphesiz toplumun yarısını oluşturan ve toplumun büyüyen gelişmesinde temel aktör olan kadınlara aittir. Bu çalışma toplumsal yapımızda görece zayıf ama önemli iki aktör grubunun kesişimi olan “kadın kooperatiflerini” konu almaktadır. Çalışmanın kadın kooperatiflerine olan ilgisi, aile sosyal düzeninde ön planda olan kadının, ekonomik ve toplumsal düzende aktif ve daha görünür olması açısından önemli bir kurumsal yapı olarak kooperatiflerin önemli olduğunun düşünülmesidir. Bu noktada yeterince güncel ve çok aktif olmadığı görülen kooperatiflerin daha aktif hale getirilmesinin basit ama etkili bir yöntem ne olabilir diye düşünüldüğünde, çağımızın iletişim haberleşme araçlarından en kapsayıcı ve etkileyici olanlarından sosyal medya olanaklarına odaklanılmıştır. Bu noktada sosyal medyada kurumsal olarak görünür olabilmenin, etki alanını genişletebilmenin toplumsal ekonomik hayatta kadınların da görünürlüğü açısından önemli etkiler yaratacağı ve toplumsal cinsiyet eşitliği açısından önemli katkı sağlayabileceği düşünülmüştür. Bu bağlamda projenin sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden, toplumsal cinsiyet eşitliği ilkesi temelinde ekonomik, sosyal ve toplumsal eşitsizliğin azaltılabilmesi kapsamında bir katkı sunma çabası olduğu belirtilebilir.

Yerel hayatta kadın görünürlüğüne ekonomik, sosyal ve yönetsel açıdan artmasında yine kadınların gönüllü ve birbirini destekler tutum ve davranışlarının desteklenmesinin önemli olduğu kabul edilmiştir. Bu bağlamda yerel kalkınmaya katkı ve yerel girişimciliği arttırmak açısından önemli olan kooperatiflerin çalışma özelinde “kadın kooperatiflerinin” aktifleşmesinin yerelde kadın görünürlüğüne arttırmada önemli olduğu ve kadın kooperatiflerinin etkinliği için de bir araç olarak sosyal medya kullanımının rolü ve önemini incelemek amaçlanmıştır. Bu inceleme için yüz yüze görüşmeler önemli bulunduğu için üniversitemizin olduğu Isparta ili örneklem olarak tercih edilmiştir.

Kooperatifler bir boyutuyla da eşit şarta sahip olmayan kadınların, bünyesinde yer alarak emeğin, kazancın ve kararların paylaşıldığı bir ortamda iş yaşamında yer aldığı ve dünyasını genişletme fırsatını bulabileceği bir okuldur. Çünkü bu yapılar ticari birer işletme olmalarının yanında insanların kendi başlarına üzerinden gelemedikleri zorlukları aşmak için bir araya geldikleri dayanışma çemberleri ve yönetsel sorumluluk kazanma becerilerinin de geliştirebileceği alanlardır.

Çalışmanın amacı; örneklem olarak seçilen alandaki kadın kooperatiflerinin aktifliği ve kooperatif görünürlüğü üzerinden ekonomik, sosyal ve yönetsel anlamda kadın görünürlüğüne katkısı bağlamında sosyal medya kullanımı ve yönetiminin rolü ve önemini farkında olup olmadığını incelemek ve bu konuda katkı sağlamaktır. Bu noktada kadın kooperatiflerinin görünürlüğü ile toplumsal hayatta kadın görünürlüğü ilişkisi ile sosyal medyanın bilinçli kullanımının katkısı üzerine incelemeler yapıp bu konuya dikkat çekilmesi planlanmıştır.

Kadınların emek gücü ile ortaya çıkarttıkları ürünleri görünür kılınması açısından önemli bir araç olduğu düşünülen sosyal medya kullanımının kadın kooperatiflerinde kurumsal bazda yer alıp almadığı, kullanım şekilleri, aktif kullanımın olup olmadığı kullanımın yıllar içinde değişimi ve bunun kurumsal yapının güçlenip gelişmesi ya da zayıflaması konusundaki etkisi üzerine inceleme ve değerlendirmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadın Kooperatifleri, Sosyal Medya Kullanımı, Kadın Görünürlüğü, Yerel Kalkınma

GİRİŞ

Bu proje ile metropoliten büyüme özelliği göstermeyen görece küçük bir kent olan Isparta’da kadın kooperatiflerinin işleyiş ve sosyal medya kullanımının (Instagram özelinde) kadın görünürlüğü ile ilişkisi sorgulanmak istenmiştir. Yerel toplumsal kalkınmanın sağlanabilmesinde ve yerel ekonomik yaşamın, kültürün sürdürülebilirliğinde önemli olan kooperatifçiliği, Isparta’da kadın kooperatifleri özelinde, kadınların toplumsal yaşamdaki varlığı, görünürlüğüne olan katkısını arttırmada sosyal medya araçlarından Instagram kullanımını incelemiş ve bu konudaki tutumun ne olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır. Kooperatiflerin kamu kurumlarıyla çok güçlü bağlarının ve bağlantılarının olmayışı sebebiyle, kooperatiflerin işlevlerini yerine getirebilmek adına kendilerini görünür kılmalarında önemli bir araç olan sosyal medya hesaplarının, kadın kooperatiflerinde kadının yerelde ve toplumsal hayatta görünürlüğü açısından etkili olup olmadıkları bizzat kooperatifçilikle uğraşan kadınlara sorulan sorularla ortaya koyulmuştur.

Ayrıca bu proje ile kadın kooperatiflerinin yaptıkları işlere yenilikler katmak, güncel problemlerini çözmeye yeni kanallarla iş birliğine gitmek konusundaki istek ve farkındalıkları da “sosyal medya kullanımına” bakışları ve duydukları ihtiyaç gözlenebilmiştir. Özetlenecek olursa bu çalışma ile yerelde kadınların, kadın kooperatiflerinde yer almalarının toplumsal hayatta var oluşlarını nasıl etkilediğini ve kooperatiflerin Instagram hesapları olması ve kullanımı ile kadın kooperatifi üyesi kadınların toplumsal hayattaki görünürlüklerine etkisini nasıl değerlendirdiklerini sorgulanmaktadır.

ARAŞTIRMA VE BULGULAR

Proje başlangıcında Isparta-Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğünde yetkili kişiyle yapılan görüşme ile elde edilen verilere göre 2023 yılında Isparta’da toplamda Ticaret İl Müdürlüğüne bağlı 81; Tarım İl Müdürlüğüne bağlı 197 ve Çevre İl Müdürlüğüne bağlı 135 kooperatif olduğu ve toplada sadece 19 tanesinin 1 kadın kooperatifi olduğu bilgisi alınmıştır. Isparta’daki bu kadın kooperatiflerinin 16 tanesi Ticaret Bakanlığına, 3 tanesi ise Tarım Bakanlığına bağlıdır. Bunlar içerisinde sadece 1’inin sosyal medya hesabı olarak Instagram hesabı olmadığı tespit edilmiştir. Isparta’da faaliyet gösteren tüm kooperatifler aktif olup olmamaları, Instagram Hesabı olup olmama durumları ve bağlı oldukları bakanlıklara göre aşağıdaki gibi gruplandırılmıştır. Bunlar içerisinde aktif ve Instagram hesabı olan kadın kooperatiflerinin tamamıyla (13 tane) görüşülmüştür. Aktif ve Instagram hesabı kullanan kooperatiflerin bu hesabı kullanımlarının kendi görünürlükleri açısından kooperatife üye olmanın yanında ek bir fayda sağlayıp sağlamadıklarını değerlendirebilecekleri varsayılmıştır.

Instagram Hesabı Olan, Aktif Kadın Kooperatifler:

Ticaret Bakanlığına bağlı olanlar;

1-Gelendost Emekçi Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi

Görüşülen Kişi: Başkan Melek Sezgin

2-Gülümse Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi

Görüşülen Kişi: Başkan Dilek Gündüz

BİLDİRİ KİTABI

- 3-İpek Eller Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi**
Görüşülen Kişiler: Başkan Ayşe Sevim Bozdoğan, Üye Yurdağül Çiftçi, Sosyal Medyadan Sorumlu Muhammed Dünya Kahtalı
- 4-İslamköy Hanım Eli Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi**
Görüşülen Kişi: Başkan Şenay Kara
- 5-Lavanta Kokulu Köy Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi**
Görüşülen Kişi: Başkan Rabia Aydemir
- 6-Senirkent Gelincikana Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi**
Görüşülen Kişi: Başkan Ferhan Ay
- 7-Senirkent Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi**
Görüşülen Kişi: Başkan Gözde Çakmak
- 8-Sütçüler Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi**
Görüşülen Kişi: Başkan Güller Altunbaş
- 9-Şarkikaraağaç S.S. Kızıldağ Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi**
Görüşülen Kişi: Başkan Fatma Şahin
- 10-Uluborlu Kiraz Çiçekleri Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi**
Görüşülen Kişi: Başkan Ebru Orhon
- 11-Yakaören Gönülünden Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi**
Görüşülen Kişi: Üye Fatime Giray, Üye Cemile Acar
- 12-Yalvaç Pisidia Antiokheia Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi**
Görüşülen Kişi: Başkan Nilgün Yüncü
- Tarım Bakanlığına Bağlı Olanlar;**
- 13-Gülgönen Tarımsal Kalkınma Kooperatifi**
Görüşülen Kişi: Başkan Nazire Özsu

Instagram Hesabı Olmayan, Kapatılan ya da Pasif Kadın Kooperatifleri:

- 1-Senir Güçlü Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi
- 2-Gülderen Kadınlar Tarımsal Kalkınma Kooperatifi
- 3-İş Te Kadın Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi
- 4-S.S. Şarkikaraağaç Kadın Girişimcileri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi
- 5-Hasgül Kılıç Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi
- 6-Sorkuncak Köyü Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi

İsparta özelinde yaptığımız bu araştırmada görüşme yapılan kooperatiflerdeki yönetici, yönetici yardımcısı ya da aktif üyelere kooperatifin ve kooperatifin Instagram hesabını kullanımının kendilerinin toplumsal görünürlüğüne etkisini nasıl değerlendirdiklerini tespit edebilmek amacıyla şu sorular sorulmuştur:

1. Kooperatifin bir parçası olmaya nasıl karar verdiniz hikâyenizi kısaca anlatır mısınız?
2. Kooperatifinizi sizin kendinizi gerçekleştirmeniz ve yerel hayatta bu kentte daha gerek sosyal hayatta gerekse de kurumlara ziyaret-işlerini kendin yapabilme becerisi isteği açısından görünür, aktif, katılımcı olmanıza bir katkısı var mı? Nasıl değerlendirirsiniz?
3. Kişisel sosyal medya hesaplarınız var mı? Aktif kullanır mısınız? Sizce günümüzde sosyal medya-sanal âlemde var olmak önemli mi- neden?
4. Sizce genel olarak kurumların “kurumsal sosyal medya hesaplarının” olması önemli mi? Kooperatifinizin sosyal medya hesapları var mı? Hangisini sosyal medya kanalını daha aktif kullanıyorsunuz? Siz takip ediyor musunuz? Ya da yakın çevreniz?
5. Kooperatifinizin gerek üretim gerek sosyal vb. tüm çalışma ve çabalarının Instagram hesabında doğru bir biçimde paylaşılması, sizin de sosyal-kamusal gündelik hayatta daha görünür olmanıza etki etmekte mi?

Kooperatifin Instagram hesabını yöneten ya da sorumlu kişi ya da kişiler varsa onlara da ayrıca şu sorular yöneltilmiştir:

1. Instagram hesabınızın kullanım şeklini değerlendirecek olursanız daha çok e ticaret platformu gibi mi? Yoksa kooperatifin ürettiği değerlerin paylaşımı ve tanıtımı gibi mi bir işlev gördüğünü söylersiniz?

2. Instagram hesabının kooperatifinize olan ilgiyi arttırdığını ve tanınırlığını yükselttiğini düşünüyör musunuz? Neden?

3. Sizce bu sayfanın daha aktif-düzenli vb. (örneğin takipçi sayısını arttırmak üzerine çalışma, etkileşim istatistiğinin belli aralıklarla takibi ve bu konularda eğitim alarak daha iyi kullanabilmenin) kullanımını kooperatifinizin önemli bir parçası olan kadınların sosyal-ekonomik ve kentsel hayat içerisinde daha aktif-görünür olmasına etki eder mi?

Çalışmada Isparta özelinde tespit edilecek durumların doğru değerlendirilebilmesi için Instagram hesabını aktif kullanan ve takipçi sayısı yüksek olan kadın kooperatiflerdeki kadınların değerlendirmelerine ihtiyaç duyulmuştur. Bu sebeple öncelikle Instagram hesabında takipçi sayısı yüksek ve aktif olan kadın kooperatifleri tespit edilmiş ve ilk 40'a girenler listelenmiştir. En iyi örnek olarak ilk 8 sıradakiler ile irtibat kurulmaya çalışılmıştır. Bunlardan 5 tanesi geri dönüş sağlamış fakat 3 tanesi ile sağlıklı bir irtibat kurulamamıştır. Türkiye'de kurumsal Instagram hesabı görünürlüğü yüksek olanlar içerisinde görüşülen kooperatiflere Isparta'da yüz yüze gerçekleştirilen görüşmelerdeki soruların aynısı, telefon irtibatıyla yönlendirilmiştir.

Türkiye'de Instagram Görünürlüğü Yüksek Olan ve Görüşülen Kadın Kooperatifler:

1-Urla Kadın Kooperatifi

Görüşülen Kişi: KVKK kapsamında isim verilmek istenmemiştir.

2-Kıvalı Eller Kadın Kooperatifi

Görüşülen Kişi: Nesrin Dinçkan

3-Soma Kadın Atölyesi Kooperatifi

Görüşülen Kişi: Fatma Özkal

4-SS. Demirciler Gelincik Tarımsal Kalkınma Kadın Kooperatifi

Görüşülen Kişi: Emine Özdoğan

5-Kemallı Kadın Kooperatifi

Görüşülen Kişi: Nurdan Özer

Türkiye'de Instagram Görünürlüğü Yüksek Olan ve Görüşme Sağlanamayan Kadın Kooperatifleri:

1-Vezirköprü Nerik Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi

2-Hatay Altınöz Zeytin Emegi Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi

3-Mersin'den Kadın Kooperatifi

SONUÇ

Isparta ilindeki kadın kooperatifleri ile yapılan görüşmelere dayanarak;

1-Ispartada Kadın kooperatiflerinde görüşme yapmak üzere yetkili ve etkin olarak görüşmeye katılan kadınların yaşları ortalama olarak 40-45 yaş aralığındadır. Görüşme yapılan kadınların ön lisans, lisans ve yüksek lisans mezuniyetinin lise mezuniyetine sahip kadın oranından fazla olduğu görülmüştür. Kadın kooperatiflerinde yer alan kadınların belirgin ortak özellikleri ise; sosyal karakterde olmaları, çevresi tarafından yetenekli ve girişken olduğu söylenen kişiler olmaları ve kendilerinin de bu özelliklerinin farkında olması, toplumsal ve ekonomik artı değer üretmeye istekli ve ekip çalışmasına yatkın kişiler olmaları şeklinde tespit edilmiştir.

2-Kadınlar kooperatif bünyesinde yer almalarının; bazı kadınlar için ev dışına çıkmalarının bir vesilesi olduğu, kadınların emeklerinin görünür olmasını sağladığını ve sosyal çevrelerinin genişleyerek sosyal hayatta etkin bir şekilde var olmalarını sağladığını ve ayrıca kamusal alanda resmi işlerle ilgilenme, temsil etme kabiliyetlerini geliştirdiğini belirterek, özgüvenlerini arttırdığını daha girişken olmaya başladıklarını belirtmişlerdir.

3- Görüşmeye katılanların tamamı kişisel sosyal medya hesapları (Instagram öncelikli olmak üzere) olduğunu ve aktif kullanma durumunun artık bir gereklilik olduğunu iletmiştir. Ancak görüşülen bazı kadınlar sosyal medya kullanımının yerinde ve doğru kullanıma dikkat çekerek, aktif kullanmadıklarını iletmiştir. Bu çekinceleri ortaya koyan kadınlar sosyal medya hesaplarını genellikle takip amaçlı kullandıklarını iletmişlerdir. Görüşülenler arasında yine sosyal medyayı gençler kadar iyi kullanmadıklarını iletmişlerdir.

4- Kadınlar genel olarak kurumların ve kendi kooperatiflerinin görünürlüğü açısından sosyal medya hesaplarının olmasını oldukça önemli bulmaktadır. Ancak görüşülen kadın kooperatiflerinde çoğunlukla kurumsal sosyal medyanın kooperatif başkanı ya da yardımcısı tarafından kullanıldığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla kadın kooperatiflerinde gerek kooperatiflerinin gerekse de kendi emeklerinin görünürlüğünü artırması açısından en önemli mecra olarak görülen Instagram başta sosyal medyalarının yönetimi üzerinde istedikleri kadar ilgilenemedikleri söylenebilir. Ancak iki kadın kooperatifinde profesyonel ya da daha doğru bir ifadeyle sadece sosyal medya ile ilgilenenlerin farklılaştığı görülmüştür. Profesyonel hizmet aldığı düşünülebilecek iki kooperatifin birinde ilçedeki MYO' dan bir erkek öğrencinin desteğinin alındığı belirtilirken, diğerinde kendisinin bu profesyonel olduğunu iletmiş bir erkeğin ilgilendiği görülmüştür. Görüşme sağlanan bu kişilerden birinin kooperatifteki kadınların sosyal medya yönetimi ile ilgili eğitim almalarının gerekli olmadığı herkesin kendi uzmanlaştığı alanda iş yapmasının daha doğru bulunduğunu iletmiştir. Bunun yanında sosyal medya hesaplarını da başkanın kendisinin yönettiği bir kadın kooperatiflerinde başkan Instagram hesabını yönetmekte ne kadar bilgi sahibi ve başarılı olduğunun tartışılabilceğini ancak yine de bu hesapları bir başkasının kullanmasının yani işin içinden olmayan birisinin yönetmesini gerekli ve doğru bulmadığını iletmiştir. Bu sebeple de kendisinin bu konuda geliştirmek istediğini iletmiştir. Yine görüşme yapılan kadınlar içerisinde bu tutumu desteklemiş bir şekilde, sosyal medya ile ilgili önemli pratik yollar öğretilmesi, bu konuda eğitimler almalarının kendilerine katkı sağlayacağı yönünde görüşler de paylaşılmıştır. Görüşme yapılan Kooperatiflerde ağırlıklı olarak Instagram ve Facebook kullanımı olduğu belirtilmiştir. Bu mecraların kullanımı konusunda gelişmenin, takip edilme oranını ve takipçi sayısını arttıracığının ve bunun da kooperatifin tanınırlığı ve aktifliği için önemli olduğu belirtilmiştir. Bazı kooperatifler yakın çevrelerinin hesaplarını takip etmeye teşvik ettiklerini iletmiştir.

5- Kadın kooperatifindeki kadınlar, kooperatifin sosyal medyada görünür olması ve daha tanınmasının önemi ve gerekliliğini vurgularken, kooperatifin görünürlüğünün-tanınırlığının doğrudan kendilerinin görünürlüğü ile ilişkilendirmekte zorluk çektikleri gözlenmiştir. Ancak Kooperatifin işinin artmasının kendi iş ve işlevlerini arttıracığı, gidilecek fuar vb. etkinliklerin sayısını arttıracığı dolayısıyla kendilerinin de toplumsal yaşamda daha aktif olacaklarını iletmişlerdir. Ancak diğer görüşmelerden anlaşılacağı üzere Instagram kullanımı ile sağlanan etkileşimin satışlarda önemli etkisi olduğu ve kadınların ekonomik, toplumsal ve sosyal yaşama katılımını daha da arttırdığı anlatılmıştır.

Genel bir değerlendirmede bulunmak gerekirse saha çalışması yapılan kooperatifler çoğunlukla Instagram adreslerini yani sosyal mecraı etkin bir şekilde kullanmaktadırlar. Kooperatiflerinin özgün değerlerini ve yaptıkları ürünlerini paylaşıyorlar. Ve bu paylaştıkları gönderiler birden çok insana ulaşmasını sağlıyor, böylece etkileşim alıyor.

Bu da Kooperatiflerin daha çok ön plana çıkmasını etki ediyor. Kooperatifler sosyal medyayı kimi ürettikleri ürünü tanıtmada yaralanıyor kimi de yapılan ürünlerin sosyal medyada satışını gerçekleştirerek kendilerine katkıda bulunuyorlar.

Kooperatifler özellikle devlet tarafından destek verilme hususunda daha fazla katkı beklediklerini ve katkının devamlı olarak kooperatiflere hibenin sağlanması gerektiğini belirtiyorlar. Çünkü yapılacak olan katkılar sayesinde kooperatifin döngüsel anlamda iyi olacağı söyleniyorlar.

Kadın Görünürlüğü ve Kadın Kooperatiflerinin Instagram Kullanımı İlişisine Yönelik Tespit Edilen Benzerlikler ve Farklılıklar:

Kadın Kooperatifleri özelinde kadınların görünürlüğü ve sosyal medyanın buna olan etkisini, sosyal medyada daha etkili olduğu varsayımıyla takipçi sayısı ve paylaşım sayısı yüksek olan Kadın Kooperatifleri ile görüşülerek benzerlik ve farklılıklar olup olmadığı değerlendirilmiştir. Yukarıda bilgisi paylaşılan yüksek takipçili kadın kooperatifleri ile görüşmeler telefon yoluyla yapılmıştır. Telefonla iletişimde zorluklar yaşanmış olup bazı belirlenen kooperatifler ise dönüş yapmadığı için görüşme yapılamamıştır. Yapılan görüşmelere dayanarak benzerlik ve farklılıklar şöyle tespit edilmiştir;

1- Türkiye'nin başka illerinde olan ancak Instagram hesabını daha aktif kullanan kadın kooperatiflerinde görüşme sağlanabilen etkili isimlerin Isparta'da tespit edilene yakın sayılabilecek şekilde 50 yaş grubuna denk gelmektedir. Görüşme yapılan kadınların eğitim seviyesi daha yüksek olarak tespit edilmiştir. Bu sebeple kooperatifçiliğe eğitim alarak ve daha bilinçli ve bilgili şekilde başladıkları görülmüştür. Bu konuda Kadın Emekini Değerlendirme Vakfı ve Simurg Kadın Kooperatifleri Birliği gibi kadın dayanışmasını ve girişimlerini destekleyecek deneyimli yol göstericilerden faydalandıkları ve dolayısıyla bu yolların farkında oldukları görülmüştür. Isparta'daki kadın kooperatiflerindeki kadınlardan farklı olarak daha önce iş, çalışma konusunda daha tecrübe sahibi ve ev dışı hayatta daha deneyimli olduklarına yönelik bilgiler paylaştıkları tespit edilmiştir. Ancak kadın kooperatiflerindeki kadınların genel ortak özellikleri olarak sosyal sorumluluk ve toplumsal fayda sağlama güdülerinin yüksek olduğu, yardımlaşma ve katkı üretme odaklı oldukları ve işletmecilik odaklı olmasalar da kadınları maddi açıdan da güçlendirme/destekleme arzusunda oldukları görülmüştür.

2- Kadınlar kooperatif bünyesinde yer almalarının başarıya ve tanınma hissi sağlaması sebebiyle gurur verici ve özgürleştirici bir deneyim olduğunu belirtmişlerdir. Hayat yeteneklerinin her açıdan geliştiren "elektrik faturasını ödeme sorumluluğunu almayan ya da bu kabiliyetini geliştirmeyen biri iken, iş kadınına dönüşme" kabiliyetini açığa çıkardığını belirtmişlerdir. İçinde buldukları çevrede tanınırlık yanında güvenilirliklerini arttırarak daha yaratıcı işlere yönelmek için ileriki girişimlerine destekler bulabilmelerine fayda sağladığını iletmişlerdir. Bunun aile içinde de aile bireylerinin kendilerine olan saygısını arttırdığını da belirtmişlerdir.

3- Kişisel sosyal medya hesaplarını artık zorunluluk olarak gördüklerini ve çoğu aktif olarak kullandığını belirtilmiştir. Sanal dünya olarak gördükleri bu dünyada var olmanın önemli olduğunu iletmişlerdir. Sosyal medya hesaplarının olması gerektiği gibi (doğru-düzenli) kullanılması gerektiğine yönelik algıları olmakla birlikte bu durumu aktif kullanımlarına engel olarak görmedikleri söylenebilir.

4- Kadınlar sosyal medyayı gerçek dünyanın dışında var olabilmenin yolu olarak görmekte ve kendileri için de faydalı, gerekli olarak değerlendirmektedir. Ayrıca her mecrada olduğu gibi kooperatiflerinin sosyal medyada aktif olmasının önemli olduğunu, artık o mecrada yer almadan ilerlemenin zor olduğunu düşünmektedirler. Instagram hesaplarını önemli bir reklam alanı olarak görmekle birlikte, sadece ürün satış pazarlama açısından değil bilgi, kültür ve farklılıkların yaygın etki yaratması açısından da önemli olduğunu iletmişlerdir.

BİLDİRİ KİTABI

Eğitim alan da almayan da kendinin iyi bir sosyal medya kullanıcısı olduğunu bu konuda geliştiğini ve gelişime açık olduğunu, aktif kullanıcı olduğunu iletmiştir.

5- Kooperatifin kadınlar için görünür olma açısından önemli birer alan yarattığını ileten kadınlar, kooperatifin sosyal medyada görünür olmasının önemine ve etkisine değinirken özellikle kooperatiflerinin sosyal medya/Instagram görünürlüğünün kendi görünürlüklerine etkisine değinmemişler ancak dolaylı olarak kooperatifin görünürlüğü, etki alanının artmasıyla kendi alanlarının gelişip genişleyeceğinin farkında oldukları anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

(tarih yok). Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı: <https://www.kedv.org.tr/> adresinden alındı.

Fiona Duguid, P. ,. (2015). *Türkiye'de Kadın Kooperatifleri'nin Mevcut Durumu*. https://www.aile.gov.tr/KSGM/PDF/Turkiyede_Kooperatifcilik_Kadin.pdf adresinden alındı.

(2018). *Kadının Kalkınmadaki Rolü Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. T. C. Kalkınma Bakanlığı. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/KadınınKalkınmadakiRoluOzelIhtisasKomisyonuRaporu.pdf> adresinden alındı.

Köne, A. Ç. (2018, Nisan 30). *Türkiye'de Kadın Kooperatifleri*. Sosyal Ekonomi: <https://sosyalekonomi.org/turkiyede-kadin-kooperatifleri/> adresinden alındı.

Kuşay, Y. (2017, Haziran 30). İş Gücü Alanı Olarak Sosyal Medyanın Kullanımı ve Girişimci Kadınlar. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 23-33. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/340915> adresinden alındı.

Özfirıncı, P. (2016, Temmuz 6). *Instagram, ekonomiye kadın iş gücü kazandırıyor*. Hürriyet: <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/instagram-ekonomiye-kadin-is-gucu-kazandiriyor-40133097> adresinden alındı.

Yılmazsoy, B. (2019, Şubat 3). Sosyal Ağların Pazarlama Üzerindeki Etkileri: Instagram Örneği. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 49-58. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/479252> adresinden alındı.

YEREL YÖNETİMLERİN CİNSİYET PERSPEKTİFİ: KADIN KAVRAMININ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİ STRATEJİK PLANLARINDAKİ YERİ

Dr. Meltem ÖZBAY

Çukurova Üniversitesi, Rektörlük İMİD
ORCID: 0000-0002-2352-2341

ÖZET

Belediyelerin yerel kalkınmayı desteklerken kadının toplumdaki konumu konusunda kritik bir rol üstlenmesi beklenmektedir. Belediyelerin halka en yakın hizmet noktası olarak alt yapı, eğitim, sosyal destek konularında göstermiş olduğu tutum, toplumsal yaşamda kadının daha aktif olmasına zemin hazırlamaktadır. Belediyelerin stratejik planları, belediyelerin mevcut durumlarını değerlendiren, amaç ve hedef ve performans göstergeleri ile beş yıllık rotasını belirleyen rehber niteliğinde dokümanlardır. Bu bağlamda, büyükşehir belediyelerinin stratejik planları, kadına ne ölçüde yer verildiği, gelecek beş yıl içerisinde kadın ile neleri barındırdığı, toplumsal cinsiyet politikalarının nasıl şekillendiğini anlamak açısından bir rehber niteliğindedir. Bu çalışmada, Türkiye'nin büyükşehir belediyelerinin stratejik planlarında "kadın" teması üzerine kapsamlı bir inceleme yapılmıştır. Araştırma, Türkiye'deki 30 büyükşehir belediyesinin 2020-2024 yılları arası stratejik planlarını bilgisayar otomasyon sistemi ile sp.gov.tr adresinden otomatik bağlantı ile çekilerek dokümanlar alınmış ve bu dokümanlara içerik analizi yapılmıştır. Planlar detaylı bir şekilde incelenmiş (toplam 3552 sayfa), bilgisayar programı ile analiz edilebilen 23 stratejik planın incelenmesi ile "kadın" kavramının büyükşehir belediyelerinin stratejik planlarının; durum analizi bölümünde özellikle cinsiyet, nüfus gibi demografik özellikleri ile yer aldığı; geleceğe bakış bölümünde misyon ve vizyon ifadelerinde ve izleme değerlendirme bölümlerinde kadın kavramına hiç yer verilmediği; hazırlık sürecinde yalnızca iki belediyenin kadın ile ilgili ifadelerle yer verdiği ve en çok strateji geliştirme bölümlerinde "kadın" ile ilgili ifadelerin yer aldığı tespit edilmiştir. Araştırma kadınların stratejik planlarda ve dolayısı ile toplumsal hayatta etkin varlık gösterebilmeleri adına çözüm önerileri ile son bulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Stratejik plan, Belediye, Kadın.

GİRİŞ

Gelişmiş ülkelerde halkın iradesinin yerel düzeyde temsilini sağlayan belediyeler (Korkmaz 2023:100) son dönemlerde yaşanan küresel değişikliklerin tetikleme ile kadın kavramına geleneksel yaklaşımdan farklı bir anlayışla yaklaşma eğilimine girmiştir. Bu hususta küresel düzeyde toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik eden politikalar gündeme gelirken özellikle çevresel sürdürülebilirlik ve teknoloji alanlarında kadınların yönetime katılımı ve liderliği ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Korkmaz (2023)'e Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadına yönelik sorunlar belediyelerin hizmet ve politikalarıyla doğrudan ilişkili olmaktadır. Kadın sorunlarının çözümü veya derinleşmesi hususunda belediyelerin adil ve demokratik hizmet sunması önemli bir rol oynamaktadır. Teknolojik yenilikler ve sosyal medyanın kullanımı ile kadına yönelik ayrımcılık konuları ile bunların çözüm önerilerine bakıldığında kadın odaklı ekonomik gelişimin teşvik edilmesi ile kadının toplumsal hayatta güvende olabilmesini destekleyici yerel politikalar popüler konular arasına girmiştir. Kadına yönelik yerel yönetim ve özellikle belediye politikalarını incelemek adına kullanılacak ana kaynak ise belediyelerin stratejik planları olmaktadır.

Stratejik planlar, mevzuatlarla desteklenen, kurumların kaynak ve durumlarını analiz ettikleri, misyon ve vizyonlarını paydaşları ile birlikte revize ettikleri; ulaşılmak istenen hedeflere bütünsel bir plan dahilinde ilerledikleri ve izleme ve değerlendirme ile süreçteki aksamaları giderdikleri bir pusula olarak içinde bulunulan çağın olmazsa olmaz yönetim argümanı olarak karşımıza çıkmaktadır (Özbay, 2024; Özbay, 2023; Koç ve Özbay, 2022). Stratejik planlar; kamu kurumlarında ve yerel yönetimlerde verimlilik, hesap verilebilirlik, yönetimde katılım sağlama, zamanı etkin kullanma ve etkin çalışma açısından kritik öneme sahip bir argüman olarak tanımlanmaktadır (Ülgen ve Mirze, 2018). Howe (1993)'e göre, stratejik planlama, yönetimin tüm fonksiyonlarının önünde sayılmaktadır. Kamu sektörü kıt kaynaklarla sınırsız ihtiyaçlara cevap verme noktasında politik kaygılarla karar vermesinin yanı sıra dönemsel iş öncelikleri sebebi ile artan etkinsiz kaynak kullanımına maruz kalabilmektedir (Huselid, Becker ve Beatty, 2005). Stratejik planlama başarılı bir şekilde uygulandığında, kamu hizmetlerinin proaktif, etkili, verimli ve sistematik bir şekilde gerçekleşmesine olanak sağlayarak; düzenli izlenmesine, kurumlarda aksayan yönere ve karşılaşılan sorunlara çevik müdahalede bulunulmasına ve pratik çözümler sunulmasına imkan vermektedir. Bu kapsamda 2003 tarihinde “kalkınma planları ve programlarda yer alan politika ve hedefler doğrultusunda kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde elde edilmesi ve kullanılmasını, hesap verebilirliği ve malî saydamlığı sağlamak üzere, kamu malî yönetiminin yapısını ve işleyişini, kamu bütçelerinin hazırlanmasını, uygulanmasını, tüm malî işlemlerin muhasebeleştirilmesini, raporlanmasını ve malî kontrolü düzenlemek” amacı ile 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu çıkarılmıştır (R.G. 24.12.2003, Sayı: 25326).. Bu şekilde kamu idarelerinin daha etkin, verimli, hesap verilebilir olması amaçlanmıştır. Bu hususta çeşitli kamu kurumları pilot uygulamalar ile stratejik planlama sürecine girmiştir. Belediyelerden Kayseri Büyükşehir Belediyesi stratejik planın uygulandığı ilk pilot belediye olmuştur. Akabinde 2018 yılında Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığınca sp.gov.tr adresinde stratejik plan hazırlama rehberi sunulmuştur. 5393 sayılı mevzuat gereği nüfusu 50.000 üzerinde olan belediyelerin stratejik plan hazırlaması zorunlu hale getirilmiştir.

Bu çalışma belediyelerin stratejik planlarında kadına yeterince yer verilmemesi probleminden yola çıkarak stratejik planları içerik analizi yöntemi ile incelemektedir. Planlar Özbay'ın (2023) çalışmasında geliştirdiği üzere bilgisayar otomasyon sistemi güncellenerek stratejik planlarda istenen tek bir kelimenin taranmasına olanak verecek şekilde düzenleme yaparak analiz edilmiştir. Yapılan düzenleme ile sp.gov.tr adresinden güncel stratejik planlar çekilmiş “kadın” kelimesinin planlarda nerelerde ve ne ölçüde kullanıldığı araştırılmıştır. Bu şekilde yapılan analizde 23 belediyenin stratejik planından sağlıklı veriler elde edilmiştir. Elde edilen verilere göre “kadın” kavramı stratejik planlarda; durum analizi bölümünde cinsiyet ve demografik bilgi olarak yer alırken hazırlık süreci, geleceğe bakış ve izleme değerlendirme bölümlerinde ihmal edilmiş ve iki belediye hariç diğerlerinin planlarında kullanılmamıştır. Stratejik planların hedef kartları, performans göstergeleri, amaç ve hedeflerinin yer aldığı strateji geliştirme bölümlerinde ise genelde aynı başlıklar altında bir belediye hariç tüm planlarda kadın kavramı yer almıştır. Başlıklar incelendiğinde, nispeten stratejik planlarda kadın kavramına daha fazla yer veren belediyelerin hedef ve amaçlarını çeşitlendirdiği görülmüştür. Çalışma stratejik planlarda kadına daha fazla yer verilmesi ve bunun hangi yollarla yapılacağına yönelik öneriler ile son bulmuştur.

LİTERATÜR

Bu literatür, yerel yönetimler ve belediyelerde kadınların temsili, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın katılımı üzerine yapılan çeşitli araştırmalar ve çalışmalarla ilgili bir derlemedir. 2013'te Biricikoğlu, yerel yönetimlerde kadın temsiline yetersizliğini Sakarya örneği üzerinden incelemiştir. 2014'te Turan ve Şen, büyükşehir belediyelerinde toplumsal cinsiyet eşitliği algısını stratejik planlar üzerinden değerlendirmiştir.

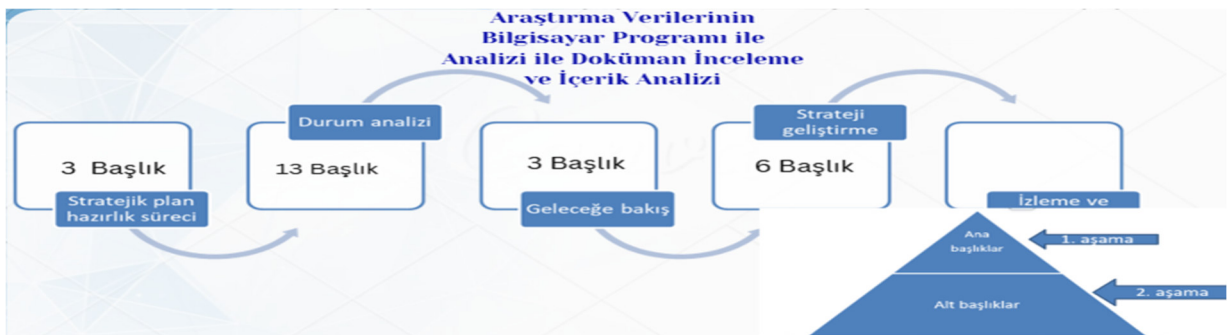
BİLDİRİ KİTABI

Aynı yıl Begum F.S., cinsiyet eşitliği ve kadın güçlendirme üzerine stratejiler önerirken, Özkazanç 2016'da Ankara örneğinde kadın katılımının yerel yönetimler düzeyindeki temsili, politika ve planlama boyutlarında analiz etmiştir. Ayrıca, Toprak (2017), Isparta İl Özel İdaresi örneğiyle kamu idarelerinde cinsiyete duyarlı stratejik planlama ve bütçeleme uygulamalarını irdelemiştir. 2017'de Alıcı ve Kandeğer, belediye yönetiminde kadın yöneticilerin rolünü tartışırken, Şimşek (2018), gelişmiş ülkelerdeki cinsiyete duyarlı politikaları incelemiştir. 2020'de Dumlupınar ve Göksoy, Sakarya ilinde toplumsal cinsiyet eşitliği faaliyetleri, cinsiyete duyarlı bütçeleme ve kadın memnuniyeti arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. 2021'de Lozano ve Torres, Kolombiya'nın belediye planlamasında cinsiyet duyarlılığını ölçerken, 2023'te Korkmaz, belediyelerde stratejik planlarda kadınların yerini incelediği bir çalışma yapmıştır. Aynı yıl Kaşıkırık (2023), büyükşehir belediyelerinin tamamının 2020-2024 stratejik planlarında “toplumsal cinsiyet eşitliği” konusuna değinmiştir. Bu çalışmalar, kadınların yerel yönetimlerdeki temsili ve toplumsal cinsiyet eşitliği uygulamalarına yönelik stratejilerin geliştirilmesi konusunda önemli katkılar sunmaktadır. Yapılan literatür incelemesine göre ulaşılan kaynaklarda bu çalışmaya benzer bir araştırmaya rastlanmamaktadır. Çalışma ile Türkiye'nin büyükşehir belediyelerinin stratejik planlarında “kadın” teması üzerine kapsamlı bir inceleme yaparak üst politikalar ile daha uyumlu olabilmesi konusunda çözüm önerileri sunmayı amaçlamaktadır.

YÖNTEM

Sak vd. (2021) doküman analizini bilimsel bir araştırma yöntemi olarak konu ile ilgili dokümanların toplanıp, incelenip, sorgulanıp analiz edilmesi süreçleri olarak ifade etmektedir. Doküman analizi genellikle diğer araştırma yöntemlerini destekleyen bir nitel analiz aracı olsa da tek başına bağımsız bir yöntem olarak uygulama alanı bulmaktadır. Kırıl 'a göre (2020) dokümanın analizi için “içerik analizi” yapılmalıdır. İçerik analizi yapabilmek ise çeşitli kod, kategori veya temalar oluşturulması ile mümkündür. Bu araştırmada belediyelerin stratejik planlarında “kadın” kelimesi, stratejik planın beş bölümü için ayrı ayrı taratılmıştır. İlgili dokümanlar Özbay (2023)'ün çalışmasında geliştirdiği bilgisayar otomasyon sistemi güncellenerek Şekil 1 'de görüldüğü üzere stratejik planın beş bölüm ve bölümlerin içerisindeki 25 başlık altında taratılacak şekilde tek bir kelimenin aranmasına uygun hale getirilmiştir.

Şekil 1. Bilgisayar Programının Stratejik Planın Beş Bölümü Ana Başlık ve Alt Başlıklarının Dağılımı

Şekil 1'de görüldüğü gibi stratejik planlar hazırlık süreci, durum analizi, geleceğe bakış, strateji geliştirme, izleme ve değerlendirme şeklinde beş bölümden oluşmaktadır. Bu çalışma Özbay'ın (2023) çalışmasında olduğu gibi stratejik planların hangi bölümlerinde “kadın” kelimesine yer verildiğini, hangi başlıklar altında hangi kavramlarla ilişkilendirildiğini araştırmıştır.

BİLDİRİ KİTABI

Büyükşehir belediyeleri stratejik planları çalışma için güncellenen <https://bspa-dev.onrender.com> bilgisayar programı ile analiz edilmiş, planlar sp.gov.tr adresinden en güncel hali ile çekilmiştir

Ankara Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı

Hazırlık Süreci	Durum Analizi	Geleceğe Bakış	Strateji Geliştirme	İzleme ve Değerlendirme
16 - 21	22 - 125	126 - 129	130 - 187	188 - 188

Sadece Aşağıdaki Kelimeyi Ara

kadın

Analiz Etsin

Analiz Sonucu : %50.52 KAYDET

Hazırlık Süreci	Durum Analizi	Geleceğe Bakış	Strateji Geliştirme	İzleme ve Değerlendirme	
Alt Başlık		Bulunlar	Bulunmayanlar	İç Ağırlığa etkisi: % 33.33	Genel Ağırlığa etkisi: % 6.67
hazırlık programı-HAZIRLIK PROGRAMI- HAZIRLIK- HAZIRLIK ÇALIŞMASI		kadın		%33.33	%6.67
planlama sürecinin organizasyonu-PLANLAMA SÜRECİNİN ORGANİZASYONU-Stratejik Planlama Süreci -Organizasyon Süreci		kadın		%33.33	%6.67
Planın sahiplenilmesi-planlamanın sahiplenilmesi-planın sahiplenilmesi-PLANLAMAMIN SAHİPLENİLMESİ-PLANIN SAHİPLENİLMESİ-PLANIN SAHİPLENİLMESİ-Planın sahiplenilmesi-Planın sahiplenilmesi-Planın sahiplenilmesi		kadın		%33.33	%6.67
TOPLAM ORAN				%99.99	%20.01

Şekil 2. Bilgisayar Programı Analizi

30 belediyenin stratejik planı tek tek incelenerek plan içerisinde hazırlık süreci, durum analizi, geleceğe bakış, strateji geliştirme, izleme ve değerlendirme bölümlerinin hangi sayfa aralıklarında olduğu tespit edilmiştir. Şekil 2’de yer aldığı üzere bilgisayar programında seçilen belediyenin ilgili bölümlerinin sayfa numaraları yazılarak “kadın” kelimesi taranmıştır. Özbay’ın (2023) çalışmasında detay bilgisi sunulan 25 başlık altında bu tarama gerçekleştirilmiştir. Sadece “kadın” kelimesinin taratılması ile Şekil 2’de sunulan Ankara büyükşehir belediyesinin analizine bakıldığında; Hazırlık sürecinde hazırlık programı, planlama sürecinin organizasyonu ve planın sahiplenilmesi bölümlerinde “kadın” kelimesi kullanıldığından hazırlık sürecinde %20lik bir oran olarak genel ağırlığa etkisi eklenmiştir. Bunun gibi beş bölümün her birinin %20 ağırlığının olduğu varsayılarak %100 lük bir oran üzerinden planlar değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Yapılan analizde;

- 30 Büyükşehir belediyesi stratejik planının; Kayseri, Konya ve Van Büyükşehir Belediyeleri 2025-2029 yılı stratejik planlarını sp.gov.tr adresine yüklediklerinden bu belediyeler bilgisayar programı ile analiz edilememiştir.
- Aydın, Malatya, Manisa, Şanlıurfa Büyükşehir Belediyeleri stratejik planları uygun yüklenmediğinden (resim veya farklı format) toplamda 23 plan bilgisayar yazılımıyla analiz edilememiştir.
- Belediyelerin stratejik planlarında İzleme ve Değerlendirme bölümünde “kadın” kelimesi hiç kullanılmamıştır.
- Hazırlık Süreci bölümünde yalnızca Ankara ve İstanbul Büyükşehir Belediyelerinde kadın kelimesi kullanılmıştır.
- Geleceğe Bakış bölümünde vizyon misyon ve temel değerlerde yalnızca Denizli, Kocaeli, Antalya ve Erzurum Büyükşehir Belediyelerinde kadın kelimesi kullanılmıştır.
- Ordu hariç tüm büyükşehirlerin stratejik planlarının Strateji Geliştirme bölümünde kadın kavramına yer verilmiştir.
- 2. olarak en çok Durum Analizi bölümünde ve özellikle cinsiyet, nüfus gibi demografik özelliklerde kadın kavramına yer verilmiştir.

- Araştırmanın bulguları Tablo 1’de derlenmiştir. Tablo 1’de, Grafik 1 ve 2’de görüldüğü üzere stratejik planında kadın kavramına en çok Ankara Büyükşehir Belediyesi yer verirken en az Ordu Büyükşehir Belediyesi yer vermiştir.
- Ayrıca Tablo 1’e bakıldığında Erzurum ve Van Büyükşehir Belediyelerinde stratejik planın omurgasını oluşturan hazırlık süreci bölümünün yer almadığı görülmektedir. Yine Erzurum ve Van Büyükşehir Belediyelerinde ise izleme ve değerlendirme bölümünün hiç bulunmadığı tespit edilmiştir.

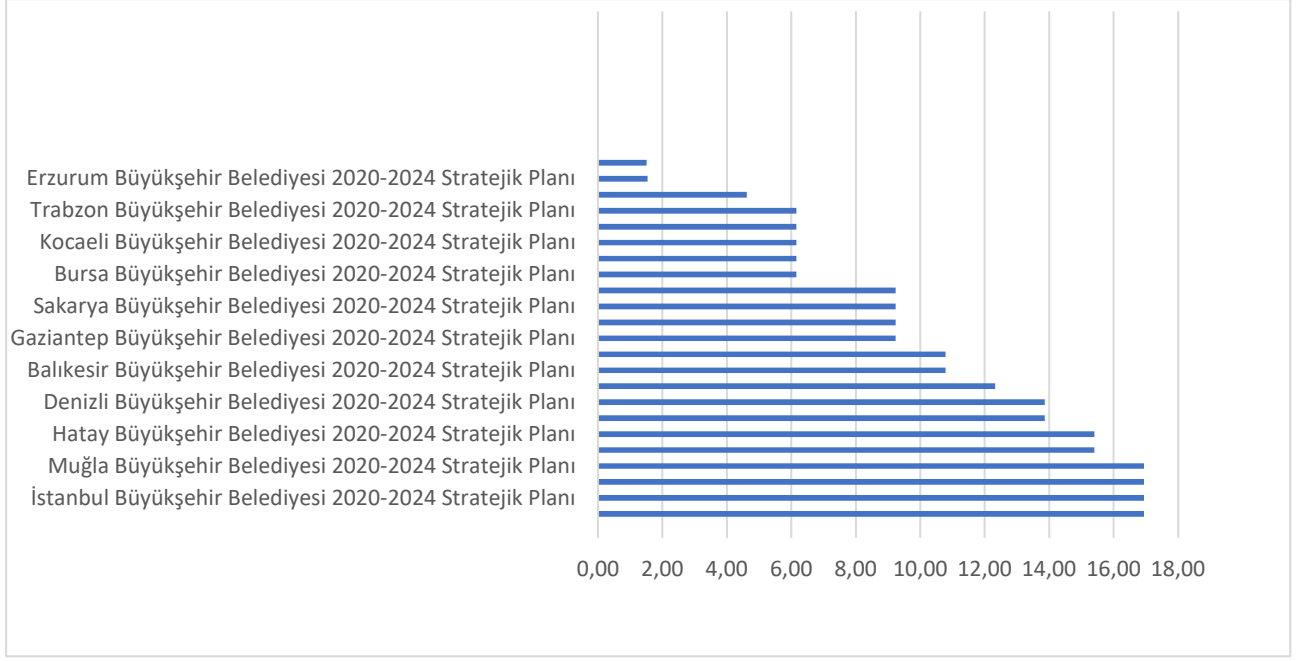

Tablo 1. Büyükşehir Belediyeleri Stratejik Planlarında Kadın Kelimse Analiz Sonuçları

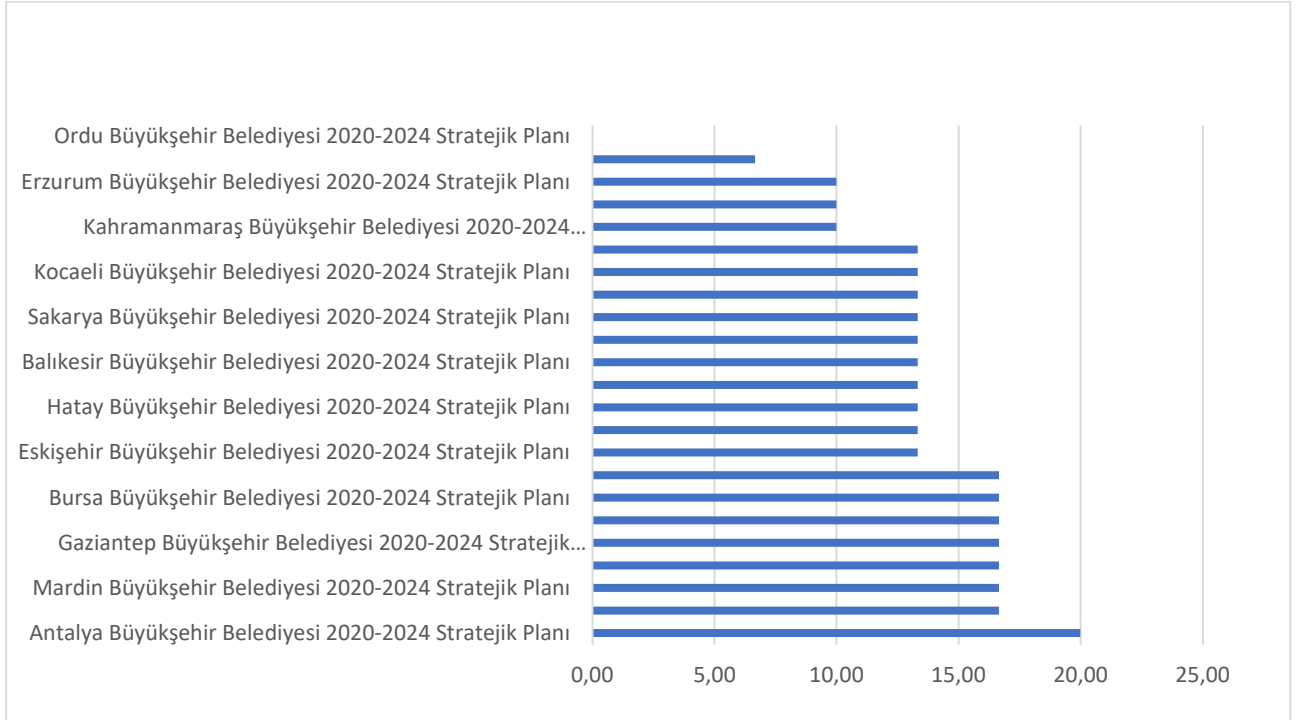
SIR A	BELEDİYE PLANI	HAZIRLIK SÜRECİ	DURUM ANALİZ	GELECEĞE BAKIŞ	STRATEJİ GELİŞTİRME	İZLEME DEĞERLENDİRME	ORAN	HAZIRLIK SÜRECİ	DURUM ANALİZ	GELECEĞE BAKIŞ	STRATEJİ GELİŞTİRME	İZLEME DEĞERLENDİRME	Toplam %
1	Ankara Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı	16-21	22-125	126-129	130-187	188	188	20,01	13,86	0,00	16,65	0,00	50,52
2	Denizli Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı	14-20	21-60	10	61-95	96	96	0,00	13,86	20,01	13,32	0,00	47,19
3	İstanbul Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı	19-23	24-86	88-89	91-150	151-156	156	13,34	16,94	0,00	16,65	0,00	46,93
4	Aydın Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı	23-28	31-68	69-72	73-112	113-122	122						ANALİZ EDİLEMEDİ
5	Mersin Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı	12	13-68	69	70-99	100-101	101	0,00	10,78	20,01	13,32	0,00	44,11
6	Kocaeli Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı	14-20	20-59	60-62	63-127	128	128	0,00	6,16	20,01	13,32	0,00	39,49
7	Antalya Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı	15-24	25-60	61-62	63-116	117-119	119	0,00	15,40	0,00	19,98	0,00	35,38
8	Mardin Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı	13-18	18-77	78	78-128	0	128	0,00	16,94	0,00	16,65	0,00	33,59
9	Erzurum Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı	0	12-33	11	34-80	0	80	0,00	1,54	20,01	9,99	0,00	31,54
10	Eskişehir Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı	11-12	13-49	50-51	52-82	83-84	84	0,00	16,94	0,00	13,32	0,00	30,26
11	Muğla Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı	11	12-45	46	47-97	98	98	0,00	16,94	0,00	13,32	0,00	30,26
12	Hatay Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı	16-20	21-63	64	65-102	103-104	104	0,00	15,40	0,00	13,32	0,00	28,72
13	Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı	21-22	23-74	75	76-84	85	85	0,00	9,24	0,00	16,65	0,00	25,89
14	İzmir Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı	19-20	23-70	71-73	74-132	133-135	135	0,00	9,24	0,00	16,65	0,00	25,89
15	Balıkesir Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı	12-19	20-78	79-80	81-125	126-128	128	0,00	10,78	0,00	13,32	0,00	24,10
16	Kayseri Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı	12-13	14-38	39	40-94	95	95						ANALİZ EDİLEMEDİ
17	Bursa Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı	11-15	16-53	54-55	56-92	93	93	0,00	6,16	0,00	16,65	0,00	22,81
18	Konya Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı	11-12	12-94	95	96-173	174	174						ANALİZ EDİLEMEDİ
19	Malatya Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı	15-18	19-42	43-46	47-82	83-85	85						ANALİZ EDİLEMEDİ
20	Manisa Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı	16-22	23-48	49-52	53-104	105-107	107						ANALİZ EDİLEMEDİ
21	Sakarya Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı	16-19	21-81	83	85-183	184-185	185	0,00	9,24	0,00	13,32	0,00	22,56
22	Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı	10	10-31	32	33-69	70	70	0,00	12,32	0,00	9,99	0,00	22,31
23	Adana Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı	7-17	18-132	133-135	136-210	211-214	214	0,00	4,62	0,00	16,65	0,00	21,27
24	Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı	15-20	21-60	61-63	64-108	109-120	120	0,00	6,16	0,00	13,32	0,00	19,48
25	Trabzon Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı	13-18	19-65	66	67-101	102	102	0,00	6,16	0,00	9,99	0,00	16,15
26	Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı	16-18	19-53	54	55-98	99	99	0,00	9,24	0,00	6,66	0,00	15,90
27	Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı	10	11-43	44	45-90	91	91						ANALİZ EDİLEMEDİ
28	Samsun Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı	8-10	10-35	36	36-77	78	78	0,00	1,51	0,00	13,32	0,00	14,83
29	Ordu Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı	31-39	40-86	87-90	91-140	143	143	0,00	6,16	0,00	0,00	0,00	6,16
30	Van Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı	0	25-50	51-52	53-103	104-108	108						ANALİZ EDİLEMEDİ

Grafik 1. Durum Analizinde "Kadın" Kelimesinin Kullanım Durumuna Göre Büyükşehir Belediyeleri Stratejik Planları

Grafik 2. Strateji Geliştirme Bölümünde "Kadın" Kelimesinin Kullanım Durumuna Göre Büyükşehir Belediyeleri Stratejik Planları

SONUÇ

Belediyeler, yerel kalkınmanın desteklenmesi ve kadının toplumda aktif varlık göstermesi, toplumsal dengenin sağlanması ve eşitliğin yaratılmasında önemli bir role sahiptir. Belediyelerin stratejik planları ise, toplumsal cinsiyet politikalarına şekil verme ve uygulama noktasında bir pusula görevi görmektedir.

Sorunları tespit ve tahlil etme, sorunlara çözüm için alternatif politikalar üretme, toplumsal dengeyi sağlamada temel teşkil etmektedir(Turan ve Şen, 2014). Buradan hareketle büyükşehir stratejik planlarının incelendiği bu çalışmada öncelikle stratejik planlarda kadın kavramının hangi şekillerde kullanıldığı, hangi bölümlerde yer verildiği araştırılmıştır. Analiz edilen stratejik planlarda bir belediye hariç tamamında kadın bir cinsiyet olarak, nüfus göstergelerinde oran olarak ve strateji geliştirme bölümlerinde Kaşıkırık (2023)'ün de bahsettiği üzere aile içinde güçlendirilmesi gereken bir yapıda konumlandırılmıştır.

Korkmaz'a göre (2023) belediyelerde seçilmişlerin ve seçmenlerin arasındaki sözleşme konumunda olan planların içeriği kadar hazırlanma şekli de önem arz etmektedir. Türkiye'de stratejik plan hazırlama zorunluluğu bulunan tüm belediyelerin incelendiği çalışmada Özbay (2023)'ün tespiti üzerine Türkiye henüz stratejik planlama konusunda klasik planlama anlayışından modern ve stratejik planlama anlayışına geçememiştir. Planı sahiplenme, katılımcı anlayışla hazırlama ve izleme ve değerlendirmeyi sağlıklı şekilde gerçekleştirme konularında farkındalığı olan ancak planlamayı sadece bir mevzuat yükümlülüğü olarak gerçekleştiren, proaktif bir sürecin bir rehberi olmak yerine statik bir belge niteliğinden sıyrılmayan stratejik planlama sürecinde bir de kadının varlığının araştırılması şaşkınlığa mahal vermeyecek sonuçları göstermiştir. Korkmaz'ın (2023) çalışmasında belirttiği üzere hazırlık süreçlerini demokratik bir yolla gerçekleştirme yerelin tüm ortaklarına özellikle de kadınlara, çocuklara, engellilere ve dezavantajlı topluluklara hassasiyet ve önemle yaklaşma yükümlülüğü vermektedir. Planların bu grupların gereksinimleri göz önünde bulundurularak hazırlanması ve katılımcı bir anlayışla harmanlanması gerekmektedir Nitekim bu araştırmanın sonuçlarında planlarda katılımın ve sahiplenmenin en yoğun vurgulanması gereken hazırlık süreçlerinde iki belediye hariç diğerlerinin hiç birinde kadından herhangi bir şekilde bahsedilmemiştir. Planların çoğunda klasik planlama anlayışının bir uzantısı olarak durum analizinde bir demografik özellik olarak vurgulanan kadın kavramına, belediyelerin varlıklarının amacını, yol haritalarını, ulaşmak istedikleri noktaları içeren geleceğe bakış bölümü olan vizyon misyon ve temel değerler bölümünde yalnızca üç belediye tarafından yüzeysel yer verilmiştir. İncelenen stratejik planlarda kadın erkek eşitliği aranmamaktadır. Aslında cinsiyete dayalı stratejik planlama anlayışında her cinsin farklı ihtiyaçları olduğu ve daha aktif, toplumsal yaşama adapte, üretken bir toplum olma yolunda ihtiyaçların farkında olan ve buna uygun plan, proje ve performans göstergeleri ile bu ihtiyacı karşılayan dengeli bir yapı gerekliliği görülmektedir. Bu hususta planlarda kadınlar, sığınma evleri ile korunması gereken, kreşlerle çocuk bakımında destek alan, alt yapı ile güvenli alanlarda özgürce var olabilen bir toplumsal hizmetin yanı sıra, belediyelerde pek çok yönetim kademesinde yer alan, sivil toplum kuruluşları ile koordineli bir şekilde sorunları tespit eden, çözüme yönelik öneriler sunan, teknoloji destekli istihdam olanakları ile güçlendirilmiş, zenginleştirilmiş bir role bürünmelidir. Kaşıkırık (2023)'e göre kadın odaklı ve kapsayıcı yönetim anlayışı ile yerel demokrasi güçlenip dengeli politikaların geliştirilmesine katkı sağlayabilir. Bu hususta belediyeler, siyasi ve hukuki özerklikleriyle, kadınların toplumsal, ekonomik ve siyasi her türlü katılımına zemin hazırlama potansiyelini barındırmaktadır.

Sonuç olarak, yerel yönetimlerde kadınların temsili, toplumsal eşitliğin ve dengenin sağlanması sürdürülebilir bir planlama anlayışı ve toplumsal kalkınma hedeflerini gerçekleştirme açısından önemli bir göstergedir. Bu bağlamda belediyelerin stratejik planları, kadınların toplumsal yaşamın her kademesinde güçlendirilmesine yönelik politikaların geliştirilmesi, farkındalık sağlanması, bununla ilgili eğitimler planlanması, uygulanması ve izlenmesinde önemli bir araçtır. Toplumsal cinsiyete duyarlı stratejik planlama anlayışı, yerel yönetimlerde kadınların yaşam kalitesini artırmalarına ve toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleme çabalarına önemli bir katkı sunmaktadır. Belediyelerin bu yöndeki yenilikçi yaklaşımları ve bunları yeni dönemdeki planlarına yansıtmaları hem yerel demokrasiyi güçlendirecek hem de dengeli bir toplumun inşasına imkân sunacaktır.

BİLDİRİ KİTABI

ÖNERİLER

Bu çalışma sonucunda belediyelerin stratejik planlarının cinsiyete duyarlı olarak yapılması önerilmektedir. Cinsiyete duyarlı stratejik planlama, kadınların kent yaşamındaki farklı ihtiyaçlarını tespit etmeyi ve bu ihtiyaçlara yönelik çözümler üretmeyi amaçlamaktadır. Kadınların ekonomik, sosyal ve fiziksel altyapıdaki konumlarının analiz edilmesi, planlamanın temel adımını oluşturmaktadır. Eğitim, istihdam, sosyal koruma, karar alma süreçlerine katılım ve cinsiyet temelli şiddetle mücadele gibi alanlarda yapılan düzenlemelerin sonuçları, kadınların toplumsal statüsündeki değişim açısından değerlendirilmelidir. Biriciklioğlu (2013)'e göre ise tüm bunların gerçekleştirilmesi noktasında kadının toplumsal hayata katılımını arttıracak teknoloji destekli ve sürdürülebilir projelerin üretilmesi gerekmektedir. Korkmaz (2023)'e göre kadınların sorunları ve kadına yönelik şiddet konularında uluslararası iş birlikleri, kadın istihdamında zorlayıcı politikalar gerekmektedir. Özellikle büyükşehir belediyeleri toplumsal cinsiyet konusundaki çalışmalarında sivil toplum kuruluşları ile kordineli çalışmalı, kadın aktörleri odak almalı, katılımcı bir yönetim anlayışı benimsemeli, planlamayı bu şekilde yapmalı ve izlemelidir (Kaşıkırık 2023). Aile içi şiddet ve toplumsal sorunların ana kaynaklarından ataerkil aile yapısı önemli bir faktör olduğundan Korkmaz (2023) çalışmasında erkeklerin de şiddeti önleme ve aile iletişimi konularında eğitim almasını önermektedir. Yerel yönetimlerin temsil edilmesinde ve politika üretilmesi boyutunda kadınların varlığı belediyelerin ve kentlerin kadın dostu olabilmesinde önemli rol almaktadır (Özkazanç, 2016). 2018-2023 Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı'na göre stratejik planların kadına yönelik örnek performans göstergeleri;

- Kadınlara yönelik çevrimiçi meslek edindirme ve dijital beceri geliştirme kurslarının sayısı ve katılımcı sayısındaki yıllık artış,
- Kadın girişimciler için düzenlenen e-ticaret eğitimleri ve seminerlerinin sayısı ile girişimci başarı oranları,
- Kadın kooperatiflerine yönelik dijital pazarlama, finansal yönetim yazılımları ve teknolojik altyapı desteği sağlanması, sağlık okuryazarlığını artırmaya yönelik dijital sağlık izleme platformları ve çevrimiçi seminerler,
- Kadınların çevrimiçi iş bulma platformlarına erişimi ve dijital iş gücü piyasasındaki katılım oranı,
- Kadınların toplumsal katılımını ve hizmet kullanımını izlemek için geliştirilen veri analitiği araçları sayısı,
- Belediyeler tarafından kadınların ihtiyaçlarına yönelik geliştirilen mobil uygulama sayısı ve dijital platformlar üzerinden kadın hizmetleri kullanım oranları (Aile, T. C., & Bakanlığı, S. P., 2018).

Araştırmanın bir kısmı stratejik planların eşit öneme sahip beş bölümden oluştuğu varsayımıdır. Gelecekte yapılacak araştırmalar, bu varsayımı daha ayrıntılı test edebilir ve toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik yerel politikaların etkilerini uzun vadeli analizlerle ele alabilir. Ayrıca, bu tür planlama çabalarının ulusal düzeyde uygulanacak politikalar için model oluşturabileceği öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

5393 sayılı Belediye Kanunu (13/7/2005). Resmi Gazete (25874). <https://mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5393.pdf> (Erişim: 01.11.2024).

Adana Büyükşehir Belediyesi, 2020-2024 Stratejik Planı, <http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/g/be/kurum/Belediyeler> ET: 12.11.2024.

Aile, T. C., & Bakanlığı, S. P. Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2018-2023, 2018. <https://dSPACE.ceid.org.tr/items/58b77632-3917-4e74-b118-92074b93d361> ET:18.11.2024.

Alıcı, O. V., & Kandeğer, B. (2024). Belediyelerin Yönetiminde Kadın Yöneticiler. *The Journal of Academic Social Science*, 56(56), 397-410.

Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2020-2024 Stratejik Planı, <http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/g/be/kurum/Belediyeler> ET: 11.11.2024.

Antalya Büyükşehir Belediyesi, 2020-2024 Stratejik Planı, <http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/g/be/kurum/Belediyeler> ET: 13.11.2024.

Aydın Büyükşehir Belediyesi, 2020-2024 Stratejik Planı, <http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/g/be/kurum/Belediyeler> ET: 13.11.2024.

Balıkesir Büyükşehir Belediyesi, 2020-2024 Stratejik Planı, <http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/g/be/kurum/Belediyeler> ET: 13.11.2024.

Begum, F. S. (2014). Gender equality and women's empowerment: Suggested strategies for the 7th five year plan. *General Economics Division: Planning Commission of Government Bangladesh*.

Biricikoğlu, H. (2013). Yerel Yönetimlerde Kadın Temsilinin Yetersizliği: Sakarya İlinde Yapılan Bir Araştırma. *Sakarya İktisat Dergisi*, 2(3), 65-96.

Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2020-2024 Stratejik Planı, <http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/g/be/kurum/Belediyeler> ET: 16.11.2024.

Büyükşehir Belediyesi Oldukları Yıllara Göre Türkiye'de Büyükşehir Belediyeleri https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye%27de_b%C3%BCy%C3%BCk%C5%9Fehir_belediyeleri#/media/Dosya:Metropolitan_Municipalities_of_Turkey.svg. ET:19.11.2024.

Denizli Büyükşehir Belediyesi, 2020-2024 Stratejik Planı, <http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/g/be/kurum/Belediyeler> ET: 16.11.2024.

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, 2020-2024 Stratejik Planı, <http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/g/be/kurum/Belediyeler> ET: 16.11.2024.

Dumlupınar, S., & Göksu, G. G. (2020). Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Yönelik Faaliyetler, Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Uygulamaları Ve Kadın Memnuniyeti Arasındaki İlişkinin Analizi: Sakarya İli Örneği. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 15(2), 713-764.

Erzurum Büyükşehir Belediyesi, 2020-2024 Stratejik Planı, <http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/g/be/kurum/Belediyeler> ET: 16.11.2024.

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, 2020-2024 Stratejik Planı, <http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/g/be/kurum/Belediyeler> ET: 16.11.2024.

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, 2020-2024 Stratejik Planı, <http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/g/be/kurum/Belediyeler> ET: 16.11.2024.

Hatay Büyükşehir Belediyesi, 2020-2024 Stratejik Planı, <http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/g/be/kurum/Belediyeler> ET: 16.11.2024.

Howe, S. (1993). *Corporate Strategy*. Hongkong: The Mcmillan Press.

Huselid, M. A., Becker, B. E., & Beatty, R. W. (2005). *The workforce scorecard: Managing human capital to execute strategy*. Harvard Business Press.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2020-2024 Stratejik Planı, <http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/g/be/kurum/Belediyeler> ET: 16.11.2024.

İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2020-2024 Stratejik Planı, <http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/g/be/kurum/Belediyeler> ET: 16.11.2024.

Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi, 2020-2024 Stratejik Planı, <http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/g/be/kurum/Belediyeler> ET: 17.11.2024.

Kanunu, K. M. Y. V. K. (2003). Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu. *Telsiz Kanunu ile*, 78.

Kaşıkırık, A. (2023). Stratejik Planlarda Kadınlar: Büyükşehir Belediyelerinin 2020-2024 Stratejik Planlarında Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzini Sürmek. *Anadolu Strateji Dergisi*, 5(1), 125-159.

Kayseri Büyükşehir Belediyesi, 2020-2024 Stratejik Planı <http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/g/be/kurum/Belediyeler> ET: 17.11.2024.

Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 170-189.

Klatzer, E. (2012). *Yerel yönetimlerde toplumsal cinsiyet eşitliği ve bütçeleme kılavuzu*. TESEV Yayınları. <https://dSPACE.ceid.org.tr/items/5f0f7580-0928-4b97-a878-3a441dde371a> ET:15.11.2024

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, 2020-2024 Stratejik Planı, <http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/g/be/kurum/Belediyeler> ET: 17.11.2024.

Koç, M. ve Özbay, M. (2022). Türkiye’de kamuda stratejik planlama üzerine yazılan lisansüstü tezlerinin bibliyometrik analizi. *Çağ Üniversitesi Uluslararası Güvenlik ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2 (1).

Konya Büyükşehir Belediyesi, 2020-2024 Stratejik Planı, <http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/g/be/kurum/Belediyeler> ET: 17.11.2024.

Korkmaz, H. (2023). Stratejik Planlarda Kadın: Belediyelerde Bir İnceleme. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (40), 99-112.

Lozano-Torres, Y. (2021). The quest for gender equality: Understanding and measuring gender responsiveness in Colombia's municipal planning. *Cities*, 119, 103358.

Malatya Büyükşehir Belediyesi, 2020-2024 Stratejik Planı, <http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/g/be/kurum/Belediyeler> ET: 13.11.2024.

Manisa Büyükşehir Belediyesi, 2020-2024 Stratejik Planı, <http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/g/be/kurum/Belediyeler> ET: 13.11.2024.

Mardin Büyükşehir Belediyesi, 2020-2024 Stratejik Planı, <http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/g/be/kurum/Belediyeler> ET: 17.11.2024.

Mersin Büyükşehir Belediyesi, 2020-2024 Stratejik Planı, <http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/g/be/kurum/Belediyeler> ET: 12.11.2024.

Muğla Büyükşehir Belediyesi, 2020-2024 Stratejik Planı, <http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/g/be/kurum/Belediyeler> ET: 17.11.2024.

Ordu Büyükşehir Belediyesi, 2020-2024 Stratejik Planı, <http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/g/be/kurum/Belediyeler> ET: 12.11.2024.

Özbay, M. (2023). Belediyelerin stratejik planları üzerine fenomenolojik bir araştırma [Doktora tezi, Çağ Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.

Özbay, M., & Koç, M. (2024). Türkiye'deki belediyelerin stratejik planlama süreçlerinin fenomenolojik incelemesi: Deneyimlerin, zorlukların, fırsatların ve uygulama stratejilerinin derinlemesine analizi. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 14(3), 1438-1469.

Özkazanç, S. (2016). Yerel Yönetimlerde Kadın Katılımının Temsil, Politika ve Planlama Boyutunda Değerlendirilmesi: Ankara Örneği. *80 Sonrası Mekan ve Planlama*, 161.

Sak, R., Sak, İ. T. Ş., Şendil, Ç. Ö., & Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-256.

Sakarya Büyükşehir Belediyesi, 2020-2024 Stratejik Planı, <http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/g/be/kurum/Belediyeler> ET: 17.11.2024.

Samsun Büyükşehir Belediyesi, 2020-2024 Stratejik Planı,
<http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/g/be/kurum/Belediyeler> ET: 12.11.2024.

Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, 2020-2024 Stratejik Planı,
<http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/g/be/kurum/Belediyeler> ET: 17.11.2024.

Şimşek, D. Ç. (2018). Gelişmiş Ülkelerde Cinsiyete Duyarlı Politikalar: Avusturya, Kanada ve İsveç'te Yerel Hizmet Uygulamaları. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, C, 27, 4.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, <http://www.sp.gov.tr/tr/ET.19.11.2024>.

Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi, 2020-2024 Stratejik Planı,
<http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/g/be/kurum/Belediyeler> ET: 17.11.2024.

Toprak, D. (2017). Kamu İdarelerinde Cinsiyete Duyarlı Stratejik Planlama ve Bütçeleme: Isparta İl Özel İdaresi Örneği. *Journal of Suleyman Demirel University Institute of Social Sciences*, 29(4).

Trabzon Büyükşehir Belediyesi, 2020-2024 Stratejik Planı,
<http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/g/be/kurum/Belediyeler> ET: 17.11.2024.

Turan, H., & Şen, M. L. (2014). Büyükşehir belediyelerinde toplumsal cinsiyet eşitliği algısı: stratejik planlar. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 53-72.

Ülgen, H., Mirze, S.K. (2018). İşletmelerde Stratejik Yönetim, Literatür Yayınları, İstanbul.

Van Büyükşehir Belediyesi, 2020-2024 Stratejik Planı,
<http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/s/2183/Van+Buyuksehir+Belediyesi+2020-2024>
ET:17.11.2024.

HEMŞİRELİK ÖĞRENCİLERİNİN EŞ/PARTNER ŞİDDETİNİ YÖNETMEYE HAZIR OLMA ÖLÇEĞİ: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Dr. Öğr. Üyesi Gamze AĞARTIOĞLU KUNDAKÇI

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü
ORCID: 0000-0002-1774-1222

Prof. Dr. Aynur UYSAL TORAMAN

Ege Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi
ORCID: 0000-0001-8176-4042

Dr. Öğr. Üyesi Zeynep ARABACI

Kastamonu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü
ORCID: 0000-0003-2273-6812

ÖZET

Kadına yönelik şiddet, ciddi bir insan hakları ihlali ve halk sağlığı sorunudur. Hemşirelerin sağlık hizmetlerindeki rolleri, eş/partner şiddetine maruz kalan kadınlara destek sağlamada onları ideal adaylar yapmaktadır. Hemşire adaylarının bu konuda gerekli becerileri kazanması için eğitim alması önemlidir. Ancak, şiddete maruz kalmış bir kadının durumunu yönetmeye hemşirelik öğrencilerinin ne kadar hazır olduğunu değerlendirecek standart bir araç bulunmamaktadır. Uluslararası literatürde en çok kullanılan araç, "PREMIS" (Hekimlerin Eş/Partner Şiddetini Yönetmeye Hazır Olma Durumu Anketi) olup, bu aracın Türk kültürüne uyarlanması, hemşirelik öğrencilerinin hazırlık durumunu kapsamlı değerlendirmek için önemlidir. Bu çalışmanın amacı "Hemşirelik Öğrencilerinin Eş/Partner Şiddetini Yönetmeye Hazır Olma Durumu Ölçeği"nin Türk hemşirelik öğrencileri için uyarlanmış versiyonunun geçerlilik ve güvenilirliğini değerlendirmektir. Araştırma metodolojik tipte tasarlanmıştır. Örneklemi Türkiye'de üç devlet üniversitesinin hemşirelik dördüncü sınıf öğrencileri oluşturmaktadır (n=305). Yapı geçerliliği açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi ile, güvenilirlik ise iç tutarlılık ve yarıya bölme yöntemleriyle değerlendirilmiştir. İstatistiksel analizler SPSS 20.0 ve AMOS 22.0 programlarıyla gerçekleştirilmiştir. Kapsam geçerlik indeksleri (I-CVI) 1.00, ölçek düzeyinde kapsam geçerlik indeksi (S-CVI/Ave) ise 0.997 olarak bulunmuştur. Açıklayıcı faktör analizi tüm versiyonlarda olduğu gibi sadece "Görüşler" bölümündeki 28 madde üzerinde, temel bileşenler analizi ve varimaks döndürme yöntemi ile yapılmıştır. Sonuçlar, altı faktör üzerinden ölçeğin güçlü bir içerik ve yapı geçerliliğine sahip olduğunu göstermiştir. Alt boyutlar, Mağduru Anlama, Yetkinlik, Hazırlık, Öz-Yeterlilik, Mağdurun Özerkliği ve Tutumlar olarak belirlenmiştir. DFA uyum indeksleri CMIN/DF=3,336; RMSEA = 0,088; AGFI= 0,769; GFI =0,820; CFI =0,890; NFI=0,851; TLI=0,868; IFI=0,891 olarak belirlenmiştir. Genel olarak modelin uyum indekslerinin kabul edilebilir seviyede olduğu ve veriye makul düzeyde uyum sağladığını göstermektedir. Tüm faktörler için, AVE (Ortalama Açıklanan Varyans) değeri 0,5'ten büyük ve CR (Bileşik Güvenirlik Katsayısı) değeri AVE değerinden büyük olarak bulunmuştur. Görüşler bölümü ölçeği toplam Cronbach alfa değeri 0,948, Mağduru Anlama 0,910, Yetkinlik 0,932, Hazırlık 0,857, Öz-Yeterlilik 0,715, Mağdurun Özerkliği 0,633, Tutumlar 0,709'dur. Tüm ölçekler için Hotelling's T2 değeri anlamlı düzeydedir. Yarıya bölme yöntemi ile yapılan güvenilirlik analizinde, Görüşler, Yetkinlik ve Mağduru Anlama boyutlarında yüksek Cronbach's Alfa ve Spearman-Brown katsayıları elde edilerek güçlü iç tutarlılık gözlemlenmiştir. Hazırlık boyutunda kabul edilebilir düzeyde güvenilirlik, Öz-Yeterlilik, Mağdurun Özerkliği ve Tutumlar boyutlarında ise daha düşük güvenilirlik katsayıları elde edilmiştir; ancak bu boyutlar genel ölçeğe katkı sağlamaktadır.

BİLDİRİ KİTABI

Ölçeğin diğer bölümleriyle birlikte “Görüşler” ölçeği altı alt ölçek ve 27 madde ile Türk kültüründe hemşirelik öğrencileri örnekleminde kullanıma uygun olduğunu belirlenmiştir. Bu uyarlama, Türkiye’de toplanan verilerin diğer ülkelerle karşılaştırılabilir olmasını mümkün kılmaktadır. Türkiye’de eş/partner şiddetini yönetme hazır olma durumunu ölçen başka geçerli bir ölçek bulunmaması, bu aracı hemşirelik öğrencilerinin bu alandaki hazırlığını değerlendirmek için önemli bir kaynak haline getirmektedir.

Anahtar Kelimeler: şiddet, kadın, hemşire, hemşirelik öğrencisi, hazıroluşluk.

KADIN VE TOPLUM DÖNÜŞÜMÜNDEKİ YERİ

Esma UZAN

Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü
ORCID: 0000-0003-1532-6268

Müge KANTAR DAVRAN

Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü
ORCID: 0000-0003-4780-1043

Özet

Özet

Toplumsal cinsiyet, bireylerin biyolojik cinsiyetlerine dayalı olarak toplum tarafından belirlenen roller, sorumluluklar ve beklentileri ifade eder. Bu kavram, kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıklardan ziyade, toplumun cinsiyete dayalı olarak bireylere yüklediği görevleri ve sosyal kimlikleri kapsar. Toplumsal cinsiyet rolleri, kültürel, ekonomik, dini ve sosyal dinamikler doğrultusunda şekillenerek nesiller boyunca aktarılmıştır. Bu roller, toplumların kadın ve erkeğe attığı uygun davranış kalıplarını ve sorumlulukları belirler. Kadınlar genellikle ev içi sorumluluklar ve bakım işleri ile özdeşleştirilirken, erkekler kamusal alanda daha aktif ve yönlendirici roller üstlenmiştir. Ancak, bu roller tarih boyunca değişime uğramış ve toplumsal cinsiyet eşitliği için verilen mücadeleler sonucunda dönüştürülmüştür. Toplumsal cinsiyet kavramı, bireylerin sosyal ve ekonomik hayatta eşit haklara sahip olma gerekliliğini vurgulayan önemli bir insan hakları meselesi olarak kabul edilmektedir.

Bu çalışma, toplumsal cinsiyet rollerinin tarihsel gelişimini ve toplumsal kalkınma üzerindeki etkilerini incelemektedir. Biyolojik cinsiyet, kadın ve erkek arasındaki fiziksel farklılıkları tanımlarken, toplumsal cinsiyet rollerinin toplumun dayattığı normlarla şekillendiği özellikle vurgulanmaktadır. Bu roller, aile, eğitim, iş hayatı ve medya gibi birçok alanda kadınlara yönelik ayrımcılığa yol açmakta ve çoğu zaman kadınların ikinci planda kalmasına neden olmaktadır. Çalışmada, tarih boyunca toplumsal cinsiyet rollerinin değişimi ve kadınların bu toplumsal dönüşüm içerisindeki kritik rolü incelenmiştir. Eğitim, ekonomi ve siyaset gibi alanlarda kadınların oynadığı rol ele alınmış, kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesindeki etkisi vurgulanmıştır. Ayrıca, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin devam etmesine rağmen, kadınların bu süreçte sosyal adalet ve eşitlik sağlanmasındaki önemi üzerinde durulmuştur. Çalışma, toplumsal cinsiyet rollerinin hem geçmişi hem de geleceği şekillendiren dinamik bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet, eşitsizlik, kadın hakları, kalkınma

1.Giriş

İnsanın yaşam tarzı, içinde bulunduğu topluma bağlı olarak zamanla değişmektedir. Bu değişim ve dönüşümlerin bir kısmı da toplumun bireylere dayattığı kurallar bir başka deyişle cinsiyet rolleriyle ilgilidir. Kişinin doğuştan gelen fiziksel özellikleri onun biyolojik cinsiyetini belirlerken, toplumun bireyi cinsiyetine göre şekillendirme çabası da ‘toplumsal cinsiyet’ kavramını ortaya çıkarmaktadır. “Toplumsal cinsiyet” kavramı kültürel bir olgudur. Bu bakımdan bu kavram, aile, iş hayatı, eğitim, medya ve sağlık gibi birçok alanda yansımaları görülmektedir.

‘Cinsiyet’ kavramı sözlük anlamı itibarıyla “Bireye, üreme işinde ayrı bir rol veren ve erkekle dişi ayırt ettiren yaradılış özelliği, eşey, cinslik, sex” şeklinde tanımlanmaktadır (Kaynak 1). Buradan hareketle cinsiyet kavramının kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıkları ifade ettiği görülmektedir.

BİLDİRİ KİTABI

'Toplumsal cinsiyet' ise toplumun bireye yüklediği roller, verdiği görevler, sorumluluklar ve toplumun bireyleri nasıl görmek istediğiyle ilgili bir kavramdır (Üner, 2008).

Toplumsal cinsiyetle ilgili önemli çalışmaları olan Amerikalı tarihçi Joan Wallach Scott (2011) bu kavramı "Bir bedene zorla kabul ettirilmiş bir toplumsal kategori" şeklinde tanımlamıştır. Daha açık bir ifadeyle toplumsal cinsiyet, toplumdaki kadın ve erkek için neyin uygun olup olmadığını temsil eden sosyal bir yapıyı işaret etmektedir. Bu yapı süreç içerisinde bireyin biyolojik cinsiyetine odaklanan bir anlayışı ve düşünce sistemini inşa etmiştir (Vatandaş, 2007). Çünkü toplum içinde erkek ve kadının rolleri, toplumun onları görmek istediği şekilde inşa edilmektedir. Aile, okul ve medya gibi temel toplumsal kurumlar aracılığıyla da bu inşa süreci her iki cinsiyet için pekiştirilmekte ve bireyin rolleri/görevleri içselleştirilmektedir (Erus ve Gürkan, 2012).

Toplumsal cinsiyet eşitliği ise insan haklarının devamı niteliğinde olup cinsiyet ayrımı gözetmeksizin her bireyin aynı hak ve özgürlüklere sahip olması gerektiğini ifade etmektedir. Herkesin temel hakkı olan özgürlükten yararlanma etrafında şekillenen kadın-erkek eşitliği, temelde tüm dünyada kabul edilen bir kavramdır ve aynı zamanda cinsiyet ayrımcılığına karşı bir uygulamadır. Cinsiyete dayalı ayrımcılık genellikle kadınlara yönelik gerçekleşmektedir. Bu durum kadınların hemen her alanda ikinci plana itilmesine neden olmaktadır. Sosyal dayatmalar olarak gelişen farklılıklar çoğu zaman doğuştan değildir; zamanla ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla her kültürün değerlerine göre dünyanın farklı yerlerinde farklı şekillerde kendini gösteren kadın-erkek eşitsizliği söz konusu olduğunda net çizgiler çizmek mümkün değildir. Fakat kültürler ve toplumlar arasında farklılıklar olsa da kadınlar çoğunlukla aile sorumluluğuna ve ev kadını olma vasıflarına sahiptir; erkekler ise ailenin geçiminden sorumludur (Akın Yalçın, 2017). Böylelikle erkek, yöneten kişi; kadın ise yönetilen kişi durumuna düşmektedir.

Çalışmada, cinsiyet kavramının toplum açısından tanımı ve tarih içerisinde geçirdiği dönüşüm detaylı olarak incelenmektedir. Çalışmanın temel amacı farklı dönemlerde toplumsal cinsiyetin nasıl algılandığı ve toplumsal gelişim içerisinde nasıl bir rol oynadığının tespit edilmesidir. Bu amaç doğrultusunda, toplum yaşantısında önemli etkilere sahip farklı sektörlerin gelişmesinde kadının oynadığı rol incelenmektedir.

2. Toplumsal Cinsiyet Kavramının Tarihi Gelişimi

Toplumsal cinsiyet rolleri, tarih boyunca toplumların sosyal yapısının temel unsurlarından biri olarak şekillenmiştir. Bu roller, bireylerin toplumsal beklentilere uygun davranmalarını sağlayan bir dizi norm ve değeri ifade eder. Bu normlar, toplumların tarihsel, kültürel, ekonomik ve dini dinamiklerine göre şekillenmiş ve kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Cinsiyet rollerinin evrimi, kadın ve erkeklerin toplumdaki yerini, hak ve sorumluluklarını belirlerken, aynı zamanda toplumsal değişimlerin de bir göstergesi olmuştur. Kadınların, tarih boyunca toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden tanımlanması ve dönüştürülmesindeki rolleri, modern toplumların eşitlik ve adalet temelli yapısının inşasında önemli bir katkı sağlamıştır.

Antik dönemlerde kadınların rolü genellikle ev işleriyle sınırlandırılmışken, erkekler kamusal alanda daha aktif olmuşlardır. Bu durum, tarım toplumlarının gelişmesiyle daha da belirgin hale gelmiştir. Erkekler fiziksel güç gerektiren işleri üstlenirken, kadınlar ev içi işlere ve çocuk bakımına yönlendirilmiştir. Bu toplumsal yapı, zamanla yerleşmiş ve cinsiyetler arası eşitsizlikleri derinleştirmiştir. Ancak, kadınlar toplumların ekonomik ve sosyal gelişiminde önemli roller üstlenmiş olsalar da bu katkılar çoğunlukla tarihsel kayıtlarda göz ardı edilmiştir (Yılmaz, 2018).

Orta Çağ'da, dini öğretiler ve feodal düzenin etkisiyle kadınların toplumsal konumu daha da sınırlı hale gelmiştir. Kadınlar, toplumdaki statülerine göre bazı haklara sahip olsalar da, genellikle erkek egemen yapının bir parçası olarak kalmışlardır (Serdar & Hanar, 2021).

Orta Çağ'da kırsal bölgelerde yaşayan kadınlar, zamanla tarlalarda çalışmaya başlamış, ancak evlerinden dışarı çıktıklarında tehlikelerle karşılaşmışlardır (Genç, 2021). Kadınların eğitim, mülkiyet ve iş gücüne katılım hakları kısıtlanmış ve bu da toplumsal değişim süreçlerinde etkin olmalarını engellemiştir. Bununla birlikte, aristokrat veya kraliyet ailelerinden gelen kadınlar, bazen sosyal ve siyasi süreçlerde önemli roller üstlenmişlerdir. Bu durum, toplumsal cinsiyet rollerinin her zaman mutlak olmadığını göstermektedir (Serdar & Hanar, 2021).

Rönesans ve Aydınlanma dönemleri, toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden gözden geçirildiği dönüm noktalarıdır (West, 1998). Eğitim ve bilgiye erişimin artmasıyla birlikte kadınların toplumsal rollerine dair farkındalıklar gelişmiştir. Mary Wollstonecraft gibi düşünürler, kadınların eğitim hakkını savunarak, toplumdaki ikincil rollerinin bilgi eksikliğinden kaynaklandığını vurgulamış ve eğitimin bu durumu değiştirebileceğini savunmuşlardır. Bu tartışmalar, modern feminizmin temellerini atarak toplumsal cinsiyet rollerinin değişebilir olduğunu savunan güçlü bir argüman ortaya koymuştur (Öztürk, 2017).

Sanayi Devrimi, ekonomik yapının değişmesi ve iş gücüne olan talebin artmasıyla, kadınların toplumsal rollerinde dönüşümün zeminini hazırlamıştır. Bu dönemde kadınlar, hem fabrikalarda işçi olarak çalışmış hem de ev içi sorumluluklarını sürdürmüştür. Ancak bu, kadınların çifte bir yük altında kalmalarına neden olmuş ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini daha da belirgin hale getirmiştir. Sanayi Devrimi'nin toplumsal değişimleri, kadınların hak arayışlarını hızlandırmış ve 19. yüzyılın sonlarında kadın hakları hareketlerinin doğmasına neden olmuştur. Kadınlar, oy hakkı, eğitim ve iş gücüne eşit katılım gibi haklar için mücadele ederek, cinsiyet rollerinin yeniden tanımlanmasında aktif bir rol oynamışlardır (Leventer & Altun Ada, 2023).

20. yüzyıl, kadınların toplumsal cinsiyet rollerini dönüştürdüğü en belirgin dönemlerden biri olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrası kadınlar iş gücüne daha yoğun bir şekilde katılmış ve bu süreçte toplumsal hayatın birçok alanında aktif olmaya devam etmişlerdir. Kadın hareketlerinin güçlenmesiyle, toplumsal cinsiyet eşitliği talepleri yaygınlaşmış ve hukuki düzenlemelerle desteklenmiştir. Bu süreçte kadınlar, toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden tanımlanmasında öncü bir rol üstlenmişlerdir (Leventer & Altun Ada, 2023).

Günümüzde, toplumsal cinsiyet rollerinin evrimi devam etmekte ve kadınlar toplumun her alanında dönüştürücü bir güç olarak kendilerini göstermektedirler. Eğitim, sanat, siyaset ve ekonomi gibi birçok alanda kadınların etkisi artmakta ve toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesi yeni boyutlar kazanmaktadır. Kadınların toplumsal cinsiyet rollerini değiştirme konusundaki etkisi, sadece geçmişte değil, gelecekte de toplumsal yapıyı şekillendiren dinamik bir süreç olmaya devam edecektir.

3. Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Tarihsel Evrimi

Toplumsal cinsiyet rolleri, tarih boyunca değişen ekonomik ve kültürel dinamiklere bağlı olarak farklı şekillerde oluşmuştur. Antik Yunan ve Roma toplumlarında, kadınların kamusal alanda varlığı sınırlıydı ve genellikle ev içi işlerle özdeşleştirilirdi. Erkekler ise siyasi, askeri ve ekonomik alanda hakimiyet sahibiydi. Bu toplumlarda kadınların eğitim ve mülkiyet hakları neredeyse yoktu, ve toplumsal katkıları genellikle göz ardı ediliyordu. Antik Yunan'da kadınlar, erkeklerin denetiminde yaşamış ve kamuya açık alanlarda varlık göstermeleri hoş karşılanmamıştır. Bununla birlikte, tapınak rahibesi gibi rollerde yer aldıkları da bilinmektedir.

Orta Çağ'da, feodal sistem ve kilise öğretileri, cinsiyet rollerini daha da sertleştirmiştir. Kadınlar, kilisenin öğretilerine uygun olarak "erkeğin himayesi altındaki bireyler" olarak görülmekteydi. Aile içindeki görevlerin ötesinde, kadınların toplumda bağımsız bir rolü yoktu. Bununla birlikte, bazı soylu kadınlar ve manastır liderleri, eğitim ve yönetim gibi alanlarda etkili roller üstlenmişlerdir.

Örneğin, Hildegard von Bingen gibi figürler, hem dini hem de entelektüel katkılarıyla bu dönemde cinsiyet rollerine meydan okumuşlardır (Serdar & Hanar, 2021).

Rönesans ve Aydınlanma dönemlerinde, kadınların toplumsal konumları üzerine tartışmalar artmış, ve kadın haklarıyla ilgili ilk farkındalıklar ortaya çıkmıştır. Bu dönemde kadınlar, edebiyat ve sanatta önemli roller üstlenmiş, entelektüel kapasitelerinin erkekler kadar güçlü olduğu vurgulanmıştır (Kaymaz,2010). Mary Wollstonecraft'ın "Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi" adlı eseri, kadınların eğitim hakkını savunan ilk önemli çalışmalardan biridir. Wollstonecraft, kadınların toplumda ikincil konumda olmasının bilgi eksikliğinden kaynaklandığını ve eğitimin, bu durumu değiştirebilecek en önemli araç olduğunu savunmuştur (Çakır, 1994).

Sanayi Devrimi, kadınların toplumsal rollerini köklü şekilde değiştiren bir dönüm noktası olmuştur. Tarım toplumlarından sanayi toplumlarına geçişle birlikte, kadınlar hem üretim süreçlerine dahil olmuş hem de ev içi sorumluluklarını sürdürmüştür. Bu dönemde, kadınlar düşük ücretlerle fabrikalarda çalışarak iş gücüne katılmış, ancak bu durum onlara daha fazla hak sağlamak yerine, onları çifte bir yük altına sokmuştur. Kadınların bu dönemde maruz kaldıkları sömürü, hak arayışlarına ve sendikal mücadelelere yol açmış, bu mücadeleler 19. yüzyılın sonlarına doğru kadın hakları hareketlerinin doğmasına zemin hazırlamıştır.

4.Kadının Toplumsal Dönüşüme Etkisi

Kadınlar, toplumsal yapının ve kültürel dinamiklerin dönüşümünde en etkili aktörlerden biridir. Eğitimden ekonomiye, siyasetten kültüre kadar pek çok alanda üstlendikleri roller, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve toplumun ilerlemesinde hayati bir rol oynamaktadır. Aşağıda, kadınların toplumsal dönüşümdeki etkisini çeşitli başlıklar altında inceleyeceğiz:

4.1.Eğitimde Kadının Rolü

Eğitim hakkının uygulanmasında toplumda çeşitli zorluklar ortaya çıkmakta ve birçok engelle karşılaşılmaktadır. Bu engellerin başında toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve cinsiyetçi yaklaşımlar gelmektedir. Tarih boyunca, kadınların eğitimle ilgili yaşadığı sorunlar birçok ülkede öncelikli bir mesele olmuştur. 21. yüzyıl Türkiye'sinde de kadınların durumu bu açıdan çok farklı değildir. Kadınların eğitim alanında erkeklerin gerisinde kalmaları, toplumun sağlıklı bir yapıya kavuşması ve aile yapısının dengeli bir şekilde sürdürülmesi açısından ele alınmalıdır. Türkiye'de tüm çabalara rağmen, özellikle eğitim başta olmak üzere birçok alanda kadınlara yönelik eşitsizlikler devam etmektedir. Bu eşitsizlikler, eğitimdeki her aşamada açıkça görülmektedir (Arat, 1999; Aktürk, 2006; Seven ve Engin, 2007).

Kadınların eğitimde aktif bir şekilde yer alması, toplumu dönüştürücü bir etkiye sahiptir. Eğitime erişimleri artan kadınlar, toplumsal eşitlik ve refahın artmasında önemli rol oynamışlardır. Kadın öğretmenler ve akademisyenler, toplumsal cinsiyet eşitliği bilincinin yayılmasında ve kız çocuklarının eğitime kazandırılmasında temel bir rol üstlenmektedir. Kadınların eğitimdeki varlığı, yalnızca kız çocukları için değil, erkek çocuklar için de toplumsal cinsiyet algısının gelişmesine katkı sağlamaktadır. Ayrıca, kadınların bilim, teknoloji, mühendislik ve matematik (STEM) gibi alanlarda daha fazla yer alması, bu alanlarda toplumsal cinsiyet eşitliği sağlamada önemli adımlar atılmasına zemin hazırlamaktadır.

Türkiye'de 2023 yılı itibariyle ilk ve orta öğretim kurumlarında yaklaşık 1,2 milyon öğretmen görev yapmaktadır. Bu sayının yaklaşık 450 bin (%41)'i erkek öğretmenlerden oluşurken, yaklaşık 700 bin (%59)'u kadın öğretmenlerden oluşmaktadır (MEB, 2024).

4.2. Ekonomide Kadının Gücü

Kadınların iş gücüne katılımı, ekonomik kalkınmada önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadın girişimciliği, kadınların bireysel ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarının yanı sıra, toplumların ekonomik ve sosyal kalkınmalarına da önemli katkılar sağlamıştır. Kadınların ekonomik alandaki varlığı, daha eşitlikçi ve adil bir toplumsal yapının oluşmasına da zemin hazırlamaktadır. Bu bağlamda, kadın girişimciliğinin toplumsal ve ekonomik katkıları aşağıda detaylandırılmaktadır.

Uzun yıllardır, ülkemizin önemli sanayi topluluklarından Sabancı Holding başkanlığını başarı ile yürüten Güler Sabancı her yıl Forbes dergisi tarafından yayınlanan Dünyanın En Güçlü 100 Kadını listesinde sürekli olarak yer almaktadır. Holdingin eski başkanı Sakıp Sabancı'nın vefatı sonrasında Yönetim Kurulu Başkanlığına gelen Güler Sabancı gösterdiği performans ile dağılıma eğiliminde olan holdingin başarı ile ayakta kalmasını sağlamıştır. Ayrıca hayırseverlik ve liderlik konusunda birçok ödülün de sahibidir.

Sürdürülebilir ekonomik kalkınma hedeflerini 190 üye ülkesinde sağlamak amacıyla uluslararası parasal işbirliğini sağlayarak ticaretin ve ekonomik genişlemeyi hedefleyen Uluslararası Para Fonu (IMF) kurumunun başkanlığını 2011-2019 yılları arasında yürüten Christine Lagarde şu an dünyanın en büyük ekonomik bölgelerinden AB Merkez Bankası Başkanlığı görevinde bulunmaktadır (IMF, AB Merkez Bankası).

4.3. Siyasette Kadınların Etkisi

Kadınların eğitimi, siyasal yaşama katılımları açısından önemli bir rol oynamaktadır. Kadınların siyasete katılım oranı, erkeklere kıyasla oldukça düşük seviyelerde kalmaktadır. Özgen ve Ufuk'a (2001, s. 1063) göre, "21. yüzyıla girerken tüm ülkeler, demokratikleşmek, çağdaşlaşmak ve geleceğe katkı sağlamak istemekte, kalkınmanın merkezinde insan olduğunu kabul ederek eğitimi en önemli yatırım olarak görmektedir. Kadınlar, yüzyıllar boyunca üretim süreçlerinin her aşamasında önemli roller üstlenmiş olsalar da, kalkınmanın nimetlerinden eşit bir şekilde yararlanamamışlardır. Bu durumun temel nedeni, eğitim olanaklarından yeterince faydalanamamalarından kaynaklanmaktadır."

Kadınların siyasette temsil edilmesinin artması, toplumsal dönüşüm açısından kritik bir öneme sahiptir. Siyasi karar alma süreçlerinde kadınların yer alması, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın hakları konularında daha duyarlı politikaların geliştirilmesini sağlamaktadır. Kadın liderler, toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının yanı sıra, sosyal adalet ve sürdürülebilir kalkınma konularında da önemli ilerlemeler kaydetmektedir. Kadınların siyasette daha fazla yer alması, demokratik süreçlerin gelişiminde ve toplumsal yapıların dönüşümünde etkili olmaktadır. Ayrıca, kadınların siyasi alanda varlık göstermesi, kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği konularında farkındalığın artmasına katkıda bulunmaktadır.

Angela Merkel, Almanya'nın 2005-2021 yılları arasında başbakanı olarak görev yapmış ve modern Alman tarihinin en etkili siyasi figürlerinden biri olmuştur. Merkel, Doğu Almanya'da doğup büyüyen bir bilim insanı olarak siyasete atılmış ve Hristiyan Demokrat Birliği (CDU) lideri olmuştur. Başbakanlığı süresince Avrupa Birliği'nin ekonomik ve siyasi birliğini güçlendirme konusunda önemli rol oynamıştır. Özellikle 2008 küresel mali krizi, Euro bölgesi borç krizi ve 2015'teki mülteci krizi gibi büyük zorluklarla karşılaşan Merkel, bu krizlerde izlediği kararlı, pragmatik ve insan odaklı politikalarla öne çıkmıştır. Ayrıca, Almanya'nın enerji politikasında önemli değişiklikler yaparak ülkeyi yenilenebilir enerjiye yönlendirmiştir. "Demir Kadın" olarak anılan Merkel, sakin ve uzlaştırıcı liderlik tarzıyla dünya sahnesinde güvenilir bir figür olmuş, Almanya'yı Avrupa'nın lider ekonomisi ve siyasi gücü haline getirmiştir (Taşdemir, 2023).

Kraliçe I. Elizabeth (1533-1603), İngiltere tarihinin en önemli hükümdarlarından biri olarak kabul edilir. 1558'den 1603'e kadar süren hükümdarlığı boyunca, ülkesini iç savaşlardan ve dini çatışmalardan çıkararak güçlü bir ulus haline getirmiştir. "Elizabeth Dönemi" olarak adlandırılan bu dönem, İngiltere'de sanatta, edebiyatta ve denizcilikte büyük bir gelişme yaşanmıştır; William Shakespeare gibi büyük yazarlar bu dönemde yetişti. Elizabeth, İngiltere'nin İspanyol Armadası'nı yenmesiyle denizcilik gücünü artırdı ve ülkesini küresel bir imparatorluğun temellerini atan bir konuma getirmiştir. Onun stratejik zekâsı, siyasi kararlılığı ve halkıyla kurduğu bağ, Elizabeth'i İngiliz tarihinde önemli bir figür haline getirmiştir (Taşdemir, 2023).

4.4. Aile ve Toplumda Kadının Rolü

Aile içi rollerin yeniden tanımlanması, toplumsal dönüşümün önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Geleneksel aile yapısında kadınlar, ev işleri ve çocuk bakımı gibi sorumluluklarla özdeşleştirilirken, günümüzde kadınlar hem aile içinde hem de toplumsal hayatta daha eşit roller üstlenmektedir. Kadınların çalışma hayatına katılması ve ekonomik bağımsızlık kazanması, aile içi ilişkilerde ve toplumsal normlarda önemli değişimlere yol açmıştır. Ebeveynlik rollerinin yeniden tanımlanması ve erkeklerin de çocuk bakımına daha aktif katılım göstermesi, toplumsal cinsiyet rollerinin dönüşümüne katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda, kadınların aile içindeki konumu, toplumsal yapının daha eşitlikçi bir şekilde yeniden düzenlenmesine olanak tanımaktadır. Ancak bu dönüşüm oldukça yavaş gerçekleşmektedir.

Birçok araştırma, kadınların ücretli emekte geçirdikleri zamanın artmasına karşın, ücretsiz emek için harcadıkları zamanın yeterince azalmadığını göstermektedir (Davidoff, 2021; Molyneux, 2008; Bianchi, 2011; Esping-Andersen, 2011; Öneş vd. 2015: 127; Özbay, 2012). Kadınların iş gücüne katılımıyla ev içi işlere harcadıkları zaman kısmen azalırken, çalışan eşlere sahip erkeklerin ev işlerine ayırdıkları zamanın ise kısmen arttığı gözlemlenmektedir. Bu durum, ev içi emekte toplumsal cinsiyet eşitliğine doğru bir değişim yaşandığını düşündürülebilir. Ancak bu eğilimin oldukça yavaş ilerlediği ve daha çok eğitim seviyesi yüksek bireyler arasında yaygın olduğu unutulmamalıdır. Buna rağmen, bu eşitleme eğiliminde erkeklerin katkısı oldukça sınırlı kalmaktadır. Erkeklerin ev işlerine katkısı yalnızca çok az bir artış göstermiştir. Asıl dönüşüm, kadınların ev işleri ve bakım emeği arasında denge kurarak, ev işlerine harcadıkları süreyi azaltmalarına rağmen bakım emeğine olan katkılarından ödün vermemeleriyle ortaya çıkmaktadır. Kadınlar genellikle iş ve aile arasındaki dengeyi sağlamak için uyum sağlama çabası içindedirler. Daha az mesai gerektiren işleri tercih etmek veya kariyer hedeflerini küçültmek gibi fedakarlıklar, bu dengeyi kurma çabasının bir örneği olarak gösterilebilir. Bununla birlikte, bazen bu dengenin sağlanamadığı ve çatışmanın kaçınılmaz hale geldiği de gözlemlenmektedir.

4.5. Sağlık ve Sosyal Hizmetlerde Kadınlar

Kadınlar, sağlık ve sosyal hizmetler alanında önemli bir dönüşüm gücü olarak karşımıza çıkmaktadır. Hemşirelik, sosyal hizmetler ve sağlık yönetimi gibi alanlarda kadınların yoğun bir şekilde yer alması, bu sektörlerde toplumsal cinsiyet duyarlılığının artmasına katkı sağlamaktadır. Kadınların bu alanlardaki varlığı, sağlık hizmetlerinin daha kapsayıcı ve eşitlikçi olmasını sağlamaktadır. Ayrıca, kadınların bu alanlardaki liderlik rolleri, toplumda sağlık ve sosyal hizmetlere erişimin artırılmasına ve bu hizmetlerin kalitesinin yükseltilmesine olanak tanımaktadır.

Tarihsel süreçte sosyal hizmet kavramı, ihtiyaç ve yardım kavramlarıyla birlikte gelişmiş, bir meslek ve bilim dalı olarak yerini almıştır. Sosyal güvenlik sistemine dahil olamayan, sosyal refah imkanlarından yararlanamayan, mevcut fırsatlara erişemeyen ya da bu sisteme dahil edilmeyen bireylerin ihtiyaçları ve bu ihtiyaçlara yönelik çözümler, sosyal hizmetin temel konularını oluşturur (Küçükkaraca, 2013).

Sağlık sektörü, kadınların yoğun olarak istihdam edildiği bir alandır. Ancak bu sektör, aynı zamanda mesleki cinsiyet ayrımcılığı ve ayrışmanın belirgin olduğu bir örnektir. Bu duruma etki eden önemli faktörlerden biri, sağlık sektöründe sunulan hizmetlerin ve bu hizmetlerin gerektirdiği emek gücünün özellikleridir.

Sağlık hizmeti, toplumun devamlılığı için kamusal bir gereklilik olarak önemlidir. Marksist perspektiften bakıldığında, bu hizmet "emeğin yeniden üretimi" işlevi taşır. Kadınların ev içindeki görünmeyen emeği, toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak, genellikle bakım sorumluluğunu üstlenir; bu, çocuklar, eşler, yaşlılar ve hastalar gibi aile üyelerini kapsar. Dolayısıyla, kadınların evdeki bakım faaliyetleri toplumun yeniden üretimiyle bağlantılıdır. Tarih boyunca bu "bakım rolü" evde kadınlar tarafından yürütülürken, ev dışındaki hasta bakımı genelde erkeklere aittir. Bu cinsiyet temelli ayrım, sağlık sektöründeki bölünmeyi de gözler önüne sermektedir (Urhan & Etiler, 2011).

Florence Nightingale, hemşirelik eğitimini sistematik hale getirerek dünyanın ilk modern hemşirelik okulunu kurmuştur ve halk sağlığı alanında standartları yükseltmiştir. Aynı zamanda, veriye dayalı analizler yaparak sağlık istatistiklerinin kullanılmasında öncü olmuş, sağlık hizmetlerinde hijyen ve organizasyonun önemini vurgulamıştır. Onun çalışmaları, hemşireliği sadece bir bakım hizmeti değil, aynı zamanda bilimsel bilgi ve disiplin gerektiren bir meslek haline getirmiştir.

Özlem Türeci, Almanya'da yaşayan Türk kökenli bir bilim insanı ve BioNTech şirketinin kurucu ortaklarından biridir. 2020 yılında COVID-19 pandemisine karşı geliştirilen ilk onaylı mRNA aşısının arkasındaki bilim insanlarından biri olarak dünya çapında tanınmıştır. Eşi Uğur Şahin ile birlikte, kanser tedavisi ve immünoterapi üzerine yaptığı araştırmalarla tıp dünyasında önemli bir yer edinen Türeci, aşı teknolojisi sayesinde insanlık için büyük bir başarıya imza atmıştır. Özellikle COVID-19 aşısı, mRNA teknolojisini kullanarak virüse karşı hızlı ve etkili bir bağışıklık yanıtı oluşturmuştur. Türeci'nin bilime olan katkıları, tıbbi araştırmalarda yenilikçi yaklaşımların önünü açmış ve küresel sağlık krizlerine karşı mücadelede umut ışığı olmuştur. Bilimsel başarısının yanı sıra, kadınların bilim ve teknoloji alanındaki rolünün güçlenmesine de ilham kaynağı olmuştur.

4.6. Bilim ve Teknolojide Kadınlar

Kadınların bilim ve teknoloji alanındaki varlığı, toplumsal dönüşüm açısından büyük önem taşımaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, farklı faktörlere bağlı olmakla birlikte, tüm toplum için hayati bir konudur. Özellikle, kadınların katılım gösterebileceği mesleki ve teknik eğitim imkanlarının artırılması ve meslek seçimlerinde geleneksel kadın rollerinin dışına çıkmalarına fırsat tanınması, toplumsal cinsiyet eşitsizliği normlarını ortadan kaldırmada önemli bir adım olacaktır (Özkazanç vd. 2018). Kadın bilim insanları ve mühendisler, toplumların teknolojik ve bilimsel ilerlemesine önemli katkılar sunmaktadır. Kadınların bu alanlarda daha fazla yer alması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve bilim-teknoloji politikalarının daha kapsayıcı hale getirilmesi açısından kritik bir rol oynamaktadır. Ayrıca, teknoloji sektöründe kadınların liderlik rolleri üstlenmesi, bu alandaki cinsiyet eşitsizliklerinin giderilmesine ve genç kızların bilim ve teknolojiye olan ilgisinin artırılmasına katkı sağlamaktadır.

Marie Curie (1867-1934), hem fizik hem de kimya alanlarında çığır açan çalışmalarıyla bilinen bir bilim insanıdır ve bilim dünyasında iz bırakan en önemli figürlerden biridir. Polonya doğumlu Curie, Paris'te eğitim gördükten sonra radyoaktivite üzerine yaptığı araştırmalarla tanınmıştır. 1903'te, eşi Pierre Curie ve Henri Becquerel ile birlikte fizik dalında Nobel Ödülü'nü kazanarak bu ödüle layık görülen ilk kadın olmuştur. Ardından 1911'de kimya dalında ikinci Nobel Ödülü'nü kazanarak iki farklı alanda Nobel kazanan ilk ve tek kişi olma unvanını elde etmiştir. Marie Curie, radyum ve polonyum elementlerini keşfetmiş ve radyoaktivitenin tıp alanındaki kullanımını öncülük etmiştir. Bilimsel başarılarının yanı sıra, kadınların bilim dünyasında yer bulmasına da ilham kaynağı olmuş, kadınların eğitimi ve bilimsel araştırmalara katılımı için büyük bir örnek teşkil etmiştir.

4.7. Medya ve İletişimde Kadınlar

Toplumsal cinsiyetin, biyolojik bir kavram olan cinsiyetten farklı olarak, kültürel bir kavram olduğu akılda tutulmalıdır. Kadın ve erkeklerle ilgili toplumda kabul gören stereotiplerin oluşturulması, pekiştirilmesi ve nesiller boyunca aktarılması, aile, okul, arkadaş çevresi, masallar, kitaplar, dergiler, kitle iletişim araçları ve medya gibi çeşitli yollarla, bazen bilinçli bazen de farkında olunmadan gerçekleştirilmektedir. Günümüzde medya, toplumsal cinsiyet rollerinin oluşturulması, yayılması ve güçlendirilmesinde oldukça etkili bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, televizyon yayınlarının toplum üzerindeki güçlü etkisi göz önünde bulundurularak, yayın içeriklerinde toplumsal cinsiyet eşitliğine aykırı ifadeler ve davranış kalıplarına yer verilmemesi büyük önem taşımaktadır.

Kadınların medya ve iletişim alanındaki rolü, toplumsal dönüşümde önemli bir etkidir. Kadın gazeteciler, yazarlar ve medya profesyonelleri, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın hakları konularında farkındalık yaratmada kritik bir rol oynamaktadır. Medya, toplumsal algıların ve cinsiyet rollerinin şekillenmesinde önemli bir araçtır. Kadınların medyada daha fazla yer alması ve kadın bakış açısının medya içeriklerine yansıtılması, toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesine önemli bir katkı sunmaktadır. Ayrıca, medya ve iletişim sektöründe kadınların liderlik rolleri üstlenmesi, toplumsal dönüşümün hızlanmasına ve toplumsal cinsiyet normlarının yeniden tanımlanmasına olanak tanımaktadır.

1986'da başlattığı "The Oprah Winfrey Show", 25 yıl boyunca Amerika'nın en çok izlenen gündüz programlarından biri olup Oprah'ı küresel bir medya ikonu haline getirmiştir. Programında toplumda tabu olan konuları cesurca ele alarak farkındalık yarattı, pek çok sosyal ve kültürel meselede etkili bir ses olmuştur. Winfrey, medya gücünü kullanarak çeşitli yardım projelerine öncülük etmiş ve 2000'lerde kurduğu Oprah Winfrey Network (OWN) ile medya dünyasında bir lider olmayı sürdürmüştür. Onun etkisi, medya ve iletişim dünyasında özellikle kadınlar için bir ilham kaynağı olmuş, toplumsal meselelerin gündeme taşınmasında önemli bir rol oynamıştır. Oprah, aynı zamanda bir girişimci, yazar ve hayırsever olarak da geniş bir etki alanına sahiptir.

Türkiye'den medya ve iletişim dünyasında önemli bir figür olarak **Müge Anlı**, özellikle gazetecilik ve televizyon programcılığı alanında büyük bir etki bırakmıştır. Müge Anlı, 2008'den beri sunduğu "**Müge Anlı ile Tatlı Sert**" adlı programıyla geniş kitlelere ulaşmış ve Türkiye'de suç, kayıplar, faili meçhul cinayetler gibi toplumsal olayların çözülmesinde aktif bir rol oynamıştır. Programı, hem sosyal sorumluluk projeleriyle hem de halkın ilgisini çeken olayları gündeme taşımasıyla dikkat çekmektedir.

4.8. Kırsal Kalkınmada Kadınların Rolü

Kırsal alanlarda kadınların toplumsal değişime katkısı, genellikle göz ardı edilmekte, ancak oldukça önemli bir etkidir. Tarımsal üretimde kadınlar, hem emek gücü olarak hem de bilgi ve deneyimleriyle önemli bir rol oynamaktadır. Kadın çiftçiler, ailelerinin geçiminde ve yerel ekonomilerin sürdürülebilirliğinde kritik bir yere sahiptir.

BİLDİRİ KİTABI

Mikro krediler ve kadın kooperatifleri, kırsal alanlarda kadınların ekonomik bağımsızlık kazanmasını ve toplumsal hayatta daha etkin roller üstlenmesini sağlamaktadır. Kadınların tarımda ve kırsal kalkınmada oynadığı dönüştürücü rol, sadece ekonomik değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel yapının da dönüşümüne katkıda bulunmaktadır.

Birçok uluslararası kuruluş, BM ve DB gibi, kadınların kalkınması ve güçlenmesi amacıyla kooperatifleşme projelerine fon sağlamaktadır. Bu nedenle, kooperatifleşme yoluyla kadınların güçlenmesi, sivil toplum kuruluşları ve devletler tarafından benimsenen bir kalkınma stratejisi haline gelmiştir. Kadın girişimciliğine, bireysel gelişime ve ekonomik gelir elde etmenin sosyal ve psikolojik güçlenmeye yol açacağı varsayımıyla hareket eden bu güçlendirme yaklaşımında, kooperatifleşme kadınların iş dünyasına katılmasının bir aracı olarak tasarlanmıştır. Erkek egemen yapıyı ve kapitalist sistemi dönüştürmeyi hedeflemeyen bu yaklaşım, "insan sermayesi" teorisine dayanmaktadır (Becker, 1962). Bu yaklaşıma göre, kadınlar eğitildikçe bireysel sermayelerini artıracak ve daha iyi iş fırsatlarına erişim sağlayabileceklerdir. Kadın kooperatifleri kapsamında, girişimcilik, liderlik ve e-ticaret gibi eğitimlerle kadınların sermayesini artırmak, onları istihdam etmek ve ücretsiz aile işçiliğini ortadan kaldırmak amaçlanmaktadır. Böylelikle kooperatifte yer alan kadınların hem ekonomik hem de sosyal açıdan güçleneceği öngörülmektedir. Ancak Türkiye'deki kadın kooperatiflerine yönelik makro politikalar, kooperatifleri birer işletme olarak ele almakta ve kooperatifleşmeyi doğrudan kadın girişimciliğiyle ilişkilendirmektedir. Bu politikalar, kırsal bölgelerde kadın girişimciliği önündeki engelleri ve güç ilişkilerini göz ardı etmekte ve ekonomik güçlenmeyi sosyal ve psikolojik güçlenmenin önüne koymaktadır.

Kırsal alanlarda kadınların eğitime, sağlığa ve ekonomik fırsatlara erişimi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması açısından önemli bir etkidir. Kadınların eğitim seviyesinin artırılması, çocukların eğitimine ve genel olarak toplumun bilgi seviyesine olumlu yansımaktadır. Ayrıca, kırsal kadınların sağlık hizmetlerine erişimini artırmak, toplumsal kalkınma ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Kırsal alanlarda kadınların liderlik ve girişimcilik yetkinliklerinin desteklenmesi, kırsal kalkınma ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir.

Kırsal kalkınmada önemli bir kadın kooperatifi örneği olarak Türkiye'den **Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV)**'ye bağlı **Kadın Üretim ve İşletme Kooperatifleri** öne çıkmaktadır. Bu kooperatifler, özellikle kadınların ekonomik gücünü artırmak ve kırsal kalkınmayı desteklemek amacıyla faaliyet göstermektedir. Örneğin, **Bursa Nilüfer Kadın Kooperatifi**, kırsal kalkınma ve kadın emeğinin değerlendirilmesi konusunda başarılı bir örnektir. Kooperatif, yerel tarım ürünleri üretimi, el sanatları, gastronomi gibi alanlarda kadınların iş gücüne katılımını desteklemekte ve kırsal kalkınmaya önemli katkılar sağlamaktadır. Ayrıca, yerel ürünlerin pazarlanması ve kadınların ekonomik olarak bağımsızlık kazanmalarına yönelik çalışmalarıyla dikkat çekmektedir.

Bu tür kooperatifler, kadınların ekonomik hayata katılımını artırarak, kırsal bölgelerde sürdürülebilir kalkınmanın ve toplumsal refahın sağlanmasına büyük katkıda bulunmaktadır.

4.9. Kadın Hareketleri ve Sosyal Değişim

Kadın hareketleri, toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinde en önemli itici güçlerden biri olmuştur. Birinci dalga feminizm, 19. yüzyılın sonlarında doğmuş ve kadınların oy hakkı, eğitim ve çalışma hayatına katılım gibi temel haklar için verdiği mücadeleye odaklanmıştır. Bu hareket, kadınların yurttaşlık haklarında önemli kazanımlar elde etmelerini sağlamış ve oy hakkı mücadelesindeki başarıları, kamusal alanda daha fazla söz sahibi olmalarının önünü açmıştır.

İkinci dalga feminizm ise 1960'lar ve 1970'lerde, kadınların iş gücünde ve kamusal alanda eşit haklar talep etmeleriyle ortaya çıkmıştır. Bu dönemde kadınlar, cinsel özgürlük, aile içi şiddet, çalışma koşulları ve eşit ücret gibi konulara karşı verdikleri mücadelelerle toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalık yaratmışlardır. Bu hareket, kadınların iş gücü piyasasındaki konumlarını güçlendirmiş ve eşit haklar için verilen mücadeleyi genişletmiştir (Taş, 2016).

Üçüncü ve dördüncü dalga feminizm, kimlik politikaları ve kesişimsel feminizm gibi kavramlarla, toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesine yeni boyutlar kazandırmıştır (Mermutlu & Taş Çetin, 2023). Dijitalleşme ve sosyal medyanın yaygınlaşması, kadın hareketlerinin daha geniş kitlelere ulaşmasını ve küresel ölçekte etki yaratmasını sağlamıştır. Bu yeni hareketler, kadınların farklı kimlik ve deneyimlerini kapsayarak toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesine yeni perspektifler kazandırmıştır (Taş, 2016).

4.10. Kadının Kültürel ve Sanatsal Alandaki Dönüşümde Rolü

Kadınların sanat ve kültür alanına yaptıkları katkılar, toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden tanımlanmasında ve toplumun dönüşüm sürecinde önemli bir rol üstlenmektedir. Kadın sanatçılar, yazarlar ve düşünürler, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine dikkat çekerek ve kadınların deneyimlerini görünür hale getirerek toplumsal farkındalığın artmasına katkı sağlamaktadır. Virginia Woolf, Simone de Beauvoir ve Frida Kahlo gibi isimler, eserlerinde kadınların iç dünyasını, toplumsal baskıları ve özgürlük arayışlarını işleyerek bu konuları derinlemesine ele almışlardır.

Medya ve popüler kültürde kadın temsili, toplumsal algıları ve cinsiyet rollerini şekillendiren güçlü bir araçtır. Reklamlar, filmler ve dizilerde kadınların nasıl temsil edildiği, toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretilmesinde ya da dönüştürülmesinde kilit bir rol oynar. Özellikle 21. yüzyılda, kadınların güçlü, bağımsız ve özgür bireyler olarak gösterilmesi, cinsiyet rollerinin değişiminde önemli bir etkiye sahiptir. Bu bağlamda, kadınların medya ve sanat dünyasında daha fazla yer alması, toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesi açısından kritik bir adım olarak görülmektedir.

5. Günümüzde Kadının Toplumsal Dönüşümdeki Etkisi

Günümüzde kadınlar, toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinde aktif bir şekilde yer almakta ve toplumun farklı alanlarında dönüştürücü bir güç olarak öne çıkmaktadır. Eğitim, siyaset, sanat ve ekonomi gibi geniş bir yelpazede kadınların etkisi giderek artmakta ve toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesi yeni boyutlar kazanmaktadır. Özellikle teknoloji ve dijitalleşme alanlarında kadınların artan varlığı, toplumsal dönüşümü hızlandıran faktörler arasında yer almaktadır.

Kadınların iş hayatına katılımını artırmak ve ekonomik katkılarını sağlamak, eğitim politikaları sayesinde mümkün olmaktadır. Kadın eğitimi, yalnızca iş gücüne katılımı değil, aynı zamanda aile yapısının gelişimini ve bir ailenin eğitilmesini de sağlamaktadır. Eğitim, iş gücüne katılımı doğrudan etkileyen bir faktördür. Eğitim seviyesi yükseldikçe, kadınların iş gücüne katılma oranı da artmaktadır (Kaynak 6). Ayrıca, eğitim düzeyi yüksek olan kadınların ev dışı çalışmayı tercih ettikleri ve ekonomik eşitliğin, yoksulluğun azaltılmasında ve GSMH'nin artışında önemli bir etkiye sahip olduğu bilinmektedir (Günsoy ve Özsoy, 2012).

Birçok araştırma, kadınların ücretli işlerde harcadıkları zamanın artmasına karşın, ücretsiz emek için harcadıkları sürede yeterince azalma olmadığını ortaya koymaktadır (Davidoff, 2021; Molyneux, 2008; Bianchi, 2011; Esping-Andersen, 2011; TÜİK, 2015; Öneş vd. 2015: 127; HETUS, 2019; Özbay, 2012; Hill, 2005). Kadınların iş gücüne katılımı ile birlikte ev içi işlere ayırdıkları süre kısmen azalırken, çalışan eşe sahip erkeklerin ev içi işlere katkılarında da küçük artışlar gözlemlenmiştir.

BİLDİRİ KİTABI

Bu durum, ev içi işlerde toplumsal cinsiyet eşitliğine doğru bir değişim işareti olarak görülebilir, ancak bu eğilimin hem yavaş ilerlediği hem de daha çok eğitim düzeyi yüksek bireylerin lehine geliştiği unutulmamalıdır. Erkeklerin ev işlerine katkısı bu süreçte sınırlı kalmış, asıl dönüşüm kadınların ev işlerine harcadıkları zamanı azaltarak, bakım emeğini aksatmadan iş-aile dengesini sağlamaya çalışmaları ile gerçekleşmiştir. Kadınlar, daha düşük mesai saatlerine sahip işlerde çalışmayı tercih ederek, bu dengeyi kurabilmek için kariyer hedeflerinden ödün verebilmektedirler. Ancak bazen bu dengenin sağlanamadığı ve çatışmaların kaçınılmaz olduğu da görülmektedir.

Eğitim, sağlık ve teknoloji gibi alanlarda kadın liderlerin toplumsal değişimi nasıl etkilediği, sivil toplum kuruluşlarındaki liderlik rolleriyle de kendini göstermektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, kadınların yerel projelerde ve sivil toplum kuruluşlarındaki liderlik rolleri, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamada ve toplumların kalkınmasına katkıda bulunmada kritik bir rol oynamaktadır.

6. Sonuç

Bu bildiri, toplumsal cinsiyet rollerinin tarihsel süreçte nasıl dönüştüğünü, kadınların bu dönüşümdeki etkin rolünü ve toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinin insan hakları çerçevesindeki önemini detaylandırarak incelemiştir. Toplumsal cinsiyet kavramı, biyolojik cinsiyetten farklı olarak, bireylerin toplumsal rol ve sorumluluklarını şekillendiren bir sosyal yapı olarak ele alınmıştır. Kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesi, eğitim, ekonomi, siyaset, aile yapısı, sağlık, bilim, medya, kırsal kalkınma ve kültürel alanlarda dönüşümsel bir güç oluşturmuştur.

Kadınların eğitim alanında artan rolü, toplumsal eşitlik ve refahın artırılmasında önemli katkılar sağlamıştır. Eğitimde kadınların aktif yer alması, hem kız hem de erkek çocukları için toplumsal cinsiyet algısının gelişmesine katkıda bulunmuş, ayrıca bilim ve teknoloji gibi alanlarda toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik adımların atılmasına zemin hazırlamıştır. Ekonomik alanda kadınların iş gücüne katılımı ve girişimciliği, toplumların ekonomik ve sosyal kalkınmasına büyük katkılar sağlamıştır.

Siyaset alanında ise kadınların katılımı, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın hakları konularında daha duyarlı politikaların geliştirilmesine olanak tanımıştır. Kadın liderler, sosyal adalet ve sürdürülebilir kalkınma alanlarında önemli ilerlemeler kaydetmişlerdir. Aile yapısında ve toplumdaki kadın rollerinin yeniden tanımlanması, toplumsal normların dönüşümünü hızlandırmış ve cinsiyet rollerinin daha eşitlikçi bir yapıya evrilmesine katkı sağlamıştır.

Sağlık ve sosyal hizmetler alanında kadınlar, sektöre sağladıkları yoğun katılımıyla, hizmetlerin daha kapsayıcı ve eşitlikçi bir biçimde sunulmasını sağlamışlardır. Bilim ve teknoloji alanındaki kadın varlığı, genç kızların bu alanlara olan ilgisini artırarak toplumların teknolojik ve bilimsel ilerlemesine büyük katkılar sunmuştur. Medya ve iletişim sektöründeki kadın temsili, toplumsal algıları ve cinsiyet rollerini yeniden tanımlamada güçlü bir etki yaratmıştır. Özellikle kırsal kalkınmada kadınların rolü, ekonomik bağımsızlık kazanımları ile birlikte kırsal toplulukların sosyal ve kültürel yapısını dönüştürmüştür. Kırsal bölgelerdeki kadınların kooperatifleşme yoluyla ekonomik hayata katılımı, sadece bireysel gelişimlerini değil, aynı zamanda kırsal alanların sürdürülebilir kalkınmasını desteklemiş ve toplumsal refahın artırılmasına katkıda bulunmuştur. Kadınların kırsal kalkınmada oynadığı bu dönüştürücü rol, yerel ekonomilerde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik önemli bir adım olmuştur.

Kadın hareketleri, toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinde kritik bir itici güç olarak yer almış ve kadınların hak mücadelesi için kapsamlı bir çerçeve sunmuştur. Sanat ve kültür alanındaki kadın katkıları, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine dikkat çekmiş ve kadınların özgürlük arayışlarını görünür kılarak toplumsal farkındalığın artmasına önemli katkılar sağlamıştır.

BİLDİRİ KİTABI

Günümüzde, kadınlar sadece geçmişin değil, aynı zamanda geleceğin toplumsal yapısını şekillendiren dinamik bir süreçte rol almaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, demokratik, adil ve kapsayıcı bir toplum yapısının kurulması için vazgeçilmez bir ön koşuldur. Kadınların dönüşümdeki bu kritik rolü, toplumsal cinsiyet eşitliği hedefine ulaşmak için toplumun tüm kesimlerinin katkı sunmasının önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Gelecekte, dijitalleşme ve teknolojik gelişmelerle birlikte kadınların toplumsal dönüşümdeki rolü daha da büyük bir önem kazanacaktır. Kadınların dijital ve teknoloji alanlarında daha aktif yer almaları, toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesine yeni bir perspektif kazandıracaktır. Dolayısıyla, kadınların bu dönüşümdeki rolü, yalnızca geçmişin değil, aynı zamanda geleceğin de toplumsal yapısını şekillendiren dinamik bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKLAR

Aktürk, S. (2006). *Avrupa Birliği sürecinde Türkiye’de çocuk hakları ve güvenliği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Arat, N. (1999). Kadınların insan hakları. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 5, ss. 5-10.

Bianchi, S. M. (2000) “Is Anyone Doing The Housework? Trends in the Gender Division Of Household Labor”, *Social Forces* 79,191-228.

Çakır, S. (1994). Osmanlı Kadın Hareketi. 18-21.

Davidoff L. (2021) **Feminist Tarih Yazımında Sınıf ve Cinsiyet**, A. Durakbaşa (yayına hazırlayan), (çev. Z. Ateşer ve S. Somuncuoğlu), 5. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

Esping-Andersen, G. (2011) **Tamamlanmamış Devrim, Kadınların Yeni Rollerine Uymak**, (çev. S. Çağatay), İstanbul: İletişim Yayınları.

Genç, “Ortaçağ Avrupasında Kadın”, *Ortaçağda Kadın*, s. 243.

Molyneux, M. (2008) “Ev Emeği Tartışması ve Ötesi, ”, G. Acar-Savran ve N. Tura Demiryontan (Haz), **Kadının Görünmeyen Emeği**, 1. Baskı, İstanbul: Yordam Kitap.115-157.

Özbay, F. (2012). “Türkiye’de Ev Emeğinin Dönüşümü, On dokuzuncu Yüzyıldaki Osmanlı Ev Kölelerinden Günümüzdeki Kaçak Göçmen İşçilere”, Ahmet Makal ve Gülay Toksöz (Haz), **Geçmişten Günümüze Türkiye’de Kadın Emeği**, Ankara: Üniversitesi Yayınları, 116-159.

Özgen, Ö. ve Ufuk, H. (17-21 Ocak 2001). *Kırsal kesimde kadın eğitimi*. Türkiye Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi, Ankara. ss.1050-1063.

Öztürk, H. K. (2017). Mary Wollstonecraft’ın Kadın Haklarının Gerekçelenirilmesi Kitabında Rousseau Eleştirisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 18(2), 471-485.

ÜNER, S. (2008). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği*. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Yayınları.

West, D. (1998). Kıta Avrupası Felsefesine Giriş (A. Cevizci, Çev. . Paradigma Yayınları.

Serpil Çakır, Osmanlı Kadın Hareketi, Metis Yayınları, İstanbul, 1994, 18–21; Şerafettin Turan, Türk Devrim Tarihi: Yeni Türkiye’nin Oluşumu (1923–1938), 3. Kitap, 1. Bölüm, Bilgi Yayınları, Ankara, 1995, s. 227–228.

Seven, M. A. ve Engin, A. O. (2007). Türkiye’de kadın eğitimi alanındaki eşitsizlikler. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (9), ss. 177-188.

Kaymaz, İ. Ş. (2010). Çağdaş Uygarlığın Mihenk Taşı: Türkiye’de Kadının Toplumsal Konumu. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*(46), 333-366.

Küçükkaraca, N. (2013). İnsan hakları, sosyal adalet ve sosyal hizmet. H. Acar, N. Negiz & E. Akman. (Yay. Haz.). *Sosyal politika ve kamu bileşenleriyle sosyal hizmet temelleri ve uygulama alanları içinde* (s. 83-97). Ankara: Maya Akademi.

Leventer, G., & Altun Ada, A. (2023). Sanayi Devrimleri Tarihinde Kadın İstihdamı ve İktisadi Gelişim Süreci. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15, 279-302.

Mermutlu, A., & Taş Çetin, F. (2023). Radikal Feminist Kuram Ve Annelik. "Hafıza" Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi Sayı :2 Cilt :5, S. 163-176.

Serdar, M., & Hanar, M. (2021). ORTA ÇAĞ AVRUPASI'NDA KADIN ALGISI. *CAPPADOCIA JOURNAL OF HISTORY AND SOCIAL SCIENCES*.

Taş, G. (2016, 05 25). Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri Ve Dönüşümleri Cilt : 3 Sayı : 5. Akademik Hassasiyetler, S. 163- 175.

Taşdemir, B. (2023, Mayıs). *Kraliçe I. Elizabeth ve İngiltere'nin Altın Çağı*. Researchgate: https://www.researchgate.net/publication/371970843_Kralice_I_Elizabeth_ve_Ingiltere'nin_Altin_Cagi adresinden alındı

Urhan, B., & Etiler, N. (2011). Sağlık Sektöründe Kadın Emeğinin Toplumsal Cinsiyet Açısından Analizi .

Yılmaz, S. (2018). Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Günlük Hayattaki Yansımaları: Çorum/Alaca Örneği. 2.

GİŞE BAŞARISIZLIĞINDAN KÜLT STATÜSÜNE KADIN TEMSİLİNİN YENİDEN İNŞASI: *JENNIFER'S BODY* (2009) FİLMİNE ELEŞTİREL BİR BAKIŞ

Sena KÜRKLÜ

Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Film Tasarımı Bölümü
ORCID: 0009-0008-8660-7618

Özet

Karyn Kusama'nın yönettiği, senaryosunu Diablo Cody'nin yazdığı ve başrollerini Megan Fox ile Amanda Seyfried'in paylaştığı 2009 yapımı *Jennifer's Body* (Kana Susadım), Jennifer Check ve Anita 'Needy' Lesnicki isimli lise öğrencisi iki genç kızın Devil's Kettle adındaki küçük kırsal kasabada geçen doğüstü ve trajik hikayesini konu alır. Vizyona girdiğinde yaratıcılarının beklentilerini karşılayamayan film, gişe ve eleştirmenler nezdinde başarısız olmuşsa da, yıllar içerisinde kült bir statü kazanarak hatırı sayılır bir hayran kitlesi edinmiştir. Bu geç gelen başarının arkasında, *Jennifer's Body*'nin dönemine göre tartışmalı kabul edilebilecek kadın temsili yaklaşımı ile korku, komedi, fantastik gibi türleri harmanlaması yatmaktadır. Özellikle tecavüz-intikam ve canavar filmlerine özgü temaları parodize etmesi ve aynı zamanda yeniden üretmesi, korku ile komedi arasındaki sınırları bulanıklaştırarak öne çıkmasını sağlamıştır.

“Canavarımsı dişil” kavramı, korku sinemasında kadın canavarlığının nasıl tekinsiz ve tiksindirici öğelerle ilişkilendirildiğini, kadın bedeninin ve cinselliğinin ataerkil toplumda nasıl “canavarlaştırıldığını” teorize etmek için kullanılır. Ergenliğe geçiş, bedensel sınırlar ve bekaret gibi temalara yapılan vurgu, *Jennifer's Body*'de iğrenç ve tekinsiz olanı işaret ederek bu kavramı güçlendirir. Film, “canavar kadın” temasına öz farkındalıkla yaklaşan eleştirel bir parodi sunarken aynı anda geleneksel kodlar ve muhafazakar alt metinleri içeren bir yeniden üretim olarak değerlendirilebilir. Filmi özetleyen giriş cümlesi “Cehennem genç bir kızdır”, korku sinemasında sıkça tartışılan “erkek bakış” kavramına yoğunlaşır. *Jennifer's Body*'yi farklı kılan unsurlardan biri olarak erkek bakışının bilinçli reddi, filmin pazarlama hataları sonucunda hedef kitlesi olan genç kadın izleyicilere ulaşamamasıyla baltalanmıştır. Yıllar içerisinde gişe ve eleştirel alandaki başarısızlığın, filmin yanlış hedef kitleye pazarlanmasından kaynaklandığı yönünde bir konsensüs oluşmuştur.

Bu çalışma, *Jennifer's Body*'nin vizyona girdiği dönemdeki başarısızlığının nedenlerini ve eleştirmenlerin film hakkında hangi açılardan haklı ya da yanılmış olabileceğini incelemektedir. Ayrıca, filmin zamanla neden ikinci bir hayat bulduğu ile kadın temsili ve estetik açısından çağdaşlarından farklılaşan özelliklerinin neler olduğu araştırılmaktadır. Çalışmanın amacı, *Jennifer's Body*'nin başarısızlığının ardındaki toplumsal, tarihsel dinamikleri ve geç gelen kült statüsünü anlamaktır.

Anahtar Kelimeler: Korku, Canavarımsı-Dişil, Temsil, Feminizm, Kült

Giriş

2009 yapımı *Jennifer's Body*, gişede ve eleştirel alanda başarısızlıktan bir kült film olarak yeniden doğuşa uzanan bir hikâyeye sahiptir. Senaristinin Diablo Cody ve yönetmeninin Karyn Kusama olduğu, başrollerinin Megan Fox ve Amanda Seyfried olmak üzere kadınlardan oluştuğu film, Jennifer Check ve Anita 'Needy' Lesnicki isimli lise öğrencisi iki genç kız arkadaşın Devil's Kettle isimli küçük bir kırsal kasabada geçen doğüstü trajik hikayesini konu almaktadır. Filmin yıllar içerisinde ikinci bir hayat bulmasında korku ve komedinin yanında slasher filmler, tecavüz-intikam ve canavar filmleri gibi alt türlere ilişkin yerleşik kodları ve klişeleri kullanarak bunların uyuşmalarıyla oynaması, parodileştirerek yeniden üretmesi ve feminist alt metinlerle ele alması yatmaktadır.

BİLDİRİ KİTABI

Barbara Creed'in kuramsallaştırdığı "canavarımsı-dişil" (2007) kavramının Jennifer ve Carol J. Clover'ın tanımladığı "final girl" (2015) kodlarının Needy karakterleri üzerinden temsil edildiği *Jennifer's Body* filmi, bu klişeleri feminist bir perspektiften ele almaktadır. Laura Mulvey'in "erkek bakış" (1989) kavramı bağlamında incelendiğinde, filmin estetik ve tematik tercihleri ile Needy'nin anlatıcı olarak merkeze yerleştirilmesi, kadın bakışı olarak değerlendirilebilecek bir anlatı yapısı kurmaktadır. Vizyona girdiği dönemde ağır eleştirilerin hedefi olmuş ve tartışmaları alevlendirmiş olan *Jennifer's Body*'nin yıllar sonra kazandığı başarı, dördüncü dalga feminizm ve 2017'de yükselen #MeToo hareketi ile değişen toplumsal atmosferle yakından ilişkilidir. Günümüzde üzerine artan sayıda akademik çalışmanın yapıldığı film, internet kültürü ve feminist film çalışmaları bağlamında ikinci bir hayat bulmuştur. Gişe ve eleştirel anlamda başarısızlıktan bir "rönesans" sürecine evrilen bu yapım, zamanının ötesine geçen nitelikleriyle öz farkındalıklı ve incelenmeye değer bir örnek oluşturmaktadır.

Materyal ve Yöntem

Bu çalışma toplumsal cinsiyet bağlamında içerik analizi yöntemiyle oluşturulmuştur. 2009 tarihli *Jennifer's Body* filminin korku sinemasında toplumsal cinsiyete ilişkin yerleşik kodları nasıl yeniden ürettiğini incelemeyi ve filmin eleştirel başarısızlıktan kült olmaya uzanan sürecinin altında yatan sebepleri araştırmayı amaçlamaktadır. *Jennifer's Body* filmi bu çalışmanın örneğidir. Film, korku sinemasında toplumsal cinsiyete ilişkin yerleşik kodlara eleştirel biçimde yaklaşmaktadır.

Jennifer's Body, sinema tarihinde başarısızlıktan başarıya uzanan hikayesiyle kült filmler arasına girer. Filmin yıllar içerisinde süregelen yolculuğu dördüncü feminizm dalgası ile oluşan politik atmosfer ve beraberinde gelen #MeToo gibi süreçler ile ilişkilidir. Senaryo yazarlığını, yönetmenliğini ve başrollerini kadınların paylaştığı ve iki lise öğrencisi genç kız arkadaşın hikayesinin anlatıldığı film farklı türleri birleştirirken uyuşmalarıyla da oynar. Bugün üzerine pek çok araştırmanın var olduğu *Jennifer's Body* feminist tartışmaların odağında yeniden hayat bulmuştur. Filmin gişe ve eleştirel anlamda başarısızlıktan yeniden doğuşuna uzanan bu süreç, onu zamanının ötesine uzanabilmiş bir yapım olarak incelemeye elverişli kılmaktadır.

Diablo Cody'nin senaryosunu yazdığı, Karyn Kusama'nın yönetmenliğini yaptığı, Megan Fox'ın Jennifer Check ve Amanda Seyfried'in Needy lakabını kullanan Anita Lesnicki karakterlerini canlandırdığı *Jennifer's Body*, filmin başkarakteri Needy'nin gözünden anlatılır. Jennifer güzel ve popüler bir amigo kızdır; Needy ise ona zıt olarak 'nerd' yönüyle öne çıkar ve okul hiyerarşisinin alt sıralarında yer alır. Ancak ikili çocukluktan beri en yakın arkadaştır. Jennifer'ın ısrarıyla Devil's Kettle'in tek lokal barı olan Melody Lane'e *Low Shoulder* isimli bir indie rock grubunu dinlemeye gittiklerinde mekanda çıkan yangın sonrasında Needy'nin tüm uyarılarına karşın Jennifer, grubun karavanına binerek onlarla ayrılır. Grup ünlü olmak amacıyla şeytani bir ayinde, bakire sandıkları Jennifer'ı bıçaklayarak kurban ederler. Bu bıçağı Devil's Kettle'in ismini aldığı ve içerisine atılanların bir daha yüzeye çıkmadığı ünlü bir şelalenin aktığı bir deliğe fırlatırlar. Grup sahte bir kahramanlık hikayesi ile üne kavuşur. Bekareti hakkında yalan söyleyen Jennifer ise kurtulur ancak şeytani bir güç tarafından ele geçirilerek bir succubus'a dönüşür. Tokluğunu ve güzelliğini erkekleri yiyerek sağlayan Jennifer, onları baştan çıkararak öldürür. Durumu fark eden Needy, yaptığı araştırma sonucunda kalbine indirilen bir bıçak darbesiyle Jennifer'ı ve onu ele geçiren şeytani öldürebileceğini öğrenir. Erkek arkadaşı Chip'i öldürmesinin intikamı almak ve onu durdurmak isteyen Needy, Jennifer'ı bu yolla öldürür. Akıl hastanesine yerleştirilen Needy, Jennifer ile boğuşması sırasında kendisini ısırıldığından onun güçlerini ve özelliklerinin bir bölümünü aldığını keşfeder.

Filmin sonunda Needy, akıl hastanesinden kaçarak Jennifer'ın öldürüldüğü şelalede ayinde kullanılan bıçağı bulur. Peşlerine düştüğü *Low Shoulder* üyelerini Jennifer'ı kurban ettikleri bu bıçakla öldürür.

Filmin ismi, Jennifer'ın bedeninin aynı anda bir tehdit, kurban ve arzu nesnesi oluşunun alegorisi haline gelir. *Jennifer's Body* ismini *Hole* grubunun aynı adlı şarkısından alır (Sourisse, 2021, s. 117). Senarist Cody'nin hayranı olduğu bu şarkı, filmin konusuna paralel biçimde genç bir kadının kaçırılıp öldürmesi ve bedeninin parçalanmasını konu almaktadır.

Jennifer's Body filmine ait, theatrical cut ve yönetmen kurgusu olmak üzere iki farklı versiyon bulunmaktadır. Yönetmen kurgusu, DVD ile beraber yaklaşık beş dakika kadar bir sürenin filme eklenmesini ve bazı sahnelerdeki değişiklikleri içermektedir. İlk bakışta önemsiz gibi görünse de bu değişiklikler filmin tonunda kayda değer etkiler yarattığından bu çalışma yer yer yönetmen kurgusu ile kıyaslamada bulunsa da theatrical versiyonu referans olacaktır.

Giriş sahnesi filmin tematik özetini sunar niteliktedir. Nitekim *Halloween* (1978) örneğinde olduğu gibi slasher türü filmlerini hatırlatan bir takip ve dikizleme sahnesi ile açılır. Kamera, izleyiciyi, karanlıkta kırsal bir kasabada olduğu görünen müstakil bir evin bahçesinde gizlice ilerleyen takipçinin gözünden eve, Jennifer'ın odasının penceresine yaklaştırır. Pencerede kapüşonunu geçirmiş halde Jennifer'ı gizlice izleyen Needy görülür. Needy'nin filmin katili veya kötü karakteri olduğuna dair bir yanılsama yaratabilecek bu sahnede Jennifer birinin varlığını hissedip pencereye döndüğünde Needy görüntüden kaybolur. Alışılmış bir stalk and slash film örneğinde katil benzer bir takip sahnesiyle kurbanını dikizler. Bu kurban genellikle, Jennifer örneğinde olduğu gibi, seksapalitesi ile öne çıkarılmış genç bir kadındır. Bu filmler kurban pozisyonuna yerleştirilen bu kadınları, Laura Mulvey'in *Visual Pleasure and Narrative Cinema* başlıklı yazısında kuramsallaştırdığı (1989) 'erkek bakış' ile izler. Geleneksel normların dışına çıkan cinsellik, pornografikleştirilmiş öldürme sahneleriyle temsilen cezalandırılır.

Jennifer's Body filminde giriş sahnesinden itibaren kamera, Jennifer'ı röntgenleyici şekilde izleme imkânı bulduğu anlarda bu beklentiyi bozar veya yarıda keser. Yatakta Jennifer'a yaklaşan planın ardından solgun ve hastalıklı yüzü gösterilir. Bu an, filmin ilerleyen sahnelerinde görüleceği gibi Jennifer'ın ne denli tezat bir duygu durumu içerisinde olduğunu vurgular. Jennifer'ın göz kamaştırıcı, pervasız ve kibirli görünümünün ardında mutsuzluk ve özgüvensizlik yatar. Bu görüntüsünün üzerinde Needy'nin sesi duyulur: "Cehennem genç bir kızdır." Yönetmen kurgusundan çıkarılmış olan bu cümle Sartre'ın 1944 tarihli *No Exit* oyununda geçen "Cehennem başkalarıdır" sözünün (s. 45) değiştirilmiş versiyonu olarak okunabilir. Sartre'ın bu cümlesi, diğer insanların ve onlarla ilişkilerimizin cehennemi oluşunu ifade etmez. Kendimizi başkalarının bakışıyla algılayışımızdan ötürü içerisine sıkıştığımız yargılara işaret eder. Sartre, *Varlık ve Hiçlik*'te, "Öteki'nin salt görünüşüyle, kendimi bir nesne olarak yargılayabildiğim bir konuma yerleştiririm, çünkü Öteki'ne bir nesne olarak görünürüm" der (2018, s. 308).

"Cehennem genç bir kızdır" ifadesi ve Jennifer'ın bedeni anlamına gelen filmin isminin yanında ayna sahnesi de benzer bir kırılmalığa işaret eder. Aynanın yanında duran fotoğrafındaki mükemmel görüntüsüne tezat biçimdeki solgun yüzünü makyajla kamufle etmeye çalışan Jennifer, ne yaparsa yapsın beklentilerini asla karşılayamayacağı standartlara kendini uyumlamaya çalışsa da hiçbir zaman tam anlamıyla yeterli hissedemez. Filmin açılış cümlesi ayrıca türsel tonunu da açığa vurur.

"Filmin açılış cümlesi oldukça uygun bir biçimde, çalıştığı üç ana türü (korku, komedi ve gençlik filmi) tanımlar: "Cehennem genç bir kızdır." Korku, filmin en baskın kategorisi olmasa da açık ara en bariz olanıdır. Buna karşın, klasik korku gelenekleri birden fazla kez göz ardı edilir ve bu kırılmalar her zaman, Slasher filmlerde cinselliğin klişeleri söz konusu olduğunda meydana gelir" (Schmitz, 2012, s. 30).

Jennifer's Body yerleşik korku sineması kodları üzerinde feminist bir deneme olarak yorumlanabilir. Katarzyna Paszkiewicz, *Jennifer's Body*'nin bir korku filmi olmaktan ziyade izleyiciye yorumlama imkânı sunmasıyla korku filmine dahil olduğunu ifade eder (2018, s. 96). Canavar filmlerine, tecavüz-intikam filmlerine, slasher yapımlara ve kara filmlerin femme fatale'lerine ilişkin öğelerin B ve istismar filmlerini hatırlatan bir estetikle birleştiği, pop kültürü göndermeleriyle dolu filmde, teen flick, camp ve korkunun arasındaki çizgiler belirsizleşir. Film, bu bağlamda hem bu türlerin bir parodisi hem de yeniden üretimi olarak değerlendirilebilir.

“Filmin başkahramanları, liseli genç erkekleri diri diri yiyerek öldüren şeytan tarafından ele geçirilmiş Jennifer Check ve onun, anlatının sonunda canavarı yok etmek zorunda bırakılan becerikli en iyi arkadaşı Anita 'Needy' Lesnicki, korku sinemasında en çok analiz edilen kadın temsillerinden ikisinin vücut bulmuş hali olarak görülebilir: sırasıyla canavarımsı-dişli ve Final Girl” (Paszkiewicz, 2018, s.76).

Jennifer'in karakteri film boyunca kendi benliği ve onu ele geçiren canavar olan alternatif benlik arasında savrulur. Needy ise takma adı ikilinin arasındaki bu toksik dinamikteki yerini vurgular nitelikte olan filmin başkahramanıdır. Needy'nin bakışı filmin ve bu nedenle izleyicinin de bakışıdır. *Jennifer's Body* her şeyden fazla olarak bu iki genç kızın arkadaşlığını merkeze alır.

Jennifer's Body, kadın temsiline ilişkin klasik korku kodlarını yeniden ele almak ile ilgili görülebilir. Cody ve Kusama, geleneksel korku sinemasının klişeleri üzerinde feminist anlamda yıkıcı bir etki yaratma amacıyla olduklarını açıkça dile getirirler (Paszkiewicz, 2018: 64). Bu anlamda Jennifer, yalnızca genç erkekleri yiyerek beslenen bir dişli canavar değildir. Örneğin slasher türündeki pek çok örnekte pornografik biçimlerde filmin başlarında öldürülen ve cinselliğiyle öne çıkarılan kadın tiplerine benzer. Erkekleri baştan çıkarıp felakete sürüklemesi anlamında femme fatale'lere ait özellikler Jennifer'da gözlenebilir. “Jennifer, filmin başından itibaren femme fatale'in gerekliliklerini karşılar; şehvetli, güzel, yalancı ve (pek yakında olacağı gibi) öldürücüdür” (Alonso Palombi, 2022). Tecavüz-intikam türünün başkarakterlerini hatırlatır. “[...] Jennifer, güzelliğini, etlerinden ve kanlarından beslenmek üzere genç erkekleri baştan çıkarmak için kullanır. Bu anlamda hadım eden kadın'ın (femme castratrice) vücut bulmuş halidir [...]” (Creed'den aktaran Paszkiewicz, 2018, s. 77). Öyle ki tesadüfi olması oldukça muhtemel biçimde en ünlü tecavüz-intikam türü örneği olan *I Spit on Your Grave* (1978) filminin başkarakteriyse aynı adı taşır.

“Bundan önce bahsedilen hadım eden kadın'ın dışında [Jennifer] – tecavüz-intikam filminin tipik başkahramanı (katlettiği oğlanlar kendi kurban edilişinden/saldırılışından sorumlu olanlar olmadıkları için belli farklılıklar olsa da) – bu türün en korkutucu varyasyonlarından birine, dişli vajina'ya (vagina dentata) vücut buldurur. Ağzının görüntüsü, kurbanlarını midelerinde ısıyla kanlı bir delik açarak yemek için kullandığı dişlerle silahlandırılmış vajinayı çağırıştır” (Paszkiewicz, 2018: 78).

Jennifer's Body, pop kültürü göndermelerinin yanında *Carrie* (1976), *The Exorcist* (1973) ve en çok da *Ginger Snaps* (2000) gibi korku türündeki atalarıyla da temasal ve görsel paralellikler gösterir. Ergenlik ve yetişkinliğe geçiş temaları -ki bu durumda çocukluktan genç kızlığa ve genç kızlıktan kadınlığa geçiş- bu tür filmlerde kimi zaman bu ilişkiyi eleştiren kimi zaman ise onaylayan biçimlerde kadınların bu geçiş sürecinin kirlenmişlik ve tehdit ile özdeşleştirildiği bir alt metne sahiptir. *Jennifer's Body* örneğinde, kurban edilişinin sonucunda şeytan tarafından ele geçirilişinin ardından üzeri kan içinde Needy'nin evine geldiği sahnede Jennifer, aç karnını buzdolabından bulduklarıyla doyurmaya çalışır ancak siyah ve yapışkan bir sıvı kusar. Bahsedilen örneklerde olduğu gibi korku sinemasında bu bedensel sıvılar, kadın cinselliğiyle ilişkilendirilen kötücülün ve felaketin metaforu haline gelir. *Jennifer's Body* örneğinde ise Jennifer'ın şeytan tarafından ele geçirilmesiyle ortaya çıkan canavar tarafının gösterenlerinden biri olarak gözlenir.

BİLDİRİ KİTABI

“Kadınlık, bu korku imajları aracılığıyla, biyolojik bedensel işlevlerinin gerçek doğası tarafından vurgulanır. [...] Gerçek hayatta, tüm bu atıklar bir kadının bedeninden ayrıdır; bir kadına ve hatta insana ait olmayan bir şey olarak tanımlanırlar. Gerçekte vücut her zaman saf ve temiz değildir. Kendimizin bir parçasıdır ancak onu olmadığımız bir şey olarak tanımlarız. [...] Tiksinti verici olan (abject) kavramının, insan ve insanlık dışı, saflık ve kirlilik ve iyi ve kötü arasındaki sınırları işaret ettiğinin altı çizilebilir. [...] Dişil bedeni vurgulayan canavarımsı kadınlık imajı, kadının saf olmayan veya kirletilmiş bir özne olduğunu öne sürer” (Chusna ve Mahmudah, 2018, s. 13).

Jennifer, erkekleri baştan çıkarıcı ve öldürücü nitelikleri sebebiyle femme fatale ile benzerlik gösterir. Kara filmlerde öne çıkan bu karakterler sinemanın cinsel ve ekonomik açıdan bağımsız kadınları tehditle özdeşleştirdiği bir alt metin ile bütünleşir. Buna karşın özellikle 1980’ler beraberinde ortaya çıkan yeni kara filmler ile birlikte femme fatale’lerin temsil biçimlerinde farklılıklar meydana gelmiş ve ilerleyen süreçlerde bu karakterler, kadınlara yönelik bir erkek egemen bakışın ürünü olarak nitelendirilmelerine karşın temsillerinin biçimsel anlamda bu alt metinlere baskın geldiğine yönelik görüşler ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda bu filmlerde femme fatale’ler yeniden ve farklı bir ışıktaki ele alınmıştır. *Kara Film* isimli kitapta bu durumdan şu şekilde söz edilir:

“Femme Fatale karakter seyircinin karşısına çıktığı sahnelerle hakimiyet kurduğu ve hırsı ve cinsel çekiciliğiyle bizleri esir aldığı için imgesi sinematik yıkımı aşar. Görsel tarz kadına öyle bir hareket özgürlüğü ve hakimiyet kazandırır ki, gücü ve görseelliği kaçınılmaz bir şekilde zihinlerimize kazınır” (Place’ten aktaran Fay ve Nieland, 2014, s. 161).

Jennifer sözü edilen klişeleri üzerinde toplaması ile beraber yeni bir ışıktaki ele alınmasının örneğidir. Burada sözü edilen yeni ışık, kadın bakışı olarak nitelendirilebilir. Nitekim film, Needy’nin bakışını izleyicinin bakışı haline getirmek ve Jennifer’ı bu perspektiften izleyiciye göstermek ile kalmaz; karakterin oluşturduğu tehdidin temeline erkek egemen bakışı yerleştirir. “*Jennifer’s Body*, femme fatale’in, doğru ellerde olduğunda figürün potansiyelini gösteren evriminin ve kefaretinin harika bir örneğidir. [...] Femme fatale’i, kadından kadına miras kalan bir istismar geçmişinden doğan bir intikam figürü olarak önerir” (Alonso Palombi, 2022). Jennifer’ın istismarı alegorik bir ritüel sahnesi aracılığıyla temsil edilir.

Indie rock grubu *Low Shoulder*’ın Jennifer’ı kurban ettiği sahne ve bu sahnede kullanılan bıçak bir toplu tecavüz sahnesinin alegorisi olarak görülebilir. Jennifer’ın karavanda grup üyelerine tecavüzcü olup olmadıklarını sorması bu bağlantıyı pekiştirir. Nitekim Kusama, zamanında filme ilişkin yapılan tartışmalarda bu sahneden ‘toplu tecavüz sahnesi’ olarak bahsedildiğinden söz eder (aktaran Unterberger, 2019: 35). Tecavüz-intikam türünde olanın aksine metaforik bir tecavüzün veya Jennifer’ın cinayetinin grafik biçimde gösterilmeme tercihi travmatik bir konunun istismarcı bir estetik kullanılmadan temsil edilmesi noktasında önemlidir. “Bu şekilde, varsayılan kadın izleyici, şiddet eylemi ile karşı karşıya kalmaz veya saldırının görsel istismarı yoluyla yeniden travmatize edilmez” (Birks, 2020: 16). *Low Shoulder* üyeleri, gruplarına şöhret ve başarıyı getireceklerine inandıkları için Jennifer’ı öldürür. Grup hep bir ağızdan *867-5309/Jenny* şarkısını söyleyerek Jennifer’la alay ederken solist onu bıçaklar. İki duygu durumu arasındaki bu tezatlık sahneyi çok daha sarsıcı bir hale getirir. Jennifer’ın bakireliği konusundaki yanılığları Jennifer’ı bir succubus’a dönüştürür ancak buna karşın grup amacına ulaşır. *Low Shoulder* üyelerinin Melody Lane’deki yangında canlarını riske atarak insanları kurtarmaya çalıştıklarına ilişkin sahte bir hikâyeye ülke çapında yayılır ve onları üne kavuşturur. Devil’s Kettle’in resmi olmayan marşı haline gelen *Through the Trees* isimli şarkıları film süresince tekrar eden grup, halk kahramanlarına dönüşür. “Varlıkları inceliklidir ve izleyiciye Jennifer’ın istismarının bir hatırlatıcısı olarak rol oynar” (Birks, 2020: 16).

BİLDİRİ KİTABI

Bu hikâye müzik sahnesini aşarak daha geniş çapta bir dinamiğin temsili olarak görülebilir. Öyle ki dördüncü feminizm dalgası ve #MeToo hareketinin ardından *Jennifer's Body* tam da bu ışıkta görülür ve incelenir.

Sıklıkla bulunduğu favori filmin *Jennifer's Body* olduğunu belirten Fox, Jennifer'ın kurban edildiği sahne ile sektörde yaşadıkları arasında paralellik kurduğunu şöyle ifade eder:

"[...] benim için sahne, o zamanda, film stüdyoları, stüdyo yöneticileri, yönetmenler ve genel anlamda yalnızca Hollywood ile aramdaki ilişkiyi temsil ediyordu çünkü neredeyse her gün, onların kazançları için, fiziksel sağlığım için neredeyse hiçbir endişe duyulmadan kurban ediliyordum. [...] Bu yüzden o anda sanırım oldukça içgüdüsel, oldukça güçlü ve neredeyse katartikti çünkü içimde tutmaya çalıştığım her şeyi, kırılan olmadan, serti oynamadan ve savaşmadan dışarı çıkarabiliyordum" (aktaran Crucchiola, 2019).

Low Shoulder'ın Jennifer'ı kurban edişinin Jennifer'ın canavar kimliğinin yaratıcısı olmasına karşın bu sahne filmin başlarında verilmez. Melody Lane'de çıkan yangın sonrası Needy, Jennifer'ı ve kendini bardan çıkarmayı başarır. Ancak bunun ardından hala şok etkisinde olduğu gözlenebilen Jennifer, Needy'nin bütün ısrarlarına karşın grubun karavanına biner. Needy, Jennifer'ın başına bir felaketin geleceğini hissediyor olsa da elinden bir çözüm gelmez. Dehşet içinde evine vardığında Chip'i yardım istemek için aramasının ardından Jennifer, Needy'nin mutfağında kıyafetleri ve bedeni kan içerisinde onun karşısında belirir. Jennifer'ın karavana bindiği ve Needy'nin evine geldiği iki sahne arasında kalan aralıkta başına ne geldiği filmin çok daha ileri sahnelerine dek açıklanmaz. İzleyiciler ritüel sahnesiyle karşı karşıya geldiğinde Jennifer'ın cinayet serisi çoktan başlamıştır. Tecavüz-intikam filmlerinin izlediği alışılmış haritanın aksine saldırı başta verilip Jennifer'ın bir intikam misyonuna atıldığı şekilde bir anlatı kurulmaz. Böylelikle Jennifer yalnızca bir kurban olarak görülmez.

Jennifer'ın etrafındaki genç erkekleri yemesi klasik bir intikam hikayesi değildir. Nitekim film boyunca *Low Shoulder*'ın peşine düştüğü veya böyle bir derdi olduğu gözlenmez. Jennifer'ın motivasyonu, mükemmelle ilişkin ideali ve kendi kusursuz yansımaları korumak üzerine kuruludur. Üstelik bu durum kurban edilişinin öncesi ve sonrasında değişmez. "Bu nedenle Jennifer, kendisini feda eden grubun spontan şöhretinden etkilenmez. Gerçekçi olmayan idealin üstesinden gelmek için öldürmez- onu sürdürmek için öldürür. Needy, sonunda aynı şeytani etkiyle enfekte olsa da bu gücü kendi iradesine tabi kılar" (Schmitz, 2012: 37). Ancak mükemmel idealini sürdürme isteği, Jennifer'ın motivasyonunun kaynağını açıklamakta yalnız başına yeterli olmaz. Film, Jennifer'ın asla tatmin edemediği bu arzusunun kaynağının kendisinden çok daha büyük bir olgunun parçası olduğuna işaret eder. "*Jennifer's Body*'deki canavarımsı dişil, toplumun fiziksel kadın güzelliğine ilişkin beklentilerinin doğal olmayan, canavarca doğasını eleştirir. [...] Jennifer'ın canavarımsı bedeni, onun ötekileştirilmiş 'mükemmel' kimliğinin tezahürüdür" (Egan, 2017, s. 41-45).

Megan Fox'ın, vizyona girdiği dönemde *Jennifer Body*'deki oyunculuk performansına yönelik ağır eleştiriler yöneltilmiştir. Buna karşın bu performans rolün gereklilikleri ile uyumludur ve karakteri doğru bir şekilde yansıtır. Filmin campy stilinin ve diyaloglarının ardında bu performans, Fox'ın film dışına taşan personası ve Jennifer arasındaki ilişki ile desteklenir. Fox'ın bu rol için seçilmesi bu sebeple oldukça uygundur nitekim onun Hollywood'daki yerinin ironisi haline gelir ve seks ikonu olarak görülen bir yıldızın erkekleri yiyen bir canavara dönüşmesi filmin yaratmak istediği etkinin belirginleşmesini sağlar.

"[...] Fox'a ekranda bir beden olmak dışında bir şey olma şansı hiçbir zaman verilmemiştir ve film bu tarihi kendi kazancı için sömürür. O halde bu, Fox'ın başarısız bir performansı değil ancak daha ziyade persona ve fonksiyonun yıkıldığı oldukça başarılı bir performanstır öyle ki Fox'ın kendisi, dişil nesnenin öz-farkındalıklı bir oyuncusu haline gelir.

Fox'ın yapabildiği şey, kendisi gerçek olmayan ve sadece sahte bir gösteri olan bir dişil fikrini izleyicilere sağlamaktır" (Stevens'tan aktaran Vena, 2018: 157).

Özelliklerini üzerinde barındırmasıyla Needy, bir Final Girl temsili olarak görülebilir. Needy'nin klasik Final Girl'den ayrılışından söz edilirken sıkça seks yapması vurgulanır. Ancak benzer biçimde komedi ve korkunun birleştiği ve geleneksel korku sinemasının kodlarının parodi yoluyla yeniden üretildiği *Scream* (1996) örneğinde Sidney Prescott karakteri filmin antagonisti ile birlikte olarak bu tartışmayı çoktan noktalamıştır. Final Girl de yıllar içerisinde klasik kodlarından farklılık göstermiştir. Needy'yi Final Girl yapan şey bakire olmaması değil ancak bu stereotip ile ilişkilendirilen değerleri yansıtmasıdır. Needy birçok özelliğiyle Jennifer'in zıttıdır. Düzenli bir ilişkisi vardır; cinselliğiyle ise Jennifer'in kendi cinselliğiyle olduğundan farklı bir ilişki içerisinde gösterilir. Chip üşüdüğüde ceketini vermekle ilişkili yaptığı şaka, bütün sorunları kütüphaneye giderek çözmesi, balodaki stili bunu esprili bir biçimde vurgular.

Needy'nin kitabında geçen ifadeler Jennifer'in kurban edilmesinde ondan 'saf olmayan' olarak söz eder ancak Jennifer'ı kurtaran şey onun bakire olmamasıdır. Burada bir çelişki de ortaya çıkar. Nitekim Jennifer'in kurtuluşu onun şeytan tarafından ele geçirilip film sonunda yazılı olmayan geleneksel tür normlarının gerektirdiği üzere cezalandırılmasıyla sonuçlanır.

Needy ve Jennifer'in ilişkisi Chip'in öldürüldüğü yüzleşme sahnesi ile çözülür ancak Needy'nin Jennifer'ı öldürdüğü sahne ile noktalanmaz. *Jennifer's Body*'yi Final Girl ve canavarımsı-dişil temsilleri anlamında ayrık yapıyan bu karakterlerin temsillerindeki radikal değişiklikler değil ancak kadın bakışı ile ele alınmaları ve motivasyonlarını tetikleyen dinamiklerin ortaya konmasıdır. Needy'nin Jennifer'ı öldürerek canavarı yok ettiği ve düzeni restore ettiği bir biçimde sonlanmış olması durumunda mevcut olanın yeniden üretildiği alışıldık bir sonu üretecek olan film, Needy'nin Jennifer'ı öldürerek ısırılması sonucu özelliklerinden bazılarının ona geçmesiyle Jennifer'in yerini aldığı ve Jennifer'in saldırganları *Low Shoulder*'dan intikam aldığı bir sonla tamamlanır. Bu bağlamda *Jennifer's Body* Needy'nin de ve Jennifer'in da kaybettiği bir sonu önerir. Jennifer ve Needy bütün farklılıklarına karşın vardıkları sondan kaçamazlar.

Araştırmalar ve Bulgular

Jennifer's Body'nin gişe başarısızlığı ve aldığı ağır eleştirilerden kült statüsüne uzanan hikayesi filmleri değerlendirişimizin nasıl bağlama ve mevcut toplumsal ve kültürel iklime göre değişebileceğinin göstergesidir. Özellikle feminist film çalışmaları tarafından yeniden ele alınması yalnızca filmin bu bağlamda ne söylediğini göstermez ayrıca bu gösterenlerin yorumlanma biçimlerinde yaşanan değişimlere de ayna tutar.

Filmin gişede ve eleştirel alanda başarısızlığının kaynağı birden fazla yerde aranabilir. Öncelikle 'gerçek' hedef izleyicinin demografik özelliği büyük oranda genç kızların ağırlıklı olduğu gençlerden ve genç yetişkinlerden oluşmasıdır. Kısacası *Jennifer's Body* bir 'teen flick' olarak değerlendirilebilir. Ancak genç kitlenin bu kapsamın içerisinde olmasına karşın filmin vizyona giren versiyonunun 'Rated R' olarak değerlendirilmiş olması bu yelpazeyi daraltır. Bununla birlikte teen flick olması filmi değerlendirme noktasında da etkilidir. "Kült gençlik filmleri genellikle az oranda akademik ilgi görür" (Egan, 2017, s. 41). Kusama ve Cody filme yönelik pazarlama ekibinin tutumunu sıkça eleştirir ve filmin vizyona girdiği yıldaki kaderinin büyük oranda sorumlusu olarak kabul eder. Megan Fox da filmin hem eleştirel anlamda hem de gişedeki başarısızlığının pazarlanması noktasında yapılan kritik hatalar olduğu noktasında ortak fikirdedir. Bu görüş günümüze uzanan pek çok çalışmada ve yeniden değerlendirmede bir konsensüse dönüşür.

Filmin posterleri, DVD kapakları ve fragmanı dahil olmak üzere bütün reklamı ve pazarlaması Megan Fox'ın 2007 yılında *Transformers*'taki rolü beraberinde gelen medyadaki seks sembolü imajına odaklanır. "Twentieth Century Fox, [...] Megan Fox'ın medya dostu personasının şişirilmiş, vixenimsi bir versiyonu etrafında filmi pazarlamıştır" (Crucchiola'dan aktaran Sourisse, 2021, s. 12). Filmin baş kahramanı Needy'nin neredeyse görmezden geldiği fragmanda Jennifer karakteri hakkında şu cümleler vurgulanır: "Her okulda, her kızın arkadaşı olmak istediği ve her erkeğin uğrunda öleceği bir kız vardır." Cody röportajında filmin reklamının yapılma şekli konusunda endişelerini yönelttiği stüdyonun pazarlama ekibinden birinden yanıt olarak filmin değerini yalnızca üç kelimeye indiren "Megan Fox ateşli" yazılı bir e-posta aldığını ifade eder (aktaran Boone, 2019: 35). Kusama, Fox'ın filmin reklamını yapmak için amatör bir porno sitesinde yayın yapmasına ilişkin bir pazarlama önerisi karşısında dehşete düştüğünü belirtir (aktaran Peitzman, 2018: 3). Filmin isminin ve içeriğinin ironik ve alegorik doğası stüdyo ve pazarlama ekibi tarafından görmezden gelinir veya anlaşılmaz.

Megan Fox'ın *Jennifer's Body* ile ve *Jennifer's Body*'nin Megan Fox'ın medya personasına odaklanan film eleştirileri ile ilişkisi, Fox'ın kendisini üne kavuşturan *Transformers* filminin yönetmeni Michael Bay'in setteki davranışları hakkında rahatsızlığını sert bir üslupla dile getirmesine kadar uzanır. Fox, yönetmeni Napoleon, Hitler ve tirana benzettiği röportajında, Bay'in kendisine verdiği direktifin "Ateşli ol" ve "Sadece seksi ol" şeklinde olduğunu belirtir (aktaran Wonderland, 2009). "Kısa bir süre sonra, Bay'in kişisel web sitesi, film ekibinden, Fox'ı 'soğuk bir kaltak,' 'kaya parçası kadar aptal' olarak adlandıran ve porno endüstrisinde başarıya ulaşabileceğini belirten açık bir mektuba ev sahipliği yapar" (Pewsey, 2021). Genç yaştan nesneleştirilmesi ve sektörde ve medyada gördüğü muamele hakkındaki görüşlerini dile getirmesi Fox'ı kara listeye alınma noktasına getirir. Fox ve Bay ilerleyen yıllarda aralarındaki buzların eridiğini açıkça belirtse ve başka bir filmde yeniden birlikte çalışsa da olay hem bir endüstrinin hem de toplumun kültürünün kadınlara yönelik bakışını, bu bakışın ise *Jennifer's Body* ile ilişkisini anlamakta önemlidir. Megan Fox bu ilişkiyi kendisinin de kurduğunun şu sözlerle altını çizer: "[Film] Hayatımda olup bitenlerin alegorisiydi ve bu yüzden o anda benim için mükemmel projeydi" (aktaran Boone, 2019).

Tüm bu bağlamda *Jennifer's Body*'ye yöneltilen olumsuz eleştiriler iki grupta incelenebilir. Bunlardan ilki, neredeyse filmde bağımsız bir biçimde Megan Fox'a şahsen yöneltilen ve filmdeki seksapalitesine ve çıplak olup olmadığı üzerine vurgu yapma ihtiyacı duyan ifadelerden oluşmaktadır. Bunlar bir film eleştirisinden ziyade küçük düşürme amacı taşıyan kişisel bir sözseldir gibi görünmektedir. *ReelViews*'te yayınlanan ve "Megan Fox'ın vücudunu şehvetle süzmenin bir yolu arayışındaysanız, bunu yapmanın kendinizi buna maruz bırakmaktan çok daha iyi yolları var" (Berardinelli, 2009) şeklinde biten bir eleştiri yazısı buna örnek olarak gösterilebilir. Başka bir örnek olan *The Baltimore Sun*'da yayınlanan eleştiri "*Jennifer's Body*'nin tek mükemmel yönü ismi: Kimse bu filmi zekası için beğenmeyecek" cümlesiyle açılır ve Needy'nin gözlüklerini çıkarıp cinsel başarı için giyinirse Jennifer'dan çok daha ateşli görünebileceğini söyleyerek devam eder (Sragow, 2009). Fox, *Jennifer's Body*'ye ilişkin bu yöndeki eleştirileri şöyle yorumlar:

"Tüm bu insanlar, onlarla hiçbir ilgisi olmayan sebeplerden ötürü sert eleştirilere maruz bırakılan, gerçekten kaliteli bir proje yapmak için sıkı bir çalışma ortaya koydular. Çoğu, yalnızca o zamanki imajımla ve o sırada medyada kim olduğumla ve buna yönelik tepkiyle ilgiliydi. Filmin gerçek anlamda hiç şansı olmadı" (aktaran Garner, 2020: 6).

Ortada henüz değerlendirilebilecek bir film yokken *Observer*'da yayınlanan bir yazıda geçen "[Fox] Diablo'nun senaryosunu yazdığı bir sonraki filmde başrol oynuyor. Bunun onu vücudunun dışında kayda değer bir oyuncu olarak görmemi sağlaması mı gerekiyor?"

Filmin isminin *Jennifer's Body* olduğu ve Fox'ın Jennifer'ı oynadığı göz önüne alındığında, muhtemelen hayır" (Rosen, 2008) ifadesi Fox'ın tezinde haklılık payı olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Eleştiriler arasındaki ikinci grup birincinin aksine ağırlıklı filmle yönelik olanlardır. Bu eleştiriler filmin ne yeterince korkunç ne de yeterince komik olmamasına, teknik problemlerine ve feminist görüntüsünün altında sonuçta yine erkek bakışa hizmet ettiği ve bu bakışı yeniden ürettiğine ilişkin sorulara odaklanır. *The Guardian*'da yayınlanan ve feminist bir istismar filmi yapmanın mümkün olup olmadığı sorunsalı üzerinden filmi eleştiren bir yazı "Cody'nin feminist bakış açısına karşın, film en bayat istismar motiflerinden birini merkeze alıyor. İki kadın karakter birbirine yardım etmiyor: ölümüne amansız bir savaşın içindeler. Sonunda bu sadece başka bir kız kavgası" (Cochrane, 2009) şeklinde biter. *Newsweek*'te yayınlanan eleştiri yazısı "Eğer Oscar ödüllü senarist Diablo Cody, *Jennifers Body*'nin senaryosunu korku türünde nihayet feminist bir giriş olarak ilan eden röportajlar vermeseydi filmiyle hiçbir sorunumuz olmayabilirdi. Ancak yaptı. Oldukça fazla. O yüzden sorunumuz var. Oldukça fazla" (Ball, 2010) cümlesiyle giriş yapar. Roger Ebert yazısında "Tam da beklediğimiz şey, Robert Pattinson'ın rolünde Megan Fox ile erkek çocukları için 'Twilight', Robert Pattinson'ın üstsüz olduğunu hatırlamamın dışında" (2009) ifadesiyle Fox'ın filmde çıplak sahnesinin olmamasına vurgu yapmayı ihmal etmez ve ekler: "[Film] bir sanat eseri değil [...] ancak insan eti yiyen bir amigo kız hakkında bir film için olması gerekenden daha iyi" (2009). Ebert'in yazısı ağırlıklı film odaklı bir eleştiri sunar.

Elbet tüm yorumlar negatif değildir. *Slate*'te yayınlanan bir eleştiri "Fox, Cody'nin senaryosundaki kilit hileyi anlıyor gibi görünmekte: Karakteri, canavara dönüşmüş bir genç kızdan çok, her genç kızın içinde gizlenen canavarın keşfi" (Stevens, 2009) şeklinde sonlanır. *MTV*'de yayınlanan bir başka eleştiri yazısı "Elbette, bol bol kan var ve Megan görünene o ki her sahnede sıkı belye gösteriş yapıyor ancak asıl hikâye, kendi karakteri ile Seyfried'in karakteri Needy arasındaki dinamik ile ilgili" (Miller, 2009) der. *The New York Times*'a yazan eleştirmen "Ve 'Jennifer's Body'yi o kana bulanmış panteona yerleştirmek için henüz çok erken olsa da film, kusurlarına rağmen sadık bir kült hayran kitlesini hak ediyor ve kazanması da muhtemel" (Scott, 2009) cümlesiyle öngörülü bir eleştiride bulunur. Ancak bu olumlu eleştiriler olumsuzların sayısı ve sertliğinin arkasında görünmez olur.

Megan Fox ve Amanda Seyfried yıllar sonra dahi *Jennifer's Body* filminin, içinde buldukları en favori işleri olduğunu ifade eder (aktaran Nieves, 2022). Özellikle Fox, filmin ve oynadığı karakterin kendi yaşamıyla ilişkisinden birden çok kez söz eder. Fox'ın film ve kendi deneyimleri arasında kurduğu bağı yıllar içerisinde izleyici ve eleştirmenler kuracaktır.

Jennifer's Body sonuç olarak inkâr edilemez biçimde geleneksel korku sinemasının kodlarını kullanır. Film, Jennifer'ı canavarlaştırıp sonunda öldürerek ve özellikle bunu temsili Final Girl olan Needy aracılığıyla yaparak bu kodları yeniden üretir. Ancak *Jennifer's Body* aynı zamanda bu geleneksel kodları uyulaşmaları ile oynayarak ele alır. "*Jennifer's Body*, yalnızca kadın izleyici ve korku arasındaki ilişkiyi yeniden düşünme olanağı sunmakla kalmaz, aynı zamanda kadınların ekrandaki kadınlık imajlarıyla ilişkisine dair kapsayıcı teorik kaygıları da sunar" (Vena, 2018, s. 152). Jennifer ne bir antagonist ne mükemmel kurban ne de bir feminist ikondur. Filmin tür kodlarını feminist alt metinlerle ele alması özeldir.

Filmin olduğundan farklı bir film olarak yanlış kitleye pazarlanması vizyona girdiğinde karşılaştığı tepkiler üzerinde etkilidir. Bununla birlikte film, türü itibarıyla genç bir izleyiciye hitap eder. Bu durum mesajların bir bölümünün gözden kaybolmasına neden olabilir. Nitekim "Sinema, edebiyat ve feminist teoriye ilişkin bilgi, *Jennifer's Body*'nin mesajını anlamak konusunda zaruridir." (Schmitz, 2012, s. 38). Buna karşın kusurları ve başarısıyla *Jennifer's Body*, yıllar geçtikçe büyüyen ve bu anlamda zamanının ötesine ulaşmayı başaran bir film olduğunu kanıtlamıştır. Filme yönelik değişen bu algı, sinemaya bakışta değişen toplumsal, kültürel ve politik dinamiklerin etkisini göstermektedir.

BİLDİRİ KİTABI

Sonuç

2009 yapımı *Jennifer's Body*, vizyona girdiği dönemde gişede ve eleştirel alanda yaşadığı başarısızlığa karşın zaman içerisinde internet kültürü, feminist film çalışmaları ve değişen toplumsal-kültürel bağlamlar ışığında yeniden değerlendirilerek bir kült statüsü kazanmıştır. Diablo Cody'nin senaryosu ve Karyn Kusama'nın yönetmenliğiyle şekillenen film, geleneksel korku sineması kodlarını bilinçli bir şekilde bozarak yeniden üretmiştir. Özellikle "canavarımsı dişil" ve "Final Girl" temsillerini feminist bir perspektifle yeniden ele alması, filmin klasik korku türlerinden ayrılarak akademik tartışmalara zemin hazırlayan bir yapım haline gelmesini sağlamıştır.

Filmin başarısızlığının ardında, yaratıcılarının feminist bir anlatıyı hedeflemesine karşın, pazarlama stratejilerinin filmi yanlış bir kitleye yönlendirmesi ve Megan Fox'ın medyadaki seks ikonu imajına odaklanması yatmaktadır. Bu durum, filmin feminist alt metinlerinin göz ardı edilmesine ve o dönemin toplumsal bağlamında yanlış anlaşılmasına neden olmuştur. Ancak, *Jennifer's Body* zamanla dördüncü dalga feminizm ve #MeToo gibi toplumsal hareketlerle birlikte yeniden keşfedilmiş ve korku sinemasında kadın temsillerine dair incelemeye elverişli bir örnek olarak değerlendirilmiştir.

Film, kadın bakışını merkezine alan estetik ve metinsel tercihlerini hem anlatısal hem de görsel düzeyde ortaya koymaktadır. Jennifer Check karakteri aracılığıyla, toplumun kadın bedeni üzerindeki baskıları ve güzellik mitinin yarattığı "canavarımsı-dişil" olgusu sorgulanırken, Anita 'Needy' Lesnicki karakteriyle geleneksel "Final Girl" klişesi yeniden tanımlanmıştır.

Sonuç olarak, *Jennifer's Body* yalnızca korku sinemasının değil, aynı zamanda kadın temsillerinin toplumsal ve kültürel değişimler ışığında nasıl yeniden yorumlanabileceğini göstermesi bakımından önemlidir. Gişede ve eleştirel anlamda karşılaştığı başarısızlıktan filmin rönesansına uzanan bu hikayesi ile filmlere bakış açısının toplumsal, kültürel ve politik anlamda değişen atmosfer bağlamında nasıl yeniden şekillenebileceğinin bir örneğidir.

KAYNAKÇA

Alonso Palombi, A. (2022). The new femme fatale in *Jennifer's Body*. *Reinvention: an International Journal of Undergraduate Research, Special Issue | Reeling and Writhing: Intertextuality and Myth*, Vol.15 No. S1.

Ball, S. (2010, May 18). *'Jennifer's Body': why Hollywood apparently can't make a feminist slasher movie*. Erişim tarihi: 26.11.2024, <https://www.newsweek.com/jennifers-body-why-hollywood-apparently-cant-make-feminist-slasher-movie-220742>

Berardinelli, J. (2009, September 14). *Jennifer's Body (United States, 2009)*. Erişim tarihi: 26.11.2024, <https://www.reelviews.net/reelviews/jennifer-s-body>

Birks, S. (2020). The evolution of revenge: genre, feminist theory and *Jennifer's Body*. *Capstone Showcase*. 7.

Boone, J. (2019, September 21). *Megan Fox and Diablo Cody interview each other for 'Jennifer's Body' 10 year anniversary (exclusive)*. Erişim tarihi: 26.11.2024, <https://www.etonline.com/megan-fox-and-diablo-cody-interview-each-other-for-jennifers-body-10-year-anniversary-exclusive>

Chusna, A. ve Mahmudah, S. (2018, February). Female monsters: figuring female transgression in *Jennifer's Body* (2009) and *The Witch* (2013), *Humaniora*, Vol. 30 (Number 1), 10–16.

Clover, C. J. (2015). *Men, women, and chain saws*. Princeton University Press.

Cochrane, K. (2009, November 2). *Jennifer's Body: a feminist slasher film? really?* Erişim tarihi: 26.11.2024, <https://www.theguardian.com/film/2009/nov/02/jennifers-body-feminist-exploitation>

BİLDİRİ KİTABI

- Creed, B. (2007). *The monstrous-feminine*. Routledge.
- Crucchiola, J. (2019, October 1). 'It was a dark time': Megan Fox and Karyn Kusama revisit the Jennifer's Body backlash. Erişim tarihi: 26.11.2024, <https://www.vulture.com/2019/10/megan-fox-karyn-kusama-talk-jennifers-body-at-beyond-fest.html>
- Ebert, R. (2009, September 16). *Popular girl goes bad, begins to devour teen flash*. Erişim tarihi: 26.11.2024, <https://www.rogerebert.com/reviews/jennifers-body-2009>
- Egan, C. (2017) "Hell is a teenage girl": monstrous [im]perfection in contemporary horror (Yüksek Lisans Tezi). California State University, San Marcos.
- Fay, J. ve Nieland, J. (2014). *Kara film*, (A. N. Kaniyaş, Çev.) İstanbul: Kolektif Kitap.
- Garner, G. (2020, September 29). *Megan Fox says her 2009 feminist cult classic Jennifer's Body 'never really stood a chance' amid Transformers backlash and Michael Bay feud*. Erişim tarihi: 26.11.2024, <https://www.dailymail.co.uk/tvshowbiz/article-8783909/Megan-Fox-says-cult-classic-Jennifers-Body-never-really-stood-chance-amid-Transformers-backlash.html>
- Howell, A. & Baker, L. (2022). *Monstrous Possibilities: The Female Monster in 21st Century Screen Horror*. Palgrave Macmillan.
- Miller, J. (2009). 'Jennifer's Body' is strong enough for a man, but made for a woman. Erişim tarihi: 20.01.2023, <https://www.mtv.com/news/cn3t3g/jennifers-body-is-strong-enough-for-a-man-but-made-for-a-woman>
- Mulvey, L. (1989). *Visual and other pleasures*. PALGRAVE.
- Nieves, M. (2022, December 27). *Jennifer's Body: why it's Amanda Seyfried and Megan Fox's favorite film that they've worked on*. Erişim tarihi: 26.11.2024, <https://movieweb.com/jennifers-body-amanda-seyfried-megan-fox-favorite-film/>
- Paszkievicz, K. (2018). *Genre, authorship and contemporary women filmmakers*, Edinburgh University Press.
- Peitzman, L. (2018, December 7). *You probably owe "Jennifer's Body" an apology*. Erişim tarihi: 26.11.2024, <https://www.buzzfeednews.com/article/louispeitzman/jennifers-body-diablo-cody-karyn-kusama-feminist-horror>
- Pewsey, G. (2021, July 13). *The world owes Megan Fox an apology*. Erişim tarihi: 26.11.2024, <https://graziadaily.co.uk/celebrity/news/megan-fox-michael-bay/>
- Rosen, C. (2008, September 17). *Why we're officially over Megan Fox*. Erişim tarihi: 26.11.2024, <https://observer.com/2008/09/why-were-officially-over-megan-fox/>
- Sartre, J. (1989). *No exit*. Vintage International.
- Sartre, J. (2018). *Being and nothingness*. Washington Square Press.
- Schmitz, R. (2012). Horrifying stereotypes: the construction of new gender roles in "Jennifer's Body." *The Maastricht Journal of Liberal Arts, Volume 4*, 29–40.
- Scott, A.O. (2009, September 17). *Hell is other people, especially the popular girl*. Erişim tarihi: 26.11.2024, <https://www.nytimes.com/2009/09/18/movies/18jennifer.html>
- Sourisse, C. (2021). The (re)appropriation of horror film codes with a feminist agenda: a case study - 'Jennifer's Body', *Memoire de Master 2 Llc*er "Etudes Anglaphones."
- Sragow, M. (2009). *Of taste and tastelessness*. Erişim tarihi: 20.01.2023, <https://www.baltimoresun.com/news/bs-xpm-2009-09-18-0909170071-story.html>
- Stevens, D. (2009, September 17). *Jennifer's Body*. Erişim tarihi: 26.11.2024, <https://slate.com/culture/2009/09/jennifer-s-body-is-impossible-to-stop-watching.html>

Unterberger, A. (2019, September 12). *The story of Low Shoulder from 'Jennifer's Body,' the funniest and most disturbing fictional indie rock band ever*. Erişim tarihi: 26.11.2024, <https://www.billboard.com/music/rock/jennifers-body-low-shoulder-band-anniversary-8529416/>

Vena, D. (2018). *Unfinished business: the new wave of women's horror cinema* (Doktora Tezi). Queen's University the Graduate Program in Cultural Studies, Canada.

Wonderland (2009, September 24). Megan Fox. Erişim tarihi: 26.11.2024, <https://www.wonderlandmagazine.com/2009/09/24/megan-fox-2/>

KADIN FOTOĞRAFÇILARIN ELEŞTİREL YAKLAŞIMIYLA TASARIM NESNESİ OLARAK KADIN BEDENİ

Esin KOÇ

Kadın Fotoğrafçılar Derneği

ÖZET

Modanın karşı konulmazlığı; vaatleri gerçekleşmeyecek boş yanılsamalarla kurgulanmasına karşın, kendini gerçekleştirme adına arzuyu kışkırtma ve lükse yönelik dürtüyü teşvik etme yeteneğinde yatmaktadır. İnsan vücudu, moda tasarımcılarının hayal güçlerini yansıttıkları tek performans alanıdır. Bu nedenle özellikle kadın bedeni, tarih boyunca geleneğin ya da avangardın, isyanın ya da teslimiyetin, hoşgörünün ya da uzlaşmazlığın merkezi olmuştur.

Aslında vücut, sosyal etkileşimin temel bir aracıdır. Görünüş; kavramı tüketicilerin satın aldığı, sahip olduğu ve kullandığı kıyafetlerin, aksesuarların toplamının çok ötesine geçer. Stil verme, giyimın yanı sıra makyaj, saç modeli, vücut manipülasyonu (diyet ve plastik cerrahi gibi), vücut dekorasyonu (dövmeler gibi) ve vücut disiplini (yürüme tarzı, duruş gibi) gibi birçok unsuru da içerir. Bireyin; başkalarına sunduğu, esas olarak başkalarıyla karşılaşma ve beklentilerden kaynaklanan görünümdür. Bu beklenti sadece estetik değil aynı zamanda varoluşsal ve ilişkiseldir. Formun bu ilişkiyel doğası sadece bir görüntü değil; aynı zamanda bir hesaplama nesnesi, sürekli işlenen, şekillendirilen, yarışılan ve gerçekleştirilen, ama yine de sürekli çözülen yeni formlarda yeniden stabilize edilen, esnek bir yapılanma olarak görülebilir.

Kadın Fotoğrafçılar Derneği'nin düzenlediği, 19 Ekim 2024 de İstanbul'da gösterimi başlatılan “*Tasarı Bedenler*” fotoğraf sergisine katılan sanatçılar; medya - moda işbirliğinde, kadın bedenin metalaşmasına katkıda bulunan, onu bir tüketim nesnesine dönüştüren küresel ekonomiyi; görüntünün ironik dilini kullanarak eleştirdiler. Kadın güzelliğinin ticarileştirilmesi, tasarım ürünü olarak sunulması yönünde yaşanan sosyolojik gerçekliğin analizini içeren bildiride, söz konusu fotoğraflar görsel veri olarak kullanılacaktır.

Modern ekonomi; moda zorunluluklarından çok, kadınları sürekli bir eksiklik, kusur ve tatminsizlik konumuna yerleştiren kapitalist ekonomik sistemden kaynaklanan bir zayıflık tiranlığı olan kadın figürü efsanesine dayanmaktadır. Bildiri; modanın önemsiz bir kavram olmadığını, imaj üreten, bireylerin hayallerini, arzularını, gerçekliklerini ve kimliklerini şekillendiren sektörlerden biri olduğunu savunmaktadır. Bu nedenle; kadın bedeni tasarımının endüstrileşmesinin yalnızca pazar stratejisi değil aynı zamanda kadının, uygarlığın geleceğine ilişkin kararlarda; daha adil, özgür ve sorumlu bir katılımcı olması önüne konulan sosyopolitik bir engel olarak da anlamlandırmasını analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tasarı Bedenler, Moda, Metalaştırma Stratejileri,

GİRİŞ

Kadın Fotoğrafçılar Derneği'nin düzenlediği, 19 Ekim 2024 de İstanbul'da gösterimi başlatılan “*Tasarı Bedenler*” fotoğraf sergisine katılan sanatçılar; medya - moda işbirliğinde, kadın bedenin metalaşmasına katkıda bulunan, onu bir tüketim nesnesine dönüştüren küresel ekonomiyi; görüntünün ironik dilini kullanarak eleştirdiler. Kadın güzelliğinin ticarileştirilmesi, tasarım ürünü olarak sunulması yönünde yaşanan sosyolojik gerçekliğin analizini içeren bildiride, söz konusu fotoğraflar görsel veri olarak kullanılacaktır (Bkz. Görsel 1)

Tasarı Bedenler

Kadın Fotoğrafçılar Derneği
Fotoğraf Sergisi
19 Ekim-31 Ekim 2024

Aylin Erdoğan, Canan Tor, Esin Koç, Fethiye Gül AYTEKİN
Hatice Seyfioğlu ÇELİK, Hicret Ayaz İPEK, İlike Coşkuner
Meliha Coşkun, Nilgün Kösen, Serpil Güçlü
Suzan Armağan, Zeliha Çengerme

Kadıköy Barış Manço Kültür Merkezi
Açılış 19 Ekim 2024 Saat 14.30

TASARI BEDENLER

"Beden; cinsiyet, statüye, fiziksel koşullar ve özellikle de cinsel kimliği anlamını belirleyen önemli bir kavramdır. 1950'li yıllardan sonra özellikle kadınların küllerinin kurduğuluğ "tasarı beden" ler modern güzellik kavramları ile birlikte moda endüstrisi tarafından kadın bedenini yeniden tanımlanmıştır."

Taşarın kavramını kastının dışı genetiğin, bedenler, boyutlar çerçevesinde oluşturulmuş daha müzik, estetiksel, duygusal, sosyal ilişkilerde kabul gören ve kadın bedeninin özel bedenler olarak tanımlanması ve bu tanımlama ile birlikte kadın bedenini, kasta estetiksel piyasalar tarafından tüketilen malzemesi haline getirmektir."

Kadın bedeni; moda tarihinde her dönem erkek bedeninden daha fazla ayrılmış ve özyapıya da her zaman estetik bir öğe olarak görülmüştür. Kadın bedenine atılan görsel, yazılı ve sesli mesajların cinsiyet birliği olarak görülmeye ve kadının daha fazla zener görmeye sebep olmaktadır."

(Doküman: 5 Ocak 2024, Kadın Fotoğrafçılar Derneği, F. Gül, H. Kösen, F. Manço Kültür Merkezi)

Slogan: "Estetik Beden" vitrinde koruyucu değil bedendir."

"Herkes... Den Kapalı zindan
Küçük katmanlı Duvarla bekleme öyküleri,
Bugün her şeyin bedeni operasyon için para ediyorlar" diye modern sesleniyoruz!
Çalışmamızın amacı sadece bir moda endüstrisi yaratma
İhtiyacını da almaktır. "Tasarı beden" kavramını tanımlamaktır.
Den kapalı zindan ve zindan dışı kadın bedenini tanımlamaktır, bir yana zindan
hatırla H. kösen için yazıyoruz.

Den Kapalı zindan ve zindan dışı
Beden kadın bedenine yazılan her kelime daha güçlü hale gelecek hiçbir şeyi olmadığına inanıyoruz.
Zevceki kavramı benimliyoruz."

"Yok, kadın bedenine yönelik kapitalist tavır... KÖRÖRÖRÖR, moda, estetik ve güzellik endüstrisinin çalışmaları küllerinin kurduğuluğ yaratması modeldir. Kadın bedeni, kapitalist piyasalar tarafından tüketilen bir öğe haline gelmiştir, piyasete girer kadın bedenini oluşturulmuş bir beden haline gelmiştir ve zindan dışı kadın bedenini tanımlamaktır. Kadın Fotoğrafçılar Derneği'nde yazıyoruz."

Görsel 1: Tasarı Bedenler Sergisi Afişi ve Açıklama Yazısı (2024)

17. yüzyıl toplumlarında ruhun aşkınlığından söz edilirken, günümüzde ise bedenin aşkınlığından bahsedilmektedir. Bu, insanlar için kaygı ve ilginin temel kaynağı haline gelmiş, kişinin kendi bedeniyle narsistik ve hazzı bir ilişkiyi beslemiştir. Bir tüketim nesnesi olarak, çağdaş kapitalist sistemin yaydığı sosyoekonomik değerlerle "beden" "ben" den farklı bir statü ile varlığını sürdürülmektedir

Günümüzde genç, ince ve egzersizsiz vücut; ideal modeli temsil ediyor. Bu estetik ölçüt; 1970'lerden beri yayılarak moda ve belirli sosyal seçim, taleplerinde yerleşik beğeni koşulu olarak yerini aldı. Bu süreçte, kitle iletişim araçları çok önemli bir rol oynamaktadır. Güzellik ideali, vücut şekli, beslenme, kilo kontrolü ve ayrıca kadın ve erkeklerin bedenleriyle ilgili cinsiyet rolleri hakkında mesajlar medya aracılığıyla yayılmaktadır. (Reischer ve Koo, 2004; Sarkar, 2014). Appadurai'ye (1996) göre sorun; yerel bağlamların biyolojik ve sosyokültürel gerçekliğinden uzakta, küreselleşmiş olanlara yanıt veren beden ve kültürel modellerin yayılmasıdır. Çünkü bunlar aracılığıyla, günümüzde bedenin üstünlüğü ve sosyal kontrolünden söz edilebilir.

Bedenin; kimliğin üretici ve taşıyıcısı olduğunu söylemek mümkündür. Espeitx'e (2006) göre bedenin toplumsal inşası iki anlamda gerçekleşir: İlki, onu şekillendiren ve tanımlayan nesnel veya fiziksel yapı, İkincisi, bu yapıya anlam ve işlev veren beden imgesidir. Beden; biyolojik boyutun yanı sıra psişik, sosyal, tarihsel ve kültürel boyutu da içerir. Beden imgesi üç boyutta anlam üretir:

1. Kimlik: başkalarıyla birlikte, başkalarının önünde ve onlar için biz;
2. Öz algı: bizim için biz;
3. Sosyal olarak işleyen cinsel çekicilik.

Beden imajı kendimizi nasıl algıladığımızı, başkalarının bizi nasıl algıladığını ve bu algının bizi nasıl etkilediğini belirler. Ayrıca beden imgesi aracılığıyla; bireylerin inançlarını, değerlerini, farklılaşmalarını, aidiyetlerini, statülerini, güçlerini ve bir şekilde toplumda işgal ettikleri yeri, rollerini ve kim olduklarını aktardıkları veya ifade ettikleri ortaya çıkmaktadır. Toplum, sosyal ideolojilerin taşıyıcısı olarak bedenin şekillenme ve sembolik olarak inşa edilme biçimi üzerinde belirli bir etkiye sahiptir.

Bir tüketim nesnesi ve aynı zamanda iktidarın ve toplumsal kontrolün bir nesne-öznesi olarak bedenin çelişkisini anlamak için, moderniteyi oluşturan belirli yönlendirici eksenlerden yola çıkmak gerekir. Üretim ekonomisinden neoliberal tüketim sistemine geçen dünya ekonomik ve üretim sisteminin yeniden düzenlenmesiyle birlikte, toplumun her alanda kademeli olarak yeni yapılanmalar ortaya çıktı (Giddens, 1991).

Bireyin toplumdaki eklemleyicisi olarak, işin yerini tüketim aldığı; iktidar teknolojileri tüketici modelini üreticinin modeline, izleyici modelini de yurttaş aktörün modeline dayattı. Bu bağlamda iki temel yön ortaya çıkıyor: öznenin tüm dikkatini kendisine odakladığı bireyselleşme ve iktidarın çok önemli bir rol oynadığı, bir tüketim nesnesi olarak beden (Bauman, 2003). Her iki süreçte de bireyin nesneleştirilmesi, bedene odaklanıyor.

Bu izlekte, beden üzerindeki toplumsal güç; arzuları tatmin etme işlevine, geç kapitalizmin dayandığı hazcı ve ticari mantığa itaat eder. Bu anlamda güzel; sağlıklı, genç beden kültürü ortaya çıkıyor. Beden kültürü; sosyal bütünleşmenin ana mekanizmaları olan tüketim kültürünün üstünlüğü arayışında, kontrol aygıtlarının ve beden disiplininin değişmesiyle ortaya çıkıyor (Bauman, 2003), (Bkz Görsel 2-3).

Görsel 2: Aylin Erözcan; *Tasarı Bedenler* Sergisi; 2024

Görsel 3: Serpil Güçlü; *Tasarı Bedenler* Sergisi; 2024

ARAŞTIRMA VE BULGULAR

Toplumsal bir yapı olarak beden; bir kültürden, belli bir zamandan ve toplum tipinden bahsedebilecek sonsuz sayıda biçim ve görünüşle anlamlandırılabilir, yorumlanabilir. Bu anlamda sosyal sınıfın, toplumsal eşitsizliklere dayalı olarak bedendeki farklılıkları gözlemlediği, bunları yalnızca bir sosyoekonomik tabakanın sunduğu olanaklar olarak görmediği, diğer sermaye türlerinin de içinde bulunduğu sosyal sınıflar olarak ele aldığı düşünülmüştür (Bourdieu, 2002). İlgili tüm özellikler arasındaki ilişkilerin yapısıyla belirlenen bir sosyal sınıftan yola çıkarak, kadınların fail özneler olarak yükledikleri uygulamalar ve anlamlar üzerinde yarattığı etkilere değer katan önemli farklılıklardan söz edilebilir (Bkz. Görsel 4-5)

İktidar kendi etkinliğini uygular, bilgi alanları ve gerçeklik yaratır. Ama her şeyden önce normalleştirir, disipline eder ve kontrol eder. Bununla birlikte, iktidardan tek ve merkezi bir güç olarak söz edilmemelidir. Çünkü herhangi bir toplumda eşit olmayan güce ve farklı etkinliğe sahip, farklı baskı araçları kullanan, bir ağ sistemi vardır. İktidarın işlevi, bireyler üzerinde kontrol uygulamaktır. İlk etapta düzenleyici bir söylemden başlayarak stratejik yollarla çalışır: “Söylemler, güç ilişkileri alanındaki taktik unsurlardır [...] Her toplumda, söylem aynı zamanda kontrol edilir, seçilir, düzenlenir ve yeniden dağıtılır” (Foucault, 2004: 14).

BİLDİRİ KİTABI

Dolayısıyla söylem; bilgiyle eklemlediği iktidarın bir aracı ve etkisidir. Söylemler; beden etrafındaki farklılıkları ve eşitsizlikleri gözlemlemenin bir yoludur. Bedenin normalleştirici söylemlerinden gelen tüm düzenleme biçimlerini içeren düzenleyici boyut (Foucault, 2004); kadınların bunları sosyal, kültürel ve algı şemalarına göre yorumlaması ve kendine mal etmesi ile sonuçlanır.

Görsel 4: Zeliha Çengerme; *Tasarı Bedenler* Sergisi, 2024

Görsel 5: Fethiye Gül Aytekin; *Tasarı Bedenler* Sergisi, 2024

Estetiğin söylemi esas olarak modanın gücü üzerinden, (değişim değeri olarak) estetik bakıma odaklanarak, incelik ve estetik görünümün değerini yücelten beden modelleri ve popüler eğilimler üzerinden gerçekleştirilir. Estetik söyleme dayalı olarak bedenin normalleştirilmesi, bedende değer verilen şeylerden onu belirleyen düzenleyici aygıtlara kadar uzanır. Düzenleyiciler; estetik bir bedenin nasıl olması gerektiğini, neyi başarması gerektiğini ve belirli bir anda toplumsal olarak neyin arzulandığını ve neye değer verildiğini yaymakla sorumludur. Günümüzde moda; vücudun inceliğinin sağlık ve güzellik ile eşanlamlı olduğuna inandırmanın bir başka aracı olarak “sağlıklı” söylemini benimsiyor ve tüketimi buna özen göstermeye motive ediyor. Moda medyasının genellikle yanıltıcı olduğu, yaydıkları vücut modellerinin gerçek olmadığı ve bunları içselleştirmenin getirdiği riskler kabul edilse de, genç nüfus üzerindeki etkisi ve erişim eşitsizliği, kolayca gözlenebiliyor.

Bir beden stili talep edilerek, güzelliğin ve ideal kimliğin somutlaşmış temsilleri; reklamı yapılan ürünün tüketimi sonucunda ulaşılması gereken ve tüketilmesi gereken ideal olarak sunulduğu için kontrol aygıtları da kurulur. Giyim moda endüstrisi de böyledir: yaydıkları modeller, ince ve estetik bedeni ayrıcalıklı kılan giyim trendleri ve tarzları aracılığıyla bir vücut kontrol cihazı işlevi görmektedir. Yoğun ve zorlu çalışma sonucunda podyum modelleri, estetik bir görünümünden çok daha fazlasını gerektiren, önceden tasarlanmış gövde stillerini temsil ediyor. Toplumun geneli için bir değeri ve arzuyu temsil ediyorlar. Formları, boyutları ve vücut yapıları o dönemde sunulan giyim tarzlarını ve bedenlerini de belirliyor. Bu, modellerin sosyo psikolojik ve sosyo ekonomik sıkıntılara neden olan bir vücut düzenleme biçimi, bir kontrol cihazı olma işlevini üstlenmelerini sağlar.

Estetik söylemin bir parçası olarak, kadınsı güzelliğin bu inşa mekanizmasıyla ilişkilendirilen bedensel pratiklerin ve modanın kıyafet ve tarzlar üzerindeki etkisinin ortaya çıkmaması düşünülemez. Moda medyasının sahip olduğu güç; görüntüleri aracılığıyla bedeni görme, algılama ve değer verme biçimimizi etkilemekte, aynı zamanda stereotipleri ve hatta cinsiyet ideolojilerini de yaymaktadır (Gallagher, 2014). Bu durumda, cinsiyet stereotipleri vücudun görünümüne dayanmaktadır (Bkz. Görsel 6).

1990'lı yıllardan bu yana birçok araştırma (Elliot, 2011), estetikten başka bir gerekçesi olmayan ameliyatlara vücutlarında ciddi değişikliklere yol açacak kadar kişisel görünüşleriyle ilgili endişe duyan ve güvensiz olan kişilerin sayısında dramatik bir artış olduğuna dikkat çekti. Bu prosedürler, bazen sürekli vücut memnuniyetsizliğine etkili ve acil çözümler olarak veya bazıları için gözle görülür sonuçlar olmadan, vücut bakımının temsil ettiği yorgunluk nedeniyle topluma giderek daha fazla nüfuz ediyor. Aynı zamanda bu müdahalelerin herkese açık olmadığı da görülmektedir. Çünkü bunlar, hâlâ çoğu kadının, karşılayamayacağı kadar pahalı uygulamalardır. Estetik cerrahi, ameliyat olma kararını doğuran motivasyonların (hem özgürlük hem de kadın özerkliği) kararsızlığını vurguluyor. Aynı zamanda kadınların bilinçli kararlar vermeden önce yaşadıkları acı ve ıstırapları da öne çıkarıyor (Bkz. Görsel 7).

Görsel 6: İlke Coşkun; *Tasarı Bedenler* Sergisi; 2024

Görsel 7: Meliha Coşkun; *Tasarı Bedenler* Sergisi; 2024

Gruplar arasında normalleştirici söylemlerin tanınması homojen olmasına rağmen, sosyal sınıflarına bağlı olarak, çeşitli beden modellerinin belirlenmesi ve değerlendirilmesinde; bedene yüklenen anlamlar farklılaşmaktadır. Sosyal sınıf yükseldikçe beden kontrolü daha güçlü ve talepkar olur. Değer verilen beden modeli, egemen düzenleyicilerin beden tasarımına daha çok benzer. Orta sınıfta değerli bedenlerin çeşitliliği daha geniştir. Ancak yine de zayıf olanlar ayrıcalıklıdır. Bu grubun kurumsallaşmış vücut kontrolü; uygulamalarını yüksek derecede içselleştirmesine rağmen, onların uygulamalarını belirleyen maddi olanaklardır. Onlar için kurumsal bir proje olarak beden; yakın gelecekte uygulanması mümkün olan bir plandan çok, başarılması arzu edilen bir plandır.

BEDENİN METALAŞTIRILMASI

Mal ve hizmetlerin geniş ölçekli kullanımıyla karakterize edilen günümüzün tüketim toplumunda, yeni bir insanlık durumu ortaya çıkıyor: "bireyin, piyasaya sürülen ve kendisi tarafından tanıtılan, arzu edilen ve çekici bir ürün olması." (Bauman, 2007:210) Bu bağlamda beden bir metaya dönüşüyor. Arzu ve haz aşırı cinselleşmeyle ilişkilendirilen anlam sistemlerinin etrafında inşa edildiği anda, nesne haline geliyor. Bakımı, yeniden üretimi ve temsili ana temalar haline geliyor (Bkz. Görsel 8-9)

İnsanlık tarihi boyunca beden, aynı zamanda bir tüketim nesnesi ve bir gösterge işlevi gören kutsal ve ritüelleştirilmiş bir varlık haline gelmiştir. Güzellik standartlarından ve tarihsel olarak egemen elit tarafından yapılandırılan sosyal stereotiplerden gelen anlamlarla donatılmıştır. Şu anda bu süreç, sanal dijital dünyada oluşturulan ve görüntülerin daha hızlı ve anında çoğaltılmasına olanak tanıyan sosyal çerçeve ile geliştirilmektedir (Bkz. Görsel 10).

21. Yüzyıldan itibaren; bireyin kendisini nesne olarak alması gereken bir meta, ruhsal olarak sahip olunan, manipüle edilen ve tüketilen “nesnelerin en güzeli” olarak algılanarak, süreç içerisinde kurumlaştırılmaya başlandı (Baudrillard, 1999: 158). Kapitalizmin özelliklerinden biri de duyguları, hayal gücünü, arzuyu ve duygulanımları artı değer üretimine entegre etmesidir. Bu; kolektif zekâyı ve tutkuları kendine mal eden bir işaretler kapitalizmidir (Berardi, 2011).

Erotizmin ve cinselliğin görsel temsilleri ekranlarda baş döndürücü bir şekilde çoğalıyor. Arzu ve zevk üzerinden sürekli bir alışveriş hayali yaratıyor. Nesnelere çok işaretlere değer verdiğimiz tüketim dinamikleri, daha hızlı işlemek için kapitalizmi kullanıyor.

Bu da, nesnenin niteliklerinin simülasyonunu ve abartılmasını mevcut ticari mantıkta hâkim faktörler haline getiriyor. Kitle iletişimi ve hazcılığın kutsanması, bir meta olarak kültür; geçici, tek kullanımlık olan, yaşamın teknolojik ivmesi ve temposu hipermoderniteyi karakterize eden yönlerdir.

Aşırı tüketim, toplumsal yaşamın çeşitli alanlarını içine alan, bütünleştiren ve ekonomik alanı aşan hızlandırılmış tüketimdir. Önceliğin tatmin ve kişisel zevk olduğu dünyayla ilişki kurmanın aktif bir yoludur. Kimliğin akışkanlığı ve esnekliği, kurumların belirsizliği ve istikrarsızlığı ile birleştiğinde hipermodern toplumun bileşenleri tamamlanır (Lipovetsky, 2005).

Sosyal medyada alanlarında; öznelerin yüksek derecede ‘cinsel nesneleştirilmesi’ olarak anlaşılan, sosyalleşme aracı olarak kullanılan, başkalarının tüketimine bir tür meta olarak sunulan ve ‘seksi’ olarak sınıflandırılmayı bekleyen hiperseksüalize bir beden sunumu, bedensel hegemonya sistemi altında kalıplaştırılıp yönetilir. Günümüz toplumunda sosyal medya alanları, kendimizi insan olarak algılama biçimimizi şekillendirir. Bize, bedenimizdeki duygusallığı ve erotizmi tanıma konusunda belirleyici olan bir normallik imajı verir (Armijo ve Gómez, 2019: 41), (Bkz. Görsel 11-12).

Görsel 11: İlke Coşkuner; *Tasarı Bedenler* Sergisi; 2024

Görsel 12: Aylin Erözcan; *Tasarı Bedenler* Sergisi; 2024

MODANIN BEDEN SİYASASINA ELEŞTİREL YAKLAŞIM

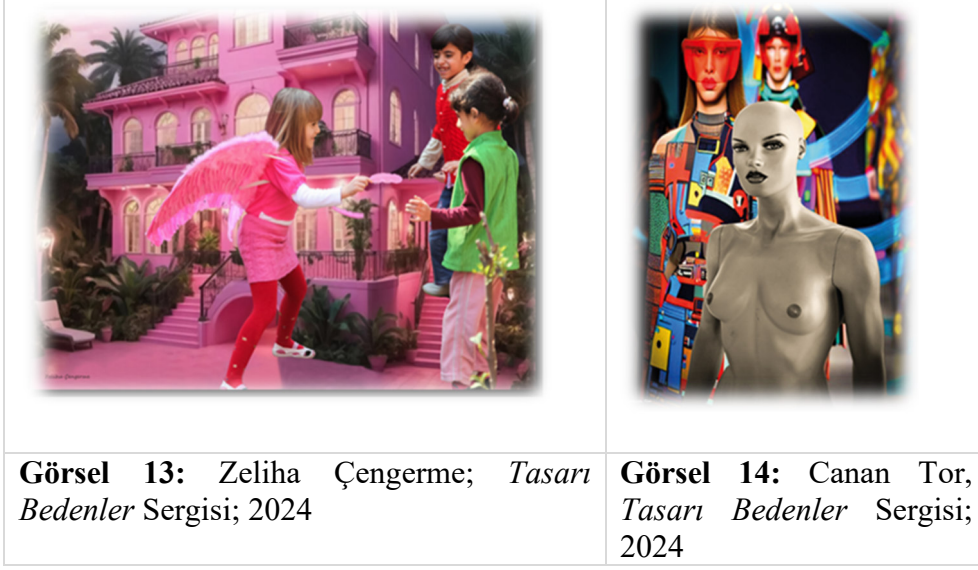
Sosyal kimliğin üretilmesi, iletilmesi ve psikolojik mekanizmaları modanın anahtarını oluşturur. Bu anlamda moda hem bireysel hem de toplumsaldır. Yalnızca trendlerin ve giyim maddesi değil, aynı zamanda kültürel topluluğun toplumsal eylemidir. Hem statik göstergebilimsel analizi hem de dinamik sosyolojik yorumu ortaya koyar. Bu nedenle moda; sanal ötekenden cinsiyetlendirilmiş ötekine ve egzotik ötekine kadar kimlik mekanizmalarını tartışmak için görsel bir araç olarak hizmet eder. Modern ekonomi, moda zorunluluklarından çok, kadınları sürekli bir eksiklik, kusur ve tatminsizlik konumuna yerleştiren kapitalist ekonomik sistemden kaynaklanan bir ‘zayıflık sembolü’ olan kadın figürü efsanesine dayanmaktadır. Moda modellerinin ortaya çıkışı, yapay bedenler, doğal bedenler ve ideal bedenler arasındaki sınırları giderek bulanıklaştırmış, beden ve zihnin ayrılması ya da beden tiplendirmesi ve stilizasyon eğilimi giderek daha belirgin hale gelmiştir. Moda tasarımcıları, kadınlardan, bu gün modernizmin ‘Barbie’ bebekleri gibi giyinmelerini, yarın postmodern ‘Cosplay’ alt kültürünün tadını çıkarmalarını bekliyorlar.

BİLDİRİ KİTABI

Böylece harika bir döngü oluşuyor: İnsanları taklit eden oyuncak bebeklerden, oyuncak bebek olmak isteyen insanlara, bedeninin en sapkın estetik kutlamasının yarattığı beden kapitalizmidir (Bkz. Görsel 13-14)

Gençlik, yenilik ve çekicilik idealleri tüketici tarafından umutsuzca aranıyor ve duygusal refahın bir aracı olarak kullanılıyor. Birey, moda için uygun olmanın ve çekici bir insanda olması gereken her şeye sahip olmanın, romantik bir ilişki yaşama olasılığının daha yüksek olduğunu düşünüyor. Romantik bir ilişki, kökeninde duygularla dolu bir yaşamla bağlantılı olsa da, gereksiz bir dünyada, seçilmek, fazla önemsenmek, başkalarından önce tercih edilmek gibi, *öğretilmiş kadın olma durumunun* en çok arzuladığı özlemleri ve bunun getirdiği tüm tatminleri de içeriyor (Bkz. Görsel 15).

Moda; güzellikle ilgili efsanelere dayanan, tüketim toplumunun bir takıntısı olarak görünümünün standartlaştırılmasıdır. Güzellik standartları; belirlenen kalıba uymaya çalışan kadınlar üzerinde bir baskı kaynağı olarak sosyolojik, psikolojik olumsuzlukların yanında, somut sağlık problemlerine neden oluyor. Onları yalnızca sıkı diyetlere ve estetik ameliyatlara başvurmaya zorlamakla kalmıyor, aynı zamanda düşük özgüvene, depresyona ve bir dizi psikolojik ve fiziksel zorlukla baş etmeye zorluyor. (Bkz. Görsel 16)

Görsel 15: Nilgün Kösen; *Tasarı Bedenler Sergisi; 2024*

Görsel 16: Suzan Armağan; *Tasarı Bedenler Sergisi; 2024*

‘Gerçek’ ile ‘inşa edilmiş’ arasındaki dönüşüm sürecinde, hayali öteki sürekli içselleştirilmekte, yapay benlik giderek doğal bedeni ele geçirmektedir (Bkz Görsel 17-18). İnsan vücudu, moda tasarımcılarının hayal güçlerini yansıttıkları tek yerdir. Bu nedenle tarih boyunca geleneğin ya da avangardın, isyanın ya da teslimiyetin, hoşgörünün ya da uzlaşmazlığın mekânı olmuştur.

Görsel 17: Serpil Güçlü; *Tasarı Bedenler Sergisi; 2024*

Görsel 18: Esin Koç, *Tasarı Bedenler Sergisi; 2024*

Kapitalizmin ve piyasa üstünlüğünün mantığı, yalnızca toplumsal cinsiyet düzeni açısından ataerkil değil, aynı zamanda son derece eşitsiz ve güçlendirilmiş ataerkil sistemle de izomorfiktir. Piyasa mantığı doğal olarak eşitsizliği gerektirir, eşitsizlik yaratır ve eşitsizliği daha da artırır. (Bkz. Görsel 19-20). Tüketim toplumundaki baskın faktör, davranış kalıplarını ve stereotipleri belirleyen kitle kültürüdür. Kitle kültürünün etkisiyle yaşamda standardizasyon meydana gelir. Evrensel yaşam senaryoları, standart evler, öngörülebilir hizmet yelpazesi vb. Kitle kültürünün satıldığı ve tanıtıldığı, bireysel beğenin kârsız hale geldiği bir kitle pazarı oluşmuştur.

Görsel 19: Görsel 16: Hicret Ayaz İpek; *Tasarı Bedenler* Sergisi; 2024

Görsel 20: Görsel 16: Hicret Ayaz İpek; *Tasarı Bedenler* Sergisi; 2024,

SONUÇ

Moda; Avrupa merkezilik ve onun söylem hegemonyasına dair yansımaları içermekte birlikte, küresel kültürlerin kesişimini, örtüşmesini ve melezleşmesini yaşamaktadır. Estetik norm kargaşasının da eşlik ettiği, kültürel üretim ve kimliğin özgünlüğünü ön plana çıkaran tartışmalar; yalnızca feminist entelektüellerin gündemini oluşturmaz. Tartışmaların en radikal eleştirilere dönüştüğü alan, sanat olmuştur.

Moda sisteminde temel konu her zaman ilginin incelenmesidir. Bireyin bedenini idealleştirilmiş bir duruma ayarlama süreci aslında kendisi ile diğerleri arasındaki ve ideal ile gerçek beden arasındaki uçurumun içsel olarak doğrulanması sürecidir. Ayrıca beden idealleri sadece bireysel mükemmellik standartları anlamına gelmemektedir. Sürekli olarak inşa edilebilecek ve geliştirilebilecek ortak bir ideale, yani kültürel standartlara işaret etmektedir. Dolayısıyla deneyimin tutarlılığı kültürün temel özelliklerini şekillendirir. Kültür yalnızca davranışları etkilemez, aynı zamanda bireyleri davranışlarını normlara uyum sağlayacak şekilde ayarlamaya zorlar. Bir bireyin başkalarına *sunduğu*, esas olarak başkalarıyla karşılaşma ve beklentilerden kaynaklanan görünümdür. Bu beklenti sadece estetik değil aynı zamanda varoluşsal ve ilişkiseldir.

KAYNAKÇA

Appadurai Arjun (1996) *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*, (Modernite Genel Olarak: Küreselleşmenin Kültürel Boyutları) Minneapolis: University of Minnesota Press,

Armijo, A., Gómez, J. (2019). *Cuerpo, Género Y Juventudes Análisis de los procesos culturales emergentes en Chiapas* Coord. Ernesto Antonio Zarco Ortiz ("Erotikleştirilmiş bedenler: gençler, sosyal ağlar ve güzelliğe dair söylemler." Zarco Ortiz, Ernesto'da. *Beden, cinsiyet ve gençlik: Chiapas'ta ortaya çıkan kültürel süreçlerin analizi*), Meksika: Universidad Veracruzana. E- Versiyon, <https://www.uv.mx/bdh/files/2019/04/cuerpo-genero-juventudes.pdf>, (Erişim tarihi:13.11.2024)

Baudrillard, Jean (1999). *The Consumer Society Myths and Structure*, (Tüketim toplumu. Mitleri, yapıları) SAGE Publications London. E- Versiyon, https://monoskop.org/images/d/de/Baudrillard_Jean_The_consumer_society_myths_and_structures_1970.pdf (Erişim tarihi:13.11.2024)

BİLDİRİ KİTABI

Bauman, Zygmunt (2003). Liquid Modernity (Akışkan modernlik), Polity Press, 350 Main Street Malden, MA 02148, USA ISBN 0-7456-2409-X ISBN 0-7456-2410-3 (pbk) <https://giuseppicapograssi.wordpress.com/wp-content/uploads/2014/01/bauman-liquid-modernity.pdf> (Erişim tarihi:9.11.2024)

Bauman, Zygmunt. (2007). Consuming Life (Tüketici Hayatı.) Polity Press, ISBN-13: 978-07456-3979-6 ISBN-13: 978-07456-4002-0 (pb) E- Versiyon, <https://realsociology.edublogs.org/files/2013/09/168709399-Zygmunt-Bauman-Consuming-Life-2007-1107cis.pdf>, (Erişim tarihi:12.11.2024)

Bourdieu, Pierre, (2002) Distinction A social Critique of the Judgement of Taste (Ayrımlık: Beğenin Kriteri Ve Sosyal Temelleri) Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, E- Versiyon, https://www.raggeduniversity.co.uk/wp-content/uploads/2017/11/Pierre_Bourdieu_Distinction_A_Social_Critique_of_the_Judgement_of_Taste_1984-ilovepdf-, (Erişim tarihi:9.11.2024)

Elliot, Anthony (2011), Extreme plastic: Boom Of Aesthetic Surgery Culture, (Aşırı Plastik: Estetik cerrahi kültürünün Yükselişi). Anagramas - Rumbos y sentidos de la comunicación 9(18):145-164 https://www.researchgate.net/publication/262442978_Extreme_plastic_boom_of_aesthetic_surgery_culture (Erişim tarihi:11.11.2024)

Espeitx, Elena (2006). Sports practices, nutrition and Bodybuilding, (Spor uygulamaları, beslenme ve vücut yapımı). Revista de Dialectología y Tradiciones Populares 61(2):79-98, LXI(2), https://www.researchgate.net/publication/297837457_Sports_practice_food_and_construction_of_the_body (Erişim tarihi:11.11.2024)

Foucault Michel, (2004), The Archaeology Of Knowledge And The Discourse On Language (The Archaeology Of Knowledge) (Bilgi Arkeolojisi ve Dil Üzerine Kurs) Pantheon Books, New York, E- sürüm, https://monoskop.org/images/9/90/Foucault_Michel_Archaeology_of_Knowledge.pdf (Erişim tarihi:10.11.2024)

Gallagher, Margaret (2014). Media And The Representation Of Gender, Medya ve cinsiyetin temsili. C. Carter, L. Steiner ve L. McLaughlin (Ed.), The Routledge Companion to media and cinsiyet (s. 332-341). Londra: Routledge. E- Versiyon, https://studiidegen.wordpress.com/wp-content/uploads/2016/10/c6_margaret-gallagher2014_media-and-the-representation-of-gender-chapter.pdf (Erişim tarihi:11.11.2024)

Giddens, Anthony(1991) Modernity and Self-Identity Self and Society in the Late Modern Age, (Benliğin modernliği ve kimliği. Çağdaş zamanlarda benlik ve toplum), Stanford University Press, Paperback ISBN: 9780804719445

Lipovetsky, Gilles, Charles, S. (2005). Hypermodern Times Themes for the 21st Century, (Hipermodern zamanlar) . Wiley, 2005 ISBN 0745634206, 9780745634203

Reischer Erica, Koo Kathryn S. (Güzel Beden: Sosyal Dünyada Sembolizm ve Etki) Annual Review of Anthropology 33(1):297-317, DOI:10.1146/annurev-anthro.33.070203.143754,

https://www.researchgate.net/publication/234147827_The_Body_Beautiful_Symbolism_and_Agency_in_the_Social_World (Erişim tarihi:11.11.2024)

Sarkar, Sumita. (2014). Media And Women Image: A Feminist Discourse (Medya ve kadın imajı: Feminist bir söylem.), Journal of Media and Communication Studies 6(3):48-58, DOI:10.5897/JMCS2014.0384

https://www.researchgate.net/publication/280927556_Media_and_women_image_A_Feminist_discourse (Erişim tarihi:12.11.2024)

HRİSTİYAN İKONOĞRAFİSİNDE GÜNAHKÂR KADIN İMGESİ

İlayda MERİÇ

Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi

ORCID: 0009-0000-9927-1174

ÖZET

Hristiyanlık, İsa'nın yaşamına ve öğretisine dayanan, günümüzde en kalabalık olan dindir. Bu dinin aktardığı bilgiler, Yeni Ahit olarak geçen ve dört farklı yazar tarafından aktarılan İncil metinleriyle günümüze ulaşmıştır. Hristiyan resim sanatı, bu dinin başlangıcından itibaren tüm coğrafyalarda görsel olarak yayılmasını ve izleyici tarafından anlamlandırılmasını amaçlamıştır. Yüzyıllar boyunca, Hristiyan sanatçılar tarafından yapılan eserler Batı resmine dini bir yön vermiştir. Konularını kutsal yazılardan, aziz ve azizelerin hayatlarından ve dini figürlerin bizlere aktardıklarından alarak bir Hristiyan ikonografisi oluşturmuşlardır. Ancak 18. Yüzyılda Aydınlanma Çağı'nın başlamasının etkisiyle sanatçılar için yeni konu alanları açılmış, böylece dini temalı resimler yapmak bir amaç olmaktan çıkmıştır.

Kadın ve günah kavramları, Hristiyanlığın erken dönemlerinden beri bir arada verilmişlerdir. Kadın, Yaratılış'tan itibaren günahkâr ilan edilip ikincil cinsiyet konumuna getirilmiştir. Eski ve Yeni Ahit'in çeşitli ayetlerinde kadınlar tarafından işlenen günahlar, toplumda ders alınması ve kaçınılması gereken durumlar olarak gösterilmiştir. Özellikle fahişelik yapan kadınlar, Antik Çağ'dan itibaren yüksek statülü ve "namuslu" kadınlar karşısında toplum tarafından ayrıştırılmaya maruz bırakılmıştır. Bu ayrıştırmayı yapan kişilerin kim olduğuna bakıldığında ise Hristiyan dünyasının kilise ve devlet gibi ataerkil otoriteleri karşımıza çıkmaktadır.

Örneğin Mecdelli Meryem, Hristiyanlık tarihindeki en önemli günahkâr ve tövbekâr kadın olarak kabul edilmektedir. Ancak, İncil metinlerinde kendisiyle ilgili böyle bir ifade olmamasına rağmen Kilise tarihinde onun "günahkâr kadın" olarak tasviri, Papa Gregory I'in 6. yüzyıldaki vaazlarıyla güç kazanmıştır. Papa Gregory I, İncil'de geçen "günahkâr kadın" ile Mecdelli Meryem'i aynı kişi olarak ele almış ve onu "tövbe etmiş günahkâr bir kadın" olarak tanıtarak halka teolojik, ahlaki ve toplumsal bir mesaj vermeyi amaçlamıştır. Böylece Mecdelli Meryem, aslında olmadığı bir kimlikte, günahkâr kadını simgeleyen ikonik bir karakter haline gelmiş ve bu imge Hristiyan ikonografisinde güçlü bir figür olmuştur.

Bu çalışma kapsamında, günahkâr kadın imgesinin Hristiyan ikonografisindeki yeri, tarihsel süreç içinde değerlendirilerek sanat tarihinden örneklerle ayrı yıllarda incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Günah, Kadın, İkonografi, Hristiyan İkonografisi

ÇOCUK YAŞTA EVLİLİKLER: CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNİN KÜLTÜREL SAVUNMA VE CEZA HUKUKUNDAKİ HATA KURUMLARIYLA PEKİŞTİRİLMESİ

Burcu TUYGAN

Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Bilim Dalı
ORCID: 0000-0003-4366-570X

ÖZET

Çocuk yaşta evlilikler, dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi Türkiye’de de kız çocuklarının haklarını tehdit eden önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Öyle ki Türk Medeni Kanunu’nda erginlik yaşı 18 olarak kabul edilmişken evlenme yaşı 17’dir. Bunun yanı sıra artan göçlerle birlikte yabancıların ya da sonradan Türk vatandaşlığı kazanan kişilerin ülkelerinde evlenme yaşının Türkiye’den daha düşük olması, bu kişilerin çocuğun cinsel istismarı iddiasıyla yargılandıklarında Türkiye’deki hukuki düzenlemeleri bilmelerinin mümkün olmadığına dair savunmalar yapmalarına neden olmaktadır. Kimi mahkemeler bu savunmaları kabul ederek sanıkların işledikleri fiilin haksızlık oluşturduğu hususunda kaçınılmaz bir hataya düştükleri gerekçesiyle haklarında ceza verilmesine yer olmadığı kararı verebilmektedir. Söz konusu kararlarda sanıkların kişisel özellikleri incelenerek ceza hukukundaki hata kurumundan yararlanıp yararlanamayacakları tartışılmaktadır. Bu tür kararlar, yabancıların ülkelerini, kültürlerini ve Türkiye’deki hukuki düzenlemeleri öğrenmesinin mümkün olup olmadığını tartışırken kadın ve çocuk haklarına ilişkin temel tartışmaları gözden kaçırabilmektedir. 18 yaşından önce evlilik büyük çoğunlukla kız çocukları açısından söz konusu olup kız çocuklarının gelişimine telafisi oldukça güç olan zararlar vermektedir. Çocuk yaşta evlendirilme nedeniyle pek çok kız çocuğu eğitiminden geri kalmakta, erken yaşta doğum nedeniyle fizyolojik olarak zarar görmekte, yetişkin olduğunda istihdama katılamamakta ve ayrımcılığa uğramaktadır. Bu nedenlerle yabancı uyruklu sanıkların kendi ülkelerinde yaptığı çocuk evliliklerin kültürel savunma olarak kabul edilmeyerek sanıkların hata hükümlerinden yararlanmasına müsaade edilmemesi gerekmektedir.

Bu çalışmada “Göç ve Hukuk İlişkisi Odağında Kültürel Savunma” başlıklı ve 123K882 numaralı, TÜBİTAK tarafından desteklenen proje kapsamında taranan kararlar kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk yaşta evlilik, kültürel savunma, hata

FIRSATLAR VE TEHDİTLER EKSENİNDE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNİN YEREL KALKINMAYA KATKISI

Dr. Öğr. Üyesi Aşlı ÇİLLİOĞLU KARADEMİR

Bartın Üniversitesi, İİBF, İşletme
ORCID: 0000-0001-5208-7345

Demet NARİN

Düzce Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İşletme
ORCID: 0009-0001-9700-4811

ÖZET

Kadın girişimciler, ekonomik büyüme, istihdam yaratma ve sosyal gelişim açısından yerel ekonomilere ve toplumsal yapılara büyük katkılar sağlamaktadır. Kadınların iş dünyasına katılımı, yerel kalkınma süreçlerinde önemli bir dinamizm yaratmakla birlikte, ekonomik ve toplumsal dönüşümde de etkili olmaktadır. Girişimcilik yoluyla kadınlar, kendi adlarını ve üretim güçlerini daha fazla görünür kılma olanağı bulmuş olsalar da bu alanda karşılaştıkları sosyal, kültürel ve yapısal engeller halen varlığını sürdürmektedir. Kadın girişimciler, iş yaşamında fırsatlarla karşılaşmakla birlikte, çeşitli tehditler ve zorluklarla da mücadele etmektedir. Bu çalışma, kadın girişimcilerin yerel kalkınma süreçlerine etkilerini ele almakta; fırsatları nasıl değerlendirdiklerini ve tehditlerle nasıl başa çıktıklarını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada elde edilen bulgular, kadın girişimcilerin sürdürülebilir başarısında devletin ve çeşitli kurumların bilgi kazandırma, finansal erişim sağlama gibi desteklerinin büyük bir öneme sahip olduğunu göstermektedir. Bu desteklerin varlığı, kadın girişimcilerin daha etkin olabilmesi için anahtar faktörlerden biridir. Ancak, bu desteklerin yalnızca var olması yeterli görülmemelidir. Türkiye’de kadının sosyal ve ekonomik yaşama katılımını güçlendirmek, üretim süreçlerine katkısını artırmak ve yerel kalkınmaya daha geniş açılardan katkı sağlamasını teşvik etmek adına desteklerin çeşitlendirilmesi, yaygınlaştırılması ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması gereklidir. Kadının ekonomik gücünün ve girişimcilik yoluyla toplumsal yaşamdaki rolünün artması, kalkınma politikaları açısından stratejik öneme sahip olup, uzun vadeli ekonomik ve toplumsal faydalar sağlayabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kadın girişimciliği, yerel kalkınma, ekonomik büyüme, sürdürülebilir destek stratejileri

GİRİŞ

İnsanlık tarihi kadar köklü bir geçmişi olan girişimcilik kavramı, tarihsel süreçte farklı dönemlerin özelliklerine göre değişim göstermiş ve bilgi toplumunun gereklilikleriyle birlikte yeni boyutlar kazanmıştır (Aşkın vd., 2011: 55). Ekonomistler farklı dönemlerde girişimcilik için çeşitli tanımlar yapmıştır. 20. yüzyılda Schumpeter, çağdaşlarının aksine, girişimciyi yalnızca üretim kaynaklarını kullanarak tüketici talebini karşılayan değil, aynı zamanda Cantillon gibi risk almayı göze alan kişi olarak tanımlamıştır. Schumpeter’e göre girişimcilik, yeniliği merkeze alarak eski yöntemleri bırakıp yeni teknikler ve ürünlerle ekonomik değişim ve dinamizm yaratma sürecidir (Arıkan, 2016). Schumpeter’e göre kalkınma, ekonominin rutin seyrinden çıkıp yeniliklerle daha yüksek bir denge seviyesine ulaşmasıdır. Büyüme ise temel ekonomik verilerdeki değişimleri ifade eder. Kalkınma kuramları az gelişmiş ülkelerin sorunlarına odaklanırken, büyüme kuramları gelişmiş ekonomilere yönelik modelleri ele alır. Buna göre girişimciler, büyüme perspektifinde üretim fonksiyonlarına katkı sağlarken, kalkınma perspektifinde teknoloji ve sosyal değişimler gibi alanlarda daha belirleyici rollere sahiptir.

BİLDİRİ KİTABI

Girişimcilik ekosistemleri, finans, vergi ve teşvik stratejileriyle girişimciliği destekler. Girişimciliğin gelişimi ekonomik canlanmayı ve sosyal dönüşümü tetikleyen önemli bir araçtır (Şenturan, 2018; Kımay, 2006).

Girişimcilik, her birey için farklı bir anlam taşır ve girişimcilik ile girişimci kavramları hakkında tam bir fikir birliği bulunmamaktadır. Bireyler, yeteneklerini ve birikimlerini sergileyebilmek ve hayallerini gerçekleştirebilmek amacıyla girişimlerde bulunurlar; bu süreç sonucunda küçük işletmeler ortaya çıkar. Girişimcilik, dinamik bir süreç olup, kabiliyet, fikir, sermaye ve bilgi gibi unsurların birleşmesini gerektirir. Girişimcilik, çevredeki fırsatları sezgisel olarak fark etmek, bu fırsatları projelere dönüştürmek ve bu projeleri hayata geçirerek zenginlik yaratma sürecidir. Aynı zamanda, yeni bir iş kurma, mevcut bir işi devralma veya bir işletmenin stratejik karar alma süreçlerine katılarak gelişimini şekillendirme yeteneğini ifade eder (Dolgun, 2003; Bozkurt, 2000).

Girişimci, ekonomik mal ve hizmet üretmek amacıyla üretim faktörlerini birleştirir, kar elde etmeyi hedefler ve girişimlerinden doğacak riskleri üstlenir. Girişimcinin sahip olması gereken bazı temel özellikler şunlardır: risk almak (Drucker,1998), kişisel sorumluluk üstlenme isteği, geleceğe yön verebilmek, etkili örgütler oluşturabilmek, enerjik ve yorulmaz olmak, başarılı olma konusunda kendine güven, bilgiyi kullanabilme, etkili iletişim kurabilmek (Hitt vd., 2005), zamanı verimli şekilde kullanmak, değişimi fırsat olarak görmek, yenilikçi olmak, takım çalışmasına yatkınlık, detaylara önem verme, mükemmeliyetçilik, değer yaratma, ikna yeteneğine sahip olmak, güvenilir bir kişiliğe sahip olmak, açık ve anlaşılır bir vizyona sahip olmak, özel hayatla iş hayatı arasında denge kurabilme yeteneğine sahip olmak gibi bir dizi özellik bulunmaktadır (Yurtseven, 2007:67; Kaya, 2007:46–47).

Kalkınma, ekonominin mevcut düzeyinden çıkıp yenilikçi süreçlerle daha yüksek bir denge seviyesine ulaşmasıdır ve bu tür yenilikçi değişiklikler Schumpeter'e göre, ekonomiyi canlandırarak, sürdürülebilir bir büyüme sağlar. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde ise kalkınma süreci, ekonomik yapıyı dönüştürmek ve daha güçlü bir ekonomik yapı oluşturmak adına kritik bir rol oynamaktadır (Arıkan, 2016). Kalkınma ve büyüme arasındaki bu fark, özellikle gelişmekte olan ülkeler için farklı çözüm yolları gerektirmektedir. Kadın girişimciliği, bu bağlamda ekonomik kalkınmada önemli bir kaynak olarak öne çıkmaktadır. Kadınlara eşit istihdam, mesleki eğitim ve iş güvencesi sağlanması, toplumda demokratik, özgürlükçü ve katılımcı bir yapının güçlenmesine katkı sağlayacaktır. Böylece, ekonomik kalkınmanın hızlanması desteklenmiş olacaktır (Bircan, 1998). Türkiye’de, geleneksel ataerkil yapının etkisiyle kadın girişimciliği daha geç gelişmiş olsa da, son yıllarda bu alanda kaydedilen ilerlemeler dikkat çekicidir. Kadınların iş gücüne katılımındaki artış, 20. yüzyılın en önemli sosyal ve ekonomik dönüşümlerinden biri olmuştur. Günümüz ekonomik koşullarında, kadınların iş gücüne katılımı sadece ekonomik bağımsızlıklarını değil, aynı zamanda özgürlüklerini, güçlerini ve farkındalıklarını artırmıştır.

Kadın girişimciliği, literatürde farklı şekillerde tanımlanmıştır. Bazı araştırmacılar, girişimciliği yalnızca işletmenin kurucusu olma olarak tanımlarken, bazıları ikinci kuşak girişimcileri de bu kapsama almayı tercih etmektedir (Bedük, 2005: 5). Diğer bir bakış açısına göre ise sadece küçük işletmeleri kapsayacak şekilde sınırlandırılmaktadır (Gökakın, 2000: 9). Kadın girişimciler, işlerini kurma sürecinin her aşamasında aktif rol alır ve bu süreçte karar verme, organizasyon ve yönetim gibi kritik işlevleri üstlenirler. Kadın girişimciliği ile ilgili yapılan tanımlarda, kadın girişimcilerin, kendi adına kurdukları işyerlerinde çalışan veya işin sahibi olan kişiler oldukları vurgulanmaktadır. Ayrıca, bu kadınlar tek başlarına veya istihdam ettikleri kişilerle birlikte işyeri işletir ve çeşitli ortaklıklar kurarak işlerini geliştirirler. Kadın girişimciler, üretim, dağıtım, pazarlama ve satış gibi faaliyetlerde bulunarak işlerini büyütürken, aynı zamanda işletmeleriyle ilgili kurum ve kişilerle kendi adına ilişkiler de kurmaktadır.

İş süreçlerini planlayıp örgütleyerek yönetim süreçlerini üstlenen kadın girişimciler, işletmelerini geliştirme veya sonlandırma konusunda da söz sahibi olurlar. Son olarak, işlerinden elde ettikleri kazancı yatırım yapma ve kullanma konusunda da tam bir yetki ve söz hakkına sahip olan kadın girişimciler, tüm bu süreçleri kendi inisiyatifleriyle yönlendirirler (Ecevit, 1993: 19-20; Arslan & Toksay, 2017: 126).

Kadın girişimciliği hem akademik dünyada hem de uygulamalı alanda giderek daha fazla önem kazanmıştır ve bu konu, politika yapımcıların da ilgisini çekmektedir (Minniti, 2017). 2000'ler sonrasında, dünyadaki bütün girişimcilerin yaklaşık üçte biri kadınlardan oluşmaktadır ve bu oran gelişmiş ülkelerde gelişmekte olan ülkelere göre daha yüksektir. Kadın girişimciliği, gelişmiş ülkelerde gelişmekte olan ülkelere kıyasla daha hızlı büyümektedir. Kadınların kendi mesleklerinde çalışmaları, eğitim aldıkları alanlarda faaliyet göstermeleriyle ilişkili olmakla birlikte (Çelik ve Özdevecioğlu 2001), üretim etkenlerini bir araya getirme ve risk alma gibi unsurların bulunmaması nedeniyle kadınların öğretmen, mühendis, doktor gibi mesleklerde çalışmaları genellikle girişimcilik olarak kabul edilmemektedir. Türkiye'de kadınların işgücüne katılımının artmasına paralel olarak, son yıllarda kendi işini kurma kararını veren kadın sayısının da yükseldiği görülmektedir. Kadın girişimciliği, ekonomik büyüme sağlama, istihdam yaratma, çeşitlilik ve yenilikçilik gibi birçok önemli fayda sunmaktadır. Bu gelişmeler, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de kadınların toplumdaki rollerini değiştirmiş ve onları iş yaşamının vazgeçilmez aktörleri haline getirmiştir (Nandan & Kushwaha, 2017, Arıkan, 2016: 2).

Kadın ve erkek girişimcilerin özellikleri arasında belirgin farklılıklar olduğunu ortaya koyan araştırmalar arasında Hisrich ve Peters'in (2001) çalışması dikkat çekmektedir. Araştırmaya göre erkek girişimciler, kendilerini geliştirme, bir amaç doğrultusunda çaba gösterme ve özgür çalışma arzusu ile motive olurken; kadın girişimciler bir amaç edinme ve bu doğrultuda çaba gösterme yönünde motivasyon geliştirmektedir. Girişime yönelme sebepleri arasında erkek girişimciler için çalıştığı işten memnuniyetsizlik, iş akdine son verilmesi ya da aileden devralma gibi durumlar öne çıkmaktadır. Kadın girişimciler ise işe olan ilgilerini kaybetme, elde ettikleri çeşitli fırsatlar ve bireysel şartlardaki farklılıklar nedeniyle girişimciliğe adım atmaktadır. Erkek girişimcilerde istikrar, hedefe odaklanma, yenilikçilik (Daft, 2005), idealistlik ve kendine güven (Koh, 1996) gibi özellikler öne çıkmaktadır. Kadın girişimciler ise istekli, aktif, hoşgörülü, çevre ile baş edebilme becerisi ve yaratıcı düşünce gibi bireysel özelliklere sahiptir. Erkek girişimciler genellikle 25-35 yaş aralığında girişimciliğe adım atmakta, mühendislik veya işletme bölümlerinden mezun olmakta ve ailedeki ilk çocuk olmaktadır. Kadın girişimciler ise 35-45 yaş aralığında girişimcilik yapmaya başlamakta, sosyal bilimler veya işletme alanlarında eğitim almakta ve yine genelde ailedeki ilk çocuk olmaktadır. Erkek girişimciler finansal kaynaklarını bireysel birikimlerinden, bankalardan alınan kredilerden veya yatırımcı desteğinden sağlamaktadır. Buna karşılık kadın girişimciler ise genellikle bireysel birikimleri ya da yakın çevreden aldıkları borçlarla girişimlerini finanse etmektedir. Destek gruplarına bakıldığında, erkek girişimciler yakın arkadaşlar, eş ve profesyonel kişilerden yardım almayı tercih etmektedir. Kadın girişimciler ise yakın arkadaşlar, eş, aile bireyleri ve kadın girişimciliği destekleyen kurumlardan destek görmektedir.

Genel olarak dönem ve ülkeler bazında girişimcilik ölçütleri değişmekle birlikte, teorik analizler girişimci kişiliğin oluşumunda ekonomik, sosyolojik ve psikolojik faktörlerin etkili olduğu konusunda uzlaşma olduğunu göstermektedir (Arslan, 2002:1-11). Bu bağlamda, kadın girişimciliği, geleneksel olarak erkek egemen bir alan olarak görülen girişimcilik kavramının farklı bir perspektiften incelenmesini gerektirmektedir.

Kadın girişimcilerin ekonomik, sosyolojik ve psikolojik faktörler tarafından nasıl etkilendiği, özellikle toplumsal cinsiyet rolleri, sosyal destek sistemleri ve finansal erişim gibi unsurlarla şekillenmektedir. Kadın girişimciler, karşılaştıkları engelleri aşarak özgün bir girişimcilik modeli oluşturabilir ve bu süreçte toplumsal kalkınmaya kayda değer katkılar sağlayabilirler.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Kadın girişimciliği, 2000’li yıllar öncesinde sınırlı sayıda çalışma ile çoğunlukla toplumsal ve kültürel engeller nedeniyle düşük seviyelerde kalırken, günümüzde yapılan araştırmalar ve toplanan veriler, bu alandaki dönüşümün boyutlarını daha net bir şekilde ortaya koymaktadır. Kadınların iş dünyasındaki rolleri giderek daha fazla tanınmakta ve güçlenmektedir. Bu durum kadın girişimciliğinin ekonomik ve toplumsal kalkınmada giderek daha merkezi bir konuma doğru yükseleceğine işaret etmektedir.

Bu noktadan hareketle bu araştırma, Türkiye’de kadın girişimciliğinin yerel kalkınmaya sağladığı ekonomik ve toplumsal katkılarını 2000’li yıllardaki ulusal literatür ışığında incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma kapsamında kadınların girişimcilik yoluyla iş yaşamına katılımının yerel ekonomi üzerindeki etkileri, cinsiyet eşitliğine katkıları ve istihdam yaratma kapasitesi ele alınmıştır.

YÖNTEM

Araştırmada, Türkiye’de kadın girişimciliğinin yerel kalkınma, sosyal yapı ve ekonomik katkılar üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla 2000’li yıllara ait ulusal literatür incelenmiştir. Bu amaçla nitel araştırma yöntemi kullanılarak, Türkiye’deki kadın girişimciliğine dair Eylül 2024-Kasım 2024 tarihleri arasında Akademik Google veri tabanında ulaşılabilen Türkçe akademik makalelerden kolayda örneklem yöntemiyle 100 çalışma seçilmiştir. Seçilen çalışmaların kadın girişimciliğinin yerel kalkınma ve sosyal yapı üzerindeki etkilerini ve ekonomik katkılarını anlamaya yönelik temel oluşturmasına dikkat edilmiştir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırma Türkiye’de kadın girişimciliğinin yerel kalkınma üzerindeki etkilerini ve kadınların ekonomik hayata katılımının toplumsal refah ile sürdürülebilir kalkınma açısından taşıdığı kritik önemi, incelenen ulusal literatür aracılığıyla ortaya koymuştur. Kadınların iş gücüne katılımı sadece ekonomik büyümeyi desteklemekle kalmayıp, aynı zamanda toplumsal eşitliği pekiştirerek daha kapsayıcı bir büyüme modeline zemin hazırlamaktadır. Araştırmada kadın girişimciliğinin güçlendirilmesi için karşılaşılan engellerin aşılması gerektiği vurgulanmıştır. Bu doğrultuda, Türkiye’de kadınların girişimcilik alanında daha etkin olabilmesi için finansal destekler, teşvik edici programlar, eğitim ve kapasite geliştirme gibi çeşitli stratejilerin uygulanması gerekmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği odaklı politikaların, kadın girişimciliğinin desteklenmesinde önemi büyüktür. Ayrıca, ağ kurma ve iş birliği fırsatlarının artırılması, pozitif ayrımcılık ve finansal desteklerin artırılması gibi adımlar, kadın girişimcilerin iş dünyasında daha güçlü bir yer edinmelerini sağlayacak ve yerel kalkınmayı destekleyecektir.

Araştırmanın bulguları maddelendirilerek aşağıda bölümler halinde verilmiştir.

1. Kadın Girişimciliğinde Engelleyici Faktörler (Tehditler)

Kadın girişimcilerin karşılaştığı engeller, pek çok faktörün bir araya gelmesiyle şekillenen bir yapıya sahiptir. Bu engeller, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden, sosyal ve kültürel faktörlerden, ayrıca örgütsel ve çevresel unsurlardan kaynaklanabilir (Akyol, 2017). Engellerin üstesinden gelinmesi, kadın girişimciliğinin gelişmesi için kritik öneme sahiptir.

BİLDİRİ KİTABI

1.1. Cinsiyetten Kaynaklanan Engeller

Kadın girişimciler, iş kurma sürecinde sermaye eksikliği ve cinsiyete dayalı rol ayrımcılığı gibi engellerle karşılaşmaktadır. Ayrıca, mobbing, cinsel ve duygusal taciz gibi olumsuz davranışlarla da sıkça karşılaşmakta, bu da girişimcilik yolundaki motivasyonlarını zorlamaktadır. Kadınların iş hayatında karşılaştıkları bir diğer engel ise cam tavan engeli olup, bu durum onların kariyerlerinde daha üst seviyelere çıkmalarını engellemektedir. Ayrıca, bürokratik engeller ve rol çatışması gibi faktörler de kadınların iş yaşamlarını olumsuz etkileyen diğer unsurlardır.

Kadın girişimciler, finansal kaynaklara erişim konusunda genellikle erkeklere göre dezavantajlıdır (Soysal, 2010). Bu engel, kadınların sermaye bulma ve işlerini büyütmeye çabalarını olumsuz yönde etkiler. Ayrıca, kadın girişimcilerin kredi ve yatırım alma konusunda yaşadıkları zorluklar, iş dünyasında cinsiyet temelli eşitsizliklerin bir yansımasıdır. Kadınların genellikle ev işleri ve aile sorumluluklarıyla ilişkilendirilmesi, onların iş dünyasında daha düşük statülerde yer almasına sebep olabilmektedir (Altındal, 2016). Bu tür ayrımcılıklar, kadınların iş kurma ve yönetme süreçlerini engellemektedir.

Kadın girişimciler, genellikle başlangıçta biriktirdikleri küçük kişisel servetleri kullanarak iş kurmayı tercih etmekte; eğer bu miktar yetersiz kalır ise, aile ve yakın çevrelerinden aldıkları desteklerle sermaye eksikliğini gidermeye çalışmaktadırlar. Genellikle özkaynak kullanmayı tercih eden kadın girişimcilerin, KOSGEB ve mikro kredi fırsatlarından ise oldukça sınırlı bir şekilde faydalandıkları tespit edilmiştir. Bu durumun sebepleri arasında, kadın girişimcilerin bu imkanlar hakkında yeterince bilgi sahibi olmamaları ve teminat gösterilebilecek mal varlıklarının çoğunlukla eşlerinin adına kayıtlı olması sayılabilir (Arıkan, 2016: 8; Uluköy & Bayraktaroğlu 2014).

Kadın girişimciler hem çalıştıkları kurumlarda hem de kendi işlerinde mobbing, cinsel taciz ve duygusal şiddet gibi olgularla karşılaşabilmektedirler (Aktaş, 2014). Bu tür uygulamalar, kadınların iş dünyasındaki etkinliklerini zayıflatabilir ve psikolojik olarak etkilenmelerine yol açabilir (Uluköy ve Bayraktaroğlu, 2014).

Cam tavan engeli, kadınların iş dünyasında erkeklerle eşit fırsatlar elde edememeleri anlamına gelmektedir. Kadın girişimciler, özellikle üst düzey yönetim pozisyonlarına gelmede erkeklere oranla daha fazla zorluk yaşamaktadır (Öğüt, 2006). Bu durum, kadınların iş hayatında kariyerlerini ilerletmelerine engel teşkil eder. Çalıştıkları kurumda iş tatminsizliği, çalışma ortamında huzursuzluk ve hak ettikleri terfiyi alamama gibi durumlar, kadınları kendi işlerini kurmaya ve girişimcilik yoluna yönlendirmektedir.

Yeni bir iş kurma süreci, gerekli tescil işlemleri ve prosedürler nedeniyle belirli bir zaman ve çaba gerektirmektedir. Ancak bürokratik bilgi eksikliği ve yeterli deneyime sahip olmama, bu süreci zorlaştırmaktadır. Özellikle işlem sayısının fazlalığı, işlem süresinin uzunluğu, zorunlu bağış ve sık mevzuat değişikliği kadın girişimcilerin daha fazla sorun yaşamasına yol açmaktadır (Tan, 2006).

Kadın girişimcilerin iş yaşamındaki rolleri ile aile yaşamındaki sorumlulukları arasındaki karşılıklı etkileşim, iş-aile çatışması veya aile-iş çatışması olarak tanımlanmaktadır. Türkiye’de toplumsal normlar, kadınlara öncelikli olarak ev işleri, aile ve çocuk bakımı gibi sorumlulukları yüklemektedir. Bu koşullar altında iş hayatına atılan kadınlar, ailevi sorumluluklar ve iş saatlerinin yarattığı baskı nedeniyle rol çatışmalarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Bu tür rol karmaşaları, kadın girişimcilerin iş yaşamındaki başarısını olumsuz etkileyebilmektedir (Arslan, 2012).

1.2. Sosyo-Kültürel Engeller

Kadın girişimciler, toplumun geleneksel inanç ve baskıları ve sosyal pozisyon eksiklikleri gibi kültürel engellerle karşılaşmaktadır. Basmakalıp yargılar, kadınların iş dünyasındaki yerini zorlaştırmaktadır. Ayrıca, kadınların eğitim düzeyi, deneyim eksiklikleri, zaman darlığı gibi faktörler de onların girişimcilik süreçlerinde karşılaştıkları engeller arasında yer almaktadır.

İşletmelerde cinsiyet meseleleri, toplumdaki cinsiyet, evlilik ve aile yapısı gibi hassas konularla ilişkilidir. Ancak girişimcilik, kültür veya ulus fark etmeksizin bireyler, aileler ve toplumlar üzerinde önemli etkiler yaratan temel sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi meselelerden birisidir (Ahl & Nelson, 2010). Kadınların iş yaşamlarını etkileyen en önemli faktörlerden biri, toplumdaki cinsiyet rolleridir. Cinsiyet rolleri, hangi mesleklerin veya pozisyonların kadınlara ait olduğu, hangilerinin ise erkeklere ait olduğu konusunda bir belirleme yapmaktadır (Örücü vd., 2007: 120). Genellikle kadınlar, iş ve ev hayatı arasında denge kurmak amacıyla öğretmenlik, hemşirelik gibi meslekleri tercih etmektedirler. Ancak örneğin otomotiv ya da makine gibi sektörlerde kadın çalışan sayısının daha düşük olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum, toplumda "erkeksi" ve "kadınsı" meslek ayrımının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Sonuç olarak, cinsiyet temelli önyargılar pekişmiş ve toplumsal normlar doğrultusunda bu roller şekillenmiştir (Soysal, 2010: 99).

Kadınların girişimcilik sürecinde basmakalıp yargılar ve cinsiyet ayrımcılığı ile karşılaştıkları görülmektedir. Katılımcılar zaman zaman cinsiyet ayrımcılığı yaşadıklarını belirtmiş, ancak bu durumu çoğunlukla göz ardı ederek işlerine odaklanmayı tercih etmişlerdir. Bununla birlikte, basmakalıp yargılar katılımcıların karşılaştığı önemli sorunlardan biri olarak öne çıkmaktadır (Ascher, 2012).

Kadınların iş hayatında başarılı olmasının önündeki önemli engellerden biri, en son teknolojiler ve iş dünyasındaki değişimlere dair bilgi eksikliğidir. Ayrıca kadınlar, sosyal çevrelere katılım, örgütsel üyelikler ve iletişim ağlarını kullanma konusunda genellikle yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle, yeni bir iş kurma ve yönetme sürecinde bilgiye, desteğe ve kaynaklara erişimde erkeklerin gerisinde kalmaktadır (Soysal, 2010).

Kadınlar iş ve ev arasındaki dengeyi sağlarken zaman yönetimi konusunda zorluk yaşasa da, kadın girişimciler işlerinin aile rollerini olumsuz etkilemediğini, eş ve çocuklarına yeterince zaman ayırabildiklerini ifade etmektedir. Ayrıca, kamusal alanda yer aldıklarında özel alan sorumluluklarını aksatmadan yerine getirmeyi doğal bir durum olarak görmektedirler (Acar & Çağlar, 2019).

1.3. Örgüt ve Çevresel Şartlardan Kaynaklanan Engeller

Kadın girişimciler, çoğunlukla örgüt iklimi ve kültürü gibi çevresel faktörlerin eksikliği ile karşı karşıya kalmaktadır. Örgütlenememe ve kuramsal çeşitlilik eksiklikleri de kadınların işlerini büyütme zorlaştıran diğer engellerdir. Bunun yanı sıra, politikaların geliştirilmesi ve uygulanmasındaki eksiklikler, kadın girişimcilerin iş kurma süreçlerinde karşılaştıkları önemli engeller arasındadır.

Örgütsel iklim ve kültür, kadınların iş yaşamındaki başarılarını doğrudan etkileyebilmektedir. İşyerlerinde erkek egemen kültürler ve yapılar, kadınların daha verimli bir şekilde çalışmasını engelleyebilir (Yılmaz & Demir, 2016).

Kadınlar, güçlü bir örgütlenme yapısı içinde birbirlerinin durumlarından haberdar olarak sorunları daha hızlı ve birlikte çözebilirler. Ancak kadın girişimciliğinin önündeki birçok engeli aşamaması konunun dünya genelinde, küresel temelde bir bütünlük içerisinde ele alınmaması ve etkin bir biçimde örgütlenememesiyle ilgilidir (Ecevit, 2007). Oysa örgütlenme sağlanabilir ise girişimcilğe yeni başlayan kadınlara rehberlik yapmak, finansal kaynak sağlamak, aynı sektördeki kadınlar arasında iletişimi güçlendirmek, diğer örgütlerle işbirliği yapabilmek ve hukuki sorunlara yardımcı olmak mümkün hale gelecektir.

Kadın girişimciliğinin önündeki bir diğer engel, kadınların iş dünyasındaki yerini destekleyecek politikaların eksikliği ve/veya mevcut politika ve uygulamaların yetersizliğidir. Örneğin, Ecevit'e (2007) göre, girişimciliği destekleme programları hazırlanırken, kadınlar arasındaki farklılıklar (yaş, eğitim, kent-kırsal gibi) dikkate alınmadığında, bu programların etkisi sınırlı kalmaktadır. Ayrıca, kadınların program tasarım ve uygulama süreçlerine dahil edilmemesi, uygulanan projelerin deneyime dayalı olmaması, iyi tasarlanmamış olması ve sürdürülebilirlik için etkili bir modelin bulunmaması, programların başarısız olmasına neden olmaktadır. Diğer yandan, mevcut kadın girişimcilerin yeterince desteklenmemesi ve yeni başlayanlara fazla ağırlık verilmesi, izleme ve değerlendirme eksiklikleri de olabilmektedir. Geliştirilen politikaların uygulama aşamasında karşılaşılan zorluklar ise kadınların iş dünyasında karşılaştıkları engelleri derinleştirebilir.

2. Kadın Girişimciliğinde Kolaylaştırıcı Faktörler (Fırsatlar)

Kadın girişimciliği alanında sunulan fırsatlar, kadınların iş dünyasına daha güçlü bir şekilde katılmalarını teşvik etmekte ve onların girişimcilik ekosisteminde daha görünür hale gelmelerine olanak tanımaktadır. Bu fırsatlar, eğitim ve bilgiye erişimden, destekleyici politikalar ve programlara kadar farklı boyutları içermektedir. Ayrıca, kadınların yenilikçilik kapasiteleri, pazar erişimi olanakları, sosyal sermaye ve ağlardan faydalanma düzeyleri ile esneklik ve adaptasyon yetenekleri, girişimcilik süreçlerinde önemli avantajlar sunmaktadır.

Özellikle 2000'li yıllarla birlikte, iş gücüne katılımı sınırlı olan ve bilgi, beceri ile potansiyelinden yeterince faydalanılamayan kadınların iş yaşamına daha fazla katılmasının gelişen ekonomiler için önemli bir stratejik gereklilik haline geldiği görülmektedir (Bayrak & Yücel, 2000). Bu açıdan, kadın girişimcilerin hedeflerine ulaşabilmeleri ve başarıyla işlerini sürdürebilmeleri için desteklenmeleri oldukça önemlidir. Bu doğrultuda, Türkiye'de kadın girişimciliğini teşvik etmek ve kadınların ekonomiye katılımını artırmak amacıyla çeşitli proje ve teşvik politikaları uygulanmaktadır. Bu politikalar, yasal düzenlemelerden destek programlarına, hibe ve kredi fırsatlarından girişimciliği özendirilen projelere kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Kadın girişimciliğini desteklemek için çeşitli kamu kurumları ve kuruluşlar da faaliyet göstermektedir. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bağlı Türkiye İş Kurumu (İŞKUR), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) gibi kurumlar, kadın girişimciliğini teşvik etmek için çeşitli faaliyetler düzenlemekte ve destek sunmaktadır (Arıkan, 2016: 3).

Bunun yanı sıra, girişimcilikte sosyal desteğin önemi de büyüktür. Aile, akrabalar, arkadaşlar, sosyal ağlar, toplumun genel yapısı, iş deneyimi ve eğitim gibi faktörler, bir bireyin girişimcilik yeteneklerinin gelişimini olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilir (KSGM, 2000). Girişimcinin çevresindeki destekleyici ve motive edici faktörler, girişimcilik yolculuğunda önemli bir kolaylaştırıcı rol oynamaktadır.

2.1. Eğitim ve Bilgi

Kadın girişimcilerin mesleki eğitimlere katılımı, bilgi ve becerilerinin artmasında önemli bir role sahiptir. Eğitim olanaklarından yeterince faydalanamayan kadınlar, örgütlenmenin ve sivil toplum faaliyetlerine katılımın iş yaşamlarına sağlayabileceği avantajların farkında olmayabilmektedir (Aşkın & Barış, 2016: 76). Ancak, eğitim düzeyi arttıkça kadın girişimciler iş kurma ve sürdürme süreçlerinde daha başarılı sonuçlar elde etmektedirler. Günümüzde yaşanan bu durum, geçmişte Moser'in (1989) analiz ettiği süreci yeniden göz önüne sermektedir: Önceleri kadınların geleneksel rollerden kaynaklanan ev ve çocuk bakımı gibi sorumluluklarının yanı sıra, ataerkil toplumsal yapıların etkisiyle eğitim olanaklarından yeterince yararlanamadıkları görülmüştür.

Bu durum, kadınların iş yaşamında deneyim ve bilgi eksikliği yaşamalarına ve sosyal iletişim ağlarına dahil olmalarının sınırlanmasına neden olmuştur. Ancak, ilerleyen zaman içerisinde toplum genelinde artan eğitim seviyeleri, toplumsal cinsiyetle ilgili önyargıların kırılmasını sağlamış ve kadınların geleneksel iş kollarının ötesine geçerek daha prestijli ve yüksek gelirli işlerde yer almalarına zemin hazırlamıştır. Bu gelişmeler, cinsiyet temelli iş bölümünün dönüşümünü hızlandırma potansiyeline sahiptir.

2.2. Destekleyici politikalar ve programlar

Kadın girişimciliğini teşvik eden politikalar, kadınların iş dünyasına katılımını desteklemek ve iş süreçlerini kolaylaştırmak amacıyla geliştirilmektedir. Bu tür politikalar ve programlar hem ekonomik kalkınmayı hem de sürdürülebilirliği artırmaya katkı sağlamaktadır. Bu süreçte, kadın girişimciliğini teşvik eden çeşitli kamu kurumları, sivil toplum örgütleri ve uluslararası kuruluşlar önemli bir rol üstlenmiştir. Özellikle Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, KOSGEB ve T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı gibi kamu kurumları bu alanda öne çıkan örnekler arasındadır. Ayrıca, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) Kadın Girişimciler Kurulu, Türkiye Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER) ve Garanti Bankası gibi kuruluşlar da kadın girişimciliğini desteklemek amacıyla çok sayıda proje hayata geçirmiştir. Avrupa Komisyonu tarafından 2004 yılında başlatılan "Kadın Girişimciler için Avrupa Danışman Ağı" gibi uluslararası girişimler de bu çabalara katkı sunmuştur. 2000'li yıllarda kadın istihdamı konusu, Avrupa Komisyonu'nun öncelikli destek alanlarından biri olmuş ve bu durum kalkınma planlarına yansımıştır. Örneğin, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005) çerçevesinde, kadınların gelir getirici faaliyetlere yönlendirilmesi ve girişimcilik potansiyellerinin artırılması amacıyla çeşitli girişimler başlatılmıştır. Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü (KSSGM) tarafından bu amaçla bir merkez kurulmuştur. Ancak, kamu tarafından yapılan destekler genellikle ev eksenli çalışmaları ve hane gelirini artırmayı hedeflemiş, bu da yoksulluğu azaltma noktasında etkili olmakla birlikte, kadınların geniş ölçekli iş dünyasına entegrasyonu konusunda sınırlı kalmıştır (Durukan, 2021; Sallangül & Altındal, 2016: 1367).

2.3. Pazar Erişimi ve Yenilikçilik

Girişimcilik, ekonomik büyüme ve kalkınmanın temel unsurlarından biridir. Ülkelerin ekonomik gücü, girişimcilik kapasitesinin büyüklüğü ile ilişkilendirilmektedir ve girişimcilik, rekabet avantajı sağlamada kritik bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, gelişmekte olan ülkeler, küresel hedeflerini gerçekleştirebilecek, istihdam yaratabilen, yenilikçi, üretken ve etik değerlere önem veren girişimcilere ihtiyaç duymaktadır (Aslan & Atabey, 2007). Bu noktada, kadın girişimcilerin pazara erişimi, işlerini büyütmeleri, sürdürülebilir gelir elde etmeleri ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmaları açısından kritiktir. Daha geniş bir pazara ulaşabilmeleri, satış hacimlerini artırarak işletmelerinin büyümesine olanak tanımaktadır. Ancak, bu süreçte yüksek rekabet, coğrafî sınırlamalar ve dijitalleşme gibi faktörler kadın girişimciler için engelleyici unsurlar olarak ortaya çıkabilmektedir. Bu olumsuzluğu fırsata çevirmenin yolu, kadın girişimcilerin yenilikçi yaklaşımları kullanabilmeleri olacaktır. Yenilikçi yaklaşımlar değişen müşteri taleplerine uyum sağlamayı, operasyonel verimlilikleri artırmayı ve yeni pazar fırsatlarını keşfetmeyi kolaylaştırır (Drucker, 1998). Bunun yanı sıra, pazar trendlerini ve rekabet koşullarını yakından izleyerek stratejik avantaj elde etmelerine olanak tanıyacaktır. Bu özellikler, kadın girişimcilerin rekabetçi iş ortamlarında daha güçlü bir şekilde varlık göstermelerini desteklemektedir.

2.4. Sosyal Sermaye ve Ağlar

Sosyal sermaye, bireyler arasındaki sosyal etkileşimler, güven unsurları ve karşılıklı normlar gibi bağlardan kaynaklanmaktadır. Değişim ve gelişim süreçlerini şekillendiren ve diğer sermaye türlerinin etkinliğini artıran önemli bir unsurdur (Putnam 2002:19). Girişimcilerin ve işletmelerdeki üst düzey yöneticilerin kişisel özellikleri ve sosyodemografik nitelikleri, sosyal sermayenin temel kaynakları arasındadır. Bu bağlamda sosyal sermaye, iş birliği, dayanışma ve yardımlaşma gibi unsurları içerir.

Kadın girişimciler, iş dünyasına adım attıklarında genellikle ilk desteklerini aile bireyleri ve yakın arkadaş çevrelerinden alırlar ancak yeterli olmayabilir. Bu konuda son yıllarda, kadın girişimcilere destek sağlamak ve onları teşvik etmek amacıyla oluşturulan yapılar, küresel düzeyde olduğu gibi Türkiye’de de artış göstermektedir (Soysal, 2010). Örneğin, kadın girişimciliğini desteklemek amacıyla dünya genelinde faaliyet gösteren kuruluşlar arasında Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Avrupa Birliği (EU), Dünya Bankası (WB) yer almaktadır (Durukan, 2021).

2.5. Esneklik ve Adaptasyon Yeteneği

Girişimcilikte esneklik, girişimcinin pazar koşullarında, müşteri taleplerine ve beklenmedik zorluklara karşı hızlı ve etkili bir şekilde uyum sağlama yeteneğidir. Kadınlar güncel teknolojiler ve iş dünyasındaki değişimlere dair bilgi eksikliğini (Soysal, 2010) giderme konularında desteklendikleri takdirde zorluğu fırsata çevirebilirler.

2.6. Rekabet ve Piyasa

Kadın girişimciler yeni mal veya hizmet üretmek, yeni üretim yöntemleri geliştirmek ve uygulayabilmek, endüstride yeni organizasyonlar kurmak, yeni pazarlara ulaşmak, hammaddelerin ve benzeri maddelerin sağlanabileceği yeni kaynaklar bulmak gibi fonksiyonlarının yanı sıra, istihdam yaratma, refahı artırma, küresel pazarda yer alabilme veya rekabet edebilme imkânı oluşturma gibi pek çok görevi de yerine getirirler. (Celepli, 2011;109). Ekonomi alanında risk ve belirsizlik içerisinde karar alma olgusu hakkında bir uzlaşma olmamakla birlikte; belirsizliğin karlılığın kaynağı olduğunu öne süren görüşe göre girişimciler belirsizlik ortamını fırsata dönüştürerek kâr elde edebilecektir (Knight, 1921). Ancak kadın girişimciliği için piyasa belirsizliklerinin ciddi bir tehdit oluşturduğu açıktır. Piyasa belirsizlikleri; rekabet, tüketici davranışlarındaki değişim, regülasyon ve yasal düzenlemeler, sosyal ve kültürel etkiler ile teknolojik gelişmeler gibi unsurlardan kaynaklanabilir. Bu belirsizlikler, kadın girişimcilerin iş süreçlerini planlamalarını ve sürdürülebilir stratejiler geliştirmelerini zorlaştırır. Özellikle hızlı değişen piyasa dinamikleri ve öngörülemeyen ekonomik koşullar, kadın girişimcilerin pazarda tutunabilme ve rekabet edebilme yeteneklerini olumsuz yönde etkileyebilir.

3. Kadın Girişimcilerin Yerel Kalkınmaya Katkıları

Yerel kalkınma faaliyetlerinde hedeflenen sonuçlara ulaşamamasının nedenlerinden biri, kadın girişimcilerin ekonomik hayatta yeterince aktif rol alamamasıdır. Bunun temel sebepleri arasında finansal desteklerin yetersizliği öne çıkmaktadır. Yerel ekonomilerde yerel aktörlerin ekonomik faaliyetlere katılımını artırmak, ekonomik kalkınmayı desteklemede etkili bir yöntemdir (Can & Karataş, 2007). Bu bağlamda, yerel aktörler arasında yer alan kadın girişimcilerin üretim süreçlerine dahil edilmesi, potansiyel kadın girişimcilerin iş hayatına kazandırılması ve mevcut kadın girişimcilerin desteklenmesi, ekonomik kalkınmayı güçlendirmek açısından önemli katkılar sağlayacaktır.

Dünya Bankası veri tabanından elde edilen verilere göre, Türkiye’de 2023 yılı dördüncü çeyreğinde istihdam edilen 10 milyon 546 bin kişinin %73,6’sı ücretli veya yevmiyeli olarak çalışmaktadır. 2023 yılı itibarıyla OECD üye ülkelerinin ortalamasına göre ise Türkiye kadın istihdam oranının ortalamasının altında olduğu, erkek istihdam oranının ise OECD ortalamasında olduğu (%65,9) görülmektedir.

TÜİK’in Hanehalkı İşgücü Araştırması’na göre, 2023 yılında kadın girişimcilerin %22,4’ü İstanbul’da yer alırken, En fazla kadın girişimciye sahip bölgeler sırasıyla; TR90 (105 bin) Artvin, Giresun, Gümüşhane, Rize Ordu, Trabzon; TR42 (76 bin), Koceli, Sakarya, Düzce, Bolu, Sakarya; TR51 (72 bin) Ankara ve TR31 (66 bin) İzmir olarak belirlenmiştir. Ayrıca Türkiye Bankalar Birliği (TBB) istatistiklerine göre, Temmuz-Eylül döneminde 64 bin 49 kadın girişimciye toplam 41 milyar lira kredi kullanılmıştır (TBB, 2023).

3.1. İstihdam Yaratma

Kadınlar, dünya nüfusunun neredeyse yarısını oluşturmaktadır. Ancak günümüzde bile ülkelerin gelişmişlik düzeyine bağlı olarak kadın ve erkeklerin işgücüne katılım oranları ve istihdam durumları arasında belirgin farklılıklar mevcuttur. Türkiye'nin kadın işgücüne katılımı, istihdam oranları ve işsizlik açısından dünya genelindeki ortalamalarla kıyaslandığında daha düşük bir seviyede olduğu görülmektedir (Keskin, 2017:66).

3.2. Ekonomik Büyüme ve Sürdürülebilirlik

Schumpeter'e göre, ekonomik büyümenin temel kaynağı sermaye birikimi değil, yenilikler ve yeni kombinasyonlar aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu bağlamda, girişimciler ülkelerin ekonomik büyüme performansını artırmada kritik bir role sahiptir (Topkaya, 2013:37-42). Sürdürülebilir girişimcilik olarak ifade edilen, özel sektör aktörlerinin toplumsal ve çevresel sorunlara çözüm bulmayı önceliklendirerek bu süreçleri rekabet avantajına dönüştüren yenilikçi davranışlarıdır (Gerlach, 2003) ve bu girişimcilik türü, topluma daha fazla fayda sağlamaktadır. Girişimcilikte kadın girişimci gücünün ve katkısının artırılması bu açıdan oldukça değerli olacaktır.

3.3. Toplumsal Dönüşüm

Toplumsal dönüşüm, toplumların karşılaştığı zorluklara karşı çözümler üretmeyi ve daha iyi yaşam koşulları sağlamayı hedefleyen bir süreçtir (İltaş,2022). Bu süreçte kadın girişimciliği, toplumsal değişimin hızlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Kadın girişimciler, toplumsal eşitsizliklerin ve ekonomik zorlukların aşılmasında, yenilikçi ve sürdürülebilir çözümler geliştirme noktasında etkin bir güç oluştururlar. Sosyal girişimcilerin toplumsal fayda sağlama amacı güttüğü gibi, kadın girişimciler de ekonomik ve sosyal kalkınma süreçlerine katkı sağlayarak toplumsal dönüşümün katalizörü olurlar. Kadınların iş gücüne katılımı ve girişimcilik faaliyetlerinde aktif rol alması, sadece ekonomik büyümeyi değil, aynı zamanda toplumsal eşitlik ve adaletin sağlanmasında da kritik bir adım teşkil eder. Bu bağlamda, kadın girişimciliği, toplumsal değişimi yönlendiren ve fırsat eşitliği sağlayan önemli bir unsurdur.

4. Kadın Girişimciliği Bağlamında Yerel Kalkınmayı Destekleyici Stratejiler

Kadın girişimcilerin dünya genelinde çok sayıda zorlukla karşılaştıkları gerçeği ortadadır. Bu noktadan hareketle, tüm dünya genelinde özellikle ekonomik gelişme ve ilerleme sağlamak amacıyla kadın girişimciliğini cesaretlendirme gereği bir ihtiyaç olarak kabul edilmektedir. Bu kapsamda, faaliyet gösteren uluslararası kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve devlet kuruluşları mevcuttur. Örneğin KOSGEB kadın girişimciliğini desteklemek amacıyla kurulmuştur (Durukan, 2021)

Yerel idareler ve sivil toplum kuruluşları kadın girişimciler için çeşitli ve onlara uygun program ve planları organize etmektedirler. Kadınların becerilerini, yeteneklerini günümüz dijital ve teknolojik ortamına uygun olarak geliştirmeyi amaçlayan iş idaresi, finansal okuryazarlık vb. eğitimler uygulanmaktadır. Örneğin Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, kadınları girişimciliğe teşvik etmek amacıyla özel teşvikler ile eğitim programları sunmaktadır (Özyılmaz & Yavuzer, 2016). Bunun yanı sıra, kadın girişimcilerin başarı düzeylerinin yükseltilmesi amacıyla sürdürülebilirlik önemsenmelidir. Bu hedef doğrultusunda mentorluk ve danışmanlık desteği sağlanmalıdır.

Kadın girişimciler çoğunlukla sermaye edinme konusunda finansman ve teminat yetersizliği problemiyle yüzleşmektedir. Bunun temel nedeni, taşınmazların genellikle erkekler adına kaydedilmesi ve kadınların finansal kurumlarla çalışmak konusunda tecrübesiz olmalarıdır. Bu problemlerin aşılması için finans kuruluşlarının kredi şartlarının geliştirilmesi, faiz oranlarının indirilmesi, teminat koşullarının yumuşatılması ve kredi sahalarının yaygınlaştırılması yönünde çalışmalar yapılmalı ve sürdürülebilir olması sağlanmalıdır.

Kadın girişimcilerin talep ettikleri hususlarda karşılıksız destek alabilecekleri kurum ve kuruluşlar hayata geçirilmelidir. Bu kurumlar kadın girişimcilere yönelik pazar olanakları, finansmana ulaşma, hukuki destek, teknik danışmanlık, dağıtım ve pazarlama alanlarında bilgi akışı sağlarken, yaşanan problemlere yönelik çeşitli öneriler getirebilmelidir (Öztürk 2016).

SONUÇ

Araştırma 2000 yılı sonrası ulusal literatürde, kadın girişimciliğinin yerel kalkınma ve toplumsal yapı üzerindeki önemli etkilerini ortaya koymaktadır. Literatür taraması, kadınların iş gücüne katılımının yalnızca ekonomik büyümeyi değil, aynı zamanda toplumsal refahı ve sürdürülebilir kalkınmayı doğrudan etkileyebileceğini göstermektedir. Kadınların iş dünyasında aktif bir rol üstlenmesi, istihdam yaratma kapasitesinin artmasına, yerel ekonomilerin güçlenmesine ve toplumsal eşitliğin sağlanmasına olanak tanımaktadır.

Kadın girişimciliği açısından engeller ve fırsatlar arasında denge sağlanabilmesi büyük önem taşımaktadır. Literatür, kadınların girişimcilik alanında karşılaştıkları zorlukları aşabilmek için kapsamlı ve eşitlikçi politikaların geliştirilmesinin kritik olduğunu vurgulamaktadır. Finansal destek sağlanması, özel sektördeki girişimcilik fırsatlarına erişimin kolaylaştırılması ve eğitim seviyelerinin artırılması gibi adımlar, kadınların iş dünyasında daha sağlam adımlarla ilerlemelerini sağlayacaktır. Eğitim ve kapasite geliştirme programları, kadınların liderlik ve yönetim becerilerini artırarak girişimcilik yolunda daha başarılı olmalarına katkıda bulunabilir. Toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı politikaların uygulanması ise kadınların ekonomik hayata daha aktif katılımını teşvik edecektir. Bu iyileştirmeler, kadınların yerel kalkınmaya katkı sağlamalarını artırmakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal eşitliği pekiştirerek daha kapsayıcı bir ekonomik büyüme modelinin temellerini atabilir.

Kadınların iş gücüne katılımı, ekonomik büyümenin yanı sıra sosyal yapıları da dönüştürmektedir. Literatür, kadın girişimcilerin yerel kalkınmaya katkı sağlamak için uygun politikalar ve destekler aldığında çok daha başarılı olabileceklerini ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, Türkiye’de kadın girişimciliğinin sürdürülebilir kalkınma süreçlerine katkısı yeterli düzeyde değildir ve katkıyı artırabilmek için ulusal düzeyde etkili stratejiler geliştirilmesi gerektiği görülmektedir. Bu bağlamda, kadın girişimciliğini destekleyen politikaların daha etkili hale getirilerek uygulanması, toplumsal refahı ve ekonomik kalkınmayı daha ileriye taşıyacaktır.

KAYNAKLAR

Acar, Z. M., & Çağlar, N. (2019). Kırsal Alanda Kadın Girişimciliği: Batı Akdeniz Bölgesinde TKDK’dan Hibe Alan Kadınlar Üzerinde Bir Araştırma. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11(30), 902-920.

BİLDİRİ KİTABI

Ahl, H., & Nelson, T. (2010). Moving forward: Institutional perspectives on gender and entrepreneurship. *International Journal of Gender and Entrepreneurship*, 2(1), 5-9.

Aktaş, A. (2014). Çalışma Hayatında Kadınlara Karşı Psikolojik Taciz: Türkiye'deki Durum ve İşyerinde Sosyal Hizmet Odağında Önerilen Çözüm Mekanizmaları. *UHBAB Journal*, (10).

Akyol, C. (2017). "Girişimci Kadınların Bölge Kalkınmasına Katkıları; Artvin Örneği", *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (Kadın özel sayısı), 443-464.

Altındal, Y. (2016). Türkiye'de Turizm Sektöründe Kadın Girişimciliğinin Gelişiminin İncelenmesi: Batı Akdeniz Bölgesi-Güney Ege Bölgesi Karşılaştırması. Yayınlanmamış doktora tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Isparta.

Arıkan, C. (2016). "Kadın girişimcilikte başarı ve başarıyı etkileyen faktörler: Bursa örneği". *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 14(3), 138-156.

Arslan, İ. K., & Toksoy, M. D. (2017). Türkiye'de Kadınları Girişimciliğe Yönelten Faktörler Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Girişimcilik Dergisi*, 1(1), 123-148.

Arslan, M. (2012). İş-Aile ve Aile-İş Çatışmalarının Kadın Çalışanların İş Doyumları Üzerindeki Etkisi. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 99-114.

Arslan, K. (2002). "Üniversiteli Gençlerde Mesleki Tercihler ve Girişimcilik Eğilimleri" *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 6, pp. 1- 11.

Ascher, J. (2012). Female entrepreneurship—An appropriate response to gender discrimination. *Journal of Entrepreneurship, Management and Innovation*, 8(4), 97-114.

Aslan, Ş., & Atabey, A. (2007). Küresel Rekabette Kadın Girişimcilerin Rolü ve Türk Kadın Girişimci Tipolojisi. *Khazar Journal of Humanities and Social Sciences*, 12(1-2), 1-17.

Aşkın, E. Ö., & Barış, S. (2016). Kadın istihdamında sosyal sermayenin etkisi: Tokat ilinde kadın girişimciler üzerine bir inceleme. *Business & Economics Research Journal*, 7(2).

Aşkın, A., Nehir, S., & Vural, S. Ö. (2011). Tarihsel süreçte girişimcilik kavramı ve gelişimi.

Bayrak, S.& Yücel, A. (2000), "Kadın Cinsiyeti, Yöneticilik ve Güç Bir Paradoks mu?," 11. Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı (Nevşehir).

Bedük, A. (2005). Türkiye'de Çalışan Kadın ve Kadın Girişimciliği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(12), 106-117.

Bircan, İ. (1998). "Türkiye'de İşgücü Piyasasında Kadın Ve Kadın Girişimciliği" 20.yy.Sonunda Kadınlar Ve Gelecek Konferansı. TODAİE, Ankara.

Bozkurt, Ö. (2000). "Girişimci ve Rol Farkındalığı". *İş Düşüncesi Dergisi*, 12.

Can, Y., & Karataş, A. (2007). Yerel ekonomilerde kalkınmanın itici gücü olarak kadın. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2007(3), 251-261.

Celepli, M. (2011). Kent ekonomisinde kadın girişimciliğinin yeri ve rolü üzerine bir araştırma (Master's thesis).

Çelik, C., Özdevecioğlu, M. (2001), "Kadın girişimcilerin demografik özellikleri ve karşılaştıkları sorunlara ilişkin Nevşehir ilinde bir araştırma," 1. Orta Anadolu Kongresi (Nevşehir): 487-498.

Daft, R. L., "The Leadership Experience", Third Edition, Canada: Thomson South-Western College Publishing, 2005.

Dolgun, U. (2003). *Girişimcilik*, Alfa Basım Dağıtım, İstanbul.

Drucker, P. F. (1998). "Sonuç İçin Yönetim" (1986), İnkılâp Kitabevi, (Çev. Bülent Toksöz), İstanbul.

Durukan, L. (2021). Türkiye'de kadın girişimcilerin desteklenmesinde KOSGEB'in rolü. *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 7(1), 17-37.

Ecevit, Y. (2007). Türkiye’de Kadın Girişimciliğine Eleştirel Bir Yaklaşım. Ankara: Uluslararası Çalışma Ofisi (ILO), 1.baskı.

Ecevit, Y. (1993). “Kadın Girişimciliğin Yaygınlaşmasına Yönelik Bir Model Önerisi”, Kadın Girişimciliği Özendirme ve Destekleme Paneli, Haziran, Ankara.

Gerlach, A. (2003). Sustainable entrepreneurship and innovation. Corporate Social Responsibility and Environmental Management, 11(2), 29-30.

Gökakın,Z.Ö.(2000). “Doksanlı Yılların Yeni Kahramanları:Türkiye’de Kadın Girişimci Profili” 8.Ulusal Yönetim Organizasyon Kongresi Bildirileri,s.109-123,Nevşehir.

Gül, S. S., & Altındal, Y. (2016). Türkiye’de Kadın Girişimciliğinin Serüveni: Başarı Mümkün mü? Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21(4), 1361-1377.

Hisrich, R. D,& Peters, M. (2001). “Entrepreneurship”, 5th Edition, McGraw- Hill Higher, s.9.

Hitt, M. A., Black, J. S., Porter, L. W., “Management”, International Edition, Pearson Prentice-Hall, New Jersey, 2005.

İldaş, G. (2022). Social Transformation within The Framework of Aristotle's Understanding of Ethics:" Social Entrepreneurship". Cumhuriyet University Journal of Economics & Administrative Sciences/Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 23(1).

Keskin, S. (2017). Kadın ve Erkek Girişimciler Arasındaki Farklılıklar. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(1), 64-76.

Kinay, H. (2006). Girişimcilik, kalkınma ve Rekabet ilişkisi, Kütahya'da KOBİ'lerin girişimcilik Profili. Anadolu University (Turkey).

Knight, F. H. (1921). “Risk, Uncertainty and Profit”. On the History and Method of Economics.

Koh, H. C. (1996). “Testing Hypotheses Of Entrepreneurial Characteristics A Study Of Hong Kong MBA Students”, Journal of Managerial Psychology, Vol:11, No: 3, s.12-25.

KSGM. (2000). Türkiye’de Kadınlara Ait Girişimlerin Desteklenmesi, T.C.Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Ankara.

Minniti, M. (2017). Female entrepreneurship, role models and network externalities in middle-income countries. In The Routledge companion to global female entrepreneurship (pp. 197-213). Routledge.

Moser, C. O. (1989). Community participation in urban projects in the Third World. Progress in planning, 32, 71-133.

Nandan, S, & Kushwaha, A. (2017). “Role of ngos in skill development and promotion of micro-entrepreneurship among women: a study of allahabad district”. Management Dynamics, 17(2).

Öğüt, A. (2006). Türkiye’de Kadın Girişimciliğinin ve Yöneticiliğinin Önündeki Güçlükler: Cam Tavan Sendromu. ÇÖMÜ- Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 1(1), 56-78.

Örücü, E., Kılıç, R., & Kılıç, T. (2007). Cam tavan sendromu ve kadınların üst düzey yönetici pozisyonuna yükselmelerindeki engeller: Balıkesir örneği.

Öztürk, M. D. (2016). Türkiye’de kadın girişimcilik: kadınları girişimciliğe yönelten faktörler, karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri.

Özyılmaz, A. M., & Yavuzer, H. (2016). Türkiye’de kadın girişimciliği ve girişimci kadınların karşılaştıkları sorunlar üzerine bir araştırma (Master's thesis, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi).

Putnam,R. D. (2002). “Introduction.”In The Dynamics of Social Capital,ed.Robert D.Putnam”. Oxford: Oxford University Press.

Soysal, A. (2010). Kadın Girişimcilerin Özellikleri, Karşılaştıkları Sorunlar ve İş Kuracak Kadınlara Öneriler: Kahramanmaraş İlinde Bir Araştırma. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 5(1), 71-95.

Şenturan Ş.(2018). “Girişimcilik örnek olaylarla”, Beta Yayınları, 1. Baskı, Aralık.

Tan, F.Z.S. (2006), “Tarihi Akış İçinde Kastamonu Kadın Girişimciliği,” 14. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı, Erzurum.

Topkaya, Ö. (2013). Tarihsel süreçte girişimcilik teorisi: girişimciliğin ekonomik büyüme ve istihdam boyutu.

Uluköy, M., & Bayraktaroğlu, S. (2014). “A Field Research About Oppression Incurred of Woman Entrepreneurs in Patriarchal Societies”, Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 24, 356-369.

Yılmaz, F., & Demir, S. (2016). Revize Edilmiş Okul İklimi Öğretmen Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması. International Journal of Assessment Tools in Education:, 3(1), 84-99.

Yurtseven, H. Rıdvan (2007). Girişimcilik-Küçük Bir İşletme Kurmak ve Yönetmek, Ankara: Detay Yayıncılık.

Kaya, A. (2007). Bilişim ve İletişim Işığında Girişimcilik ve KOBİ Yönetimi, Konya: Eğitim Kitabevi.

URL-1 www.tbb.org.tr Türkiye Bankalar Birliği, Ekim 2024.

KADININ GÜÇLENMESİNDE KOOPERATİFLERİN ROLÜ: SINIRLI SORUMLU KIZILTEPE İLÇESİ ÜRETEK KADINLAR TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ ÖRNEĞİ

Serap MADENLİ

Harran Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü

ORCID: 0009-0002-3773-9020

Dr. Öğr. Üyesi Fatma ÖCAL KARA

Harran Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü

ORCID: 0000-0002-6192-0375

ÖZET

Kooperatifler kadınların ekonomik ve sosyal yaşama katılımını artırmada önemli bir rol oynar. Kooperatifler, kadınların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarına, eğitim ve danışmanlık hizmetlerine erişmelerine, temel gelir sağlamalarına, savunuculuk yapmalarına ve dayanışma içinde olmalarına olanak tanır. Bu yapılar, kadınların çalışma hayatında karşılaştıkları zorlukları azaltabilir ve onların toplumda daha etkin rol oynamalarını sağlayabilir. Kadınların güçlenmesi, yalnızca bireysel değil, toplumsal düzeyde de olumlu etkiler yaratır. Kooperatifler, kadınların iş gücüne katılımını artırırken, aynı zamanda ailevi ve toplumsal eşitsizliklerle mücadelede etkili bir araç olabilir. Kooperatiflerin bu avantajlarından en iyi şekilde yararlanabilmesi için uygun yasal düzenlemeler ve destek mekanizmaları da önemlidir. Bu tür destekler, kooperatiflerin sürdürülebilirliğini ve etkinliğini artırarak, kadınların ekonomik ve sosyal hayatta daha güçlü bir konumda olmalarını sağlar. Bu bağlamda, kooperatifler ve benzeri yapılar, kadınların ekonomik, sosyal ve psikolojik açıdan güçlenmelerine katkı sağlayabilir. Bu doğrultuda araştırmanın amacı son yıllarda hızla artış gösteren kadın kooperatiflerinin başarısında kadının güçlenmesine etkisini ortaya koymaktır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden örnek olay analizinden faydalanılmıştır. Araştırmanın örneklemini Mardin ilinde faaliyet gösteren “Sınırlı Sorumlu Kızıltepe İlçesi Üreten Kadınlar Tarımsal Kooperatifi” incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Kadın Kooperatifi, Güçlenme

BÜYÜK BEDEN KADIN GIYİMİNDE KONFOR VE ERGONOMİ

Dr. Öğr. Üyesi Bahar MARABA

İstanbul Beykent Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Moda Tasarımı Programı
ORCID: 0000-0001-9190-3763

ÖZET

Giysi ergonomisi ve giyim konforu, özellikle büyük beden kadın giyiminde tüketici taleplerine yanıt verme açısından büyük bir öneme sahiptir. Moda endüstrisinde artan beden farkındalığına rağmen, genel olarak idealize edilmiş beden ölçülerine yönelik tasarımlar yapılması, büyük beden tüketicilerin beklentilerinin yeterince karşılanmamasına neden olmaktadır. Bu durum, büyük beden kadın bireylerin giyimde ihtiyaç duydukları fiziksel rahatlık, estetik uyum ve hareket özgürlüğü sağlayan tasarımların sınırlı olmasına yol açmaktadır.

Araştırma kapsamında, büyük beden kadın giyiminde konfor ve ergonominin sağlanmasına yönelik yaklaşımlar detaylı bir şekilde incelenmektedir. Bu doğrultuda, kumaş seçimi, giysi kalıpları, dikiş teknikleri ve giysi yapısının vücutla uyumu gibi faktörlerin, giyim konforu ve giysi ergonomisi üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Konfor, giysinin kullanıcıya sağladığı fiziksel rahatlık ve psikolojik tatmin ile doğrudan ilişkili iken; ergonomi giysinin vücut yapısına uygunluğu ve hareket esnasında kullanıcıya destek sağlaması anlamına gelmektedir. Bu bağlamda, büyük beden kadınlar için tasarlanan giysiler hem estetik hem de işlevsel beklentileri karşılayacak şekilde hazırlanmalıdır.

Moda tasarımcılarının ve giysi üreticilerinin, büyük beden kadın tüketicilerin giysi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla tasarım ve üretim sürecinde konfor ve ergonomi daha fazla önem vermesi bir gereklilik haline gelmiştir. Büyük beden kadın giyiminde konfor ve ergonominin sağlanması, tüketicilerin fiziksel, psikolojik ve estetik gereksinimlerini karşılayan bütüncül bir yaklaşım sunmaktadır. Bu doğrultuda tasarlanan ve üretilen giysiler, kısa vadede sağladıkları fiziksel rahatlığın ötesinde, uzun vadede kullanıcı memnuniyeti sağlamaları açısından da kritik bir rol oynamaktadır.

Anahtar Kelimeler: giysi konforu, giysi ergonomisi, beden algısı, büyük beden kadın giyimi.

GİRİŞ

Giyim, bireylerin günlük yaşamlarında yalnızca fiziksel bir ihtiyaç değil, aynı zamanda psikolojik ve sosyal bir ifade biçimi olarak kabul edilmektedir. Moda endüstrisi, çoğu zaman idealize edilmiş beden ölçülerine odaklanarak, büyük beden kadın giyiminde önem teşkil eden işlevsel ve estetik unsurları yeterince detaylandırmayı göz ardı etse de büyük beden imajının değiştiği günümüzde, alternatif moda stilleri yaygınlaşmıştır. Bu nedenle büyük beden tüketiciler için hazırlanan giysilerde konfor, estetik vb. parametrelerin dengede tutulması ile gerçekleştirilen üretimler, tüketici beklentilerine ve alışveriş stillerine olumlu ölçüde yön vermektedir. Bu durumda giysi ergonomisi ve giysi konforu büyük beden kadın giyiminde önemli bir rol oynamaktadır.

Araştırma kapsamında, büyük beden kadın giyiminde konfor ve giysi ergonomisinin rolü incelenmekte, bu faktörlerin psikolojik ve estetik algılar üzerindeki etkileri değerlendirilmektedir. Moda endüstrisinin büyük beden kadın giyimi üretiminde göz önünde bulundurması gereken unsurlar, konfor ve estetiğin bu süreçteki önemi ve bu faktörlerin tüketiciler üzerindeki psikolojik etkileri incelenmektedir.

Büyük beden kadın giysilerinin estetik ve ergonomik standartları sağlayabilmesi için, giysilerin hem konforlu hem de estetik açıdan olumlu parametreler yansıtması hedeflenmektedir. Ergonomik tasarımlar, vücut yapısına uyum ve hareket kolaylığı sağlarken, estetik unsurlar giysilerin görsel çekiciliğini arttırmaktadır.

BİLDİRİ KİTABI

Kumaş, malzeme seçimi ve dikiş tekniklerinin uygunluğu da büyük beden giyimde kritik bir öneme sahiptir. Konforlu ve esnek kumaşlar, büyük beden kadınların günlük yaşamlarını olumlu anlamda desteklemekte ve rahat hissetmelerine olanak sağlamaktadır.

Bu nedenle büyük beden kadın giyiminde konfor ve ergonomi, estetik ve psikolojik algılar ile birlikte ele alınması gereken kritik unsurlardır. Moda endüstrisinin büyük beden kadın tüketicilere yönelik daha kapsayıcı ve duyarlı bir yaklaşım benimsemesi, tüketicilerin ihtiyaçlarına daha iyi cevap vermek açısından önemlidir. Bu çalışma, büyük beden kadın giyiminde konfor ve ergonominin rolünü, psikolojik ve estetik algılar bağlamında detaylı bir şekilde incelemeyi amaçlamaktadır.

1. BÜYÜK BEDEN KADIN GIYİMDE KONFOR

Tarih öncesi dönemlerde örtünme ve çevresel koşullardan korunma amacı güden giyim, ilerleyen dönemlerde hiyerarşik düzen ile birlikte farklılaşmaya yönelmiş, teknolojik ve sanatsal yenilikler ile şekillenerek bugünkü konumuna gelmiştir. Günümüzde giyinmek artık yalnızca dış faktörlerden korunmak amacıyla değil, kişinin kendini ifade etmesi, kabul görmesi, kendini iyi hissetmesi vb. gibi etmenleri de sağlamak için önemli bir ifade biçimi olarak tanımlanmaktadır. Böylelikle giysi konforu önemli bir parametre olmuştur.

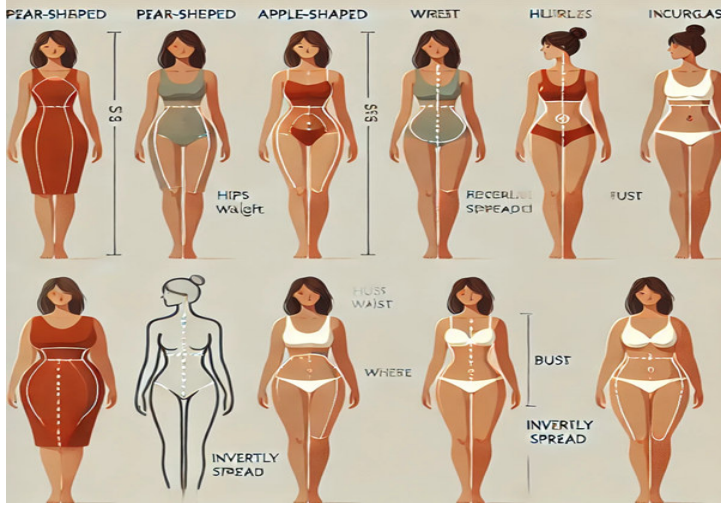
Giysi konforu, fiziksel ve psikolojik bazı etmenlerin bir arada sağlanabilmesine ilişkin bir disiplin olarak bilinmek ile birlikte, bireyin tercih ettiği giysi içerisinde kendisini her açıdan rahat hissetmesi, olumsuz herhangi bir durumla karşılaşmaması vb. koşulları kapsamaktadır (Utkun, 2007: 28). Giysi-vücut uyumu göz önüne alındığında, insan vücudunda gündelik yaşam diliminde devamlı bir etkileşim ve temas durumu söz konusudur. Dolayısıyla fiziksel olarak rahat hissetmek, iyi bir görünüm oluşturmak ve kaliteli ürünleri seçmek gibi belirli başlı etkenleri göz önünde bulundurmanın yanı sıra, alerjik bakımdan tepkime göstermeyen, ısı-nem dengesini koruyabilen, vücut yapısına uygun giysilerin tercih edilmesi konfor tutumunu olumlu etkilemektedir (Şener ve Maraba, 2016: 23). Giysi konforu subjektif bir deneyimdir ve giysilerin kullanıcıya sağladığı genel rahatlık üzerine odaklanmaktadır.

Giysi-vücut uyumunun sağlanması için, giysinin işlevsel ve estetik açıdan kişiye konforlu hissettirmesi gerekmektedir. Vücuda uyumlu bir giysi, estetik görünüm sağlamalı ve kişinin gündelik hareket serbestliğini kısıtlamamalıdır. Bu nedenle giysi kalıpları oluşturulurken, doğru teknikler ile alınan vücut ölçüleri kullanılmalı ve hazırlanan kalıpların vücut yapısına uyumlu olmasına dikkat edilmelidir (Ok, 2011: 19).

Bir giysiyi satın alırken gerçekleşen ilk tüketici davranışı, bireyin görsel algısı ve beğenisi ile şekillenmekte olduğu için, genellikle renk, model, kumaş türü ve güncel moda trendleri ön plana çıkmaktadır. Bu faktörlere ek olarak, bireyin giysi ile temasında kendisini rahat hissetmesi ve fiziksel konforun sağlanması da tüketici için oldukça önemlidir. Giysi üreticilerinin bu noktada dikkat etmesi gereken en önemli husus, fiziksel konforu ön planda tutmaktır. Çünkü fiziksel konforu sağlayan ve kişinin bedeni ile uyumlu olan bir giysi, çoğu zaman estetik öğeleri de barındırmaktadır. Bireyler, kendilerini giysi içerisinde fiziksel olarak rahat hissettiklerinde, psikolojik olarak da olumlu deneyimler ortaya çıkmaktadır (Utkun, 2007: 42).

Standart olarak kabul edilen idealize vücut ölçülerinde olduğu gibi, büyük beden vücutlarda da bireysel farklılıklar söz konusudur. Örneğin; 50 beden ölçülerindeki her kadının vücut formu aynı şekilde olmayabilir. Kilo almaya bağlı olarak vücutta bölgesel yağlanmalar sonucu bireysel farklılıklar olması normal bir durumdur.

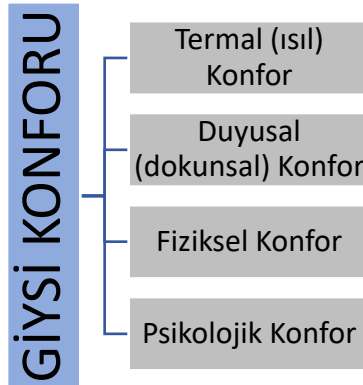

Görsel 1. Bölgesel Farklılıklara Sahip Vücut Tipi Örnekleri

Bu nedenle hedef kitlede yer alan vücut tipleri analiz edilerek, statik ve dinamik ölçümler yapılarak oluşturulan giysi kalıpları, giyside fiziksel rahatlığın ilk basamağını oluşturmaktadır. Ayrıca uygun kumaş seçimi, dikiş teknikleri vb. detaylar da konfor tutumunu olumlu etkilemektedir (Aktaş, 2008: 12).

Giyside önemli bir parametre olan konfor, giysi-vücut uyumunun sağlanması ve giysinin birey üzerinde olumlu etkiler bırakması ile doğru orantılıdır. Bilimsel araştırmalar giysi konforunu; termal (ısıl) konfor, duyuşal (dokunsal) konfor, fiziksel konfor ve psikolojik konfor olmak üzere dört ana başlık halinde incelemektedir.

Görsel 2. Giysi Konforu Öğeleri

1.1. Termal (ısıl) Konfor

Termal (ısıl) konfor, giysinin vücut ve çevre arasındaki dengesini sağlayan önemli bir faktördür (Doğan, 2014: 4). Giysi konforunun önemli bir bileşeni olan termal konfor, giysi-vücut sıcaklığında etkili bir denge unsuru olarak giysiyi kullanan bireyin çevresel ısı değişimlerine adapte olmasına olanak tanımaktadır. Termal konforun sağlanmasında, kumaşın nefes alabilirlik, ısı-nem geçirgenliği vb. özellikleri önemli rol oynamaktadır. Nefes alabilen kumaşlar, terin vücutta buharlaşmasını destekleyerek giysi konforu açısından olumlu parametreler oluşturmaktadır. Termal konfor, fiziksel rahatlık sağlamanın yanı sıra, giysiyi kullanan kişinin genel sağlık performansını da etkileyen kritik bir unsurdur ve bu nedenle giysi tasarımında dikkatle değerlendirilmelidir. Termal konfor bakımından dirençli olan giysiler, fiziksel ve psikolojik açıdan destekleyici durumdadır (Utkun, 2007: 31-32).

1.2. Duyusal (dokunsal) Konfor

Duyusal (dokunsal) konfor, bireyin cildi ve kullandığı giysi arasındaki dokunma duyusunun parametrelerini belirlemekte ve giysinin cilt ile temas etmesi sonucu kullanıcıya sağladığı rahatlık hissini ifade etmektedir. Giysinin vücutta bıraktığı olumlu ya da olumsuz his deneyimleri duyusal konforun alanına girmektedir. Bu konfor türü, giysinin dokusu, yumuşaklığı, esnekliği ve cilde temas eden yüzeyinin pürüzsüzlüğü gibi fiziksel özelliklerle yakından ilişkilidir. Kumaşın lif yapısı, dokuma yöntemi ve sonlandırma işlemleri duyusal konforun belirleyici unsurlarıdır. Örneğin; alerjik ve/veya hassas ciltler için doğal liflerden üretilen, hipoalerjenik ve nefes alabilen kumaşların kullanılması olumlu sonuçlar ortaya çıkaracaktır. Tüketicinin giysi içerisinde kendisini rahat hissedebilmesi duyusal konfor ile doğru orantılıdır. Bu nedenle giyside kullanılan materyallerin cildi rahatsız etmemesi ve olumsuz bir etki bırakmaması önemli bir unsurdur (Utkun, 2007: 38-39). Giysinin vücut hatlarına uygun bir şekilde tasarlanması, dikiş teknikleri, etiket vb. gibi yardımcı malzemelerin doğru kullanımı da duyusal konforu etkileyen parametreler arasında yer almaktadır.

1.3. Fiziksel Konfor

Giysi konforunun bileşenlerinden biri olan fiziksel konfor, giysinin kullanıcıya sağladığı genel rahatlık ve hareket olanağı ile doğru orantılıdır. Giysi seçimleri yapılırken renk, kumaş tercihi ve güncel eğilimlerin yanı sıra, giysinin fonksiyonel olması ve vücut hareketlerine uyumlu bir tutum göstermesi gibi özellikler de konfor bakımından önemli etkenlerdir. Bir giysinin fiziksel konforu sağlaması için kalıbının, vücut ölçü ve oranlarına uygun olarak hazırlanması gerekmektedir. Günlük yaşam içerisinde devamlı hareket halinde olan insan vücudunun statik ve dinamik antropometrik ölçümleri alınarak hazırlanan kalıplar ile giyside oluşabilecek hataların aza indirgenmesi mümkündür (Akgöz, 2005: 32). Tüketicilerin giysi memnuniyeti, fiziksel rahatlık ve giysi vücut uyumunun oluşması ile doğru orantılıdır. Özellikle büyük beden tüketicilerin vücut oranlarında gözlemlenen standart dışı oranlar ve bireysel vücut farklılıklarından dolayı, giysilerin fiziksel konforu sağlayabilmesi için kalıp hazırlama evresinde antropometrik ölçümler kullanılmalıdır (Aktaş, 2008: 12-13).

Fiziksel konfor, giysinin vücuda uyumu, ağırlığı, esnekliği vb. gibi unsurlar tarafından belirlenmektedir. Giysinin vücut oranlarına uygun bir biçimde tasarlanması, hareket kabiliyetini kısıtlamadan kullanıcıya rahatlık sağlaması bakımından kritik bir öneme sahiptir. Bu hususların yanı sıra giyside kullanılan kumaşın esnekliği, hafifliği, yardımcı malzemelerin yapısı ve doğru kullanımı, dikiş tekniklerinin uygunluğu da giysinin fiziksel konforunu arttırarak kullanıcının rahat etmesine olanak sağlamaktadır.

Tüketicilerin giysi seçimi yaparken, beden ölçülerine uygun giysileri tercih etmeleri önem taşımaktadır. Çünkü bir giysinin vücuda uyumu/uyumsuzluğu, giysinin fonksiyonel tutumu ile birlikte estetik tutumunu da etkilemektedir (Ok, 2011: 34). Fiziksel konfor tutumu olumlu olan bir giysi, psikolojik olarak da bireyi rahat hissettirmektedir.

1.4. Psikolojik Konfor

Giysinin tüketicide oluşturduğu duygusal ve zihinsel rahatlık hissini ifade eden psikolojik konfor, bireyin dış görünümüne bağlı olarak hissettiği güven duygusu ve toplumsal kabul görme gibi faktörler ile doğrudan ilişkilidir. Tüketicilerin giysiler aracılığıyla deneyimlediği farklılık duygusu, toplum içerisinde kabul görme, iş ve sosyal ilişkilerde ön planda olma vb. gibi birçok durum bireyin kendisini rahat ve özgüvenli hissetmesine olanak sağladığı için psikolojik konfor önemli bir parametredir (Akgül, 2008: 37).

Standart kabul edilen vücut ölçülerine oranla, büyük beden tüketicilerin giysilerde beklediği psikolojik konfor kriterleri daha fazladır.

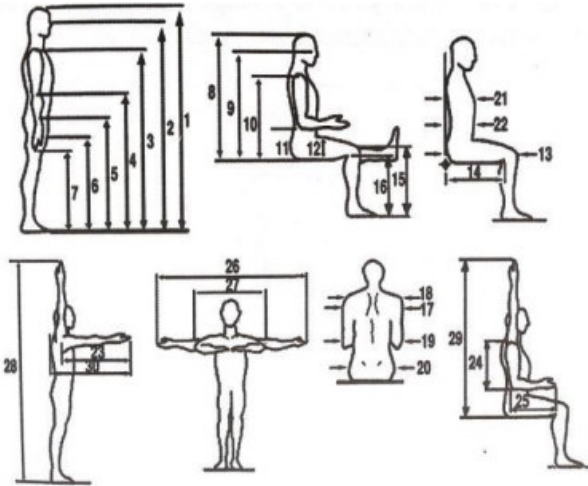

Örneğin; kilo artışı nedeniyle hormonal olarak terleme faktörüne daha fazla maruz kalan büyük beden tüketiciler giysiden daha yüksek konfor sağlamak amacıyla, ısı-nem geçirgenliği sağlayabilen, doğal liflerden elde edilmiş, teri emebilen giysileri tercih etmektedirler. Sentetik lif oranı yoğun olan kumaşlardan hazırlanan giysiler, terleme sonucu ciltte kaşıntı vb. gibi cilt rahatsızlıklarına sebep olduğu gibi aynı zamanda bireyin konfor bakımından olumsuz deneyimler yaşamasına sebep olmaktadır. Giysiyi kullanan tüketicinin hissettiği fiziksel rahatsızlık, beraberinde huzursuzluk hissi vereceğinden dolayı kişiyi psikolojik olarak da olumsuz etkilemektedir. Bir giyside psikolojik konforun sağlanması, diğer tüm konfor parametrelerinin sağlanması ile doğru orantılıdır. Giysinin vücutla uyumlu olması ve rahat bir kullanım sunması, psikolojik açıdan bireylerin üzerinde pozitif bir etki oluşturmaktadır.

2. BÜYÜK BEDEN KADIN GİYİMDE ERGONOMİ

“Ergonomi, insanların anatomik özelliklerini, karakteristiklerini, fizyolojik kapasite ve toleranslarını göz önünde tutarak, endüstriyel iş ortamındaki tüm faktörlerin etkisi ile oluşabilecek organik ve psikososyal stresler karşısında sistem verimliliğini ve insan-makine-çevre uyumunun temel yasalarını ortaya koymaya çalışan, çok disiplinli bir araştırma ve geliştirme alanıdır.” (Ok, 2011: 17). Birçok alana dâhil edilen bu disiplinin, giysi tasarımındaki yeri oldukça önemlidir.

Giysi ergonomisi, giysilerin insan vücudu ile etkileşiminde konfor, performans ve sağlık açısından en uygun tasarımı sağlamak amacıyla yapılan çalışmaların bütünüdür. Bu disiplin, moda tasarımı, tekstil mühendisliği, biyomekanik ve ergonomi gibi çeşitli alanların kesişim noktasında yer almaktadır. Bir giysinin ergonomik özelliklere sahip olması için insan vücudunun antropometrik boyut ve ölçümlerinin giysi tasarımında ve üretiminde kullanılması önemlidir. Çünkü giysi ergonomisinin temel amacı, giysi-vücut uyumunun kalitesini arttırmaktır (Bayraktar, 2007: 27).

Görsel 3. Antropometrik Ölçümler (Kaya ve Özok, 2017)

Antropometrik ölçümler ile hazırlanan kalıplar, giysilerin ergonomik toleranslarını yükseltmektedir (Kaya ve Özok, 2017: 309). Özellikle standart kabul edilen beden formları dışındaki vücut tipleri için tasarlanan giysilerde kalıp hazırlanırken kullanılacak ölçülerin, vücut farklılıkları dikkate alınarak tespit edilmesi gerekmektedir. Kalıbın vücuda uyumlu olmaması halinde estetik ve fonksiyonel açıdan ortaya çıkan olumsuz sonuçlar, giysi-beden uyumsuzluğuna sebep olmaktadır (Ok, 2011: 19).

Büyük beden giysilerde ergonomik koşulların sağlanması giysi konforu bakımından oldukça önemlidir. Giysiler hareket kabiliyetini sınırlandırmamalı ve işlevsel olmalıdır. Ayrıca giysi tasarımı yapılırken ürünün kumaş, desen, renk vb. özellikleri bir bütün halinde değerlendirilerek estetik görünüm oluşturulması gerekmektedir (Yıldırım, 2006: 14). Büyük beden kadın giyiminde fiziksel ergonominin sağlanması, giysi konfor bileşenlerini de olumlu şekilde etkilemektedir.

Günümüzde kullanılan akıllı tekstiller, 3D tarama teknolojisi, biyomekanik sensörler vb. gibi yeni teknolojiler ve malzemeler ile giysilerdeki ergonomik faktörleri iyileştirebilmek mümkün olmaktadır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Büyük beden kadın giyiminde konfor ve ergonomi hem fiziksel rahatlık hem de psikolojik ve estetik algılar açısından büyük önem taşımaktadır. Araştırma kapsamında yapılan literatür taraması, büyük beden kadın tüketicilerin konforlu ve ergonomik giysileri tercih etmeleri durumunda, günlük yaşam kalitelerinin yükseleceğini ve beden imajlarının olumlu yönde etkileneceğini göstermektedir.

Ergonomik tasarımlar, tüketicilerin hareket özgürlüğünü destekleyerek uzun süreli kullanımda fiziksel rahatsızlıkları minimum düzeye indirmektedir. Bu durum, büyük beden kadın tüketicilerin kendilerini daha rahat ve özgüvenli hissetmelerine olanak tanımaktadır. Ayrıca giysi tasarımlarında estetik unsurlara da dikkat edilerek moda uygun, şık ve kaliteli görünüm sağlanmalıdır.

Çalışma kapsamı, moda tasarımcıları ve giysi üreticileri için önemli bilgiler vermektedir. Büyük beden kadın tüketicilerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, giysi konforu ve giysi ergonomisi unsurlarına daha fazla önem verilmesi ile birlikte, bu alanda tüketiciye sunulacak ürünlerin kalitesinde artış gözlemlenmesi söz konusudur. Tasarımların estetik açıdan da destekleyici olması, kullanıcı memnuniyetini arttırmak ve bu profildeki tüketici kitlesinin ürün satın alma davranışındaki devamlılığını sürdürmek için önemlidir.

Gelecek araştırmalar için bu çalışma kapsamındaki bilgiler ele alınarak, büyük beden kadın giyiminde konfor ve ergonominin boyutları kapsamlı bir şekilde incelemek, farklı yaş grupları ve beden tiplerine yönelik detaylı analizler yapılabilir. Ayrıca, kullanıcı deneyimlerinin ve geri bildirimlerinin geniş kapsamlı değerlendirilmesi, bu alandaki tasarım süreçlerine önemli katkılar sağlayacaktır.

Sonuç olarak, büyük beden kadın giyiminde konfor ve ergonominin sağlanması, yalnızca fiziksel rahatlık sunmakla kalmayıp, aynı zamanda tüketicilerin psikolojik ve estetik gereksinimlerini karşılayan bütüncül bir yaklaşımın olumlu neticelerini ön plana çıkaracaktır. Moda endüstrisinin büyük beden kadın tüketicilere yönelik daha kapsamlı tasarımlar geliştirmesi, bireysel düzeyde olumlu psikolojik etkiler sağlarken, aynı zamanda daha kapsayıcı ve eşitlikçi bir moda anlayışına da önemli katkılar sunacaktır.

KAYNAKÇA

AKGÖZ, E. (2005). *Büyük Beden Giysi Tasarımında, Tasarım Sürecine Etki Eden Faktörler*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

AKGÜL, N. (2008). *Hazır Giyim ve İsmarlama Giyim Müşteri Profiline Karşılaştırılması*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

AKTAŞ, N. (2008). *Büyük Beden Kadın Giysilerinde Müşterilerin Karşılaştığı Problemler ve Müşteri Beklentileri*. (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

BAYRAKTAR, F. (2007). *Büyük Beden Kadınlar İçin Hazır Giyim Üretiminde Kullanılacak Beden Ölçüleri Standardizasyonunun Oluşturulması*. (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

DOĞAN, S. (2014). *Kaşmir Örme Kumaşların Isıl Konfor Özellikleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

KAYA, Ö., ÖZOK, A. (2017). Tasarımda Antropometrinin Önemi, *Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi*, 1308-6693, 309-316.

OK, E. (2011). *Hazır Giyim Ürünlerinde Kadınların Alt-Üst Beden Ölçü Farklılıklarından Doğan Uyumsuzlukların Belirlenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

ŞENER, F., MARABA, B. (2016). Yaşlılık Döneminde Vücut Formu Değişimlerine Bağlı Olarak Kadın Giyiminde Yaşanılan Sorunlar, *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 9, 20-32.

UTKUN, E. (2007). *Farklı Model ve Dikim Özelliklerinin Giyim Konforuna Etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

YILDIRAN, F. (2006). *Obezite Hastalarının Giyim Problemleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

BEDEN ALGISININ CİNSEL İYİ OLUŞ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: EVLİ KADINLAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Doktor Öğretim Üyesi Duygu ÖZER

Antalya Belek Üniversitesi, İnsani Bilimler Fakültesi, Psikoloji
ORCID: 0000-0001-9878-3733

Özet

Bu çalışmada beden algısının cinsel iyi oluş üzerindeki etkisi olup olmadığı araştırılmak istenmiştir. Araştırmanın çalışma grubu Türkiye'deki 18 ve 50 yaşlarındaki evli kadınlardır. Çalışmada evli kadınlardan çevrimiçi anket tekniği ile veriler toplanmıştır. Ancak alan çalışmasının yapıldığı 2021 yılında pandemi yasakları nedeniyle arzu edilen sayıya ulaşmak mümkün olmadığı için örnekleme başvurulmuştur. Bu çerçevede %95 güven aralığına göre 387 kadın çalışmaya dahil edilmiştir. Araştırma verilerinin analizinde SPSS paket programı kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda kadınların beden algılarının düşük olduğu ancak cinsel iyi oluş düzeylerinin yüksek çıktığı tespit edilmiştir. Kadınların cinsel iyi oluş düzeyleri demografik özellikleri açısından farklılık göstermezken; beden algılarının eğitim durumları, boy ve kilo oranları açısından anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Bu çerçevede ilköğretim ve doktora mezunu olan kişilerin benlik algısının lise, lisans ve lisansüstü mezunlarına göre; ön lisans mezunu olan kişilerin de lisans mezunlarına göre daha olumlu bir beden algısına sahip oldukları belirlenmiştir. 176 cm ve üzerinde boyu olan kişilerin benlik algısının, 170 cm ve altı boyunda olan kişilerin algısından daha olumlu olduğu belirlenmiştir. 71-75 kilo olan kadınların beden algısı, 56-60 kilo arasında olan kadınlardan daha olumlu çıkmıştır. 76 ve üzerinde kilosunu olan kadınların da 56-60 kg, 61-65 kg ve 66-70 kg arasında olan kadınların algısından daha olumlu çıkmıştır. Ayrıca çalışmada kadınların beden algısının cinsel iyi oluş düzeylerini pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Cinsellik, Cinsel İyi Oluş, Beden Algısı, Evli Kadınlar

GİRİŞ

Cinsellik, yaşamın temel ve ayrılmaz bir parçasıdır. İnsan yaşamını büyük ölçüde etkileyen cinselliğin farklı etkenlerle birlikte ele alınması ve araştırılması büyük önem taşımaktadır. Cinselliğin hem bilişsel, hem de duygusal bir değerlendirmesi olarak ele alınan cinsel iyi oluş, farklı yaklaşımlara göre bireyin cinsel yaşamını ve cinsel ilişkide algılanan kaliteyi temsil etmektedir (Laumann, vd., 2006). Cinsel iyi oluş, genellikle cinsel tatmin olarak değerlendirilse de iki kavram arasında kapsam açısından büyük farklılıklar bulunmaktadır. Cinsel iyi oluş kavramı; cinsel ilişki sıklığı, cinsel sıkıntı, fiziksel-cinsel tatmin, duygusal-cinsel tatmin ve sosyal alanda cinsellik boyutlarından oluşmaktadır. Bu bağlamda cinselliğin yalnızca fiziksel yönlerine değil, duygusal ve sosyal yönlerine de odaklanan cinsel iyi oluş kavramının geniş bir anlam yelpazesine sahip olduğu ifade edilmektedir (Gerymski, 2021). Cinsel iyi oluş kavramı, cinselliğin duygusal yönüne vurgu yaptığı kadar fiziksel yönüne de önem vermekte, bireylerin kendilerine yönelik beden algılarının, cinsellekle ilişkili olduğunu da ortaya koymaktadır. Beden algısı, beden imajı veya beden imgesi kavramları bireyin kendi bendensel görünümüne dair içsel bir kavramdır. Kişinin bedeninin genel görünümü ile beden algısı arasındaki tutarlılık, bedeniyle uyum içerisinde ve bedeninden memnun olması, olumlu bir beden algısına sahip olduğunu göstermektedir (Cash vd., 2004; Pruzinsky, 2004). Bireylerin beden algılarının cinsel yaşamları üzerindeki etkilerine ilişkin yapılan çalışmalar, beden algısının çeşitli boyutlarda cinsel davranışlarla ilişkili olduğunu göstermektedir. Beden algısı, fiziksel görünümü, cinselliği ve cinsel deneyimleri etkileyen önemli bir bileşen olarak değerlendirilmektedir.

BİLDİRİ KİTABI

Beden algısı ile ilgili yapılan çalışmalarda özellikle cinsel işlev, cinsel saygı ve cinsel davranışlarla beden algısı ilişkilendirilmiş pozitif bir beden algısının tatminkâr bir cinsellikle ilişkisinin olduğu ortaya konmuştur (Blood, 2005; McClintock, 2011). Ancak Türkçe literatürde beden algısı ve cinsel iyi oluş konusunda yapılan çalışmalar çok olmakla birlikte söz konusu kavramları birlikte değerlendiren çalışmalar yok denecek kadar az olduğu için bu çalışmada beden algısı ve cinsel iyi oluş arasındaki etkileşim araştırılmıştır.

KURAMSAL ÇERÇEVE

Cinsel İyi Oluş

Cinsellik insan olmanın doğal ve en önemli parçasıdır. İnsanda ve diğer canlılarda olduğu gibi ilişkileri belirlemede rol oynar, cinsiyeti, cinsel kimlikleri, cinsel yönelimi, erotizmi, zevki, yakınlığı ve üremeyi kapsar. Aynı zamanda cinsellikle ilgili fanteziler, arzular, inançlar, tutumlar, değerler, davranışlar, roller ve ilişkilerde deneyimleri ifade etmektedir. Cinsellik; psikolojik, biyolojik, ekonomik, sosyal, kültürel, tarihî ve manevi faktörlerin etkileşimlerini de kapsamaktadır (DSÖ, 2006).

Cinselliğin çok yönlü olmasından dolayı kavramla ilişkili pek çok kavram türetilmiştir. Bu kavramlardan biri olan cinsel iyi oluş; cinsel sağlık ve iyi oluş kavramlarının bir birleşimi olarak türetilmiştir. Cinsel sağlık kavramı cinsellikle ilgili olarak zihinsel ve sosyal bir iyilik hâlidir sadece hastalık, işlev bozukluğu veya sakatlığın olmaması değil, cinselliğin olumlu yönleri için şemsiye bir terim olarak kullanılmıştır (Štulhofer ve diğerleri, 2019). İyi oluş kavramı ise temelde iki genel perspektiften türetilmiştir. Birincisi; mutluluğa odaklanan, haz alma ve acıdan kaçınma açısından tanımlanan hedonik yaklaşım, ikincisi; anlam ve kendini gerçekleştirilmeye odaklanan ve bir kişinin tam olarak işlevsellik derecesi açısından refahını tanımlayan eudaimonik yaklaşım olarak belirtilmiştir (Ryan ve Deci, 2001).

Cinsel iyilik kavramı üzerine yapılan araştırmalar cinsel iyi oluşun diğer bileşenlerinden ziyade öncelikle, cinsel işlev ve cinsel aktivite sıklığına odaklanmıştır (Štulhofer ve diğerleri, 2019). Cinsel iyi oluş genellikle cinsel tatmin olarak tanımlansa da cinsel tatmini, cinsel iyi oluşla eşitlemek yanlıştır, çünkü cinsel doyum sadece insanın hazza odaklanan yönünü yansıtır (Leavitt ve diğerleri, 2019; Öberg ve diğerleri, 2002; Gerymski, 2021). Gerymski (2021) cinsel iyilik, cinsel ilişki sıklığı, cinsel sıkıntı, fiziksel cinsel tatmin, sosyal alanda cinsel tatmin olarak cinselliği çok yönlü değerlendirmektedir. Cinsel ilişkilerin sıklığı, sadece sayı değil, cinsel temasla ilişkili tatminin öznel bir değerlendirmesi şeklinde ifade edilebilir. Cinsel sıkıntı, cinsellikle ilgili olumsuz duyguları temsil etmekte, fiziksel cinsel doyum ise orgazm hissi ile ilgili hedonistik cinsel doyumunu temsil etmektedir. Duygusal cinsel tatmin de hazcı cinsel doyumdan farklı olarak başarıma duygusuyla ilişkilidir. Sosyal alanda cinselliği ise kişinin cinsel kimliği ile ilgili cinsel tercihlerini ve fantezilerini gerçekleştirme şeklinde tanımlamıştır.

Cinselliğin duygusal yönlerine odaklanan cinsel iyi oluş kavramı, eşine yakınlık hissi, duygusal zevk ve öpüşme, sarılma veya okşama gibi fiziksel davranışların sıklığına odaklanmaktadır. Rosen ve arkadaşları (2009) cinsel iyi oluşun yakınlık, genel yakınlık, duygusal bağlantı, keyif alma, duygusal doyum ve cinsel çekicilikten duyulan memnuniyeti yansıttığını ileri sürmüşlerdir. Bununla birlikte dokunmayı, öpme ve sarılmayı cinsel sağlıkla doğrudan özdeşleştirmeyip, cinselliğin bir parçası olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bileşenlerin cinsel alanlarda duyulan memnuniyeti etkilediği çeşitli çalışmalarda da (Rosen ve Bachmann, 2008; Fricker ve Moore, 2002; Skalacka ve Gerymski, 2019; Haavio-Mannila ve Kontula, 1997; Keastle ve Halpern, 2007) ortaya konulmuştur.

Beden Algısı

Beden algısı kavramı ilk olarak 1930’lu yıllara dayanmaktadır. Bu kavramı ele alan ilk yazar da Schilder’dir. 1935 yılında yayınlanan “İnsan Vücudunun Görüntüsü ve Görünüşü” isimli eserinde beden imgesini; “kendi bedenimizle ilgili zihnimizde oluşturduğumuz resim, yani bedenimizi nasıl gördüğümüz” olarak tanımlamıştır (Haspolat, 2016). Başka bir tanıma göre ise “bireyin bedeni ve bedenine ait tüm duyuların zihindeki tablosudur” şeklinde belirtilmiştir (Erkal ve Pek 1993).

Beden algısı ile bedenin gerçek görünümü arasındaki tutarlılık, kişinin bedeniyle uyum içerisinde ve bedeninden hoşnut olması olumlu bir beden algısına sahip olduğunun göstergesidir. Kişinin bedeninden memnun olması veya bedenini beğenmesi önemlidir çünkü bedeninden memnun olmanın ruh sağlığı ile ilişkili olduğu bilinmektedir (Dökmen, 2004). Kişinin kendi beden görünümü ile ilgili duygu, düşünce ve algısı, değer yargıları, ailesi, sosyal çevresi ve medya gibi birçok faktörün bir araya gelmesinden oluşan beden algısı, işlevleri ve yetenekleri ile ilişkili olarak algısal, kognitif bileşenleri içeren kapsamlı bir kavramdır. Algılar, duygular, fiziksel duyular ve deneyimlerden etkilenebilmektedir. Bireyin kendine olan özsaygısından, kendilik değerine, psikolojik sağlığına hatta sosyal ilişkilerine kadar yaşam sürecini etkilediği bilinmektedir (Örsel, Canpolat, Akdemir, & Özbay, 2004; P.McCabe, A.Ricciardelli, & Banfield, Pruzinsky, 2004; Fuller-Tyszkiewicz, 2012; Singh vd. 2015).

Beden algısı, zihinsel ve fiziksel değişimler ile ilgili olmakla beraber kişilerarası ilişkilerde edinilen tecrübelerle değişim ve gelişim göstermektedir (Norris ve Spelice, 2002; Özorhan, 2012). Popüler kültür, sosyal çevreye ait normlar, algılayışlar ve realistik olmayan hedeflerin beden algısı üzerinde negatif bir etkisi olduğu gözlenmiştir. Bireyler, yaşadıkları toplumun belirlediği ideal beden ölçüsü tanımından, duygusal ve zihinsel olarak etkilenirler. Beğeni kazanan fiziki görünüme ait basmakalıp fikirler, bireyin zihninde “ideal beden imajı” algısının oluşumuna neden olur. Söz konusu “ideal beden imajı” kişinin kendi fiziki fenomeni ile uyumlu bir yapıda değilse beden algısı olumsuz yönde etkilenir. (Cash, 1990; Kalkan, Şahin, Toraman ve Turkan, 2010).

Sosyo-kültürden etkilenen beden algısı, yaşam dönemlerine göre farklılaşmaktadır (Gümüşay, 2017, Erbil, 2012, Gillen & Markey, 2019). Çocuğun, kendisini başkalarından ayırt etmesi ile başlar ve yaşam boyu çeşitli faktörlerden etkilenerek, bu durumu benimsemesi ve içselleştirmesi ile devam eder (Tezcan, 2009). Bakım verenlerinin (ailesi) erken dönemlerde sevgisini, koşulsuz kabulünü hisseden çocuğun beden algısı pozitif yönlüdür (Kaya ve Taştan, 2020). Çocuğun ilk deneyimi, kendisi ile ilgilenilmesine ve güven duygusunun oluşumuna bağlıdır. Güven duygusu, gereksinimlerin karşılanması sonucu çocukta olumlu “ben” kavramının gelişimini sağlar (Velioğlu, Pektekin ve Şanlı, 1991). Okul çağındaki çocuğun beden algısı, akran ilişkileri, cinsiyet rolünün belirlenmesi ve öğrenme becerilerinin gelişimi üzerine yoğunlaşmaktadır. 7-8 yaşlarında beden algısı ile ilgili olumsuz düşüncelerin oluşmasının nedenlerinden biri çocuğun, akranları ile sıkça karşılaştırılmasıdır. Bu dönemde çocuk beden sınırlarını net bir şekilde belirler (Polat, 2007). Beden algısının oluşumunda ailenin etkilerine baktığımızda ise cinsiyete dayalı doğasına vurgu yapılmaktadır. Annelerin kızların beden algısı üzerinde, babaların da erkeklerin beden algısı üzerinde etkiye sahip olduğu belirtilmektedirler (Markey, Markey ve Schulz, 2012). Ergenlik döneminde ise beden algısı akranlardan etkilenir ancak ergen için çevresindeki kişilerin değerlendirmeleri daha önemlidir, erişkinlikte de partnerlerden etkilendiği belirtilmektedir (Cash, 1990). Orta yetişkinlikten ileri yaşlara doğru bedenden beklentinin azalması ve kadınların menapozal problemlerinin ortadan kalkmasıyla birlikte beden algısı düzeyleri yükselmektedir (Goswami, 2013). Bu süreçte kadın bedeni, erkek bedenine göre, toplum tarafından daha fazla irdelendiği için kadın, partnerlerinin gözündeki vücut fenomenleri hakkında daha bilinçlidir.

Aynı zamanda kadınlarda, erkeklere oranla daha fazla bedensel yakınma olduğuna rastlanmıştır. Ayrıca erkekler kadınlara oranla partnerlerinin fiziki çekiciliklerine kadınlardan daha çok önem vermektedirler (Legenbauer et al., 2009).

Beden Algısı ve Cinsel İyi Oluş Arasındaki İlişki

Cinsellik ve beden algısı ile ilgili yapılan çalışmalar, beden algısının çeşitli boyutlarıyla cinsel davranışlar arasında ilişkisi olduğunu ortaya koymuştur. Beden algısı, kadın cinselliğinin çeşitli yönleriyle özellikle de cinsel işlev, cinsel saygı ve cinsel davranışla ilişkilendirilmiştir. Cinsellik ve beden algısı birbiri ile inilti kavramlardır. Beden algısı kavramı, kadın cinselliği gibi karmaşık bir olgudur (Blood, 2005). Kadının fiziksel görünümü, cinselliğini ve cinsel deneyimlerinin önemli bir parçasını oluşturmakla birlikte (McClintock, 2011) pozitif bir beden algısına sahip olmanın da tatminkâr bir cinsel yaşamla ilişkisi olduğu ortaya konmuştur (Satinsky et. al., 2012).

Beden algısı üzerine yapılan araştırmalar, kadının kendi bedenine bakışıyla cinselliği arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir (Seal et al., 2009). Bedenlerini olumsuz algılayan kadınlar daha düşük cinsel davranış sıklığı ifade ederken, bedenlerine karşı olumlu tutumları olan kadınlar ise daha sık cinsel davranış yaşadıklarını bildirmişlerdir (Faith & Schare, 1993). Başka bir çalışmada beden algıları hakkında olumsuz düşüncelere sahip olan kadınlar daha düşük düzeyde cinsel arzu ve uyarılma bildirirken, beden memnuniyeti düşük kadınlar, partnerleriyle cinsel etkileşimleri sırasında bedenlerinin görünümüyle ilgili endişelerini bildirmişlerdir (Ackard et. al., 2000; Koch et al., 2005; Sanchez ve Kiefer, 2007; Yamamiya et. al., 2006).

Olumsuz beden algısı, cinsel aktivite sıklığını, cinsel zevk ve tatmini engelleyebilmektedir. Bir kadının kendi bedeninden memnun olması cinsel aktivitede daha fazla özgüvenle sonuçlanabilmektedir. Objektif, "ideal" bir beden şekli, boyutu veya görünümü yoktur. Kadınların kendi bedenlerini olumsuz olarak algılaması-yorumlaması daha düşük cinsel aktivite ile ilişkilendirilmiştir. Bedenlerinden memnuniyetlerini ifade eden kadınlar, seks başlatma ve yeni cinsel davranışlar deneme olasılıklarının daha yüksek olduğunu, aynı zamanda daha sık cinsel aktivitede bulduklarını bildirmişlerdir (Ackard et. al., 2000; Trapnell, Meston ve Gorzalka, 1997). Başka bir çalışmada beden tatmini ile mastürbasyon sıklığı arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur (Shulman ve Horne, 2003).

Reissing, Laliberté ve Davis (2005), genç yetişkin kadınlardan oluşan bir örnekleme olumsuz bir beden algısının daha yüksek cinsel tiksinti düzeyleriyle ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Akers ve arkadaşları (2009), ergenlerin oluşturduğu ırksal / etnik gruplarda, algılanan kilo ile cinsel davranış arasındaki ilişkiyi değerlendirdikleri çalışmada, aşırı kiloda olduklarını düşünen veya algılayan cinsel açıdan aktif ergenlerin, cinsel açıdan kendilerini kilolu olarak değerlendiren akranlarına göre daha az cinsel riskli davranışlarda bulduklarını tespit etmişlerdir. Genç kadınlar üzerinde yapılan çalışmada, olumsuz beden algısı ile gününbirlik birlikteliklerde cinsel aktivite ve kontraseptif kullanımı gibi cinsel riskli davranışlar arasında ilişki bulunmuştur (Eisenberg et al., 2005). Görünüşlerini daha olumlu değerlendiren erkeklerin ise riskli cinsel davranışları bildirme olasılıkları daha yüksekken görünüşlerini daha olumlu değerlendiren kadınların riskli cinsel davranışları bildirme olasılıkları daha düşüktür, ancak çoğu cinsel tutum için, kalıplar cinsiyete göre farklılık göstermemiştir (Gillen et. al., 2006 ; Kvaem et. al., 2011). La Rocque ve Cioe (2010), beden algısı ile cinsel kaçınma davranışı arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada, olumsuz beden algısına sahip olanların cinsel aktiviteden kaçınma eğiliminin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca olumsuz beden algısı daha yüksek olan kadınların korku ve kaygı nedeniyle cinsel aktiviteden kaçınma olasılıklarının aynı çalışmada daha yüksek olduğu ortaya konmuştur.

YÖNTEM

Çalışmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırma, evli kadınların beden algısının cinsel iyi oluş düzeyleri üzerinde etkisinin olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılmıştır. Türkiye’de cinsel iyi oluş ve beden algısı kavramları üzerine yapılan çalışmalar olmakla birlikte cinsel iyi oluş kavramını, beden algısı ile birlikte ele alan çalışmalara rastlanmamaktadır. Bu nedenle yapılan araştırmanın ilgili alanyazına önemli ölçüde katkı sağlayacağı, farklı çalışma sonuçlarını genişleteceği ve elde edilecek bulguların yeni çalışmalara kaynaklık edeceği için önem taşıdığı düşünülmektedir.

Çalışma Grubu

Çalışma grubunu Türkiye’deki evli kadınlar oluşturmaktadır. Araştırmanın yapıldığı 2021 yılında Türkiye’deki kadın sayısının 41 milyon 698 bin 377 kişi olarak tespit edilmiş (Türkiye İstatistik Kurumu, 2021), ancak bunlardan kaçının evli olduğu konusunda sağlıklı bir bilgiye ulaşılamamıştır. Dolayısıyla evli kadınların tümüne ulaşmak mümkün olmadığı için kolayda örnekleme yöntemi ile Krejcie ve Morgan’ın (1970) önerdikleri örneklem tablosundan yararlanılmıştır. %95 güven aralığı dikkate alınarak toplam 387 kadına ulaşılmıştır. Çalışmaya katılan evli kadınlarının demografik özelliklerine göre dağılım Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Değişkenler	Sıklık	Yüzde
Yaş		
30 Yaş ve Altı	68	17,6
31-35 Yaş	95	24,5
36-40 Yaş	106	27,4
41-45 Yaş	76	19,6
46 Yaş ve Üstü	42	10,9
Eğitim Durumu		
İlköğretim	24	6,2
Lise	63	16,3
Ön Lisans	54	14,0
Lisans	105	27,1
Yüksek Lisan	43	11,1
Doktora	98	25,3
Çalışma Durumu		
Evet	300	77,5
Hayır	87	22,5
Boy Oranı		
160 cm ve Altı	73	18,9
161-165 cm	90	23,3
166-170 cm	97	25,1
171-175 cm	65	16,8
176 cm ve Üstü	62	16,0
Kilo Oranı		
55 Kg ve Altı	41	10,6
56-60 Kg	52	13,4
61-65 Kg	48	12,4
66-70 Kg	58	15,0
71-75 Kg	43	11,1
76 Kg ve Üstü	145	37,5
Toplam	387	100

Araştırmaya katılan evli kadınlardan 68'i 30 yaş ve altındadır. 95'i 31-35 yaş, 106'sı 36-40 yaş, 76'sı 41-45 yaş, 42'si ise 46 yaş ve üzerindedir. Kadınların 24'ü ilköğretim, 63'ü lise, 54'ü ön lisans, 105'i lisans, 43'ü lisansüstü ve 98'i doktora mezunudur. Kadınların önemli bir bölümü çalışmaktadır (n=300). Araştırmaya katılan 73 kadının boyu 160 cm ve altındadır. 90 tanesinin 161-165 cm, 97'sinin 166-170 cm, 65'inin 171-175 cm, 62'sinin ise 176 cm ve üstünde boyu bulunmaktadır. Kilo durumlarına bakıldığında; 41'inin 55 Kg ve altı, 52'sinin 56-60 Kg, 48'inin 61-65 Kg, 58'inin 66-70 Kg, 43'ünün 71-75 Kg, 145 gibi büyük bir çoğunluğun kilo oranı ise 76 Kg ve üstündedir.

Veri Toplama ve Analiz Yöntemi

Araştırmanın amacı çerçevesinde veriler anket yöntemi ile toplanmıştır. Anket çalışmasında kullanılan Beden Algısı Ölçeği Secord ve Jourard (1953) tarafından geliştirilmiş olup 40 maddelik bir ölçme aracıdır. Ölçeğin Türkçe uyarlamasını Hovardaoğlu (1992) yapmıştır. Hovardaoğlu'nun (1992) yapmış olduğu Beden Algısı Ölçeği, Oruçlular (2013) tarafından yapılmış olan tez çalışmasından alınmıştır. Oruçlular (2013) ölçeğin güvenilirliği konusunda herhangi bir çalışma gerçekleştirmemiştir.

BİLDİRİ KİTABI

Hovardaoğlu (1992) ise üniversite öğrencileri üzerinde yapmış olduğu çalışmada ölçek madde korelasyonunu 0,45-0,89 arasında ve Cronbach Alpha katsayısını da 0,91 olarak belirlemiştir (Oruçlular, 2013: 38). Araştırmada kullanılan “Kadın Cinsel İyi Oluş Ölçeği” Rosen ve arkadaşları (2009) tarafından geliştirilmiştir. Çalışma sonucunda 21-72 yaşları arasında normal cinsel işlev bildiren 332 kadından alınan nicel çalışma verilerinin temel bileşenleri hesaplanmıştır (Cronbach alfa değerleri: 0.84-0.92). Ölçek 17 madde ve 4 alt boyuttan oluşmaktadır. Kişilerarası Alan (6 madde), Bilişsel-Duygusal Alan (5 madde), Fiziksel Uyarılma Alanı (3 madde), Orgazm-Memnuniyeti Alanı (3 madde). Her bir madde o içerik ile ilgili olarak memnuniyeti sorgulamaktadır.

Araştırma kapsamındaki analizler İstatistik Paket Programı kullanılarak yapılmıştır. Araştırmada kullanılmış olan ölçeklerin geçerli yapı gösterip göstermediği ve verilerin güvenilir olup olmadığını belirlemek için Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) ve Güvenirlik analizi yapılmıştır. Ölçeklerin yapısal olarak geçerli ve güvenilir olup olmadıkları belirlendikten sonra evli kadınların demografik özelliklerine göre beden algıları ve cinsel iyi oluş düzeylerinin nasıl bir seyir izlediğini belirlemek için One-Way ANOVA testi ve Independent Sample T testi yapılmıştır. Son aşamada beden algısının cinsel iyi oluş üzerinde etkisi olup olmadığını test etmek için regresyon analizi yapılmıştır.

BULGULAR

Ölçeklerin Geçerliliği ve Güvenirliği İle İlgili Bulgular

Araştırmada kullanılan beden algısı ve cinsel iyi oluş ölçeklerinin yapısal geçerliğini test etmek için Açıklayıcı Faktör Analiz yapılmıştır. Bu çerçevede kullanım alanı geniş olan ve yorumlama açısından kolaylık sağlayan dikey (ortagonal) döndürme yöntemlerinden Varimax Döndürme Yöntemi tercih edilmiştir (Tavşancıl, 2002: 50). Yukarıda ifade edildiği üzere beden algısı ölçeğinin faktör yapısı korunarak sade güvenirlik analizi yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda ölçeğin güvenirlik katsayısının 0,929 olduğu ve yüksek düzeyde güvenilir olduğu rapor edilmiştir. Cinsel iyi oluş ölçeğine ilişkin AFA ve Güvenirlik sonuçları ise Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: Cinsel İyi Oluş Ölçeğine Ait AFA ve Güvenirlik Bulguları

Maddeler	Bilişsel- Duygusal Alan	Kişilerarası Etki Alanı	Fiziksel Uyarılma Alanı	Orgazm Memnuniyeti Alanı	α
Cİ3	0,919				
Cİ15	0,907				
Cİ1	0,892				0,938
Cİ9	0,875				
Cİ4	0,874				
Cİ8		0,780			
Cİ14		0,759			
Cİ5		0,640			0,780
Cİ7		0,638			
Cİ6		0,617			
Cİ2		0,604			
Cİ11			0,906		
Cİ10			0,881		0,882
Cİ16			0,819		
Cİ17				0,905	
Cİ13				0,890	0,849
Cİ12				0,831	
Özdeğerler	4,432	3,397	2,309	1,529	0,743
Varyans Açıklama Oranı	26,071	19,984	13,583	8,994	
Toplam Varyans Açıklama Oranı				68,631	

Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)=0.798 Bartlett Küresellik Testi: $\chi^2 = 3784.884$; $p=0.000$

Evli kadınlardan toplanmış olan verilere uygulanan AFA sonucunda örneklemin faktör analizi için uygun olduğu ve veriler arasındaki korelasyonun yeterli olduğu belirlenmiştir (KMO=0,798; Bartlett: $p<0,000$). Cinsel İyi Oluş ölçeğinin toplam varyans açıklama oranı %68,631 olarak tespit edilmiş olup en az %55 kuralını sağladığı belirlenmiştir (Yaşlıoğlu, 2017). Cinsel İyi Oluş Ölçeği; özdeğeri 1'in üzerinde olan 4 alt boyuttan meydana gelmiştir. Boyutların genel faktör yüklerine bakıldığında; 0,60-0,91 arasında değiştiği ve en az 0,35 kuralını sağladığı görülmektedir (Büyüköztürk, 2007). Ayrıca ölçeğin güvenilirlik katsayısı $\alpha=0,743$ olarak belirlenmiş olup $>0,70$ kuralına göre ölçeğin oldukça güvenilir olduğuna karar verilmiştir (Akgül ve Çevik, 2003).

Tanımlayıcı İstatistikler

Analizlerin bu aşamasında tanımlayıcı analizlerden aritmetik ortalama hesaplaması yapılmıştır. Başka bir deyişle evli kadınların beden algısının ve cinsel iyi oluş düzeylerinin hangi aşamada olduğuna bakılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 3'te görülebilmektedir.

Tablo 3: Aritmetik Ortalamalara İlişkin Sonuçlar

Değişkenler	n	Min.	Max.	$\bar{X}$	SS
Beden Algısı	387	1,18	4,13	2,393	0,620
Cinsel İyi Oluş Düzeyi	387	2,00	6,41	4,778	0,775
*Bilişsel-Duygusal Alan	387	0,00	7,00	4,564	1,026
*Kişilerarası Etki Alanı	387	2,00	6,33	5,117	1,083
*Fiziksel Uyarılma Alanı	387	1,00	6,33	5,116	1,267
*Orgazm Memnuniyeti Alanı	387	2,00	6,00	4,109	1,304

Tablo 3'te görüldüğü üzere; kadınların beden algılarının düşük olduğu ($\bar{X}=2,39$) ancak cinsel iyi oluş düzeylerinin yüksek çıktığı ($\bar{X}=4,77$) tespit edilmiştir.

Farklılık Analizleri

Analizlerin bu aşamasında; evli kadınların yaşları, eğitim durumları, çalışma durumları, boy ve kilo oranlarına göre beden algılarının ve cinsel iyi oluş düzeylerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu çerçevede Tablo 4'te evli kadınların beden algısının ve cinsel iyi oluş düzeylerinin yaşları açısından dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 4: Evli Kadınların Yaşlarına Yönelik Farklılık Analizi Sonuçları

Değişkenler	Yaş	N	$\bar{X}$	σ	F	p	Tukey
Beden Algısı	1-30 Yaş ve Altı	68	2,341	0,594	1,099	0,356	-
	2-31-35 Yaş	95	2,344	0,621			
	3-36-40 Yaş	106	2,403	0,677			
	4-41-45 Yaş	76	2,391	0,605			
	5-46 Yaş ve Üstü	42	2,567	0,524			
Cinsel İyi Oluş Düzeyi	1-30 Yaş ve Altı	68	5,100	0,801	2,279	0,060	-
	2-31-35 Yaş	95	4,759	0,781			
	3-36-40 Yaş	106	4,780	0,778			
	4-41-45 Yaş	76	4,710	0,787			
	5-46 Yaş ve Üstü	42	4,679	0,630			

Evli kadınların beden algısı [$F=1,099$, $p>0,05$] ve cinsel iyi oluş [$F=2,279$, $p>0,05$] düzeylerinin yaşları açısından anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Dolayısıyla tüm yaş gruplarında beden algısının ve cinsel iyi oluş düzeyinin birbirine yakın çıktığı söylenebilir.

Evli kadınların beden algısının ve cinsel iyi oluş düzeylerinin eğitim durumları açısından anlamlı farklılık gösterip göstermediğine bakılmış olup elde edilen bulgular Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5: Evli Kadınların Eğitim Durumlarına Yönelik Farklılık Analizi Sonuçları

Değişkenler	Eğitim Durumu	N	$\bar{X}$	σ	F	p	Tukey
Beden Algısı	1-İlköğretim	24	2,716	0,410	9,407	0,000*	1>2,4 1>5 6>2,4 6>5 3>4
	2-Lise	63	2,237	0,628			
	3-Ön Lisans	54	2,477	0,624			
	4-Lisans	105	2,182	0,615			
	5-Lisansüstü	43	2,265	0,627			
	6-Doktora	98	2,651	0,528			
Cinsel İyi Oluş Düzeyi	1-İlköğretim	24	4,833	0,742	0,188	0,967	-
	2-Lise	63	4,761	0,813			
	3-Ön Lisans	54	4,839	0,687			
	4-Lisans	105	4,741	0,799			
	5-Lisansüstü	43	4,735	0,858			
	6-Doktora	98	4,801	0,755			

Evli kadınların cinsel iyi oluş düzeyleri [$F=0,188$, $p>0,05$] eğitim durumları açısından anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Ancak eğitim durumu itibarıyla beden [$F=9,407$, $p<0,05$] algılarının değiştiği gözlenmiştir. Tukey testi sonuçlarına göre; ilköğretim ve doktora mezunu olan kişilerin benlik algısının lise, lisans ve lisansüstü mezunlarına göre daha yüksek çıktığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte ön lisans mezunu olan kişilerin de lisans mezunlarına göre daha olumlu bir beden algısına sahip oldukları belirlenmiştir.

Evli kadınların beden algısının ve cinsel iyi oluş düzeyinin çalışıp çalışmama durumları açısından anlamlı farklılık gösterip göstermediğine bakılmış olup elde edilen bulgular Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6: Evli Kadınların Çalışıp Çalışmama Durumlarına Yönelik Farklılık Analizi Sonuçları

Değişkenler	Çalışma Durumu	N	$\bar{X}$	σ	t	p
Beden Algısı	Evet	300	2,372	0,633	-1,247	0,213
	Hayır	87	2,466	0,571		
Cinsel İyi Oluş Düzeyi	Evet	300	4,751	0,795	-1,306	0,192
	Hayır	87	4,874	0,699		

Çalışan ve çalışmayan kadınların beden algısının [$t = -1,247$, $p>0,05$] ve cinsel iyi oluş [$t = -1,306$, $p>0,05$] düzeylerinin birbirine yakın çıktığı belirlenmiştir.

Evli kadınların beden algısının ve cinsel iyi oluş düzeylerinin boy oranları açısından anlamlı farklılık gösterip göstermediğine bakılmış olup elde edilen bulgular Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7: Evli Kadınların Boy Oranlarına Yönelik Farklılık Analizi Sonuçları

Değişkenler	Boy Oranı	N	$\bar{X}$	σ	F	p	Tukey
Beden Algısı	1-160 cm ve Altı	73	2,261	0,616	7,491	0,000*	5>1 5>2 5>3
	2-161-165 cm	90	2,300	0,669			
	3-166-170 cm	97	2,285	0,609			
	4-171-175 cm	65	2,520	0,584			
	5-176 cm ve Üstü	62	2,719	0,460			
Cinsel İyi Oluş Düzeyi	1-160 cm ve Altı	73	4,780	0,813	0,605	0,659	-
	2-161-165 cm	90	4,674	0,735			
	3-166-170 cm	97	4,799	0,797			
	4-171-175 cm	65	4,847	0,771			
	5-176 cm ve Üstü	62	4,824	0,764			

Evli kadınların cinsel iyi oluş düzeyleri [$F=0,605$, $p>0,05$] boy oranları açısından anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Ancak boy oranlarına göre beden [$F=7,491$, $p<0,05$] algılarının anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir. Tukey testi sonuçlarına göre; 176 cm ve üzerinde boyu olan kişilerin benlik algısının, 170 cm ve altı boyunda olan kişilerin algısından daha olumlu olduğu söylenebilir.

Evli kadınların beden algısının ve cinsel iyi oluş düzeyinin kilo oranları açısından anlamlı farklılık gösterip göstermediğine bakılmış olup elde edilen bulgular Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8: Evli Kadınların Kilo Oranlarına Yönelik Farklılık Analizi Sonuçları

Değişkenler	Kilo Oranları	N	$\bar{X}$	σ	F	p	Tukey
Beden Algısı	1-55 Kg ve Altı	41	2,328	0,615	9,160	0,000*	5>2 6>2 6>3 6>4
	2-56-60 Kg	52	2,029	0,571			
	3-61-65 Kg	48	2,299	0,693			
	4-66-70 Kg	58	2,231	0,696			
	5-71-75 Kg	43	2,525	0,562			
	6-76 Kg ve Üstü	145	2,599	0,507			
Cinsel İyi Oluş Düzeyi	1-55 Kg ve Altı	41	4,684	0,750	1,208	0,305	-
	2-56-60 Kg	52	4,647	0,852			
	3-61-65 Kg	48	4,894	0,743			
	4-66-70 Kg	58	4,700	0,759			
	5-71-75 Kg	43	4,954	0,808			
	6-76 Kg ve Üstü	145	4,793	0,757			

Tablo 8’de görüldüğü üzere; evli kadınların cinsel iyi oluş düzeyleri [$F=1,208$, $p>0,05$] kilo oranları açısından anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Ancak kilo oranlarına göre beden [$F=9,160$, $p<0,05$] algılarının anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Bu bağlamda; 71-75 kilo olan kadınların beden algısı, 56-60 kilo arasında olan kadınlardan daha olumlu çıkmıştır.

76 ve üzerinde kilosu olan kadınların da 56-60 kg, 61-65 kg ve 66-70 kg arasında olan kadınların algısından daha olumlu çıkmıştır.

Regresyon Testine İlişkin Bulgular

Beden algısının cinsel iyi oluş üzerindeki etkisini test etmek için basit doğrusal regresyon analizi yapılmış olup bulgular Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9: Regresyon Analizine İlişkin Sonuçlar

Model	Standartlaştırılmamış Katsayılar		Standartlaştırılmış Katsayılar	t	p
	B	Std. Hata	Beta		
Sabit	4,276	0,155		27,540	0,000*
Beden Algısı	0,210	0,063	0,168	3,342	0,001*
R	0,168				
R2	0,028				
Düzeltilmiş R2	0,026				
Standart Hata	0,765				
F	11,166				0,001*

*p<0.05

Beden algısının, evli kadınların cinsel iyi oluş düzeyleri üzerindeki etkisine yönelik olarak yapılan analiz sonucunda; beden algısına ilişkin düzeltilmiş determinasyon katsayısının %2 olduğu belirlenmiştir. Başka bir deyişle kadınların beden algısı, cinsel iyi oluşlarını %2 etkilemektedir. Model, 11,166 oranında F değeri almış ve p değeri de anlamlı çıkmıştır (p<0.05). Modelde görüldüğü üzere kadınların beden algısında yaşanan bir birimlik olumlu yöndeki artışın cinsel iyi oluş düzeylerinde 0,210 birimlik artışa neden olduğu tespit edilmiştir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Türkiye genelindeki evli kadınlar üzerinde yapılan bu çalışmada kadınların beden algılarının düşük olduğu, ancak cinsel iyi oluş düzeylerinin yüksek çıktığı tespit edilmiştir. Çalışmada kadınların söz konusu beden algısının ve cinsel iyi oluş düzeyinin yaşları açısından anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Dolayısıyla tüm yaş gruplarında beden algısı ve cinsel iyi oluş düzeyi birbirine yakın çıkmıştır. Kadınların cinsel iyi oluş düzeyleri eğitim durumları açısından anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Ancak eğitim durumu itibariyle beden algılarının değiştiği gözlenmiştir. Tukey testi sonuçlarına göre; ilköğretim ve doktora mezunu olan kişilerin benlik algısının lise, lisans ve lisansüstü mezunlarına göre daha yüksek çıktığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte ön lisans mezunu olan kişilerin de lisans mezunlarına göre daha olumlu bir beden algısına sahip oldukları belirlenmiştir. Çalışan ve çalışmayan kadınların beden algısının ve cinsel iyi oluş düzeylerinin birbirine yakın çıktığı belirlenmiştir. Kadınların cinsel iyi oluş düzeyleri boy ve kilo oranları açısından anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Ancak boy ve kilo oranlarına göre beden algılarının anlamlı farklılık gösterdiği görülmüştür. Tukey testi sonuçlarına göre; 176 cm ve üzerinde boyu olan kişilerin benlik algısının, 170 cm ve altı boyunda olan kişilerin algısından daha olumlu olduğu söylenebilir. Bununla birlikte; 71-75 kilo olan kadınların beden algısı, 56-60 kilo arasında olan kadınlardan daha olumlu çıkmıştır. 76 ve üzerinde kilosu olan kadınların da 56-60 kg, 61-65 kg ve 66-70 kg arasında olan kadınların algısından daha olumlu çıkmıştır.

Çalışmada beden algısının kadınların cinsel iyi oluş düzeylerini etkilediği tespit edilmiştir. Beden algısı üzerine yapılan farklı araştırmalar, kadının kendi bedenine bakışıyla cinselliği arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir (Seal ve diğerleri, 2009). Faith ve Schare (1993)'nin elde ettiği sonuçlara göre, bedenlerini olumsuz algılayan kadınlar daha düşük cinsel davranış sıklığı ifade ederken, bedenlerine karşı olumlu tutumları olan kadınlar daha sık cinsel davranış yaşadıklarını bildirmişlerdir. Ackard ve arkadaşları (2000) tarafından yürütülen çalışmada ise, beden algıları hakkında olumsuz düşüncelere sahip olan kadınlar daha düşük düzeyde cinsel arzu ve uyarılma bildirirken, beden memnuniyeti düşük kadınların partnerleriyle cinsel etkileşimleri sırasında bedenlerinin görünümüyle ilgili endişelerine dair göstergeler tespit etmişlerdir. Reissing, Laliberté ve Davis (2005), genç yetişkin kadınlardan oluşan bir örneklemede, olumsuz bir beden algısının daha yüksek cinsel tiksinti düzeyi ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Akers ve ark. (2009) gençlerin oluşturduğu ırksal / etnik gruplarda, algılanan kilo ile cinsel davranış arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Elde edilen sonuçlar aşırı kiloda olduklarını düşünen veya algılayan cinsel açıdan aktif gençlerin, cinsel açıdan kendilerini kilolu olarak değerlendiren akranlarına göre daha az cinsel riskli davranışlarda bulduklarını göstermiştir. Albright (2008) tarafından yürütülen Amerika Birleşik Devletleri'ndeki internet araştırması sonuçları; pornografi izlemenin bir sonucu olarak, kadınların kendi bedenlerine ilişkin algılarının olumsuz etkilenebileceğini ve daha az cinsel aktivitede bulanabileceklerini ortaya koymaktadır. Pornografik içerik izleyen kadınların beden algıları hakkındaki olumsuz özbilinçleri; cinsel partnerleri tarafından beğenilmeme kaygısı, pornografik filmlerde görülen eylemleri gerçekleştirme baskısının artması ve partnerlerinin bedenlerine karşı daha eleştirel oldukları hissiyle ilişkilendirilmiştir. Satinsky ve ark. (2012) tarafından yapılan araştırmada olumlu beden algısı ile cinsel işlevsellik arasındaki ilişki incelenmiş ve beden takdirinin, kadınlarda uyarılmayı, doyum ve orgazmı yordadığı sonuçları elde edilmiştir. Araştırmalardan elde edilen sonuçlar genel olarak olumlu beden algısının cinsel arzu, cinsel istek, cinsel tatmin, cinsel işlevsellik ve cinsel sıklığı pozitif yönde etkilediğini göstermektedir. Araştırılan değişkenlerin, cinsel iyi oluş kavramını oluşturan bileşenlerden olduğu görülmektedir. Yapılan araştırma sonuçları, beden algısı ve cinsel iyi oluş düzeyi arasındaki ilişkinin incelendiği bu çalışma sonuçları ile kısmen paralellik göstermektedir.

KAYNAKLAR

Ackard, D. M., Kearney-Cooke, A., & Peterson, C. B. (2000). Effects of body image and self-image on women's sexual behaviors. *International Journal of Eating Disorders*, 28, 422–429.

Akers, A. Y., Lynch, C. P., Gold, M. A., Chang, J. C.-C., Doswell, W., Wiesenfeld, H. C., et al (2009). Exploring the relationship among weight, race, and sexual behaviors among girls. *Pediatrics*, 124, 913–920.

Akgül, A. ve Çevik, O. (2003). İstatistiksel analiz teknikleri, SPSS'te işletme yönetimi uygulamaları. Emek Ofset Ltd. Şti.

Albright, J. M. (2008). Sex in America online: An exploration of sex, marital status, and sexual identity in Internet sex seeking and its impacts. *Journal of Sex Research*, 45, 175–186.

Büyüköztürk, Ş. (2007). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı. Pegem Yayıncılık.

Blanchflower, D. G. ve Oswald, A. J. (2004). Well-being over time in Britain and the USA. *Journal of Public Economics*, 88, 7-8, 1359-1386.

Blanchflower, D., Oswald, A. (2004a). Money, sex and happiness: An empirical study. *Scandinavian Journal of Economics*, 106, 393-415

Blood, S. K. (2005). *Body work. The social construction of women's body image*. New York: Routledge.

BİLDİRİ KİTABI

Cash TF, Maikkula CL, Yamamiya Y. (2004). Baringthe body in thebedroom”: Body image, sexual self-schemas, and sexual functioning among college women and men. *Electronic Journal of Human Sexuality*, 7, 1-9.

Cash, T. F. (1990). *The psychology of physical appearance: Aesthetics, attributes, and images*. Guilford Press, 51-79.

Dökmen, Z. Y. (2004). *Toplumsal cinsiyet: Sosyal psikolojik açıklamalar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Eisenberg, M. E., Neumark-Sztainer, D., &Lust, K. D. (2005). Weight-relate dissues and high-risk sexual behaviors among college students. *Journal of AmericanCollegeHealth*, 54, 95–101.

Erbil, N. (2012). The relationships between sexual function, body image, and body mass index among women. *SexualityandDisability*, 63-70.

Erkal, S., Pek, H. (1993). *Beden imajında değişimler ve hemşirenin rolü*. Hemşirelik Bülteni, 7(30): 61-71.

Faith MS, Schare ML. (1993). The role of body image in sexually avoidant behavior. *Arch Sex Behav*. 22(4):345-56. doi: 10.1007/BF01542123. PMID: 8368917.

Fricker, J., &Moore, S. (2002). Relationship satisfaction: The role of love styles and attachment styles. *Current Research in Social Psychology*, 7, 182–204.

Fuller-Tyszkiewicz M, Skouteris H, Watson B, Hill B. (2012). Body image during pregnancy: An evaluation of the suitability of the body attitudes question naire. *BMC Pregnancy and Childbirth*, 12, 91.

Gerymski, Rafał. *Health Psychology Report*. (2021). 9 (3), 276-287. 12p. DOI: 10.5114/hpr.2021.102349.

Gillen, M. M., & Markey, C. H. (2019). A review of research linking body image and sexual well-being. *Body Image*, 294-301.

Gillen, M. M., Lefkowitz, E. S., & Shearer, C. L. (2006). Does body imageplay a role in risky sexual behavior and attitudes?. *Journal of Youth and Adolescence*, 35, 243–255.

Goswami S, Sachdeva S, Sachdeva R. Kadın üniversite öğrencileri arasında beden imajı memnuniyeti. *Ind Psychiatry J [çevrimiçi seri]* 2012 [alıntılanan 2022 Mart 27]; 21:168-72. <https://www.industrialpsychiatry.org/text.asp?2012/21/2/168/119653>

Gümüşay, M. (2017, Şubat). *Gebelikte Kadının Beden Algısının ve Eşlerin Cinsel Fonksiyonunun İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ordu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ordu.

Haavio-Mannila, E., & Kontula, O. (1997). Corre- lates of increased sexual satisfaction. *Archives of Sexual Behavior*, 26, 399–419. <https://doi.org/10.1023/A:1024591318836>

Haspolat, N. K. (2016). *Üniversite Öğrencilerinde Beden İmaj Benlik Saygısı ve Sosyal Fobinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Erzincan, Türkiye: Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Hovardaoğlu, S. (1990). Üniversite öğrencilerinde depresyon düzeyinin kontrol inancı ve kendi vücudunu algılamayla ilişkisi. *A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*.

Kalkan, M., Şahin, C., Toraman, A. R.,Turkan, S. (2010). Yirmi yaş sonrası sünnetsizlerin benlik algısı ve benlik saygısı özelliklerinin çocukluk çağında sünnet olan erişkinlerle karşılaştırılması. *Türk Üroloji Dergisi*, 411-417.

Kaya, N., & Taştan, N. (2020). Özgüven üzerine bir derleme. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 297-312.

Koch, P. B., Mansfield, P. K., Thurau, D.,Carey, M. (2005). Feeling frumpy: The relationships between body image and sexual response changes in midlife women. *Journal of SexResearch*, 42, 215–223.

Krejcie, R. V. ve Morgan, D.W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30: 607-610.

Kvalem, I. L., vonSoest, T., Træen, B., Singaas, K. (2011). Body evaluation and coitalonset: A population-based longitudinal study. *Body Image*, 8, 110–118.

La Rocque, C. I., Cioe, J. (2010). An evaluation of the relationship between body image and sexual avoidance. *Journal of Sex Research*, 47, 1–12.

Laumann, E.O., Paik, A., Glasser, D.B., Kang, J.H., Wang, T., Levinson, B., Moreira Jr, E.D., Nicolsi, A., Gingell, C. (2006). A Cross-National Study of Subjective Sexual Well-Being Among Older Women and Men: Findings From the Global Study of Sexual Attitudes and Behaviors. *Archives of Sexual Behavior*, (35)2,145–161. DOI: 10.1007/s10508-005-9005-3

Leavitt, C. E., Lefkowitz, E. S., &Waterman, E. A. (2019). The role of sexual mind fulness in sexual wellbeing, relational wellbeing, and self-esteem. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 45, 497–509. <https://doi.org/10.1080/0092623X.2019.1572680>

Legenbauer, T., Vocks, S., Schäfer, C., Schütt-Strömel, S., Hiller, W., Wagner, C., et al. (2009). Preferenceforattractivenessandthinness in a partner: Influence of internalization of thethin ideal andshape/weightdissatisfaction in heterosexualwomen, heterosexual men, lesbians, andgay men. *Body Image*, 228-234.

Markey, CN, Markey, PM ve Schulz, JL (2012). Annelerin kendi kilo endişeleri erken dönem çocuk beslenme endişelerini öngörmektedir. *Üreme ve Bebek Psikolojisi Dergisi*, 30 (2), 160-167.

McClintock, A.E. (2011). Handsome wants as handsome does: Physical attractiveness and gender differences in revealed sexual preferences. *Biodemographyand Social Biology*, 57 (2), 221-57 DOI: 10.1080/19485565.2011.615172.

Norris J, Spelic SS. (2002). Supporting adaption to body image disruption. *Rehabilitation Nursing*, 27(1), 8-12.

Öberg, K., Fugl-Meyer, K. S., & Fugl-Meyer, A. R. (2002). On sexual well-being in sexually abused Swedish women: Epidemiological aspects. *Sexual and Relationship Therapy*, 17, 329-341. <https://doi.org/10.1080/1468199021000017182>.

Örsel, S., Canpolat, B. I., Akdemir, A., & Özbay, M. H. (2004). Diyet yapan ve yapmayan ergenlerin kendilik algısı, beden imajı ve beden kitle indeksi açısından karşılaştırılması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 5-15.

Özorhan EY. (2012). Gebelerin gebelik sürecinde beden imajını algılama durumlarının belirlenmesi. Yüksek lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

P.McCabe, M., A.Ricciardelli, L., &Banfield, S. (2001). Body image, strategies tochangemuscles and weight, and puberty: Do they impact on positive and negative affect among adolescent boys and girls?. *Eating Behaviors*, 129-149.

Polat A. (2007). Düzce İlindeki Hemodiyaliz Hastalarının Beden İmajı ve Benlik Saygısı Düzeylerinin Belirlenmesi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Düzce.

Pruzinsky T. (2004). Enhancingquality of life in medicalpopulations: a visionfor body imageassessmentandrehabilitation as standards of care. *Body Image*, 1(1), 71-81.

Reissing, E. D., Laliberte, M., &Davis, J. (2005). Youngwomen'ssexualadjustment: The role of sexual self-schema, sexual self-efficacy, sexualaversionand body attitudes. *CanadianJournal of Human Sexuality*, 14, 77–85.

Rosen, R. C., &Bachmann, G. A. (2008). Sexualwell- being, happiness, andatisfaction, in women: Thecasefor a newconceptualparadigm. *Journal of Sex&MaritalTherapy*, 34, 291–297. <https://doi.org/10.1080/00926230802096234>

Ryan, R. M., &Deci, E. L. (2001). On happinessandhumanpotentials: a review of research on hedonicand eudaimonicwell-being. *AnnualReview of Psy- chology*, 52, 141–166. <https://doi.org/10.1146/an-nurev.psych.52.1.141R>

Sanchez, D. T., &Kiefer, A. K. (2007). Body concerns in andout of thebedroom: Implicationsforsexualpleasureandproblems. *Archives of SexualBehavior*, 36, 808–820.

Satinsky, S., Reece, M., Dennis, B., Sanders, S., &Bardzell, S. (2012). An assessment of body appreciation and its relationship to sexual function in women. *Body Image*, 9, 137–144.

Seal, B. N., Bradford, A., &Meston, C. M. (2009). The association between body esteem and sexual desire among college women. *Archives of Sexual Behavior*, 38, 866–772.

Shulman, J. L., &Horne, S. G. (2003). Theuse of self-pleasure: Masturbationand body imageamongAfricanAmericanandEuropeanAmericanwomen. *Psychology of WomenQuarterly*, 27, 262–269.

Singh, M. M, Ashok, L., Binu V. S., Parsekar S. S. &Bhumika T. V. (2015). Adolescentsand Body Image: A Cross SectionalStudy. *TheIndianJournal of Pediatrics*, 82:12.

Štulhofer, A., Jurin, T., Graham, C., Enzlin, P., &Træen, B. (2019). Sexualwell-being in older men andwomen: Construction andvalidation of a multi- dimensionalmeasure in fourEuropeancountries. *Journal of HappinessStudies*, 20, 2329–2350. <https://doi.org/10.1007/s10902-018-0049-1>.

Tavşancıl, E. (2002). Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi. Nobel Yayıncılık.

Tezcan, B. (2009). Obez Bireylerde Benlik Saygısı, Beden Algısı ve Travmatik Geçmiş Yaşantılar. Uzmanlık Tezi, İstanbul.

Türkiye İstatistik Kurumu. (TUİK-2020). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2020-37221> [Erişim Tarihi: 21.12.2021].

Trapnell, P. D., Meston, C. M., &Gorzalka, B. B. (1997). Spectatoringandtherelationshipbetween body imageandsexualexperience: Self-focusor self-valence? *Journal of SexResearch*, 34, 267–278.

Veliöğlu P, Pektekin Ç, Şanlı T. (1991). Hemşirelikte Kişilerarası ilişkiler. Anadolu Üniversitesi Yayınları No:497, 61-66.

Yamamiya, Y., Cash, T. F., &Thompson, J. K. (2006). Sexualexperiencesamongcollegewomen: Thedifferentialeffects of general versuscontextual body images on sexuality. *SexRoles*, 55, 421–427.

Yaşlıoğlu, M. M. (2017). Sosyal bilimlerde faktör analizi ve geçerlilik: keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizlerinin kullanılması. İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, 46 (Özel Sayı) 74-85.

WHO (2006). Defining sexual health: Report of a technical consultation on sexual health, 28–31 January 2002. Geneva, World Health Organization.

ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUK ANNELERİNDE EBEVEYNLİK STRESİ VE EBEVEYN ÇOCUK İLİŞKİSİ

Şengül AKBULUT

İstanbul Bahçeşehir Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

ORCID: 0009-0007-6395-5217

Prof. Dr. Ali BAYKAL

İstanbul Bahçeşehir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi

ORCID: 0000-0001-7705-4064

ÖZET

Bu çalışmada özel yetenekli çocukları olan annelerin ebeveynlik stresi ve ebeveyn çocuk ilişkisi araştırılmıştır. İlişkisel tarama modelinde tasarlanan çalışmaya İstanbul'daki 32 Bilim ve Sanat Merkezi'nden 1404 anne katılmıştır. Ebeveynlik stresi ve ebeveyn çocuk ilişkisi annenin yaşı, çocuk sayısı, evlilik durumu, eğitim düzeyi, çalışma durumu ve çocuğun eğitim kademesi değişkenlerine göre incelenmiştir. Araştırma verileri Kişisel Bilgi Formu, Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Ölçeği ve Anne Baba Stres Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Verilerin analizinde bağımsız örneklem için t-testi, tek yönlü ANOVA ve Pearson Korelasyon testi kullanılmıştır. Ebeveynlik stresi annenin yaşı, çocuk sayısı ve annelerin çalışma durumu ve çocuğun eğitim kademesine göre farklılık göstermemiştir. Eğitim düzeyi değişkeni açısından yükseköğretim düzeyine sahip olan annelerin ebeveynlik stresinin eğitim düzeyi yükseköğretim altında olan annelere göre daha düşük olduğu görülmüştür. Evli annelerin ebeveynlik stresi puan ortalamalarının evli olmayan annelere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi puan ortalamaları annenin yaşına, eğitim düzeyine, çocuk sayısına ve çocuğun eğitim kademesine göre farklılık göstermemiştir. Evli annelerin olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi puan ortalamalarının evli olmayan annelere göre daha düşük olduğu görülmüştür. Çalışan annelerin olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi puan ortalamalarının çalışmayan annelere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi puan ortalamaları çocuk sayısına ve çalışma durumuna göre farklılık göstermemiştir. 20-40 yaş aralığındaki annelerin olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi puan ortalamalarının 41 ve üzerindeki annelere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Evli annelerin olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi puan ortalamalarının evli olmayan annelere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Eğitim düzeyi yükseköğretim altındaki annelerin olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi puan ortalamalarının yükseköğretim düzeyindeki annelere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Çocuğu ilkökula giden annelerin olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi puan ortalamalarının çocuğu diğer kademelerde olan annelere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Ebeveynlik stresi ile hem olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi hem de olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Özel yeteneklilik, ebeveynlik stresi, ebeveyn çocuk ilişkisi.

GİRİŞ

İnsan bireysel özelliklerinin fark edildiği ve bu doğrultuda kendisine fırsatların sunulduğu bir toplumda yaşamını mutlu ve topluma faydalı bir birey olarak sürdürür (Çağlar, 2004). Bireyin sahip olduğu potansiyelini, becerilerini ve özelliklerini en üst düzeyde kullanabilmesi kendini gerçekleştirme süreci açısından önemlidir (Abukan, 2014). Her insanın kendini gerçekleştirme süreci biriciktir. Bu noktada bireysel farklılıklar esastır (Akbaş, 2021). Özel yetenekli çocukların ise kendilerine özgü gelişimsel özellikleri ve ihtiyaçları bulunmaktadır.

BİLDİRİ KİTABI

Bu doğrultuda gelişimsel ihtiyaçları karşılandığında ve kendilerine uygun olanaklar sağlandığında geleceği şekillendirme noktasında büyük etki yaratabilirler (Afat, 2013a).

Ebeveynlerin çocuğun potansiyelinin bilişsel, duygusal ve sosyal alanlarda gelişmesi üzerinde kritik bir önemi bulunmaktadır (Manasawala ve Desai, 2019). Ebeveyn-çocuk ilişkisi ebeveyn ile çocuk arasındaki biyolojik, psikolojik ve sosyal ilişkileri kapsayan bir ilişkidir. Ebeveynlerin çocuklarına yönelik davranışlarının, duygularının ve beklentilerinin birleşiminden oluşur (Dereli ve Dereli, 2017). Ebeveyn-çocuk ilişkisi çocuğun sağlıklı bir kişilik gelişimi ve bireyin yaşadığı sosyal çevreye uyum sağlaması açısından büyük öneme sahiptir. Çünkü aile, çocuğun insan ilişkilerini tüm karmaşık yönleriyle gözlemlediği ve tecrübe ettiği ilk ortamdır (Ünal, 2019). Çocuk bu ortamda toplumsal yaşama uyumunu sağlayan davranış örüntülerini kazanır (Çabuk, 2017).

Özel yetenekli olan çocukların eğitim beklentilerindeki gereksinimleri akranlarından farklı olmasına karşın temel sosyal ihtiyaçları akranları ile benzerdir. Aile üyeleri tarafından sevmek, onlarla güvenli bir ilişki kurmak, anlaşıldığını hissetmek, desteklenmek ve kabul edilmek gibi ihtiyaçlar temel sosyal ihtiyaçlardır. Dolayısıyla özel yetenekli çocukların gelişimi üzerinde de ebeveynlerinin etkisi büyüktür (Demirkaya, Ünal ve Bozan, 2021).

Çeşitli sosyal ve duygusal yaşantılarla karşı karşıya gelen özel yetenekli çocukların aileleri için ebeveynlik zorlayıcı olabilmektedir. Çünkü ebeveynler çocuk yetiştirme sorumluluğunun yanında özel yetenekli çocuklarının ihtiyaçlarına cevap verebilme sorumluluğunu da taşımaktadır (Demirkaya, Ünal ve Bozan, 2021). Kalem (2019) tarafından yürütülen iletişim becerileri eğitim programına katılan özel yetenekli çocuğu olan ebeveynler çocukları ile iletişim kurarken zorlandıklarını ve çocuklarına diğer çocuklardan farklı olarak nasıl davranmaları gerektiğini bilmediklerini dile getirmişlerdir. White (2009)'ın araştırmasında özel yetenekli çocuklar ve aileleri arasındaki ilişkilerinin incelendiği nitel ve nicel araştırmasında nicel analiz bulguları özel yetenekli çocukların ebeveynleriyle olan ilişkilerinin pozitif yönde olduğunu ve ebeveynlerin çocukların ifade ettiğinden daha fazla pozitif ilişkileri olduğunu göstermiştir. Nitel analiz bulgularına göre ebeveynler çoğunlukla ılımlı, destekleyici davrandıklarını düşünürken çocuklar tarafından ebeveynlerinin davranışları eleştirici ve müdahaleci olarak algılanmıştır. Ebeveyn olmak bireyin yaşamında değişim meydana getiren bir süreç olmakla birlikte kişi için stres yaratan bir faktör olarak karşımıza çıkar. Çünkü çiftler ebeveyn olduklarında yaşam şekilleri ve aile içi rolleri değişmektedir. Ebeveyn olmak hem kadın için hem de erkek için yeni sorumluluklar getirmektedir. Çocuğun bakımı, çocuğa zaman ayırma, ebeveyn olmaya uyum sağlama, eşle olan ilişkiyi sürdürme ve bir yandan sosyal hayatı devam ettirme gibi sorumluluklar ön plana çıkmaktadır (Ateş ve Kurt, 2020). Aile sistemi çerçevesinde ise anne ve babalar; anne, baba ve çocuk ilişkisinde ebeveyn rolünün gerektirdiği görev ve sorumlulukları yerine getirirken fizyolojik ve psikolojik tepkiler verebilir (Özmen ve Özmen, 2012).

Ebeveyn olmak hem anneye hem de babaya düşen bir roldür. Ancak geleneksel toplumlara bakıldığında anne bu rolde daha fazla sorumluluk üstlenmektedir (Ateş ve Kurt, 2020). Ebeveyn ve çocuk ilişkisi incelendiğinde, çocuğun yetiştirilmesi sürecinde anneye düşen rolün daha büyük olduğu görülmektedir (Akgün ve Yeşilyaprak, 2010). İnsanoğlu yaşama dair ilk tecrübelerini ailesi ve özellikle de annesi aracılığıyla edinir ve böylece dünyayı tanımaya başlar (Çiftçi, 1991). Anneye kurulan ilişkinin niteliği kişinin kendisine ve çevresine dair algısı ve yetişkinlik dönemindeki ilişkileri üzerinde etkili olmaktadır (Arslan, 2017).

Annelik rolü kimi zaman anneler için stresli olarak görülebilir. Çocuğun fiziksel, psikolojik, duygusal, sosyal ve akademik alanlarında farklı gelişimsel ihtiyaçlarının olması ebeveynin sorumluluğunu arttırmaktadır. Çocuğun ihtiyaçlarının karşılanması ve bakımı için sorumluluk alması gereken ebeveynin psikolojik ve duygusal yükü arttığında stres meydana gelmektedir (Bektaş, 2015).

BİLDİRİ KİTABI

Ebeveynlik stresi, “Ebeveyn olmanın taleplerine karşı olumsuz psikolojik tepki” olarak tanımlanabilir (Deater-Deckard,1998). Ebeveyn ve çocuk etkileşimindeki zihinsel, duygusal ve davranışsal bileşenlerden oluşur (Luo vd., 2021). Ebeveynin kendisine ve çocuğuna veya çocuklarına karşı hissettiği olumsuz duygularla deneyimlenmektedir. Bu olumsuz duygular doğrudan ebeveynliğin gerektirdiği taleplere bağlıdır (Deater-Deckard,1998). Ebeveyn rolünün gerektirdiği talepler, ebeveynin bu talepleri karşılamak için sahip olduğu kişisel ve sosyal kaynaklarını aştığında meydana gelir (Ateş ve Kurt,2020).

Ebeveynlik stresi üzerinde ebeveynin sahip olduğu psikolojik kaynaklar, çocuğun özellikleri ve stres ve destek için bağlamsal kaynaklar etkili olmaktadır (Belsky, 1984). Ebeveynlik stresi ebeveyn, çocuk ve ebeveynin sosyal çevresi arasındaki etkileşimden kaynaklanmaktadır (Abidin vd., 2013). Ebeveynlik stresi ebeveyn davranışını etkileyen bir etken ve foksiyonel olmayan ebeveynliğin belirleyicisi olarak görülmektedir(Östberg ve Hagekull, 2000).

Ebeveynlik stresine çocuğun gelişimsel özellikleri açısından bakmak oldukça önemlidir (Aydoğan ve Özbay, 2017). Farklı gelişimsel özellikleri ve ihtiyaçları olan çocukların ebeveynleri çocuklarına bakım verme, onlarla iletişim kurma ve onların gelişimine ve eğitimine destek olma gibi ebeveynliğin gerektirdiği sorumlulukları yerine getirirken zorluk yaşayabilir (İlhan, 2017). Ebeveynlerin özel yetenekli çocuklarının potansiyellerini geliştirmede ve beslemede üstlendikleri ek bir rol olduğundan dolayı özel yeteneklilik daha fazla sorumluluk ve stres kaynağı gibi görünebilir. (Manasawala ve Desai, 2019). Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynler çocuklarının gelişimlerini nasıl destekleyecekleri ve çocuklarına en iyi şekilde nasıl bakım verecekleri konusunda stres yaşamaktadırlar. Çocuğun özel gereksinimli olmasının getirmiş olduğu zorluklar, yakın çevrenin çocuklarına dair bakışı ve ekonomik endişeler ebeveynlik stresini arttıran faktörlerdir (Cengiz vd., 2021). Özel yetenekli çocukların da zihinsel, sosyal ve duygusal açıdan farklı gelişimsel ihtiyaçları vardır. Aileler, özel yetenekli çocukların bu alanlardaki ihtiyaçlarını karşılarken zorlanabilirler (Adler, 2006).

Özel yetenekli çocukların ebeveynleri, diğer ebeveynlerin karşılaştığı ebeveynlik zorluklarının çoğuyla karşı karşıyadır. Buna ek olarak özel yetenekli çocuklarının psikososyal, entelektüel ve akademik gelişimleriyle ilgili süreçlerle de ilgilenmek durumundadırlar. Özel yetenekli çocuğun ebeveyne karşı gelme davranışlarının olması ve kurallara uymada güçlükler yaşaması, eşler arasındaki iş birliğinin yetersiz olması, kardeş ilişkilerinin yönetmede zorlanma, yakın çevre ile çocuğun yetenekleri konusunda iletişim konusunda zorluk yaşanması, ekonomik güçlüklerin varlığı ve okul-aile arasında iş birliğinin yetersiz kalması gibi süreçlerle karşı karşıya gelmektedir (Renati vd.,2016). Ebeveynin ve çocuğun başarı beklentilerinin uyuşmaması, ebeveynin ebeveyn olarak yeterli olup olmama konusundaki algısı ve çocuğun ebeveynin yaşamı üzerindeki düzenleyici etkisinin olması gibi durumlar yaşanmaktadır (Yuen, 2005). Bu nedenle, özel yetenekli bir çocuğa ebeveynlik yapmak, diğer ebeveynler için ortak olmayan farklı bir dizi beceri ve strateji gerektirebilir (Manasawala ve Desai, 2019).

YÖNTEM

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini özel yetenekli çocuğu olan anneler oluşturmaktadır. Örneklemi ise 2023- 2024 eğitim ve öğretim yılında İstanbul Bilim ve Sanat Merkezlerinde eğitim gören öğrencilerin anneleri oluşturmaktadır. Araştırmaya 32 ilçedeki BİLSEM’lerden gönüllü anneler katılmıştır. Araştırmanın örneklemini ise erişilebilir katılımcılardan oluşan elverişli örneklemdir.

Özel yetenekli çocuğu olan annelerin ebeveynlik stresi ve ebeveyn- çocuk ilişkisini incelemeyi amaçlayan bu araştırmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeli, iki veya daha çok sayıda değişkenin aralarındaki ilişkilerin herhangi bir müdahale edilmeden belirlenmek üzere incelendiği bir araştırma modelidir (Büyüköztürk vd., 2020). Çalışmaya katılan annelerin 14'ü (%1) 20 – 30 yaş arasında, 568'i (%41) 31 – 40 yaş arasında ve 822'si (%59) 41 yaş ve üzerindedir. 317 (%23) katılımcının ailesinde 1 çocuk, 784'ünün (%56) ailesinde 2 çocuk ve 303'ünün (%21) ailesinde ise 3 ve üzerinde çocuk bulunmaktadır. 1345 (%95) katılımcının evli, 59 (%5) katılımcının evli olmadığı görülmektedir. 77 (%5) katılımcı ilköğretim mezunu, 257 (%18) katılımcı ise mezunu ve son olarak da 1070 (%77) katılımcı ise üniversite mezunudur. 736 (%52) katılımcı bir işte çalışmakta, 668 (%48) katılımcı ise bir işte çalışmamaktadır. 751 (%54) katılımcının çocuğu ilköğretim düzeyinde, 583 (%41) katılımcının çocuğu ortaokul düzeyinde ve 70 (%5) katılımcının çocuğu ise lise düzeyinde eğitim görmektedir. Katılımcılara ait demografik bilgilere Tablo 1' de yer verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

	Kapsam	N	%
Yaş	20-30	14	1
	31-40	568	41
	41 ve üzeri	822	59
	Toplam	1404	100
Çocuk Sayısı	1	317	23
	2	784	56
	3 ve üzeri	303	21
	Toplam	1404	100
Evlilik Durumu	Evli	1345	95
	Evli olmayan	59	5
	Toplam	1404	100
Eğitim Düzeyi	İlköğretim	77	5
	Lise	257	18
	Üniversite ve üzeri	1070	77
Çalışma Durumu	Toplam	1404	100
	Çalışıyor	736	52
	Çalışmıyor	668	48
Çocuğun Eğitim Gördüğü Kademe	Toplam	1404	100
	İlkokul	751	54
	Ortaokul	583	41
	Lise	70	5

Veri Toplama Araçları

Bu araştırma kapsamında annelerden veri toplamak amacıyla üç ölçme aracı kullanılmıştır. Anne babaların çocukları ile olan ilişkilerinde yaşadıkları stresi ölçmek amacıyla Özmen ve Özmen (2012) tarafından geliştirilen “Anne Baba Stres Ölçeği” (ABSÖ) kullanılmıştır. Annelerin çocuklarıyla olan ilişkilerini ölçmek için Hetherington ve Clingempeel (1992) tarafından geliştirilen ve Aytaç, Çen ve Yüceol (2018) tarafından Türkçe’ye uyarlama çalışması yapılan “Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeği” (EÇİÖ) kullanılmıştır. Annelerin sosyo-ekonomik özelliklerine ilişkin veriler araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu (KBF) ile elde edilmiştir.

Anne Baba Stres Ölçeği (ABSÖ) : Özmen ve Özmen (2012) tarafından anne babaların çocukları ile olan ilişkilerinde yaşadıkları stresin ölçülmesi amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek toplamda on altı maddeden oluşmaktadır. Dörtlü Likert (Her zaman=4, Sık sık=3, Bazen=2, Hiçbir zaman=1) tipinde olan ölçek tek boyutludur. Ölçekten elde edilebilecek en düşük puan 16 iken en yüksek puan ise 64’tür. Ölçekten alınan yüksek puan anne baba stresinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0.85 olarak hesaplanmıştır.

Ebeveyn- Çocuk İlişkisi Ölçeği (EÇİÖ): Ölçek 1992 yılında Hetherington ve Clingempeel tarafından geliştirilmiştir. Aytaç, Çen ve Yüceol (2018) tarafından geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Toplamda 15 maddeden oluşan ve iki alt ölçeği bulunan ölçek 5’li Likert tiptedir (1= hiç; 5= aşırı). Alt ölçeklerden biri sıcaklık, duyarlılık ve ilgi düzeyini kapsayan pozitif ebeveyn çocuk ilişkisidir. Diğer alt boyut ise çatışma, cezalandırma ve olumsuz duygu düzeyini kapsayan negatif ebeveyn çocuk ilişkidir. 1,2,3,4,5,6,7,8,9,15. maddeler olumlu ebeveyn-çocuk ilişkisi alt ölçeğinin maddeleridir.10,11,12,13,14. maddeler ise olumsuz ebeveyn-çocuk ilişkisi alt ölçeğinin maddeleridir. Pozitif ebeveyn çocuk ilişkisi alt ölçeğinden elde edilen puanların artması olumlu ebeveyn çocuk ilişkisini gösterirken; olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi alt ölçeğinden elde edilen puanların artması olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisini göstermektedir. Ölçekte ters puanlanan madde yoktur. Ölçeğin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı olumluluk için 0.71 ve olumsuzluk için 0.74’tir

Kişisel Bilgi Formu (KBF) : Ebeveynin yaşı, çocuk sayısı, evlilik durumu, eğitim düzeyi, çalışma durumu ve çocuğun eğitim kademesine ilişkin 6 soru yer almaktadır.

Veri Toplama Araçlarının Uygulanması

Araştırmaya Bahçeşehir Üniversitesi Etik Kurulu’ndan gerekli izinler alındıktan sonra başlanmıştır. Onay alındıktan sonra İstanbul ili Milli Eğitim Müdürlüğü’nden BİLSEM’lerde çalışma yapabilmek amacıyla izin alınmıştır. Araştırma verileri googleforms aracılığıyla katılımcılara online platformda sunulmuştur. Katılımcılara sunulan Gönüllü Bilgilendirme ve Onam Formu’nda araştırmanın amacı belirtildikten sonra çalışmaya katılmanın gönüllülük esasına dayandığı, verilen cevapların gizli tutularak yalnızca bilimsel amaçlar için kullanılacağı, araştırma bulguları açısından soruların tümüne ve içtenlikle cevap vermenin önemli olduğu ve istedikleri zaman çalışmadan geri çekilme hakkına sahip oldukları konusunda bilgilendirme yapılmıştır. Katılımcılar formun sonunda yer alan ‘Kabul ediyorum.’ yanıtını verdikten sonra araştırma sorularını cevaplamaya başlamışlardır. Üç bölümden ve toplamda 36 maddeden oluşan araştırma sorularını cevaplamak ortalama 10 dakika sürmüştür.

Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizinde IBM SPSS 25 programı kullanılmıştır. Verilerin analizinde parametrik test yöntemlerinden bağımsız örneklem t-testi, tek yönlü ANOVA ve pearson korelasyon testi kullanılarak bulgular yazar tarafından değerlendirilmiştir.

BİLDİRİ KİTABI

BULGULAR

Ölçeklerin Betimsel İstatistikleri

Araştırma sorularına cevap aramak amacıyla gerçekleştirilen istatistiksel analizler öncesinde -3 ve +3 arasında kalan çarpıklık ve basıklık değerleri verilerin normal dağıldığını göstermektedir (Decarlo,1997). Araştırmanın çalışma grubunun ölçme araçlarından aldıkları toplam skorların ortalamaları incelendiğinde ise ebeveyn çocuk ilişkisi boyutlarından olumluluk boyutunda katılımcılar toplam puan ortalaması 41,13, olumsuzluk boyutunda ise 14,91'dir. Anne baba stres düzey ortalaması ise 50,29 olarak hesaplanmıştır. (Tablo 2).

Tablo 2. Ölçeklerin Betimsel İstatistikleri

	Olumlu Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeği	Olumsuz Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeği	Anne Baba Stres Ölçeği
Katılımcı Ortalama	1404	1404	1404
Ortanca	41,13	14,91	50,29
En Düşük	41,00	15,00	51,00
En Yüksek	10	6	24
Çarpıklık	50	25	64
Basıklık	-,497	,026	-,694
Cronbach Alpha	2,378	,131	,363
	0,758	0,777	0,884

Ebeveynlik Stresinin Ebeveyn Yaşı Değişkenine Göre İncelenmesi

Tablo 3'te ebeveynlik stresinin ebeveyn yaşı (20-40 ve 41-Üzeri) değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığının tespiti için gerçekleştirilen bağımsız kümeler için t-testi bulgularına göre ebeveynlik stresinin ebeveynin yaşı değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür.

Tablo 3. Ebeveynlik Stresinin Ebeveyn Yaşı Değişkenine Göre İncelenmesi

Ölçek	20-40	41-Üzeri	T	p	-log(p)
ABSÖ	49,9	50,5	-1,612	,107	0,97
N	582	822			

Tablo 4'te ebeveynlik stresinin çocuk sayısı değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığının tespiti amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü ANOVA testinin bulguları yer almaktadır. Elde edilen bulgular incelendiğinde ebeveynlik stresinin çocuk sayısı değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür.

Tablo 4. Ebeveynlik Stresinin Çocuk Sayısı Değişkenine Göre İncelenmesi

Ölçek	Tek Çocuk	2 Çocuk	3 ve Üzeri	F	P
ABSÖ	50,55	50,25	50,11	,355	,702
N	317	784	303		

Ebeveynlik Stresinin Evlilik Durumu Değişkenine Göre İncelenmesi

Tablo 5'te dağılım dengeli olmadığı için parametrik t-testi yapılmamıştır. Betimsel analiz bulgularına bakıldığında ise evli annelerin ebeveynlik stresi ölçeği puan ortalamalarının evli olmayan annelere göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Ebeveynlik Stresinin Evlilik Durumu Değişkenine Göre İncelenmesi

Ölçek	Evlilik Durumu	N	Ortalama	St. Sapma
ABSÖ	Evli	1345	50,32	7,004
	Evli Olmayan	59	49,66	6,705

Ebeveynlik Stresinin Ebeveynin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre İncelenmesi

Tablo 6’da ebeveynlik stresinin ebeveyn eğitim düzeyi değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığının tespiti amacıyla gerçekleştirilen bağımsız kümeler için t-testi bulguları incelendiğinde ebeveynlik stresinin ebeveyn eğitim düzeyi değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmüştür. Eğitim düzeyi yükseköğretim olan annelerin ebeveynlik stresinin eğitim düzeyi yükseköğretim altında olan annelere göre daha düşük olduğu görülmüştür.

Tablo 6. Ebeveynlik Stresinin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre İncelenmesi

Ölçek	Yüksek Olmayan	Öğretimli	Yüksek Öğretimli	t	P	-log(p)
ABSÖ	51,02 334		50,06 1070	2,206	,028	1,56

Ebeveynlik Stresinin Ebeveynin Çalışma Durumu Değişkenine Göre İncelenmesi

Tablo 7’de ebeveynlik stresinin ebeveyn çalışma durumu değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığının tespiti amacıyla gerçekleştirilen bağımsız kümeler için t-testi bulguları yer almaktadır. Elde edilen bulgular incelendiğinde ebeveynlik stresinin ebeveyn çalışma durumu değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür.

Tablo 7. Ebeveynlik Stresinin Ebeveynin Çalışma Durumu Değişkenine Göre İncelenmesi

Ölçek	Çalışıyor	Çalışmıyor	t	p
ABSÖ	50,38	50,18	0,53	0,594
N	736	668		

Ebeveynlik Stresinin Çocuğun Eğitim Kademesi Değişkenine Göre İncelenmesi

Tablo 8’de ebeveynlik stresinin çocuğun eğitim kademesi değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığının tespiti amacıyla gerçekleştirilen bağımsız kümeler için t-testi bulguları yer almaktadır. Elde edilen bulgular incelendiğinde ebeveynlik stresinin çocuğun eğitim kademesi değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür.

Tablo 8. Ebeveynlik Stresinin Çocuğun Eğitim Kademesi Değişkenine Göre İncelenmesi

Ölçek	İlkokul	İlkokul Sonrası Kademeler	t	p	-log(p)
ABSÖ		50,38	50,18	0,53	0,594
N		736	668		

Ebeveyn Çocuk İlişkinin Ebeveyn Yaşı Değişkenine Göre İncelenmesi

Tablo 9’da ebeveyn çocuk ilişkisinin ebeveyn yaşı (20-40 ve 41-Üzeri) değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığının tespiti amacıyla gerçekleştirilen bağımsız kümeler için t-testi bulguları yer almaktadır. Bulgular incelendiğinde olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisinde ebeveyn yaşı açısından anlamlı bir fark görülmemiştir. Olumlu ebeveyn çocuk ilişkisinin ebeveynin yaşı değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmüştür. Buna göre 20-40 yaş aralığındaki anneler daha yüksek düzeyde olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi göstermektedir.

Tablo 9. Ebeveyn Çocuk İlişkisinin Ebeveyn Yaşı Değişkenine Göre İncelenmesi

Ölçek	20-40	41-Üzeri	t	p	-log(p)
Olumlu EÇİ	41,7	40,7	4,618	,000	5,37
Olumsuz EÇİ	14,8	15,0	-1,579	,114	0,94
N	582	522			

Ebeveyn Çocuk İlişkisinin Çocuk Sayısı Değişkenine Göre İncelenmesi

Tablo 10’da ise ebeveyn çocuk ilişkisinin çocuk sayısı değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığının tespiti amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü ANOVA bulguları yer almaktadır. Elde edilen bulgulara göre ebeveyn çocuk ilişkisinin ailedeki çocuk sayısı değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür.

Tablo 10. Ebeveyn Çocuk İlişkisinin Çocuk Sayısı Değişkenine Göre İncelenmesi

Ölçek	Tek Çocuk	2 Çocuk	3 ve Üzeri	F	p
Olumlu EÇİ	41,56	40,98	41,08	2,277	,103
Olumsuz EÇİ	15,19	14,90	14,63	2,785	,062
N	317	784	303		

Ebeveyn Çocuk İlişkisinin Annenin Evlilik Durumu Değişkenine Göre İncelenmesi

Tablo 11’de dağılım “dengeli” olmadığı için parametrik t-testi yapılmamıştır. Betimsel analiz bulgularına bakıldığında ise evli annelerin olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi alt ölçeği puan ortalamalarının evli olmayan annelere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Evli olmayan annelerin olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi alt ölçeği puan ortalamalarının evli annelere göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 11. Ebeveyn Çocuk İlişkisinin Evlilik Durumu Değişkenine Göre İncelenmesi

Ölçek	Evlilik Durumu	N	Ortalama	St. Sap.
Olumlu EÇİ	Evli	1345	41,20	3,998
	Evli Olmayan	59	39,58	5,784
Olumsuz EÇİ	Evli	1345	14,89	2,945
	Evli Olmayan	59	15,41	3,163

Ebeveyn Çocuk İlişkisinin Ebeveynin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre İncelenmesi

Tablo 12’de ebeveyn çocuk ilişkisinin ebeveyn eğitim düzeyi değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığının tespiti amacıyla gerçekleştirilen bağımsız kümeler için t-testi bulguları yer almaktadır. Elde edilen bulgular incelendiğinde olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisinde annenin eğitim düzeyi açısından anlamlı bir fark görülmemiştir. Olumlu ebeveyn çocuk ilişkisinin ebeveyn eğitim düzeyi değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmüştür. Eğitim düzeyi yükseköğretim altında olan annelerin olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi puan ortalamalarının yükseköğretim düzeyine sahip annelere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 12. Ebeveyn Çocuk İlişkinin Ebeveynin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre İncelenmesi

Ölçek	Yüksek Öğretimli Olmayan	Yüksek Öğretimli	t	p	-log(p)
Olumlu EÇİ	41,77	40,93	3,265	,001	2,95
Olumsuz EÇİ	14,72	14,97	-1,317	,188	0,73
N	334	1070			

Ebeveyn Çocuk İlişkinin Ebeveynin Çalışma Durumu Değişkenine Göre İncelenmesi

Tablo 13'te ebeveyn çocuk ilişkisinin ebeveyn çalışma durumu değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığının tespiti amacıyla gerçekleştirilen bağımsız kümeler için t-testi bulguları yer almaktadır. Elde edilen bulgular incelendiğinde olumlu ebeveyn çocuk ilişkisinde annenin çalışma durumu açısından anlamlı bir fark görülmemiştir. Olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisinin annenin çalışma durumu değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmüştür. Çalışan annelerin olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi puan ortalamalarının çalışmayan annelere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 13. Ebeveyn Çocuk İlişkinin Ebeveynin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre İncelenmesi

Ölçek	Çalışıyor	Çalışmıyor	t	P	-log(p)
Olumlu EÇİ	41,04	41,23	-0,869	0,386	0,41
Olumsuz EÇİ	15,13	14,66	2,950	0,003	2,52
N	736	668			

Ebeveyn Çocuk İlişkinin Çocuğun Eğitim Kademesi Değişkenine Göre İncelenmesi

Tablo 14'te ebeveyn çocuk ilişkisinin çocuğun eğitim kademesi değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığının tespiti amacıyla gerçekleştirilen bağımsız kümeler için t-testi bulguları yer almaktadır. Elde edilen bulgular incelendiğinde olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisinde çocuğun eğitim kademesi açısından anlamlı bir fark görülmemiştir. Olumlu ebeveyn çocuk ilişkisinin çocuğun eğitim kademesi değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmüştür. İlkokul kademesinde çocuğu olan annelerin olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi puan ortalamalarının çocuğu ilkököl sonrası kademelerde olan annelere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 14. Ebeveyn Çocuk İlişkinin Çocuğun Eğitim Kademesi Değişkenine Göre İncelenmesi

Ölçek	İlkokul	İlkokul Sonrası Kademeler	t	p	-log(p)
Olumlu EÇİ	41,83	40,33	6,935	,000	11,21
Olumsuz EÇİ	14,91	14,91	-,026	,979	,009
N	751	653			

Ebeveynlik Stresi ve Ebeveyn Çocuk İlişkisi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Tablo 15'te elde edilen bulgular incelendiğinde annelerin ebeveynlik stres düzeyi ile olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi arasında ($r= 0,383$; $p< 0.000$) pozitif yönlü anlamlı bir ilişki görülmüştür. Ebeveynlik stres düzeyi ile olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi arasında ise ($r= 0,475$; $p<.01$) pozitif yönlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi ve olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi arasında ise ($r = -0,223$; $p < 0,000$) negatif yönlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Tablo 15. Ebeveyn Çocuk İlişkinin Çocuğun Eğitim Kademesi Değişkenine Göre İncelenmesi

Değişken 1	Değişken 2	N	R12	p	-log(p)
Olumsuz EÇİ	ABSÖ	1404	0,475	,000	79,2
ABSÖ	Olumlu EÇİ	1404	0,383	,000	49,5
Olumlu EÇİ	Olumsuz EÇİ	1404	-0,223	,000	16,6

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırma sonucunda 20-40 yaşlarındaki ABSÖ ile ölçülen annelerin ebeveynlik stres ortalamasının 41 ve üzerindeki annelerin ortalamasından farklı olmadığı görülmüştür. Söğüt ve Çekiç (2020)'ün üstün yetenekli çocuğu olan ve olmayan anne babaların ebeveynliğe ilişkin yeterlilik algıları ile stres düzeylerinin karşılaştırıldığı araştırmasında da yaş değişkeni ebeveynlik stresi açısından anlamlı bir fark yaratmamıştır. Yapılan çalışmaların çoğunlukla normal gelişim gösteren çocukların anneleri için benzer sonuçlar verdiği görülmektedir (Lam vd., 1999; Rajgariaha vd., 2021; Fang vd., 2021; Güney, 2021).

Annelerin ABSÖ ile ölçülen ebeveynlik stres ortalamasının çocuk sayısına göre farklılaşmadığı görülmüştür. Söğüt ve Çekiç (2020)'ün üstün yetenekli çocuğu olan ve olmayan anne babaların ebeveynliğe ilişkin yeterlilik algıları ile stres düzeylerinin karşılaştırıldığı araştırmasında da benzer bulgular elde edilmiştir. Çocuk sayısı değişkenine göre ebeveyn stresi anlamlı bir fark göstermemiştir. Yapılan çalışmaların çoğunlukla normal gelişim gösteren çocuklar için benzer sonuçlar verdiği görülmektedir (Lam vd., 1999; Rajgariaha vd., 2021; Güney, 2021; McIntire, 1991).

Evli annelerin ebeveynlik stresi ölçeği puan ortalamalarının evli olmayan annelere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu durumun annelerin eşlerinden destek beklerken böyle bir desteğin gelmemesinden kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Çünkü ebeveynliği besleyen en önemli kaynaklardan biri de eş desteğidir. Anneler çocuğun yetiştirilme sorumluluğunu tamamen üstlenmiş olabilir. Bu durumda ebeveyn olarak kendisini yalnız hissedebilir ve ebeveyn olmanın gerektirdiği taleplerle baş etme konusunda zorlanabilir. Zorlanmayla baş edemediği noktada ise ebeveynlik stresi artabilir. Bunun yanında anne baba tutumları arasında farklılıklar söz konusu olabilir. Eşler arasındaki bu uyumsuzluk çocuk yetiştirme sürecinde annelerin ebeveynlik stresi üzerinde etkili olan aile düzeyindeki kaynaklardır. Özel yetenekli çocukların annelerinin ebeveynlik stresini bu değişken açısından inceleyen bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Yapılan çalışmaların çoğunlukla normal gelişim gösteren çocuklar için benzer sonuçlar verdiği görülmektedir (Karageyik, 2019; İlhan, 2017; Fang vd., 2024; Orme, 2005).

Ebeveynlik stresi annelerin eğitim düzeyleri açısından değerlendirildiğinde eğitim düzeyi yükseköğretim olan annelerin ebeveynlik stresinin eğitim düzeyi yükseköğretim altında olan annelere göre daha düşük olduğu görülmüştür. Yükseköğretim düzeyinde eğitimi olan annelerin çocuklarıyla iletişim kurma ve problem çözme becerileri daha fazla gelişmiş olabilir. Bu becerilerden yararlanmış olmalarının stres düzeylerini azaltabileceği düşünülmektedir. Eğitim düzeyinin yükselmesi stresle baş etme konusundaki bilgi birikimlerini arttırmış olabilir. Bu bilgi birikimi annelerin ebeveyn rolünde kendilerini yetkin hissetmelerini sağlamış olabilir. Ebeveynlik rolüne dair yetkinlik hissi ebeveynliği besleyen bir kaynak olduğu için stresi azaltıcı etkisi olabilir. Bunun dışında anneler ebeveynlik stresiyle başa çıkmayı kolaylaştıran ebeveynlik süreçlerine dair gelişimlerini devam ettirmiş olabilir. Bu konuda eğitim veya destek almaya devam etmiş olabilir.

BİLDİRİ KİTABI

Bu araştırmadan farklı olarak Söğüt ve Çekiç (2020)'ün üstün yetenekli çocuğu olan ve olmayan anne babaların ebeveynliğe ilişkin yeterlilik algıları ile stres düzeylerinin karşılaştırıldığı araştırmasında ebeveynlik stresi eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı bir fark göstermemiştir. Yapılan çalışmaların çoğunlukla normal gelişim gösteren çocukların anneleri için benzer sonuçlar verdiği görülmektedir (Rajgariaha, 2020; Karageyik,2019; İldeniz, 2020; Dinç,2021).

Annelerin ABSÖ ile ölçülen ebeveynlik stres ortalamaları çalışma durumlarına göre farklılık göstermemiştir. Özel yetenekli çocukların annelerinin ebeveynlik stresini bu değişken açısından inceleyen bir çalışmaya ulaşılmamıştır. Yapılan çalışmaların çoğunlukla normal gelişim gösteren çocuklar için de benzer sonuçlar verdiği görülmektedir (Lam vd., 1999;Rajgariaha vd., 2020;Karageyik, 2019; Dinç,2021; Güney,2021).

Annelerin ABSÖ ile ölçülen stres ortalamaları çocukların eğitim kademelerine göre farklılık göstermemiştir. Arslan (2017)'in üstün yetenekli çocukların anneleriyle olan ilişkileri ve başarı güdülerini incelediği araştırmasında sınıf düzeyi değişkenine göre annelerin çocuklarıyla olan ilişkilerini algılama biçimleri arasında anlamlı bir fark görülmemiştir. Yapılan çalışmaların çoğunlukla normal gelişim gösteren çocuklar için de benzer sonuçlar verdiği görülmektedir (Karageyik, 2019; Güney,2021).

Yapılan çalışmada olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisinde ebeveynin yaşı açısından anlamlı bir fark görülmemiştir. Olumlu ebeveyn çocuk ilişkisinin ebeveynin yaşı değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmüştür. Buna göre 20-40 yaş aralığındaki annelerde olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi 41 ve üzeri yaş aralığındaki annelere daha yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. 20-40 yaş aralığı aile kurma ve çocuk yetiştirme sorumluluğu alma gibi gelişim görevlerinin ön plana çıktığı bir yaş aralığıdır. 20-40 yaş aralığındaki annelerin bu gelişim görevlerini yerine getirme konusunda özenli davrandığı düşünülmektedir. Bu özeni çocuklarıyla olan ilişkilerinde sıcaklık, ilgi ve duyarlılık şeklinde göstermiş olabilirler. 20-40 yaş aralığındaki anneler sahip oldukları fiziksel enerji ile çocuklarıyla daha çok vakit geçirmiş olabilirler. Çünkü çocukla vakit geçirmek için de ebeveynin belli bir fiziksel çaba göstermesi gerekmektedir. Bu araştırmadan farklı olarak Arslan (2017)'in üstün yetenekli çocukların anneleriyle olan ilişkileri ve başarı güdülerini incelediği araştırmasında annelerin çocuklarıyla olan ilişkilerini algılama biçimlerinin yaş açısından anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür. Yapılan çalışmaların çoğunlukla normal gelişim gösteren çocukların ebeveynleriyle gerçekleştirildiği görülmektedir (İldeniz, 2020; Çelenk, 2022; Karakoç, 2022; Düzkaya ve Gayretli, 2023).

Annelerin Olumlu EÇİÖ ve Olumsuz EÇİÖ puanlarının ortalaması çocuk sayısına göre farklılık göstermemektedir.Arslan (2017)'in üstün yetenekli çocukların anneleriyle olan ilişkileri ve başarı güdülerini incelediği araştırmasında çocuk sayısı ile annelerin çocuklarıyla olan ilişkilerini algılama biçimleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Yapılan çalışmaların çoğunlukla normal gelişim gösteren çocukların ebeveynleriyle gerçekleştirildiği görülmektedir (Kılıç, 2020; Torun, 2021; Karakoç, 2022; Düzkaya ve Gayretli, 2023; Yaylacı, 2019; Yüceol, 2016).

Evli annelerin olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi alt ölçeği puan ortalamalarının evli olmayan annelere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu noktada annelerin eşleri tarafından olumlu anlamda desteklenmiş olduğu düşünülmektedir. Bununla beraber eşler arası uyum söz olabilir. Anne ve baba arasındaki ilişkiler pozitif olabilir. Anne ve baba çocuk yetiştirme ve ebeveyn tutumları konusunda tutarlı davranmış olabilir. Bu faktörler annenin genel psikolojik iyilik haline katkıda bulunacağından çocuğuyla olan ilişkisine de olumlu anlamda yansımış olabilir. Evli annelerin olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi alt ölçeği puan ortalamalarının evli olmayan annelere göre daha düşük olduğu görülmüştür. Anne, baba ve çocuk arasında sağlıklı bir iletişimin olması ve bununla beraber babanın destekleyici yaklaşımının annenin çocuğuyla ilgili yaşadığı zorlukların çözümlenmesi açısından kolaylaştırıcı olduğu düşünülmektedir.

BİLDİRİ KİTABI

Yapılan çalışmaların çoğunlukla normal gelişim gösteren çocukların anneleriyle yapıldığı görülmektedir (Hilton, 2021; Maraşlıoğlu, 2022; Golombok, 2016).

Annelerin Olumlu EÇİÖ puan ortalamaları eğitim düzeyine göre farklılık göstermiştir. Yükseköğretim görmüş anneler kendilerine yükseköğretim görmemiş annelerden rastlantı ile açıklanamayacak düzeyde ($p<0,001$) düşük puan vermişlerdir. Eğitim düzeyi yükseköğretim altında olan annelerin olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi puan ortalamalarının yükseköğretim düzeyine sahip annelere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Yükseköğretim düzeyinde eğitimi olan annelerin eğitimlerini ve mesleki gelişimlerini devam ettirme süreçleri olabilir. Bu süreçler yoğun ve stresli geçebilir. Bu noktada çocuklarına yeteri kadar vakit ayıramayabilirler. Bu durum anne ve çocuğun duygusal olarak birbirinden uzaklaşmasına sebep olabilir. Annelerin çocuklarına karşı ilgisi ve duyarlılıkları azalabilir. Arslan (2017)'in üstün yetenekli çocukların anneleriyle olan ilişkileri ve başarı güdülerini incelediği araştırmasında ilkokul mezunu olan annelerin kendilerini üniversite ve yüksek lisans veya doktora mezunu olan annelerden anlamlı düzeyde daha fazla kontrol edici algıladıkları görülmüştür. Yapılan çalışmaların çoğunlukla normal gelişim gösteren çocukların anneleriyle yapıldığı görülmektedir (Çelenk, 2022; Laosa, 1982; Düzkaya ve Gayretli, 2023).

Çalışan annelerin olumlu EÇİÖ puan ortalamaları ile çalışmayanların ortalaması arasında anlamlı bir fark çıkmamıştır. Çalışan annelerin olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi puan ortalamalarının çalışmayan annelere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Çalışan anneler iş yaşamında bazı zorluklarla karşılaşabilmektedir. Bu zorluklar anne için fiziksel ve duygusal açıdan olumsuz etki yaratabilir. Dolayısıyla çocuğuyla olan ilişkisine olumsuz bir şekilde yansiyabilir. Bu yansımalar çocuğaya karşı sözel veya fiziksel tepkiler şeklinde görülebilir. Bu durum anne çocuk ilişkisinde çatışma yaratabilir. Çalışma şartları annelerin ebeveyn olarak çocuklarına karşı sorumluluklarını yerine getirme konusunda zorluklar yaşamasına sebep olabilir. Anneler çocuklarıyla nitelikli vakit geçiremeyebilir. Bu durum olumlu ebeveyn çocuk ilişkisinin gelişmesi açısından dezavantaj oluşturabilir. Arslan (2017)'in üstün yetenekli çocukların anneleriyle olan ilişkileri ve başarı güdülerini incelediği araştırmasında çalışmayan annelerin çalışan annelere göre kendilerini anlamlı düzeyde daha fazla kontrol edici olarak algıladıkları görülmüştür. Yapılan çalışmaların çoğunlukla normal gelişim gösteren çocukların anneleriyle yapıldığı görülmektedir (Simpkins vd.,2006; Torun, 2021; Çelenk,2022; Düzkaya ve Gayretli, 2023;Laosa, 1982; Saygı, 2011; Yüceol, 2016).

Annelerin Olumsuz EÇİÖ ortalamaları çocukların eğitim kademelerine göre farklılık göstermemektedir. Olumlu ebeveyn çocuk ilişkisinde ise çocuğun eğitim kademesi değişkeni açısından anlamlı bir farklılık görülmüştür. İlkokul kademesinde çocuğu olan annelerin olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi puan ortalamalarının çocuğu ilkokul sonrası kademelerde olan annelere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Ortaokul ve lise kademesi ergenlik dönemine denk gelmektedir. Bu dönem çocuğun bağımsız hareket ettiği ve ebeveyn çocuk ilişkisinde zaman zaman çatışmaların yaşandığı bir dönemdir. Ebeveynler çocuğun davranışlarını anlama ve yorumlama konusunda zorlanabilir. Bununla beraber işlevsel olmayan tepkiler verebilir. Bu dönemde ebeveynlerin çocuklarıyla aralarında bir duygusal mesafe oluşabilir. Bu durum ebeveyn çocuk ilişkisini olumsuz etkileyebilir. Arslan (2017)'in üstün yetenekli çocukların anneleriyle olan ilişkileri ve başarı güdülerini incelediği araştırmasında sınıf düzeyi değişkenine göre annelerin çocuklarıyla olan ilişkilerini algılama biçimleri arasında anlamlı bir fark görülmemiştir. Yapılan çalışmaların çoğunlukla normal gelişim gösteren çocukların ebeveynleriyle gerçekleştirildiği görülmektedir (Karageyik, 2019; Güney, 2021).

Ebeveynlik stresi ile olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Ebeveynlik stresi arttıkça ebeveynin algıladığı çocuk ilişkisindeki olumlu ilişkinin niteliğinin arttığı görülmektedir. Ebeveynlik stresi arttıkça ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkide sıcaklık, ilgi ve duyarlılık düzeyi artmaktadır. Anneler stres yaşamakla beraber stresle baş etme ve stresi kontrol etme becerilerine sahip olabilir.

BİLDİRİ KİTABI

Yaşadıkları stres ebeveyn çocuk ilişkisini güçlendirmek için tetikleyici bir unsur olmuş olabilir. Stresin vermiş olduğu itici güçle olumlu ebeveyn çocuk ilişkisini geliştirmek için ayrıca çabalamış olabilir. Stres duygusu olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi için motivasyonel bir etki yaratabilir. Ebeveynlik stresi ile olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Ebeveynlik stresi arttıkça ebeveyn çocuk ilişkisindeki olumsuz ilişkinin niteliğinin arttığı görülmektedir. Ebeveynlik stresi arttıkça ebeveynin çocukla olan ilişkisindeki çatışma, olumsuz duygu ve cezalandırma düzeyi artmaktadır. Anneler ebeveyn olmanın getirdiği taleplerle baş ederken zorlanabilir. Ebeveynlik stresi ebeveynin hissettiği olumsuz duygularla deneyimlenir. Ebeveynler çocukla olan ilişkisinde olumsuz duygularını kontrol edemeyebilirler. Bu yüzden çocuklarına karşı sözlü veya fiziksel olmak üzere işlevsel olmayan tepkiler verebilir. Bu tepkiler anne ve çocuk arasında çatışma yaşanmasına sebep olabilir. Bu tepkiler hem çocuğun gelişimini hem de anne çocuk ilişkisini olumsuz yönde etkileyebilir. Gizer (2022) tarafından üstün yetenekli çocukların ebeveynlerinin mükemmeliyetçilikleri ile stres algıları ve psikopatoloji düzeylerini incelediği araştırmada ebeveyn mükemmeliyetçiliği ile stres algısı arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür. Yapılan çalışmaların çoğunlukla normal gelişim gösteren çocukların ebeveynleriyle gerçekleştirildiği görülmektedir (Karageyik, 2019; Chang, 2004). Ho vd. (2022) ve Zorbaz ve Kiye (2023) tarafından yapılan çalışmada ebeveyn-çocuk ilişkilerinin ebeveyn stresi ile olumsuz yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Chan (1994) tarafından yapılan araştırmada çocuklarını istismar eden annelerin çocuklarını istismar etmeyen annelere göre daha yüksek ebeveynlik stresine sahip oldukları görülmüştür. Olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi ile olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Ebeveyn çocuk ilişkisindeki sıcaklık, ilgi ve duyarlılık azaldıkça çatışma, olumsuz duygu ve cezalandırma düzeyi artmaktadır.

KAYNAKLAR

Abukan, B. (2014). Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramına göre kendini gerçekleştirme ve bilgelik ilişkisi: yaşlılar üzerinde bir araştırma (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri

Enstitüsü, Ankara. Adler, D.M. (2006). The effects of participating in support groups focusing on parenting gifted children (Unpublished doctoral dissertation). Kent State University College and Graduate School of Education, Health, and Human Services, Ohio. Amato, P.R., & Booth, A. (1995). Changes in gender role attitudes and perceived marital quality. *American Sociological Review*, 60 (1), 58-66.

Afat, N. (2013a). Çocuklarda üstün zekânın yordayıcı olarak ebeveyn tutumları. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20 (1), 155-168.

Akgün, E. ve Yeşilyaprak, B. (2010). Çocuk anababa ilişki ölçeği Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 13(24),44-53.

Arslan, K. (2017). Üstün yetenekli çocukların anneleriyle olan ilişkileri ve başarı güdeleri (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Aydoğan, D., ve Özbay, Y. (2017). Ebeveynlik stres ölçeği geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 24-38.

Bektaş, Z. (2015). Özel eğitim öğrencilerinin ebeveynlerinde psikoterapi desteğinin ebeveyn stres düzeyi, yaşam kalitesi ve başa çıkma becerileri ile ilişkisi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child development*, 55 83-96.

Cengiz, S., Yıldız, M. N., ve Peker, A. (2021). Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynler ile tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin stres ve yaşam doyum düzeylerinin incelenmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17(36), 1-1.

Chan, Y. C. (1994). Parenting stress and social support of mothers who physically abuse their children in Hong Kong. *Child Abuse & Neglect*, 18(3), 261–269.

Chang, Y., Fine, M. A., Ispa, J., Thornburg, K. R., Sharp, E. ve Wolfenstein, M. (2004). Understanding Parenting Stress Among Young, Low-income, African-American, First-Time Mothers. *Early Education & Development*, 15(3), 265–282.

Cain, D. S. ve Orme, T. (2005). Family structure effects on parenting stress and practices in the African American family. *Journal of Sociology and Social Welfare*, 32(2) 32, 19.

Çabuk, F. ve Şhin, F. (2023). The effect of parent child communication education program on parent child relationship and communication. *International Journal of Education Technology and Scientific Researches*, 8(23), 1636-1682.

Çağlar, D. (2004). *Üstün veya Özel Yetenekliler, Üstün Yetenekli Çocuklar Seçilmiş Makaleler Kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Çelenk, S. (2022). İlkokulda veli katılımı ile olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul).

Deater-Deckard, K. (1998). Parenting stress and child adjustment: some old hypotheses and new questions. *Clinical Psychology-Science and Practice*, 5, 314-332.

Demirkaya, H., Ünal, O. ve Bozan, İ. (2021). Ebeveynlerinin bakış açısından üstün yetenekli çocuklar. *Trakya Eğitim Dergisi*, 11(3), 1671- 1687.

Dereli, E. ve Dereli, B. M. (2017). Ebeveyn-çocuk ilişkisinin okul öncesi dönem çocukların psikososyal gelişimlerini yordaması. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 227-258.

Dinç, T. (2021). Ebeveyn tükenmişliği, ebeveyn stresi ve ilişkisel yılmazlığın sosyo-demografik değişkenler açısından incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.

Fang, Y., Luo, J., Boele, M., Windhorst, D., van Grieken, A. ve Raat, H. (2024). Parent, child, and situational factors associated with parenting stress: a systematic review. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 33(6), 1687-1705.

Gayretli, S. ve Düzkaya, D. S. (2023). Pandemi sürecinde ebeveynlerin koronavirüs anksiyete düzeyinin ebeveyn çocuk ilişkisine etkisi. *Black Sea Journal of Health Science*, 6(1), 1-10.

Gizer, D. (2022). Üstün yetenekli çocukların ebeveynlerinin mükemmeliyetçilikleri ile stres algıları ve psikopatoloji düzeylerinin incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Mersin.

Golombok, S., Zadeh, S., Imrie, S., Smith, V. ve Freeman, T. (2016). Single mothers by choice: Mother-child relationships and children's psychological adjustment. *Journal of Family Psychology*, 30(4), 409–418.

Güney, A. (2021). Ebeveynlerin olumsuz disiplin tutumları, ebeveyn stres ve ebeveyn yetkinlik düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). *İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi*, İstanbul.

Hilton, J., Desrochers, S. ve Devall, E. (2001). Comparison of role demands, relationships, and child functioning in single-mother, single-father, and intact families. *Journal of Divorce & Remarriage*, 35(1), 29–56.

Ho, L. L. K., Li, W. H. C., Cheung, A. T., Luo, Y., Xia, W. ve Chung, J. O. K. (2022). Impact of poverty on parent-child relationships, parental stress, and parenting practices. *Frontiers in Public Health*, 10, 1-10..

İldeniz, B. S. (2020). Koronavirüs pandemisinde annelerin ebeveynlik stresleri, aile dayanıklılıkları ve çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkiler. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(26), 279-296.

Kalem, M. (2019). Özel yetenekli çocukların ebeveynlerine yönelik eğitim programının etkililiği (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Karageyik, K. (2019). Ebeveyn stresinin ebeveyn yetkinliği ve ebeveynin çocuğu ile iletişimi açısından incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.

Karakoç, K. N. (2022). 48- 72 Aylık çocuklara yönelik sosyal problem çözme becerilerinin ebeveyn- çocuk ilişkisi yönünden incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kılıç, M. (2020). Ebeveynlerin çocuk istismarına yönelik farkındalık düzeyinin ebeveyn-çocuk ilişkisine etkisi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kurt, İ. E. ve Akbaş, T. (2020). An investigation of the mediator role of dyadic coping in relation between parenting stress and marital quality. *Ilkogretim Online*, 19(4), 2118-2139.

Lam, D. (1999). Parenting stress and anger: The Hong Kong experience. *Child & Family Social Work*, 4(4), 337-346.

Laosa, L. M. (1982). School, occupation, culture, and family: The impact of parental schooling on the parent-child relationship. *Journal of Educational Psychology*, 74(6), 791.

Luo, J., Wang, M. C., Gao, Y., Zeng, H., Yang, W., Chen, W., Zhaio, S. ve Qi, S. (2021). Refining the parenting stress index-short form (PSI-SF) in Chinese parents. *Assessment*, 28(2), 551-566.

Manasawala, S. ve Desai, D. (2019). Meeting the educational needs of a gifted child: A parent's narrative. *Gifted Education International*, 35(3), 189-200.

Maraşlıoğlu, A. (2022). Ebeveyn çocuk ilişkisi ve toplumsal cinsiyet rolleri tutumu ile ebeveynlerin yetersizlik duygusu arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

McIntire, D. H. (1991). Determinants of parenting stress: Child characteristics, parent characteristics, and contextual factors (Unpublished doctoral dissertation). The Ohio State University, Ohio.

Östberg, M. ve Hagekull, B. (2000). A structural modeling approach to the understanding of parenting stress. *Journal of Clinical Child Psychology*, 29(4),

Özmen, S., ve Özmen, A. (2012). Anne baba stres ölçeğinin geliştirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 42(196), 20-35.

Rajgariah, R., Chandrashekarappa, S. M., Babu, K. V., Gopi, A., Ramaiha, N. M. M. ve Kumar, J. (2021). Parenting stress and coping strategies adopted among working and non-working mothers and its association with socio-demographic variables: A cross sectional study. *Clinical Epidemiology and Global Health*, 9, 191-195.

Renati, R., Bonfiglio, N. S. ve Pfeiffer, S. (2016). Challenges raising a gifted child: stress and resilience factors within the family. *Gifted Education International*, 33(2), 145-162. Retrieved from

http://purl.flvc.org/fdu/fdu/FDU_libsubv1_scholarship_submission_1491921499

Saygı, D. (2011). Ebeveyn - çocuk ilişkisi ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması ve anne - çocuk ilişkisinin bazı değişkenler açısından incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Simpkins, S. D., Weiss, H. B., McCartney, K., Kreider, H. M. ve Dearing, E. (2006). Mother - child relationship as a moderator of the relation between family educational involvement and child achievement. *Parenting*, 6(1), 49-57.

Söğüt, R. ve Çekiç, A. (2020). Üstün yetenekli çocuğu olan ve olmayan anne babaların ebeveynliğe yönelik yeterlik algıları ve stres düzeylerinin karşılaştırılması. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi*, 1(1), 1-15.

Torun, E. N. S. (2021). 4-8 yaş çocuğu olan ebeveynlerin çocukluk yaşantılarına bağlı olarak çocuklarıyla olan ilişkilerinin incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Ünal, Ö. (2019). Anne-baba-çocuk ilişkisinin çocukların tüketici olarak sosyalleşmesi üzerindeki etkisinin incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. White, L. W. (2009). Pushy parents? Parent-child relationships in families with intellectually gifted children (Unpublished doctoral dissertation). Alliant University, San Francisco.

Yaylacı, B. (2019). Okul öncesi çocuklarda ebeveyn çocuk ilişkisinin internet kullanımı üzerine etkisi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bülent Ecevit Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Zonguldak.

Yuen, K. W. C. (2005). Making sense of giftedness: A way to understand parenting stress among parents of gifted children. (Unpublished master thesis). The University of Hong Kong, Hong Kong.

Yüceol, G. P. (2016). Ebeveynliğin belirleyicileri modeli temelinde evlilik uyumu, algılanan sosyal destek, çalışma durumu, değerler ve anne çocuk ilişkisi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Zorbaz, S. D. ve Kiye, S. (2023). Covid-19 kapanması sırasında ebeveyn stresi ve ebeveyn-çocuk ilişkileri. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (33), 298-311.

ADİL DÜNYA İNANCI BAĞLAMINDA “MAĞDURU SUÇLAMA” VE “KADINA YÖNELİK ŞİDDET” BİR İNCELEME YAZISI

Hatice Ece GÜLER

Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü

Zeynep Afra AKSOY

Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü

ÖZET

Günümüzde her gün binlerce kadın, şiddet ve istismar mağduru olmaktadır. Bu sebeple kadına yönelik şiddet önemli bir toplum sağlığı sorunu olarak değerlendirilmektedir. Kadına yönelik şiddetin, kadınların hayatını ciddi ve kalıcı şekilde etkilediği bilinmektedir. Şiddet mağduru kadınların başkaları tarafından suçlanması ise mağduriyetin kadın üzerindeki olumsuz sonuçları artırmakta, şiddetin neden olduğu yaraları derinleştirmektedir. Tecavüz kültürünün bir parçası olan mağduru suçlama davranışı, kadınların yaşadıkları şiddeti bildirmelerini ve yardım almalarını zorlaştırmakta, şiddetin ise toplum tarafından olağanlaştırılmasına neden olmaktadır. Bu davranışın, bireylerin kendilerinin veya başkalarının yaşadıklarını hak ettiklerini düşünmelerine yol açan adil dünya inancı ile ilişkili olabileceği görülmektedir. Bu noktada kadına yönelik şiddet bağlamında mağduru suçlama davranışını adil dünya inancıyla birlikte ele alan çalışmalar önem kazanmaktadır.

Mevcut çalışmanın amacı, kadına yönelik şiddet ve istismar mağdurlarını suçlamayı adil dünya inancı perspektifinden ele alarak alan yazındaki bilgiler doğrultusunda açıklamak ve bu bağlamda çözüm önerileri sunmaktır. Bu doğrultuda öncelikle adil dünya inancı ve mağduru suçlama olguları kadına yönelik şiddet-istismar bağlamında açıklanmış ve bu iki değişken arasındaki ilişkiye dair alan yazındaki bulgular aktarılmıştır. Ardından alan yazındaki bulgulara dayanarak mağduru suçlama ve adil dünya inancı fenomenleri ile “ilişkili olan demografik değişkenlere, çelişik duygulu cinsiyetçilik kuramına, tecavüz mitlerine ve mağduru suçlama fenomeninin toplumsal etkilerine değinilmiştir. Son olarak ele alınan konuların genel bir değerlendirmesi yapılmış ve kurbanı suçlama davranışlarının önlenmesine yönelik haber kaynaklarında kullanılan dil üzerine bilinçlendirme eğitimleri ve sosyal medyada oluşturulabilecek destek platformları gibi öneriler tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: kadına yönelik şiddet, adil dünya inancı, mağduru suçlama, çelişik duygulu cinsiyetçilik, tecavüz mitleri

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE KADIN İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ KONUSUNDA FARKINDALIK ARAŞTIRMASI

Dr. Gülcan TÜRKÖĞLU
Adana Meslek Yüksekokulu
ORCID: 0009-0002-2955-4499

Prof.Dr. Serap GÖNCÜ
Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zootehni Bölümü
ORCID: 0000-0002-0360-2723

Dr. Özgül ANİTAŞ
Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zootehni Bölümü
ORCID: 0000-0003-4607-8594

ÖZET

Bu çalışmada, Üniversite Öğrencilerinin iş sağlığı ve güvenliği (İSG) konusundaki farkındalık düzeyinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma hayatına hazırlanan Üniversite Öğrencileri için İSG, önemli faydalar sağlamaktadır. Bu anlamda İSG önlemleri, iş kazalarını ve meslek hastalıklarını önlemeye yardımcı olarak çalışanların sağlıklı ve güvenli bir iş ortamında çalışmasını sağlar. Araştırmada, çeşitli bölümlerde okuyan öğrencilerin İSG'ye dair algı ve bilgi düzeyleri değerlendirilmiştir. Anket sorularının hazırlanmasında öncelikle literatür çalışması yapılmış ve ön izlem ve görüşme yapılarak anket soruları hazırlanmıştır. Yapılan anket görüşmelerinde gönüllü olanlar seçilmiştir. Araştırma anket formları, araştırma amaçlarını karşılayacak şekilde öncelikle Üniversite Öğrencilerinde sosyo-demografik yapı, iş sağlığı ve güvenliği ve kadın iş sağlığı ve güvenliği konusunda farkındalık tespitine yönelik sorular uygulanmış ve bu sorular 10-15 dakikayı geçmeyecek şekilde düzenlenmiştir. Anket, üniversite öğrencilerinin iş sağlığı ve güvenliği konularında sahip oldukları bilgi ve farkındalık düzeylerini ölçmeyi hedeflemiştir. Anket sırasında görüşmelerde anket soruları dışında görüşmeler, gözlemler de yapılarak öğrencilerin tecrübeleri ile bakış açılarına dair kapsamlı analiz yapılmaya çalışılmıştır. Hazırlanan sorular öncelikle bir grup gönüllü ile uygulanmış ve soruların anlaşılabilirliği belirlendikten sonra gerekli düzeltmeler yapılarak hedef kitleye uygulanmıştır. Bu amaçlarla sorulan sorular ve bu sorularla derlenen bilgiler Excel ve SPSS programları kullanılarak özetlenmiş ve tablolar kullanılarak değerlendirme yapılmıştır. Sonuçlar, İSG eğitimlerinin öğrenciler üzerindeki etkisini ve eğitimlerde iyileştirilmesi gereken alanları ortaya koymuş, iş sağlığı ve güvenliği farkındalığının artırılması için öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Üniversite, Öğrenci, Kadın, İş Sağlığı ve Güvenliği, Farkındalık

GİRİŞ

Kadınlar, iş sağlığı ve güvenliği bakımından özel olarak korunması gereken çalışanlar arasında yer alır. Bu konu; 89/391EEC sayılı AB direktifi hassas risk grubunda sayılabilecek çalışanların kendilerine özgü tehlikelere karşı özel olarak korunmalarının gerektiği şeklinde ifade edilmiştir (m. 15- ÇSGB, 2014).

Anayasada kişilerin yaşına, gücüne ve cinsiyetine uygun olmayan işlerde çalıştırılmayacağı açık bir şekilde ifade edilmiştir. Yine küçükler, kadınlar ve ruhi ve bedeni yetersizliği olanların çalışma koşulları açısından özel önlemler aracılığıyla korunacağına işaret edilmiştir (ÇSGB, 2014., m. 50).

Günümüz işyerlerinde çalışanları hastalık ve kazalardan korumak için alınan tedbirler ve önlemler iş sağlığı ve güvenliği (İSG) kapsamında değerlendirilmektedir (Akbulut 2017; Oğan, 2014). İş sağlığı kavramı, çalışanların ruhsal, bedensel, sosyal ve ahlaki yönden tam iyilik halinde olmalarını ve bu durumun en üst düzeyde sürekliliğini sağlamayı, çalışma koşullarından, çalışma ortamında kullanılan araç ve gereçlerden doğabilecek risk ve tehlikeleri önlemeyi çalışanların çalıştığı yerlerde huzurlu bir iş hayatı ve yaşantı sürmeyi hedef edinen bir bilim dalıdır (Saraç, 1998).

Türkiye’de iş yerlerinde çalışanların güvenliğini sağlamak için işverenlerin sorumluluklarını belirleyen, 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu temel kanundur. Kanun, iş yerinde risk değerlendirilmesi yapılmasını, çalışanlara iş sağlığı ve güvenliği eğitimi verilmesini zorunlu kılar. İş sağlığı ve güvenliği yönetmelikleri ile iş yerlerinde çalışanların güvenliğini sağlamak, iş kazalarını ve meslek hastalıklarını önlemeyi amaçlamıştır. Ayrıca, bu kanunda, işverenin, risk değerlendirmesi yaparken genç, yaşlı, engelli, gebe veya emziren çalışanlar gibi özel politika gerektiren gruplar ile kadın çalışanların durumunu gözetmesi gerektiği ifade edilmiştir (m.10/1-ç).

Kadınların iş hayatındaki gebelik, emzirme, kreş, gece çalışma gibi özel durumlarına dair çıkarılan yönetmelikler, kadın çalışanların iş gücüne katılımını kolaylaştırmayı ve iş yerinde kadınlara yönelik olumsuz riskleri azaltmayı amaçlamaktadır (Allı, 2008). İş hayatındaki riskler, iş yerinin doğasına, yapılan işin türüne ve çalışma ortamına ve çalışana göre değişim gösterebilir (Özkılıç, 2014). Başlıca riskler, fiziksel, kimyasal, biyolojik, ergonomik, psikososyal, kazalar, yangın, patlama olarak gruplamak mümkündür (Oğan, 2014). İş Sağlığı ve Güvenliği uygulamaları çalışanların korunması, işletmenin korunması ve üretimin korunmasını amaçlamaktadır (Şenol ve Ferhatoğlu, 2019).

ILO, iş kazaları ve meslek hastalıkları hakkındaki yıllık raporunda üye ülkelerindeki iş kazaları ve meslek hastalıklarıyla ilgili verileri yayınlamaktadır. ILO'nun 12 Temmuz 2023'te son güncellenen verilerine göre Türkiye, ölümcül olmayan iş kazaları açısından 11., ölümcül iş kazaları açısından ise 15. sırada yer almıştır. (<https://www.dogrulukpayi.com> > bulten > 2012-2022-y....,2023).

TUİK (2020) verileri incelendiğinde kadın çalışanların erkek çalışanlara kıyasla daha az iş kazası geçirdiği görülmektedir. Ancak yapılan araştırmalar neticesinde kadınların kol, boyun, omuz veya elleri etkileyen kas ve iskelet bozukluklarına, enfeksiyon hastalıkları, baş ağrısı, göz yorgunluğu ve strese karşı erkeklere kıyasla çok daha fazla oranda maruz kaldıkları ortaya koyulmuştur (Yıldız, 2022).

İş sağlığı ve güvenliği eğitimi, çalışanların iş kazalarına ve meslek hastalıklarına neden olabilecek risk faktörlerini tanımalarına ve risk faktörlerini önlemek için hazırlıklı olmalarına yardımcı olur (Işık, 2006). İşyerlerinde belirli dönemlerde yapılan iş sağlığı ve güvenliği (İSG) eğitimi, İSG konusunda farkındalığı artırmak için kullanılan başlıca yöntemdir. Ayrıca, üniversite müfredatlarının zorunlu bir parçası olarak yer alan iş sağlığı ve güvenliği eğitimi, öğrencilerin iş sağlığı ve güvenliği konusunda farkındalıklarını artırmayı ve güvenlik kültürünün gelişmesine katkıda bulunmaya amaçlamaktadır. (Yavuz ve Gür, 2019).

Politika reformlarına ve artan farkındalığa rağmen, kadınlar hala iş yerinde güvenlik ve refah duygularını tehdit eden sayısız zorlukla karşılaşılıyor. Politikalar tek başına kadınların iş yerinde güvenliğini sağlamak için yeterli değil. Ancak bireysel farkındalık iş güvenliğinde her çalışanın güvenlik prosedürlerini, riskleri ve kendi sorumluluklarını bilmesi ile iş kazalarını azaltmada ve güvenli bir çalışma ortamı oluşturmada önemli fark oluşturur. Mesela, acil durumlarda yapılması gerekenler hakkında bilgi sahibi olan bir çalışan yangın, patlama veya kaza durumunda, hızlı ve etkili müdahalelerde bulunarak kendini ve çevresindekileri de koruyabilir. Bu konuda kadınları öğrenim hayatında iken farkındalık oluşturması ve bilgi edinmesi iş hayatında birçok açıdan hem çalışan hem de iş yeri için avantaj oluşturacaktır.

Eğitim, bireylerin zihniyetlerini, algılarını, sorunları çözme yeteneklerini ve eleştirel düşünme tarzlarını değiştirir. Bir kişinin eğitim seviyesi arttıkça, o kişinin zihinsel ve fiziksel sağlığı da artar (Asharose ve ark., 2015). Güvenlik eğitimi, risklerin tanımlanması ve yönetilmesi, güvenli çalışma uygulamaları, kişisel koruyucu giysilerin doğru kullanımı, acil durum prosedürleri ve önleyici tedbirler hakkında bilgi içerir. (Cohen ve ark., 1998).

Bu çalışmada, iş hayatına hazırlama açısından Üniversite Öğrencilerinde iş sağlığı ve güvenliği ve özellikle, kadın İSG konusunda farkındalık araştırması yapılmak istenmiştir. Bu konu, çalışma yaşamı ortak alanında, kadın haklarını bilme açısından her iki cins için de önem arz eder. Bu noktadan hareketle bu çalışmada üniversite öğrencilerinde kadın iş sağlığı ve güvenliği farkındalığı konusu ortaya konulmaya çalışılacaktır.

MATERYAL METOD

Çalışmanın materyalini, Çukurova Üniversitesi Adana meslek yüksek okulu 2024-2025 eğitim-öğretim yılı güz döneminde devam eden toplam 144 öğrenciden, ankete katılmayı kabul eden öğrenciler ile yapılan anketten elde edilen veriler oluşturmuştur.

Anket soruları öncelikle, literatür çalışması ve ön görüşme yapılarak hazırlanmıştır. Araştırmada yapılan görüşmelerde gönüllü olması dikkate alınarak anketler verilmiştir. Araştırma anket formları, araştırma amaçlarını karşılayacak şekilde öncelikle Üniversite Öğrencilerinde sosyo-demografik yapı ve iş sağlığı ve güvenliği konusunda farkındalık tespitine yönelik sorularla uygulaması 10-15 dakikayı geçmeyecek şekilde düzenlenmiştir. Anket, üniversite öğrencilerinin iş sağlığı ve güvenliği konularında sahip oldukları bilgi ve farkındalık düzeylerini ölçmeyi hedeflemiştir. Hazırlanan sorular öncelikle bir grup gönüllü ile uygulanmış ve soruların anlaşılabilirliği belirlendikten sonra gerekli düzeltmeler yapılarak hedef kitleye uygulanmıştır. Bu amaçlarla sorulan sorular ve bu sorularla derlenen bilgiler Excel ve SPSS programları kullanılarak özetlenmiş ve tablolar kullanılarak değerlendirme yapılmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

BULGULAR

A. Ankete katılanların Sosyo Demografik Özellikleri

Çalışmada üniversite öğrencilerininAnket çalışmasında elde edilen veriler tablolarda detaylı bir şekilde belirtilmiştir. Öğrencilerin cinsiyet, yaş ve okudukları bölüm gibi bazı sosyo demografik özellikleri tablolarda belirtilmiştir.

Tablo 1. Ankete katılanların cinsiyet durumları

Cinsiyet	Sayı (n)	Yüzde (%)
Cevapsız	5	3,5
Erkek	69	47,9
Kadın	70	48,6

Tablo 1 incelendiğinde ankete katılan 144 kişinin 69'u erkek, 70'i ise kadındır. 5 kişi ise bu soruya cevap vermemiştir.

Tablo 2. Ankete katılanların yaş grupları

Yaş grupları	Sayı (n)	Yüzde (%)
Cevapsız	5	3,5
17,00	7	4,9
18,00	31	21,5
19,00	46	31,9
20,00	28	19,4
21,00	11	7,6
22,00	5	3,5
23,00	1	,7
25,00	1	,7
26,00	1	,7
27,00	1	,7
28,00	2	1,4
31,00	1	,7
35,00	1	,7
48,00	1	,7
50,00	1	,7
54,00	1	,7
Total	144	100

Tablo 2’de ankete katılanların yaşları incelendiğinde en yüksek orana sahip (%31,9) yaş grubunun 19 olduğu görülmektedir. Bunu %21,5 oranla 18 yaşında olan katılımcılar takip etmektedir.

Tablo 3. Ankete katılanların okudukları bölüm

Okudukları bölüm	Sayı (n)	Yüzde (%)
Cevapsız	5	3,5
Bilgisayar Teknoloileri Bölümü	21	14,6
Emlak ve Emlak Yönetimi Bölümü	27	18,8
İç Mekan Tasarımı Programı	5	3,5
İnşaat Bölümü	11	7,6
Moda Tasarımı Programı	9	6,3
Muhasebe ve Vergi Bölümü	13	9,0
Otomotiv Programı	26	18,1
Radyo	2	1,4
Saç ve Güzellik Hizmetleri Bölümü	3	2,1
Tekstil Giyim Ayakkabı ve Deri Bölümü	20	13,9

Tablo 3’te ankete katılanların okudukları bölüm incelendiğinde çeşitli meslek gruplarında eğitim gördükleri belirlenmiştir. Bu meslek gruplarından en yüksek orana sahip mesleğin %18,8 oranla emlak, ikinci sırada ise %18,1 oranla otomotiv olduğu görülmektedir. En az yüzdelik dilime sahip mesleğin ise radyo olduğu Tablo 3’te belirtilmiştir.

BİLDİRİ KİTABI

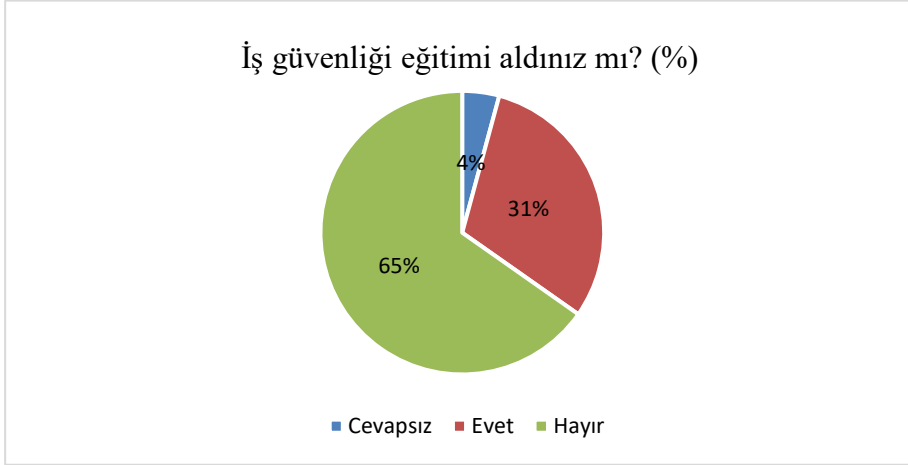

B. Ankete katılanların iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili bilgileri

Tablo 4. Ankete katılanların iş güvenliği eğitimi alma durumları

İş güvenliği eğitimi aldınız mı?	Sayı (n)	Yüzde (%)
Cevapsız	6	4,2
Evet	44	30,6
Hayır	94	65,3

Tablo 4'te ankete katılanların %65,3'ü iş güvenliği eğitimini almadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların %30,6'sı da iş güvenliği eğitimini almışlardır.

Şekil 1. Ankete katılanların iş güvenliği eğitimi alma durumları

Tablo 5. Ankete katılanların çalışma hayatında iş güvenliğinin önemi konusunda bilgi sahibi olma durumları

Çalışma hayatında iş güvenliğinin önemi konusunda bilgi aldınız mı?	Sayı (n)	Yüzde (%)
Cevapsız	5	3,5
Evet	82	56,9
Hayır	57	39,8

Ankete katılanların %56,9'unun çalışma hayatında iş güvenliğinin önemi konusunda bilgi aldığı Tablo 5'te görülmektedir. Ankete katılanların çoğunluğunun iş güvenliği eğitimini almamalarına rağmen yine çoğunluğun iş güvenliğinin önemi hakkında bilgi sahibi oldukları görülmektedir. Ankete katılan 57 kişi ise çalışma hayatında iş güvenliğinin önemi konusunda bilgi almadığı Tablo 5'te belirtilmiştir.

Tablo 6. Ankete katılanların çalışma hayatında iş güvenliği konusunda hangi kaynaktan bilgi aldıkları durumlar

Çalışma hayatında iş güvenliği konusunda hangi kaynaktan bilgi aldınız?	Sayı (n)	Yüzde (%)
Sosyal medya	15	10,2
Yazılı basın	1	0,8
Toplantı katılımı	28	19,5
Sosyal çevre	45	31,4
Diğer	55	38,1

Ankete katılanların çalışma hayatında iş güvenliği konusunda hangi kaynaktan bilgi aldıkları durumlar incelendiğinde %31,4'ünün sosyal çevreden, 19,5'inin toplantılara katılmak suretiyle ve ankete katılanların çoğu (%38,1) ise diğer kaynaklardan iş güvenliği konusunda bilgilendirilmiştir. Buradan anlaşılacağı üzere, gençler sosyal medyada çok vakit geçirmelerine rağmen, İş güvenliği hakkında bilgilenme düzeyi (10.2) fazla değildir. Toplantı katılımı çalışma deneyimi olan öğrenci yüzdesi olarak düşünülebilir. Sosyal çevreden bilgilenme (%31.4) ve diğer kaynaklar (%38.1) en yüksek oran olarak tespit edilmiştir.

Ankete katılanların iş yeri güvenliği ve iş kazaları ile ilgili bilgileri

Tablo 7. Ankete katılanların çalıştığı bir iş ortamında iş güvenliği kurallarına dikkat etme durumları

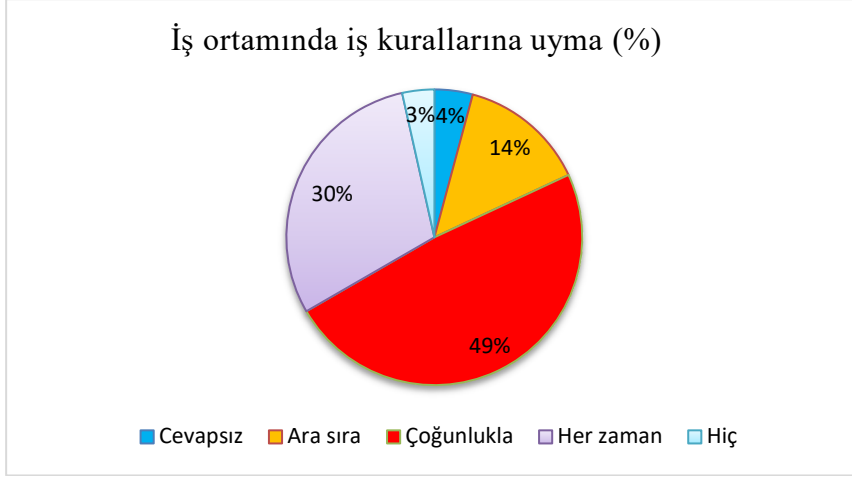
Çalıştığımız bir iş ortamında iş güvenliği kurallarına ne kadar dikkat edersiniz?	Sayı (n)	Yüzde (%)
Cevapsız	6	4,2
Ara sıra	20	13,9
Çoğunlukla	70	48,6
Her zaman	43	29,9
Hiç	5	3,5

Ankete katılanların çalıştığı bir iş ortamında iş güvenliği kurallarına %48,6'sının çoğunlukla dikkat etme %29,9'unun ise iş güvenliği kurallarına her zaman dikkat etme durumları söz konusudur. Bu değer eğitim alanların oraları ile yakınlık göstermektedir (%31.4). belirtilmiştir.

Ankete katılanların %3,5'inin çalıştığı bir iş ortamında iş güvenliği kurallarına uymadığını belirtmiştir (Tablo 7).

İş ortamında iş kurallarına uyma (%)

Şekil 2. Ankete katılanların çalıştığı bir iş ortamında iş güvenliği kurallarına dikkat etme durumları

Tablo 8. Ankete katılanların iş kazalarına karşı alınması gereken önlemler konusunda bilgi durumları

İş kazalarına karşı alınması gereken önlemler konusunda bilginiz var mı?	Sayı (n)	Yüzde (%)
Cevapsız	5	4,2
Çok	13	10,7
İyi	53	43,8
Orta	50	41,3

Ankete katılanların iş kazalarına karşı alınması gereken önlemler konusunda %43,8'inin bilgisinin iyi olduğu ve %41,3'ünün ise bilgisinin orta düzeyde olduğu Tablo 8'de görülmektedir.

Tablo 9. Ankete katılanların iş güvenliği ekipmanlarını kullanma gerekliliği hakkında bilgi durumları

İş güvenliği ekipmanlarını kullanma gerekliliği hakkında ne kadar bilgi sahibisiniz?	Sayı (n)	Yüzde (%)
Cevapsız	5	3,5
Az bilgim var	54	37,5
Bilgim var	55	38,2
Bilgim çok	12	8,3

Ankete katılanların iş güvenliği ekipmanlarını kullanma gerekliliği hakkında %38,2'sinin bilgi sahibi olduğu %37,5'inin ise bu konuda az bilgiye sahip olduğu Tablo 9'da görülmektedir.

Tablo 10. Ankete katılanların iş güvenliği konusunda kendinizi geliştirme durumları

İş güvenliği konusunda kendinizi geliştirmek için ekstra çaba sarf eder misiniz?	Sayı (n)	Yüzde (%)
Cevapsız	7	4,9
Evet	106	73,6
Hayır	31	21,5

İş yerinde iş sağlığı ve güvenliğinin önemli olduğu bilindiğine göre ankete katılanların %73,6'sının iş güvenliği konusunda kendini geliştirmek için ekstra çaba sarf ettiğini belirtmiştir. %21,5'inin ise bu konuda çaba sarf etmediği Tablo 10'da görülmektedir.

Tablo 11. Ankete katılanların iş güvenliği eğitimi almanın iş kazalarını önleyip önlemedikleri bilgisi

İş güvenliği eğitimi almak iş kazalarını önler konusunda düşünceniz nedir?	Sayı (n)	Yüzde (%)
Cevapsız	5	3,5
Kararsızım	5	3,5
Katılıyorum	56	38,9
Katılmıyorum	2	1,4
Kesinlikle katılıyorum	76	52,8

Ankete katılanların %2,8'inin iş güvenliği eğitimi almanın iş kazalarını önlediğini belirtmiştir. %1,4'ünün ise iş güvenliği eğitimi almanın iş kazalarını önlemediğini, %3,5'inin ise bu konuda kararsız olduğu Tablo 11'de belirtilmiştir.

Tablo 12. Ankete katılanların bulunduğu ortamda güvenli olmayan bir durumla karşılaştığınızda müdahale durumları

Bulduğunuz ortamda güvenli olmayan bir durumla karşılaştığınızda müdahale eder misiniz?	Sayı (n)	Yüzde (%)
Cevapsız	6	4,2
Durumu bildiririm	87	60,4
Evet, hemen müdahale ederim.	43	29,9
Hayır, müdahale etmem.	4	2,8
Kararsız kalırım.	4	2,8

Tablo 12'de ankete katılanların %60,4'ü bulunduğu ortamda güvenli olmayan bir durumla karşılaştığında durumu gerekli yerlere bildireceğini belirtmiştir. % 29,9'unun ise güvenli olmayan bir durumla karşılaştığında hemen müdahale edeceğini belirtmiştir. %2,8'ise müdahalede bulunmayacağını bildirmiştir.

C. Ankete katılanların iş yerlerinde kadın çalışanların güvenliği ile ilgili bilgiler

Tablo 13. Ankete katılanların iş yerlerinde güvenlik ekipmanlarının eksik olması durumuna gösterdiği tutum

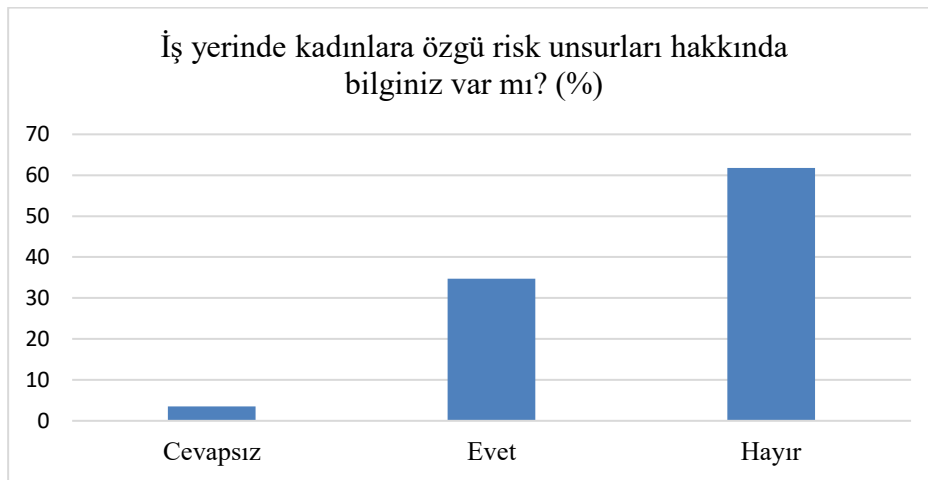
İş yerlerinde güvenlik ekipmanlarının eksik olması halinde durumu bildirir misiniz?	Sayı (n)	Yüzde (%)
Cevapsız	6	4,2
Evet	116	80,6
Hayır	5	3,5
Kararsızım	17	11,8

Ankete katılanların %80,6'sı iş yerlerinde güvenlik ekipmanlarının eksik olması halinde durumu gerekli yerlere bildireceğini belirtmiştir. %11,8'inin ise bu konuda kararsız kaldığı Tablo 13'de belirtilmiştir.

Tablo 14. Ankete katılanların iş yerlerinde kadınlara özgü risk unsurları hakkında bilgi durumları

İş yerlerinde kadınlara özgü risk unsurları hakkında bilginiz var mı?	Sayı (n)	Yüzde (%)
Cevapsız	5	3,5
Evet	50	34,7
Hayır	89	61,8

Ankete katılan öğrencilerin 89'u (%61,8) iş yerlerinde kadınlara özgü risk unsurları hakkında bilgi sahibi olmadığını belirtmiştir. Öğrencilerin 50 tanesi (%34,7) ise bu konuda bilgi sahibi olduğu Tablo 14'de belirtilmiştir.

Şekil 3. Ankete katılanların iş yerlerinde kadınlara özgü risk unsurları hakkında bilgi durumları

Tablo 15. Ankete katılanların iş yerlerinde kadınların iş güvenliği konusunda bilgili olmasının toplumda farklılık yaratacağı bilgisi

Size, iş yerlerinde kadınların iş güvenliği konusunda bilgili olması toplumda fark yaratır mı?	Sayı (n)	Yüzde (%)
Cevapsız	5	3,5
Evet	128	88,9
Hayır	11	7,6

Ankete katılanlara sorulan "Size, iş yerlerinde kadınların iş güvenliği konusunda bilgili olması toplumda fark yaratır mı?" sorusuna %88,9'u evet fark yaratır cevabını vermiştir. %7,6'sı ise hayır fark yaratmaz cevabını vermiştir.

Şekil 4. Ankete katılanların iş yerlerinde kadınların iş güvenliği konusunda bilgili olmasının toplumda farklılık yaratacağı bilgisi

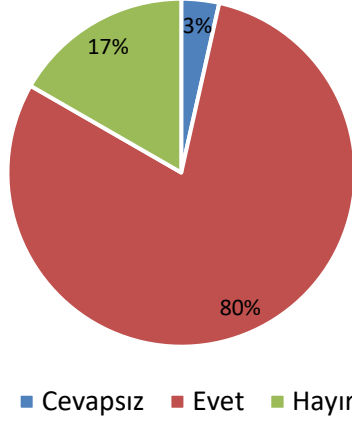
Tablo 16. Ankete katılanların iş yerlerinde kadınların iş güvenliği ve sağlığı hakları konusunda bilgi durumları

İş yerlerinde kadınların iş güvenliği ve işçi sağlığı hakları konusunda bilginiz var mı?	Sayı (n)	Yüzde (%)
Cevapsız	5	3,5
Evet	115	79,9
Hayır	24	16,7

Ankete katılanların %79,9'u iş yerlerinde kadınların iş güvenliği ve işçi sağlığı hakları konusunda bilgisinin olduğunu %16,7'sinin ise bilgisinin olmadığını belirtmiştir.

İş yerlerinde kadınların iş güvenliği ve işçi sağlığı hakları konusunda bilginiz var mı?(%)

TARTIŞMA

Kadınların işgücüne katılımı tüm gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde artmaktadır ve yapılan çalışmalarda kadın çalışanların çalışma ortamından kaynaklanan risklere daha fazla maruz kaldıkları ifade edilmiştir (De Sio ve ark. 2017; Carpintero ve Ramos, 2018; Yıldız, 2022).

Lopez-Arquillos ve Rubio-Romero (2016) İspanya'daki atölyelerde iş kazalarından kaynaklanan yüzeysel yaralar, çıkıklar, burkulmalar, kemik kırıkları, sarsıntılar, iç kanamalar, yanıklar ve donma gibi yaralanma tiplerinin etkilerini analiz eden çalışmada, kadınların yanık ve yüzeysel yaralara daha az maruz kaldığı, buna karşılık kırık ve çıkık vakalarına daha fazla maruz kaldığı, ayrıca yabancı işçilerin sarsıntı ve iç kanama riski ile daha sık karşılaştıkları bildirilmektedir.

Mevcut çalışmada ankete katılan öğrencilerin 89'unun (%61,8) iş yerlerinde kadınlara özgü risk unsurları hakkında bilgi sahibi olmadığını belirtmiştir. Benzer çalışmada Lopez-Arquillos ve Rubio-Romero (2016)'nın çalışmasında kadınların iş ortamında karşılaşacakları sorunları iyi analiz edemedikleri şeklinde yorumlamıştır.

Mobbingin kadın çalışanlar üzerindeki etkisi; toplumsal hayatta kadının yeri, kadının çalışma nedenleri, çalışma yaşamında karşılaştığı sorunlar, iş hayatında cinsiyet ayrımcılığı ve cinsiyetin mobbinge etkisini araştıran Araştırmacı mobbingin kadın çalışanlar üzerinde daha fazla etkisi olduğu, toplumsal cinsiyet rollerinin çalışma hayatında da etkilerinin devam ettirdiği belirtilmiştir (Köse ve Uysal, 2010),

Kadın işçilerin en çok istihdam edildiği iş alanlarında kas ve iskelet sistemi sorunları gibi sağlık problemleri ortaya çıkabilmektedir.

TUİK'e göre kadın çalışanların işe bağlı başlıca sağlık sorunları arasında bacakları, ayakları, kalçayı, sırtı ve beli etkileyen kemik eklem ve kas sorunları yer almaktadır. Yine stres, anksiyete ve depresyon sorunları da kadın çalışanlar arasında en yaygın hastalıkları arasında yer almaktadır (Yıldız,2022). Kadınların iş sağlığı ve güvenliği yönetimi, cinsiyetin sorunlar üzerindeki etkisini ve bu sorunların kadınlar tarafından nasıl deneyimlendiğini dikkate almalıdır (Campos-Serna ve ark., 2012). Bu şekilde, cinsiyetle ilgili faktörler, dikkate alınan cinsiyetle ilgili faktörlerle (fiziksel çalışma kapasitesi, antropometri ve vücut kompozisyonu, kişisel koruyucu ekipman, hamilelik sırasında tedavi) uyumlu hale getirildiğinde, kadınlar için risklerin belirlenmesine yardımcı olacaktır (Messing ve ark., 2003). Mevcut çalışmada da ankete katılan öğrencilerin %61,8'i iş yerlerinde kadınlara özgü risk unsurları hakkında bilgi sahibi olmadığını belirtmiştir.

BİLDİRİ KİTABI

Mevcut bulgulara bakıldığında katılımcıların yarısından fazlasının kadınlara özgü risk unsurları hakkında bilgi sahibi olmadığını belirterek Campos-Serna ve ark., (2012) ve Messing ve ark., (2003)'ün çalışmalarında belirttiği şekilde özellikle kadın sorunları hakkında tecrübe sahibi olunmasına ihtiyaç olduğu ve iş yerlerinde kadınlarla ilgili risklerin belirlenmesinin önemli olduğu bu araştırmacıların sonuçlarıyla uyumludur.

Kadınların işlerinden dolayı üst vücut burkulmalarına veya zorlanmalarına maruz kalma olasılıklarının erkeklerden iki ile beş kat daha fazla olduğu belirlenmiştir (Fox ve ark., 2020). Genel olarak, tüm çalışanlar ağır makine ve trafik araçları tarafından vurulma, kayma, tökezleme ve düşme, elektrik çarpması, kas-iskelet sistemi bozuklukları ve toksik kimyasallara maruz kalma riski altındadır (Schneider, 2001). Ek risk olarak çalışanları güvenlik prosedürlerini göz ardı etmeye ve vücutlarını ergonomik olmayan şekillerde zorlamaya iş yerlerindeki farkındalık aksikliğınden kaynaklanabilir (Goldenhar ve Sweeney, 1996). Tüm bu zorlukların üstesinden gelmek özellikle psikolojik stres faktörlerinden etkilenmemek, sürekli konsantrasyon ve dikkat gerektirmektedir (Boschman ve ark., 2013). Mevcut çalışmada ankete katılan öğrencilerin %61,8'inin iş yerlerinde kadınlara özgü risk unsurları hakkında bilgi sahibi olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların iş yerlerinde risk unsurları hakkında bilgilerinin yetersiz oluşu Goldenhar ve Sweeney (1996)'ın belirttiği şekilde çalışanların iş yerlerindeki farkındalık aksikliğınden kaynaklanabildiği sonucu çalışmamız ile uyumludur.

Curtis ve ark. (2022), uygunsuz kişisel koruyucu ekipman nedeniyle yaralanma yaşandığını ve katılımcıların çoğunun iş yerinin emniyet kemerleri, tulumlar, botlar ve emniyet gözlükleri dahil olmak üzere kendilerine uygun şekilde uyan kişisel koruyucu ekipmanı sağlamadığını bildirdiler. Ayrıca standart boyuttaki emniyet kemerlerinin kadınlar için tehlikeli olabileceğini de vurguladılar. Mevcut çalışmada ankete katılanların iş kazalarına karşı alınması gereken önlemler konusunda %43,8'inin bilgisinin iyi olduğu ve %41,3'ünün ise bilgisinin orta düzeyde olduğu, iş yerlerinde kadınların iş güvenliği konusunda Curtis ve ark. (2022)'in belirttiği kişisel koruyucu ekipman konusunda özellikle kadın çalışanların bu konuda bilinçli olmasının toplumda fark yaratacağı sonucu ile uyumludur.

Eğitim, bireyin kendi yaşamı boyunca davranışlarını istenilen yönde değiştirme sürecidir. Başka bir deyişle eğitim, bireylerin yaşamları boyunca sahip olmaları gereken davranışları edindikleri ve bunların kendi özelliklerine göre şekillenmesinde aktif rol oynadıkları yaşam boyu süren bir süreçtir (Gül, 2004). Bu nedenle insanlarda güvenli bir çalışma kültürü oluşturmak için iş sağlığı ve güvenliği eğitimi yalnızca iş sağlığı ve güvenliği eğitimiyle sınırlı kalmamalı, ilkokuldan üniversite eğitiminin sonuna kadar devam ettirilmelidir (Güven, 2006; Karadurmuş, 2006; Yılmaz, 2007).

SONUÇ

Günümüzde kadınlar çeşitli sektörlerde aktif rol oynamaktadır. Kadınların fiziksel ve fizyolojik özellikleri, işyerindeki sağlık ve güvenlikleri üzerinde etkilidir. Bu özellikler, mesleki hastalıkları ve mesleki yaralanmaları azaltmak ve kadınlar için sağlıklı ve güvenli bir işyeri sağlamak için gereken ilgiyi görmelidir. Kadınlar için risk faktörü ile mesleki maruziyet arasında bir ilişki kurmak için yeni yöntemlere ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle, işyerinde eşit şekilde korunmalarını sağlamak için kadınlar ve erkekler arasındaki bilinen biyolojik farklılıklara dikkat çekilmelidir. Bu sebeple iş yerindeki erkekler ve kadınlar arasındaki sağlık farkı, biyolojik yapı, fiziksel yapı, duygusallık alanında daha çok cinsiyete göre ayrıştırılmış verilerin toplanması, yönetimi ve analizi kullanılarak aşılmalıdır. Bu çalışma bulguları, kadınların İSG sorunları ve zorlukları hakkında ışık tutmaktadır.

Üniversite yıllarında iş sağlığı ve güvenliği eğitimini alan öğrencilerin oranlarının düşük olması iş sağlığı ve güvenliği konusunda özellikle kadın çalışanların mezuniyet sonrası iş yaşamlarında bazı sorunlar yaşayacağı gerçeğiyle eğitimin değerli olduğu düşünülerek tüm üniversite gençlerine iş sağlığı ve güvenliği eğitiminin verilmesi yollarına gidilmelidir. Özellikle kadın çalışanların iş sağlığı ve güvenliği alanında farkındalığının artırılması amacıyla bu makale araştırmacıların bu alanda daha fazla araştırma geliştirmeleri için bir temel ve kılavuz görevi görmektedir.

KAYNAKLAR

Akbulut, M. C. (2017). Bankacılık ve Sigortacılık Programı Öğrencilerinin İş Sağlığı ve Güvenliğine Yönelik Tutumları: Beypazarı MYO Örneği. *Bankacılık ve Sigortacılık Araştırmaları Dergisi*, 2(10), 37-48.

Alli, B. O. (2008). *Fundamental principles of occupational health and safety*. (2. bs.). Geneva: ILO Organization Office.

Asharose, Saizen, I., & Sasi, P. K. (2015). Awareness Workshop As An Effective Tool And Approach For Education İn Disaster Risk Reduction: A Case Study From Tamil Nadu, India. *Sustainability*, 7(7), 8965-8984

Bilgin, B. (2012) "Çalışma Yaşamında Kadın ve Yasal Düzenlemeler", (<http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2012-99-1164>) (15.01.2015).

Boschman JS, van der Molen HF, Sluiter JK, Frings-Dresen MH. Psychosocial work environment and mental health among construction workers. *Appl Ergonomics*. (2013) 44:748–55. 10.1016/j.apergo.2013.01.004

Campos-Serna, Javier, Ronda-Pérez, Elena, Artazcoz, Lucía, & Benavides, Fernando G.. (2012). Desigualdades de género en salud laboral en España. *Gaceta Sanitaria*, 26(4), 343-351. <https://dx.doi.org/10.1016/j.gaceta.2011.09.025>

Carpintero, E. C. & Ramos A. M.G. (2018). Accelerated researchers: Psychosocial risks in gendered institutions in academia. *Frontiers in Psychology*, 9: 1-13.

Ceylan, H. (2012). Türkiye'deki İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimi Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale MYO*.

Cohen, A., Colligan, M. J., Sinclair, R., Newman, J., & Schuler, R. (1998). *Assessing Occupational Safety And Health Training*. Cincinnati, Ohio: National Institute for Occupational Safety and Health.

Curtis HM, Meischke HW, Simcox NJ, Laslett S, Monsey LM, Baker M, Seixas NS. (2022). Working Safely in the Trades as Women: A Qualitative Exploration and Call for Women-Supportive Interventions. *Front Public Health*. 26;9:781572. doi: 10.3389/fpubh.2021.781572.

De Sio S, Cedrone F, Sanità D, Ricci P, Corbosiero P, Di Traglia M, Greco E, Stansfeld S. (2017). Quality of Life in Workers and Stress: Gender Differences in Exposure to Psychosocial Risks and Perceived Well-Being. *Biomed Res Int*. 2017:7340781.

Eraslan, L. (2015). Sosyal Güvenliğin Sosyolojisi (Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Güvenlik Algıları). <http://www.isghaftasi.gov.tr/20.pdf>, Erişim: 05.01.2017.

Fox N. (2020). Improving Safety & Health for Women in Construction: Women in Construction: Improving Workplace Safety & Health (16):10.

Goldenhar LM, Sweeney MH. (1996). Tradeswomen's perspectives on occupational health and safety: a qualitative investigation. *Am J Ind Med*. 29:516–20.

Gül G (2004) Birey Toplum Eğitim ve Öğretmen. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi* 1: 223-236.

Güven, R. (2006). Güvenlik kültürü oluşumunda eğitimin önemi. *İş Sağlığı ve Güvenliği Dergisi*, 30, 3-11.

Işık, R. (2006). İş Sağlığı ve Güvenliği İçin Eğitim ve Öğretim. İş Sağlığı ve Güvenliği Dergisi, 30(6), 28-31.

Karadurmuş, S. (2006). İş sağlığı ve güvenliğinin eğitime entegrasyonu iyi uygulama örnekleri. İş Sağlığı ve Güvenliği Dergisi, 30, 62-69.

Köse, S., Uysal, Ş. (2010), "Kamu Personelinin Yıldırma (Mobbing) Ve Boyutları Hakkındaki Düşünceleri Üzerine Bir Çalışma: Manisa Tarım İl Müdürlüğü Örneği", Celal Bayar Üniversitesi S.B.E.Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:8, Sayı: 1, 261-276.

Lopez-Arquillos, A. & Rubio-Romero, J. C., (2016). "Analysis of Workplace Accidents in Automotive Repair Workshops in Spain", Safety and Health at Work (7), 231-236.

Messing K, Mager Stellman J. (2006). Sex, gender and women's occupational health: the importance of considering mechanism. Environ Res. 101(2):149-62. doi: 10.1016/j.envres.2005.03.015

Oğan, H. (2014). Sağlık Çalışanları İçin İşçi Sağlığı Ve Güvenliği. Ankara: Türk Tabipleri Birliği Yayınları

Özgüler, A. T. ve Koca, T. (2013). Meslek Yüksekokullarında İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitiminin Gerekliği. Electronic Journal of Vocational Colleges, UMYOS Özel Sayısı, 15-20.

Özkılıç, Ö. (2014), Risk Değerlendirmesi (Atex Direktifi Eri-Patlayıcı OrtamlarBüyük Endüstriyel Kazaların Önlenmesi Ve Etkilerinin Azaltılması-Kantitatif Risk Değerlendirme). Ankara: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Yayınları.

Saraç, C. (1998). Sosyal Sigortalar Kurumları ve İşveren Açısından İş Kazası Kavramı. Ankara: YODÇEM Yayınları.

Schneider SP. (2001) Musculoskeletal injuries in construction: a review of the literature. Appl Occup Environ Hyg. 16:1056-64. 10.1080/104732201753214161

Şenol, L., & Ferhatoğlu, M. (2019). İşletmelerde İş Sağlığı ve Güvenliği. International Social Sciences Studies Journal, 5(50), 6691-6700

Topgül, S., & Alan, Ç. (2017). Öğrencilerin İş Güvenliği ve İş Güvenliği Eğitimi Algısının Değerlendirilmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22(2), 587-598.

Yavuz, Ş., & Gür, B. (2019). Ön Lisans Ve Lisans Öğrencilerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Bilinci Düzeylerinin İncelenmesi. International Journal of Labour Life and Social Policy, 2(1), 19-29.

Yıldız, M. E. (2022). "İş Sağlığı ve Güvenliği Açısından Kadınlar ve Gençler", Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 10(2), 639-655.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2014) Çalışma MevzuatıI İle İlgili Avrupa Birliği Direktifleri Yayın No: 11, Editör Dr. Fazıl Aydın. Ankara, 2014

Yılmaz, F. (2007). Çağdaş bir çalışma yaşamının anahtarı: iş sağlığı ve güvenliği eğitimi, ülkemiz ve Avrupa örneği. İş Güvenliği Dergisi, 9, 26-30.

<https://www.dogrulukpayi.com> > bulten > 2012-2022-y...

GÖÇ VE İSTİHDAM: GAZİANTEP’TE YAŞAYAN SURİYELİ KADINLARIN MESLEKİ EĞİTİM KURS DENEYİMLERİ¹

Müzeyyen YILMAZ

Gaziantep Üniversitesi, Göç Enstitüsü, Kadın Çalışmaları Bölümü
ORCID: 0009-0001-3738-7187

ÖZET

2011 yılından itibaren Suriye’de yaşanan iç savaş nedeniyle 3 milyonu aşkın Suriye vatandaşı Türkiye’ye göç etmek zorunda kalmıştır. Bu durum hayatlarında çok büyük etki yaratmış ve köklü değişikliklere sebep olmuştur. Akademik literatürde kadınlar ile erkeklerin göçü farklı deneyimledikleri, göç sürecinde ve göç sonrasında kadınların çok daha fazla zorlukla karşılaştıkları, kadınların cinsiyet eşitsizlikleri ve toplumsal cinsiyet rolleri sonucu yeni yerleştikleri ülkede yaşamlarını sürdürmekte, yeni bir hayat kurmakta çok katmanlı sorunlarla başa çıkmak zorunda kaldıkları tartışılmaktadır.

Geçici koruma statüsünde olan Suriyeliler ekonomik, sosyal, toplumsal değişim ve dönüşüm yaşamaktalar. Araştırmalarda kayıtlı iş gücüne katılımın çok az olduğu, çoğunlukla kayıtsız ve güvencesiz işlerde istihdam edildikleri ortaya çıkmaktadır. Yapılan çalışmalarda kadınların iş yaşamına katılımlarının erkeklere oranla çok az olduğu, ekonomik olarak erkeklere bağımlı yaşamak zorunda kaldıkları ortaya çıkarılmıştır. Bunun temelinde kültürel kodlar olmakla birlikte kadınların meslek sahibi olamamaları, eğitim düzeyinin düşük olması veya var olan diplomalarının Türkiye’de geçersiz olması gibi etkenler söz konusudur. Yerel yönetimler ve Halk Eğitim Merkezleri kadınlara yönelik çeşitli meslek edindirme kursları açmakta ve bu kurslar Suriyeli kadınlar tarafından yoğun olarak tercih edilmektedir.

Bu çalışmada 2024 yılında Gaziantep ilinde bulunan 7 meslek edindirme kursuna devam etmekte olan 20 Suriyeli kadın ile derinlemesine görüşmeler yapılmış olup bu görüşmelerde kadınların iş ve çalışmaya yaklaşımlarına, kursa katılmanın yaşamlarında yarattığı değişimlere, kursların istihdamlarına etkisine odaklanılmıştır. Araştırma sonucunda mesleki kursların bu kadınların istihdamına sınırlı bir etkisinin olduğu, eğitimlerden sonra iş kurma veya istihdam edilebilirliklerinin teşvik edilmesi gerektiği anlaşılmıştır. Bununla birlikte kursların kadınların psikolojik ve sosyal yaşamlarında olumlu etki yarattığı, kadınların evden çıkmalarında, kendilerine olan güvenlerinin artmasına, ev sahibi toplumun kültürünü öğrenme, sosyal ağlar oluşturma ve ev dışındaki mekanları tanıma anlamında pozitif yönde katkı sağlamaktadır.

Anahtar kelimeler: kadın istihdamı, meslek kursları, toplumsal cinsiyet, ekonomik bağımlılık

¹ Bu çalışma devam etmekte olan yüksek lisan tezine dayanmaktadır.

KADIN ÇALIŞMALARINDA YÖNTEMSSEL HATALARIN OLGULARIN GERÇEKLİĞİNİ SAPTIRMASI ve BİLİMSELLİĞİN İTİBARINI İSTİSMAR ETMESİ: “DİP DALGA 2 KADIN ÖRNEĞİ”

Doç. Dr. Erol SUNGUR

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü

ORCID: 0000-0002-7311-3415

ÖZET

Son yıllarda Türkiye’de sekülerleşme, ateizm, agnostisizm ve deizm gibi konular oldukça ilgi çekmektedir. Bu anlamda bazı araştırmalar ve çalışmalar, ilgilerini dinden uzaklaşma ve dinden çıkma hikâyelerine yoğunlaştırmıştır. Bu çalışmalardan biri de Hamdi Tayfur’un “Dip Dalga 2 Kadın” kitabıdır. Yazar, kitabında dinden çıkan veya uzaklaşan kadın bireylere odaklanmıştır. Yazar, çalışmasını nitel araştırma yöntemlerini ve mülakat tekniğini kullanarak 53 kadın katılımcıyla gerçekleştirdiğini beyan etmiştir. Elde ettiği ham verileri, herhangi bir yorum veya analiz yapmadan bu kitabında sunduğunu açıklamıştır. Bu bildirin ana inceleme konusu olan Dip Dalga 2 Kadın çalışması incelendiğinde, yazarın birçok yöntemsel hata yaptığı, bu hataların olguların mahiyetini objektif bir şekilde anlamayı engellediği tarafımızdan tespit edilmiştir.

Bu bildirin temel amacı; Tayfur’un nitel bir çalışma şeklinde tanımladığı Dip Dalga 2 Kadın Kitabı’nın, ne derecede nitel bir çalışma olarak kabul edilip edilemeyeceğinin analizi üzerinedir. Yazarın söz konusu çalışması, yine tarafımızca nitel araştırma yöntem ve teknikleri bağlamında incelenmiştir. İncelememiz sonucu; yazarın 53 kadın katılımcıyla mülakat yaptığını söylemesine rağmen, çalışmada nitel araştırma yöntem ve tekniklerine dair eksik unsurları şu şekilde özetleyebiliriz:

- Yazar, mülakatlar öncesi bir pilot uygulama gerçekleştirip gerçekleştirmediğini açıklamamıştır.
- Çalışmada, görüşmelerin yüz yüze mi, online ve canlı şekilde mi, ses kaydıyla mı, yoksa yazılı olarak mı gerçekleştirildiği bilgisi yoktur. İncelememiz sonucu, mülakatların büyük oranda uzaktan yazılı veya online yazılı yapıldığı görülmüştür.
- Bu doğrultuda katılımcıların gerçek kimlikler ve bireyler olup olmadığı açık değildir.
- Çalışmada, mülakat sorularının bazısı, katılımcıların yarından fazlasına hiç sorulmamıştır.
- Yazar, katılımcı kimliklerini tanımlarken belli bir sistematik takip etmemiş, bazı katılımcıları da kendi öz ifadelerine dayanarak tanımlamamıştır.
- Yazar, “Çalışmada sadece İslam’la bağı koparmış kadınlara yer verildi. Kendisini - henüz- İslam’dan çıkmış görmeyip sorgulama sürecinin farklı evrelerinde olduğunu düşünenler ise dâhil edilmedi” açıklamasını yapmıştır. Ancak bazı katılımcılar kendileri “arayış içinde” şeklinde tanımlamıştır.

Başka eksikliklerle birlikte söz konusu çalışmanın yöntemsel temel hataları, çalışmanın olguları kendi gerçekliği içinde ne derece doğru ve güvenilir ölçebildiği sorununu ortaya çıkarmıştır. Bu sonuçla çalışma, nitel bir araştırma değeri elde edememektedir. Çalışma, belki bir röportaj veya sohbet kategorisinde değerlendirilebilir. Ancak bu tür çalışmaların farklı mecralarda birer bilimsel gerçeklik ve bulgu şeklinde sunulması, daha ciddi problemlere yol açtığı gibi bilimselliğin itibarını da zedelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, Dip Dalga 2 Kadın, Yöntemsel Hatalar, Bilimsellik, Gerçeklik.

AKTİF ÇALIŞMA YAŞAMINDAKİ ÖĞRETMENLERİN ÖĞRENCİLERE YÖNELİK TOPLUMSAL CİNSİYET TUTUMLARINA İLİŞKİN SINIRLI BİR ARAŞTIRMA: ŞIRNAK VE ADANA ÖRNEĞİ ÖĞRETMENLİĞİN GÖRÜNMEYEN YÜZÜ: KIZLAR VE ERKEKLER

Sibel AÇAR SALTAN

Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı
ORCID: 0009-0000-6923-2297

Pınar ASLANKESER

Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı
ORCID: 0009-0008-9007-0980

ÖZET

Bu çalışmada, öğretmenlerin öğrencilere ilişkin toplumsal cinsiyet tutumları Şırnak ve Adana ili özelinde incelenmeye çalışılmıştır. Araştırma kapsamında öğretmen faktörünün öğrencilerin cinsiyetçi tutumlarını nasıl etkilediği ve öğretmenin tutumlarının sınıfta yansımaları incelenmiştir. Çalışma, toplumsal cinsiyetini esas alarak eğitim tabanında toplumsal yapının, toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışını esas alan bir eğitim yapısına dönüşebilmesi için neler yapılabileceğini sorgulamanın önemine dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. Araştırmada, çok yönlü yapısından dolayı nitel araştırma yönteme başvurulmuştur. Şırnak ve Adana illerinde aktif olarak görev yapan 10 öğretmen ile yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar farklı branşlarda, ilkokul, ortaokul ve lise düzeylerinde seçilmiştir. Çalışmada kullanılan sorular, öğretmenlerin cinsiyetçiliğe yönelik algıları, toplumsal cinsiyet rolleri, sınıf içerisinde cinsiyete yönelik ayrımcılık konusunda farkındalıkları ve eğitim öğretim sürecinde öğretmen olarak kendi davranışlarını nasıl değerlendirdiklerine yönelik olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Adana, eğitim, öğretmen, öğrenci, Şırnak, toplumsal Cinsiyet

GİRİŞ

Hakim ideolojinin yeniden üretim yerinden biri olan okullarda, ideolojinin yönlendirilmesinde ve aktarılmasında öğretmenlerin rolü büyüktür. Bu nedenle eğitimcilerin, cinsiyetçi ideolojinin yeniden üretilmesine katkı sağladığı düşünülmektedir. Genel bir tanımını yapacak olursak bir kişinin herhangi bir varlığa verdiği tepkiler tutum olarak ifade edilmektedir. Bu tutum iyi veya kötü yönde olabilmektedir. Bireylerin deneyimlerinin genel olarak davranışlarına yön verdiği bilinmektedir. Ataerkil düşünce yapısına maruz kalmış bir öğretmenin öğrencilerine de kendi tutumu yönünde davranması beklenmektedir. Öğretmenler de farkında olmadan bu deneyimlerine bağlı olarak eğitim sürecinde toplumsal cinsiyet tutumlarını sergilemektedirler. Öğretmenlerin sahip olduğu cinsiyetçi tutumun sınıf atmosferine yansımaları, cinsiyetçi düşünceleri hem pekiştirebilmekte hem de azaltabilmektedir. Dolayısıyla ile öğretmenin sahip olduğu tutum öğrencinin sosyal hayatını, aile içerisindeki dinamiklerini, okul içerisinde akranları ve öğretmenleri ile etkileşimini ve bunlara en üst çemberi olan toplumu etkileyebilmektedir.

Klasen ve Lamanna (2008), eğitimde toplumsal cinsiyet eşitsizliği tüm toplumların, özellikle de toplumun ekonomik olarak daha zayıf kesimlerinde yaşayan kadınlar için kalıcı bir sorun oluşturmaktadır diye yorumlamışlardır. Ülkemizde özellikle son dönemlerde yaşanan kadına ve çocuklara yönelik şiddet haberlerini göz önünde bulundurunca bu soruna bir kanıt olarak düşünebiliriz. Her şeye rağmen bu sorunu ortadan kaldırmak için öğrencilere herhangi bir ayırım yapılmaksızın eğitimde cinsiyet eşitsizliğini ele alan politikalar yürürlüğe sokulmuştur.

Ancak, hâlâ daha eğitim alanında bu konuyla ilgili boşluklar mevcuttur (White, Ruther and Kahn, 2016). Bu boşlukları yok etmek ve eğitimde toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmak için öncelikle öğretmenlerin bu tür eğitimlere maruz bırakılması ve hedeflerin belirlenmesi gerekmektedir. Ne yazık ki belirli kalıplara sahip eğitim sistemimizin düzenlenmesi gerekmektedir. Buna ek olarak da, müfredatın düzenlenmesi ve öğretmen öğrenci ilişkilerinin cinsiyete duyarlı hale gelmesi gerekmektedir. Bunun için de oluşturulan müfredatların içeriğine cinsiyet eşitliğine dair kazanımların eklenmesi, ders kitaplarında verilen örneklerin her iki cinsiyet için de rol ayrımı yapılmaksızın eşitliği gösteren şekilde olması, derslerin değerlendirilmesine ilişkin hazırlanan soruların içeriklerinde cinsiyet ayrımı oluşturacak soruların olmamasına dikkate edilmesi gerekmektedir. (Berber, 2021).

Eğitim dünyasında toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesi için detaylı düzenlenmiş bir eğitim anlayışına sahip olmak gerekmektedir. Var olan eğitim sisteminde ayrımcı bir yapı mevcutsa, bu sistemin tekrar gözden geçirilmesi gerekir. Kız çocuklarının eğitime olan isteğini arttırmak da biraz öğretmenlerin elindedir. Öğretmenlerin sınıf ve okul içerisindeki tutumları bu isteğin artmasında temel sebeplerden biri olarak düşünülebilir. Örneğin, birçok toplumda kızların matematikte iyi olmadığı ve erkeklerin küçük çocukların bakımını öğrenemeyeceği varsayılmaktadır. Bunlar gibi müfredat varsayımları ve bunlara eşlik eden öğretim, cinsiyet eşitsizliklerini pekiştirebilir (Aikman and Unterhalter, 2007; Sayılan, 2012). Bizim ülkemizde de erkek öğrencilerin mühendislik fakültelerine yönlendirilmesi, kızların ise eğitim fakültelerine yönlendirilmesi veya okul yönetimlerinde erkek öğrenciler daha çok rol alırken, kız öğrencilerin onlara yardım etme rolünü ya da küçük öğrencilerle iletişim kurmayı üstlenmesi örnek olarak verilebilir. Bu görevleri veren öğretmen ve toplum yapısının dönüşümü için cinsiyet eşitliğini hedef alan bir eğitim anlayışı gerekmektedir. Cinsiyetçi kalıpların yeniden üretilmesi yerine eşitliği teşvik eden uygulamalar ile daha kapsayıcı bir gelecek inşa edilmesi mümkün görülmektedir.

MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmanın araştırması 2024 Ekim ayında Adana ve Şırnak illerinde yapılmıştır. Devlet ve özel okullarda çalışan 10 öğretmen ile görüşülmüştür. Görüşmelerde sorun merkezli görüşme tekniğine uygun olarak hazırlanmış yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış ve görüşme formu alan araştırması süresince, araştırmaya katılan öğretmenlerin anlatıları doğrultusunda birkaç kez görüşme yapılmıştır. Görüşülen öğretmenlerin gerçek isimleri gizli tutularak, her birine takma isim verilmiş, kimliklerini açığa çıkarabilecek hiçbir bilgi çalışmada kullanılmamıştır.

BULGULAR ve DEĞERLENDİRME

Araştırma kapsamında görüşülen öğretmenlerin yaşları 25-50 arasındadır. Görüşülen 10 kadın öğretmenin 10'u da üniversite mezunudur. 7 tanesi eğitim fakültesi çıkışlı, 3'ü ise ziraat mühendisliği bölümünden mezun olup devletin bir dönem öğretmenlik hakkından yararlanan öğretmenlerdir.

Araştırma kapsamında öğretmenlere eğitimde toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile ilgili sorular yöneltilmiştir.

Soruların bir bölümünde öğretmenlerin;

- Sınıf içerisinde toplumsal cinsiyet normlarına dikkat edip etmedikleri
- Kız ve erkek öğrenciler arasında ayırım yapıp yapmadıkları
- Eğitim materyallerinde dikkatlerini çeken ayrımlar olup olmadığı
- Öğretmenlik hayatları boyunca toplumsal cinsiyet ile ilgili bir eğitime katılıp katılmadıkları hakkında bilgi almaya yöneliktir.

Aşağıda öğretmenler ile yapılan görüşmelerde toplumsal cinsiyet ile eğitimler ve sınıf içerisinde kız ve erkek öğrencilere nasıl davrandıkları ile ilgili cevaplar yer almaktadır.

BİLDİRİ KİTABI

Ayşe:¹....'' Sınıf içinde bazen kendimi 'Bakın kızlara ne kadar akıllılar, siz erkekler sürekli konuşuyorsunuz, dersi kaynatmaya çalışıyorsunuz' derken buluyorum. Ayrım yapmıyorum ama kızları hep sakinlik ve düzenli olmaları ile etiketlediğimi sonradan fark ediyorum.'''

Sinem:....'' Kızlar hep ön tarafta oturuyorlar, erkeklerde hep arkada. Haremlik selamlık. Ben de bunu hiç düzeltmediğimi fark ettim. Eylülde okul başlamış, ekimin sonu gelmiş ben yeni fark ediyorum bu durumu. Demek ki ne kadar beynimize kazınmış bazı şeyler.

Hatice:....'' Ben de erkeklere hep laf söylüyorum. Siz şöylesiniz, böylesiniz diye. Aslında benim de yaptığım ayrım.

Damla:....'' Hiç öyle bir eğitime katılmadım. Her sene sonunda bir sonraki sene seminer döneminde şöyle eğitim olsun böyle eğitim olsun diye konuşuruz sonra kimse bir şey ile ilgilenmez. Yaz tatilinden çıkmışız, hava sıcak, rehavet çökmüş kimse ilgilenmez eğitimle. Doğru düzgün seminer de olmaz zaten.

Sevil:.....'' Ben aldım öyle bir eğitim ama dışardan kendim para verip gittim.

Saliha:....'' Biz aldık öyle bir eğitim okula gelip anlattılar. Özel okul olunca böyle şeylere dikkat ediyorlar ama çok detaylı değildi. Üstün körü geçtiler.

Görüşmeler sonucunda, öğretmenlerin aslında farkında olmadan öğrenciler arasında ayrımcılık yaptıkları ama kendilerini düzeltmeye çalıştıklarını anlayabiliriz. Yapılan görüşmelerde çok fazla okulda herhangi bir eğitim almadıklarını anlayabiliyoruz. Alanlar ya dışarıdan kendi imkanları ile bu tür eğitime katılmışlar, okul tarafından alanlar ise yüzeysel olarak anlatıldığını söylüyorlar. Bunlara ek olarak da bir bölüm öğretmenin de cinsiyet eşitliğine olumlu yönde yaklaştığı, fakat sınıf içi uygulamalarında bazen istemeden de olsa bazı cinsiyetçi tutumların sergilenebildiği fark edilmiştir. Öğretmenlerin özellikle kız öğrencilerin daha sessiz, sakin, erkek öğrencilerin ise biraz daha hareketli olmaları yönünde tutumlarının olduğu ve bu tutumun istemeden de olsa öğretmenler tarafından pekiştirilebildiği gözlemlenmiştir. Çoğu öğretmen sınıf içi etkinliklerde cinsiyetçi bir yaklaşım sergilemediğini ifade etse de, gözlem ve analizlerimiz sonucunda bilinçsiz de olsa cinsiyet ayrımcılığına yönelik tutumlarının var olduğu ortaya çıkmıştır. Aikman (2007) ve arkadaşları tarafından belirtildiği gibi *toplumdaki cinsiyet stereotipleri, sınıf içi uygulamalarda öğretmenler ve öğrenciler tarafından farkında olmadan pekiştirilebilmektedir. Bu durum, kız ve erkek öğrencilerin meslek seçimlerinden akademik başarılarına kadar farklı alanlarda kalıcı etkiler yaratabilir.*

Elde ettiğimiz bulgular sonucunda öğretmenlerin cinsiyetçi tutumlar konusunda farkındalıklarının öğrenme ortamındaki tutumlarını ve öğrencilerin farkındalıklarını oldukça etkilediği belirlenmiştir. Sınırlı sayıda katılımcı ile gerçekleştirilmiş olan bu araştırmanın öğretmenlerin farkındalıklarının artırılması yönünden faydalı olacağı düşünülmektedir. Daha adil ve kapsayıcı bir eğitim ortamı için tüm öğretmenlere toplumsal cinsiyet farkındalığı adı altında bilinçlendirme programlarının uygulanmasının hem çocuklar hem de tüm toplum açısından faydalı olacağı ön görülmektedir. Toplumun dönüşümü için öğretmenlerin yadsınamaz etkisi yeniden gözler önüne serilmektedir.

SONUÇ

Araştırmada, toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamında öğretmenlerin tutumları ve farkındalıkları detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, öğretmenler sınıf içindeki uygulamalarında farkında olmadan cinsiyetçi tutumlar sergileyebilmektedirler. Öğrencilerin cinsiyet özelliklerine dair kalıp yargılarının öğretmenlerin bilinçaltına yerleşmiş olduğu ve bu tutumların sınıf atmosferine yansdığı ortaya çıkmaktadır.

¹ Bu çalışmada geçen isimler görüşülen kadınların gerçek isimleri olmayıp, yazar tarafından verilen takma isimlerdir.

Kız öğrencilerinin genellikle sakin ve düzenli olmakla, erkek öğrencilerin ise hareketlilikle ilişkilendirilmesi gibi genellemeler, farkında olmadan cinsiyet ayrımcılığın pekiştirildiğine dair örnek oluşturmaktadır.

Ayrıca, görüşülen öğretmenlerin toplumsal cinsiyet tanımı ile ilgili bilgileri yoklandığında çoğunun toplumsal cinsiyet konularında herhangi bir eğitim almadıkları ya da aldıkları eğitimlerin yüzeysel kaldığı ortaya çıkmıştır. Bu durum ne yazık ki öğretmenlerin cinsiyet eşitliğine duyarlı bir yaklaşım geliştirme sürecinde eksikliklere yol açmaktadır. Aynı zamanda, bazı öğretmenlerin bu tür eğitimlere kendi çabalarıyla katıldığı veya konuya duyarlılık geliştirdiği görülmüş fakat bu bireysel çabaların yaygınlaştırılması gerektiği görülmektedir.

Sonuç olarak, öğrencilerde cinsiyetçi yaklaşımın en aza indirilmesi için öğretmenlerin toplumsal cinsiyetçi yaklaşımlarını fark edip bunu düzeltmeleri önem arz etmektedir. Bunun fark edilmesinin toplumda farklı olumlu sonuçlar doğurması da beklenmektedir. *Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak, yalnızca bireylerin değil, toplumların sosyal ve ekonomik kalkınması açısından da kritik bir rol oynamaktadır. Bu tür politikaların uzun vadeli faydaları arasında daha düşük yoksulluk oranları ve daha yüksek ekonomik büyüme yer almaktadır* (King, E. M., & Hill, M. A. ,1993). Bu nedenle eğitimde toplumsal cinsiyet eşitsizliğini azaltmak için öğretmenlerin farkındalığını artırmaya yönelik kapsamlı programların uygulanması önem taşımaktadır. Yapılması istenen bu programlar, sadece öğretmenlere yönelik farkındalık eğitimleri ile sınırlı kalmamalı, aynı zamanda müfredat düzenlemeleri, ders içerikleri ve eğitim materyalleriyle de desteklenmelidir. Eğitim politikalarının, kız ve erkek öğrencilerin eşit fırsatlara sahip olduğu bir öğrenme ortamı yaratmayı hedeflemesi gerekmektedir. Örneğin, ders kitaplarında cinsiyetçi örneklerin kaldırılması, etkinliklerde ve roller dağıtımında eşitlikçi bir yaklaşımın benimsenmesi bu sürecin önemli unsurlarıdır.

Son olarak, bu çalışmanın sınırlı sayıda katılımcıyla gerçekleştirilmiş olmasına rağmen, öğretmenlerin toplumsal cinsiyet farkındalığının artırılması yönünde önemli bir farkındalık oluşturduğu ve gelecekte daha kapsamlı araştırmalar için bir temel sunduğu söylenebilir. Daha adil ve kapsayıcı bir eğitim sisteminin inşası, öğretmenlerin dönüşüm gücü ile mümkün olacaktır. Bu bağlamda, öğretmenlere yönelik toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimlerinin yaygınlaştırılması ve sürdürülebilir hale getirilmesi, sadece eğitim alanını değil, toplumun genel yapısını da olumlu yönde etkileyecektir.

KAYNAKÇA

Aikman, S. and Unterhalter, E. (2007). Practising gender equality in education, United Kingdom: Oxfam GB.

Berber, Z. (2021). Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğini Gidermenin Yolları

Gregory W, Matt R., Joan R. K., Dian D. (2016), Gender Inequality Amid Educational Expansion In India: An Analysis of Gender Differences In the Attainment Of Reading and Mathematics Skills.

Klassen S., Lamanna F.(2008), The Impact of Gender Inequality in Education and Employment on Economic Growth in Developing Countries: Updates and Extensions.

King, E. M., & Hill, M. A. (1993). *Women's Education in Developing Countries: Barriers, Benefits, and Policies.*

“BİLİŞİM ALANINDA ÇALIŞAN KADIN” ARAŞTIRMASI İÇİN GLOBAL ÖLÇEKTEKİ KADIN ÇALIŞMALARININ DEĞERLENDİRMESİ

Zeynep ALTAN

İstanbul Beykent Üniversitesi, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, Yazılım Mühendisliği Bölümü

ORCID: 0000-0002-0383-9261

Sakın CAN

Doğuş Üniversitesi, Meslek Yüksek Okulu, Bilgisayar Teknolojileri Bölümü

ORCID: 0000-0001-6968-1156

ÖZET

Günümüzde bilişim sektöründe esnek çalışma ortamları, gerek ülkemizde gerekse uluslararası ölçekte diğer sektörlerle göre daha yüksek oranda görülmektedir. Buna rağmen bu sektörün pek çok uygulama alanında uzaktan çalışma koşullarının olumsuzlukları fark edilmeye başlamıştır. Oysa esnek çalışma koşulları, kadın çalışanların yaşam kalitesini yükseltebilecek oldukça önemli bir parametredir. Bilişim sektöründe çalışan kadınların sorunları ile ilgili yapılan çalışmalar araştırıldığında, yeterli düzeyde yorumlanabilecek sonuçlar olmadığı görülmektedir. Çünkü çalışmaların hemen hemen tümünde sadece demografik ölçümler yapılmakta, bunlardan da kadın çalışanların sorunlarına çözüm önerileri üretebilecek bulgular elde edilememekte, sadece nicel sonuçlar değerlendirilmektedir. Genel olarak bilişim sektöründeki cinsiyet dengesizliği dünya ölçeğinde önemli bir problemdir. Özgür/Açık Kaynaklı Yazılım projeleri kapsamında bu konuyla ilgili yapılmış çalışmalar örnek olarak verilebilir. Bu projeler üzerine yapılan araştırmalarda günümüzde kadın girişimcilerin sayısının düşük olduğu görülse de, uzun dönemde kadınların yazılım projelerine katkı oranının artacağı öngörülmektedir. Bu da iş birliğine dayalı yazılım geliştirme de cinsiyet dengesizliğinin zamanla düzeleceği anlamına gelir. Özetle, bu çalışmanın kapsamı son yıllarda bilişim alanında çalışan kadının problemlerine yönelik somut çözümler üreten araştırmaların incelenmesi ve sonuçları değerlendirilmesidir. Bunlar daha sonra Türkiye ölçeğinde bir ya da birkaç farklı bilişim sektöründeki istihdam eden kadınlarla yapılacak araştırmanın alt yapısını oluşturacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yazılım Geliştirme, Teknolojide Kariyer Hedefleri, Çeşitlilik ve Kapsayıcılık, Çalışan Kadın

GİRİŞ

Pandemi sonrasında uzaktan çalışma koşulunu devam ettirebilen az sayıdaki sektörden biri bilişim sektörüdür. Böylece, şirketler demirbaş ve sabit giderlerini azaltmış ve çalışma mekanlarını küçültmüşlerdir. Ama zaman içerisinde gerçekleştirilen rutin işler de dahil olmak üzere üretilen yazılım ürünlerinin başarı oranlarında düşüşler gözlenmiş ve tersine bir akış görülmeye başlamıştır. Bu durumda, kadın çalışanların yaşam kalitesini yükseltebilecek önemli bir faktör olan esnek çalışma koşulları tehlikeye girmektedir.

Bilişim sektöründeki kadınların sorunları ile ilgili yapılan çalışmalar araştırıldığında, yeterli düzeyde yorumlanabilecek sonuç olmadığı görülmektedir. Bu durum sadece ülkemizdeki kadın çalışanlar için değil, dünya ölçeğindeki bilişim sektöründeki kadınlar için de aynıdır. Deloitte, dünyanın farklı ülkelerinden üyelerinin denetim, risk danışmanlığı, finansal danışmanlık gibi çeşitli hizmetler sunduğu dünyanın en büyük profesyonel hizmetler ağıdır; bu hizmetlerinden elde edilen bilgiler ışığında her yıl farklı istatistikler yayınlanmaktadır. Türkiye de bu global hizmet ağının bir parçasıdır. Son olarak, Deloitte (2023) “İş Hayatında Kadın 2023: Global Görünüm” isimli rapor yayınlanmıştır.

BİLDİRİ KİTABI

Bu rapora göre, bilişim sektöründe global ölçekte istihdam eden kadınların %10'unun teknoloji, medya, telekomünikasyon sektörlerinde çalıştıkları, bilişim alanındaki diğer kadınların ise kalan sektörler arasında (hizmet, tüketici, enerji ve sanayi, sağlık ve yaşam bilimleri) dağıldıkları görülmektedir. Benzeri bir araştırmanın sadece Türkiye için yapılması durumunda, kadın bilişimci dağılımı iş alanlarına göre büyük oranda belirlenebilecektir. Gerçek veri setleri ile yapılacak yorumlamalar bilişim alanında çalışan kadınlara yönelik önemli demografik sonuçlar verecektir. Böylesi bir araştırmanın belli peridotlarda, yıllık ya da iki yıllık aralıklarla tekrarlanmasıyla, kadın çalışanların statülerindeki gelişmeler de karşılaştırılabilecektir. Deloitte 2023 Global Görünüm raporundan esinlenerek, bilişim sektöründe sık görülen esnek çalışma taleplerindeki sonuçların önceki yıllara göre karşılaştırıldığı Türkiye ölçeğinde bir başka araştırma da yapılabilir. Türkiye'deki kadın çalışanların esnek çalışma koşulları ile ilgili endişeleri, dünya kadınlarının 2022-2023 yılları istatistiklerindeki gibi mi sonuçlanır? Zira Deloitte raporunda esnek çalışma talebinin terfi durumunu etkileyeceğine inanan kadınların sayısı, 2023 yılında artış göstermiştir. Aynı rapora göre, iş yaşamı ile özel yaşamındaki sorumluluklarını dengelemek isteyen kadınlar esnek çalışma koşulları talep etmişler; ama bunun desteklenmeyeceğine olan kuşkuları bir yılda %10 artış göstermiştir.

Türkiye'de kadınları teknoloji sektörüne çekmek ve onları kariyer yolunda desteklemek amacı ile Bilişim Sanayicileri Derneği ile Deloitte Türkiye (2018) tarafından bir araştırma yapılmıştır. Bu raporun sonuçları güncel olmamakla birlikte anlamlı çıkarımlar yapabilecek istatistikler de içermemektedir. Ayrıca, araştırmanın sonraki yıllarda tekrarlanmadığı görülmektedir. Bunun nedeni çalışmanın içerik ve ölçümlerinde genişletilebilecek özellikteki gereksinimlerin dikkate alınmaması olabilir. Buradan da bu araştırmanın sonuçları ile ilgili farklı karşılaştırmalar yapabilmek mümkün olmamıştır. Diğer taraftan bilişim sektöründe çalışan kadınların kaygı ve endişe tespitine ilişkin Türkiye'de herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu bağlamda, bilişim uzmanlarının hibrit çalışma koşullarında ilerleyebilme olanakları da araştırılmamıştır. Bilişim sektöründe uzaktan çalışmanın zorunlu olduğu zamanlarda bile, özellikle kadın çalışanlar karar süreçlerinde ve toplantılarda aktif rol alamama, resmi olmayan toplantılardan haberdar olmama gibi çeşitli kaygılar taşımışlar; kadın çalışan, yöneticisinin kendisini hakkıyla değerlendiremeyeceğini düşünmüştür. İş Hayatında Kadın 2023: Global Görünüm raporunda çalışma koşullarını kendisinin belirlediğini belirten kadın sayısı oldukça azdır. Raporda, tamamen uzaktan çalışan kadınlarda yükselme kaygısının daha yüksek oranda olduğu belirtilmektedir. Bu orana uzaktan çalışma ortamını kendisi seçmiş olan kadınlar da dahildir.

Diğer Kurumsal Araştırmalar

McKinsey Company (2024), 2015-2024 yıllarının değerlendirildiği "İş Yaşamında Kadın" isimli çalışmasını bu yıl yayınladı. Raporda, farklı değerlendirme ölçütlerine göre 10 yıllık periyotta karşılaştırmalar yapılmaktadır. Bu da araştırmayı Amerika ölçeğinde alanında şimdiye kadar yapılmış en geniş kapsamlı çalışmaya dönüştürmüştür. Raporda, 10 yıl öncesine göre, daha fazla kadının lider olduğu, kadınlara olumlu davranış ve tutumların arttığı, çocuk yetiştirilmesi ile ilgili haklarda pozitif gelişmeler olduğu görülmektedir. Ama kalıcı değişim zor ve çok karmaşıktır. Amerika ölçeğinde bile, coğrafi koşullar ve kültürel değişimler farklı istatistiklerde önemli rol oynar. 10 yıl süren araştırmalar değerlendirildiğinde, kadınlar bu süreçte işlerine aşırı hevesli ve sıkı bağımlıdırlar; raporun sonunda bunların artık şirketler tarafından da gerçekleştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Yani şirketler, daha fazla kadın istihdamı için hevesli olmalı ve onların kritik rollere yükselebilecekleri konusunda ikna olabilmelidirler. Rapor, ancak bu değişim sağlandığında şirketlerin farklı taahhütlerindeki çeşitliliklerin zaman içerisinde azalacağını öngörmektedir.

Kadınların yazılım endüstrisinde sıklıkla sosyo-kültürel zorluklarla karşı karşıya kalmaları pek çok ülkedeki kaçınılmaz problemdir. Örnek olarak 2019 yılında Amerika’da ücretsiz/açık kaynak kodlu yazılım projelerinde çalışanlar üzerinde yapılan bir araştırmada cinsiyet ayrımı yapılmaması konusuna dikkat çekiliyor olmasına rağmen, düzeltilmesi gereken faktörlerin de çok olduğu sonucu çıkartılmıştır (Lee & Carver, 2019). Zira yapılan anketlerde katılımcıların çoğunluğunun takma isimli oldukları görülmüştür. Katılımcılarda en yüksek oranda sosyal engeller olmak üzere, projeye kabul edilmedeki engeller, kendine güvensizlik ve motivasyon eksikliği nedeni ile kişisel engellerle karşılaşmıştır. Ayrıca kişinin uzmanlığındaki eksiklikler nedeni ile deneyim engelleri, kod yazmada ve belge oluşturmadaki teknik engeller, projenin yeniden inceleme çalışmalarındaki deneyimsizlikle ilgili problemler belirtilmiştir. Bazı katılımcılar ise tepkilerini BÜYÜK HARFLERLE yazarak bu tür sorulardan rahatsız olduklarını belirtmişlerdir. Bu anketteki katılımcı profili oldukça önemlidir. Zira, proje çalışanlarının bir kısmı da sorulara nötr ya da olumlu yanıtlar vermişlerdir. Hatta bu tipteki katılımcılar proje çalışanlarının tümünü temsil ettiklerini bile düşünmüşlerdir. Tepkilerin tümüne farklı bir yaklaşım ise davranışlardaki farklılık ve katılımcılık konusunda endişe duyan sessiz çoğunluk olmuştur. Bu kesimin yanıtları diğerlerinin memnuniyet varsayımının yanlış olduğunu göstermiştir. Böylesi geniş kapsamlı araştırma, bilişim alanındaki kadın çalışanların sorunları ve farkındalıkları ile ilgili çalışmaların güçlüğüne ortaya koymaktadır. FLOSS (Free, Libre and Open Source Software) projeleri cinsiyetin önemli olmadığı düşüncesi başta olmak üzere, herhangi bir açık kaynak projesindeki herhangi birinin katkıda bulunabilmesi fikri ile başlatılmıştır. Bu nedenle sonuçlar hem erkek hem de kadın FLOSS katılımcılarından çıkarılan önyargıları ve sorunları ortaya koymaktadır. Kadınların karşı karşıya kaldıkları sosyo-kültürel zorlukların ifade edildiği, bunların ücretsiz ve açık kaynaklı projelerin geliştirilmesi sırasında daha yüksek oranda görüldüğünü çıkaran farklı çalışmalar da bulunmaktadır (Calvo, 2021). Genel olarak bilgi teknolojisinde ve özellikle özgür/açık kaynaklı yazılımda cinsiyet dengesizliği, bilişim alanında iyi bilinen ve giderilemeyen bir sorundur.

Akademik Araştırmalar

Çalışan kadının işyerindeki farklı konumlandırılması ile ilgili akademik çalışmalar da devam etmektedir. Almanya’da bu yıl yayınlanan bir çalışmada yazılım mühendisliği mesleğinde çalışan kadınların deneyimlerinde geçmişi de içeren farklı analizler yapılmıştır (Happe ve diğerleri, 2024). Araştırmanın veri seti açık uçlu 6 sorudan oluşmuş, sorular farklı özelliklere sahip katılımcılara yönlendirilmiştir. Açık uçlu cevaplar, bir metin analizi platformunda makine öğrenimi algoritmalarıyla analiz edilerek, hedeflenen değerlendirme ölçütlerinde kategorize edilmiştir. Değerlendirmeler sonrasında 3 farklı persona tiplerinin tanımlanmasına karar verilmiştir. Elde edilen sonuçlar tematik altbölümlerde gruplandırılmıştır. Bu tematik altbölümlere farklı çıkarımlarla karar verilmiştir; her bir altbölüm projeye özel, anlamlı bir sonucun çıkarımıdır.

Ericsson firmasında çalışan 94 kadın üzerinde yapılan başka bir çalışmada global yazılım geliştirme takımlarındaki kadınların karşılaştıkları sorunlar incelenmiştir (Trinkenreich ve diğerleri, 2022). Araştırma, kadınları işyerinden ayrılmaya yönlendiren nedenleri çıkartmaya odaklanmıştır. Ayrıca kadınların yaşadıkları zorlukların demografik dağılıma göre nasıl kategorize edilebileceği ve belirlenen zorlukları hafifletmek için ne gibi stratejiler yürütülebileceği kurgulanmıştır. Projede veri toplama, çevrimiçi anket oluşturan bir otomatik araç kullanılarak sağlanmıştır. Katılımcıların soruları cevaplarken kendilerini güvende hissetmelerini sağlamak için tüm sorular isteğe bağlı oluşturulmuştur. Farklı tarayıcı ve cihazlarda yapılan düzeltme ve test işlemlerinden sonra, cevaplama süresinin ölçümü için anket önce pilot katılımcılara yaptırılmıştır. Metin sorularının sınıflandırması elle yapılmış ve sadece anlamlı cevaplar değerlendirmeye alınmıştır.

BİLDİRİ KİTABI

Veri analizi, hem mevcut çalışmalardaki gibi geleneksel nitel değerlendirme ölçütlerine göre yapılmış, hem de yanıtlar sınıflandırılarak dağılımları kontrol edilmiştir. 2 farklı araştırma sorusu içeren bu projede, her bir hipotez için farklı sayıda çıkarım içermektedir. Projeyi benzerlerinden daha etkin kılan özelliği, çalışmayı doğruluğundan saptıracak tehditlerin 6 başlık altında ayrıntılı olarak irdelenmiş olmasıdır.

Ülkemizde de bilişim sektöründe kadın çalışanların sorunları ile ilgili farklı araştırmalar yapılmaktadır. Bunlar ve diğer tüm çalışmalar Türkiye ölçeğinde verilerin değerlendirildiği sosyal bilim alanındaki çalışmalardır (Bozkurt & Akpınar, 2017; Tekeli ve diğerleri, 2020; Karşlı, 2022). Bu ve benzeri çalışmaların sonuçlarının geliştirilecek prototip projede aydınlatıcı rol oynayacağı düşünülmektedir.

Sonuç olarak; bilişim alanında çalışan kadının ayrıntı olarak araştırılmasının hedeflendiği proje, yazılım mühendisliği problem çözme ilkelerine göre geliştirilecektir. Otomatikleştirilmiş ortamda tasarlanacak, çağdaş öğrenme yöntemleriyle analizi yapılarak açıklanabilir, anlamlı sonuçlar çıkarılacaktır. Böylece hedeflenen araştırma bilişim alanında çalışan kadın problemleri ile ilgili büyük boşluğu kapatmak üzere bir başlangıç olacaktır.

ARAŞTIRILAN YÖNTEMLER

Yazılım geliştirmede çeşitlilik, bilişim sektörü uygulamalarına katkı veren insan grupları ve geliştirilen tasarımlarla ilgilidir. Çok boyutlu olan çeşitlilik, yazılım geliştirmede uygulanan metodolojilerin ve teknolojilerin ayrıntılı olarak araştırılmasıyla birlikte cinsiyet, etnik köken ve engellilikler gibi parametreleri de içerir. Aslında cinsiyet, çeşitlilik sınıflandırmalarında önemli bir parametredir; bu incelemenin kapsamında olmamasına rağmen pek çok ülke cinsiyet parametresini ikili sınıflandırma ile temsil etmenin doğru olmadığı görüşündedir. Kapsama ise, farklı ortamdaki bir katılımcının bir projeye kabul edilme durumu, yetkilendirilme koşulları, bu deneyimden çıkaracakları gibi bireyin olumlu ya da olumsuz deneyimlere sahip olmasıdır. Böylece çeşitlilik ve kapsayıcılık içeren, “Yazılım geliştirmede çeşitliliği artırmada temel engeller nelerdir?” ve “Bireyler eğitimleri süresince ve kariyerlerinde pek çok engelle karşılaşmış olsalar da kapsayıcılığa yönelik belli başlı mücadeleleri nelerdir?” (Albusays ve diğerleri, 2021) bağlamında sorular, değerlendirmelere bilimsel katkı sağlayacaktır. Giriş bölümünde incelenen çalışmaların tümünde çeşitlilik ve kapsayıcılığı içeren sorular olduğu görülmektedir. Bu tip sorular, bilişim sektörü kadınlarının sorunlarının çözümüne yönelik doğru çıkarımlar oluşturabilme niteliği taşır. Çözüm önerileri ise, öğrenme algoritmalarından elde edilecek sonuçlara göre sunulabilir.

Tablo 1: Açık Uçlu Soruların Tematik Dağılımı

Araştırmadaki Soruların Hedefleri
Bilişim alanı uzmanlarıyla ilgili düşünceler
Bilgisayarla etkileşimdeki yatkınlık
Bilişim alanına ilginin başlangıcı
Bilişim sektöründe karşılaşılan zorluklar
Bilgisayar eğitiminde kız öğrencilerin yeri
Bilişimle ilgili becerilerin değerlendirilmesi

Kadınların kariyerlerini belirlemede ve iş yaşamındaki ilerleme süreçlerinde etkilendikleri faktörlerin çıkarıldığı, Happe ve arkadaşlarının bu yıl yayınladıkları çalışmada, çeşitlilik ve kapsayıcılık parametreleri açık uçlu sorularda belirgin olarak görülmektedir. Tablo 1, kadınların yaşadıkları önemli engelleri ve itici güçleri belirleyen altı farklı açık uçlu soruyu temel özellikleriyle özetlemektedir. Ayrıca Tablo 1, farklı kişilik tiplerine atanan tematik altbölümlerle bunlara ait etmenlerin dağılımında ve değerlendirmesinde belirleyici olmaktadır. Yazarlar araştırmanın amacını, kadınların bilişim sektöründe çalışmalarına ilgili girişimlerini artıracak öneriler sunmak şeklinde ifade etmiştir. Bir araştırmanın kapsayıcılığı için katılımcı sayısının önemli olmadığı bu projede görülmektedir. Anket sorularını cevaplayan 151 kişiden 140'ı araştırmanın amacına yönelik ve eksiksiz cevaplar vermişler ve bu kişilerin cevaplarından oldukça ayrıntılı çıkarımlar yapılmıştır. Zira katılımcıların %90'ı düşüncelerini açık olarak ifade etmişlerdir. Elde edilen verilerin analizi sonunda, 3 farklı yaş grubunda sınıflandırma yapılarak 3 farklı persona belirlenmiştir. Yaş grupları oldukça genç olup 18-26 (%18), 27-34 (%41), 34 üzeri (%33) olarak dağıtılmıştır. Persona olarak belirlenen her grup, araştırmaya ilişkin farklı ve özgün bir görüşü içermekte ve her bir persona tipi 3 farklı yaş grubunu da kapsamaktadır. Katılımcıların açık uçlu sorulara vermiş oldukları cevaplara göre persona sınıflandırmaları Tablo 2'de görülmektedir.

Tablo 2: Farklı persona grupları

Persona	Özellikleri
1.Grup %42	Eğitimlerini bilgisayar alanında yapan kadınlar
2.Grup %17	Farklı bir alanda eğitim aldıktan sonra bilişim sektörünü tercih eden kadınlar
3. Grup %40	Bilişim alanına yönelmeyi hiç düşünmeyen kadınlar Bu alanı uygun görmeme nedeni mesleğin kadınlara uygun olmadığı düşüncesi

Tablo 3'de anket yanıtlarından çıkarılan sonuç, bilgisayar alanında aktif olarak çalışanlarla bu alanda çalışmayan kadınlar arasındaki algı ve isteklerdeki farklılıkların yansıtılmasıdır. Ayrıca farklı yaş gruplarında çalışan kadınların bilişim sektörüne ilişkin algıları üzerindeki etkilere ve bilgisayar terminolojisine kız öğrencilerin yatkınlığı ile ilgili etkilere de odaklanılmaktadır. Yapılan değerlendirmeler sonunda, bilişim alanında cinsiyet eşitliğinin, demografik ölçeklerin değerlendirildiği basit düzelticilerle sağlanamayacağı kesinleşmiştir. Açık uçlu soruların ayrıntılı analizi ile kesinleşen bir başka gerçek, kadınların eğitimi ve kariyerleriyle ilgili kararlarını etkileyen nedenlerin de yüzeysel istatistiklerle belirlenemeyeceğidir. Kişinin işini severek ve istekli yapmasında ve kariyerinde yükselmesinde eğitimin etkisi şu ölçümlerle kanıtlanmıştır: Kadının öğrenciliği süresince teknolojiye erişim olanakları, eğitimdeki kalıplaşmış alışkanlıkları, kadının kendine güven duygusu, bulunduğu ortama ait olduğuna inanma oranı ve kendini değerli hissetmesi. Kadının bu özellikleri olumsuzluklarıyla çalışma ortamına aktarıldığında sorunlar başlayacaktır. Kadın bilişimciler sektörün gizli nüfusunu oluşturacaklar ve pek çok aktivitede görünmez olacaklardır. Bilişim alanında çalışan kadının sorunlarına eğilebilmek için bu gizli popülasyonun tahmin edilerek ortaya çıkarılması önemlidir.

Diğer araştırma alanlarında olduğu gibi, bilişim ve özellikle yazılım sektöründe bu kişileri tespit etmenin pek çok zorluğu vardır. Bu özelliklere sahip kadınların iş ortamındaki çalışmalarına katılımlarını sürdürmelerini sağlamak ve araştırmadan çekilmelerini önlemek için ekstra gayret gerekebilir. Ayrıca kadınların aile yaşantılarında karşılaştıkları zorlukların, örneğin çocuk büyütme süreçlerindeki sıkıntılarının değerlendirilmesi çalışanın başarısında önemli bir etkidir. Uzaktan ya da hibrid çalışma koşulları kadın tarafından talep edildiği takdirde, diğerlerinin sahip olduğu tüm olanaklardan yararlanacağı şekilde düzenlenmelidir. Zira aileden kaynaklanan sıkıntılar kadının psikolojik sıkıntılarını tetiklemekte ve potansiyel olarak çalışmasını da etkilemektedir. İşverenler, bilişim sektöründe çalışan kadınların özel koşullarına yeterince ilgi göstermekte midir? sorusunun cevabı henüz olumlu değildir. Gizli bir popülasyon oluşturan ve bu sorunları yaşayan kadın çalışanlarla ilgili olarak sektör temsilcilerinin ikna edilmesi günümüzde bir zorunluluk olmasına rağmen, halen önemli bir zorluk olmaya devam etmektedir (Oliveira ve diğerleri, 2023).

BULGULAR VE SONUÇLAR

İncelenen araştırma ve kadın bilişimciler üzerine yapılan diğer araştırmalardan elde edilen sonuçlar, kadınların bilişim sektörüne katılımını engelleyen belirsizlikleri çok yönlü olarak ortaya koymaktadır. Çıkarımlardan sektörde kadınların yetersiz temsilinin farklı tercihler ya da içsel ilgisizlikten kaynaklanan basit bir durum olmadığı görülmektedir. Pek çok kadın için bilişim sektörü korkutucu bir bariyer oluşturmakta, erkek egemen, izole edici ve monoton bir alan olarak görülmektedir. Bu bağlamda bilişim sektöründe cinsiyet eşitliği güçlü, dinamik ve yenilikçi bir dijital gelecek için temel gerekliliktir. Happe ve arkadaşlarının (2024) yayınladıkları makalede algıları şekillendirmede erken yaşta bilgisayar deneyiminin etkisinin önemli bir parametre olduğu çıkarılmıştır. Diğer önemli dışsal bir

Tablo 3: Bilişim Alanında Çalışan Kadını Etkileyen Etmenlerin Genel Sınıflandırması

Tematik Altbölümler	Algı Sınıfı 1	Algı Sınıfı 2	Algı Sınıfı 3	Algı Sınıfı 4
Uzmanın Algıları	Problem Çözücülük	Katkıda Bulunma, Fedakârlık	İçe Dönüklük, Düşük Sosyal Beceriler, Etik Dışılık	Mantıklı ve Analitik Olma
Bilişime olan Tutku ve İlgi	Sosyal Etkileşim, Başkalarına Destek, Oyun Oynama, Eğlence	Programlama, Sorunları Çözmek	Yaratıcılık, Öğrenme, Keşfetme, Sonsuz Olasılıklar	Veri Analizi, Simülasyon, Cevaplayabilme, Araştırma
Bilişime Teşvik Eden Rol Modeller	Kişisel İlgi	Aile	İş Fırsatları, Maddi Olanaklar	Kişisel Projeler, Yaratıcılık
Bilişime Yönelmede Engeller	Destek Eksikliği, Ayrımcılık	Dil Engelleri, Zaman Kısıtlamaları	Kalıplaşmış Çevre, Başarısızlık Korkusu, Kendinden Şüphelenme	Erkek Egemen Çevre, Yaşa Bağlı Engeller, Aile Baskısı, Toplumsal Beklentiler
Kız Öğrencilerine Yönelik İyileştirmeler	Kadın Rol Modeller, İlham Veren Öğitmenler	Teknik Eğitime Erken Başlama, Daha Güçlü Teşvikler	Erkek ve Kız Ayrımı Yapılmaması, Klişelerin Yayılımının Önlenmesi	Problem Çözme Becerilerinin Öğretilmesi
Bilgisayar Becerileriyle İlgili Hedefler	Daha İyi bir İş ya da Şirket Kurma Hedefi	Kişisel Projelerin Geliştirilmesi	Kariyerle ilgili Araştırmalar ve Akademik İlerleme Hedefleri	Bilgi Teknolojileri Kulüplerine Katılım
Sınıftaki Etkinlik Düzeyinin Karşılaştırmalı Analizi	Aktif Katılımların Akademik ve Profesyonel Kararlara Etkisi,	Aktif Öğrenme Ortamlarının Önemi, Kapsayıcı Eğitimde Dönüşümün Gücü	Pasif Öğrencilerin Olumsuz Yaklaşımları, Öncelikle farklı bir Alanla İlgilenme	Bilgisayar Kullanmaya Başlama Yaşı

parametre de eğitimin cinsiyetten bağımsız tüm öğrencilere ilgi çekici ve erişilebilir olmasının kritik rolüdür.

Bilişimin çok yönlülüğü, yaratıcılığı ve işbirlikçi özelliğinden yararlanmak için alanı gölgeleyen eskimiş alışkanlıklardan kadınların vazgeçmesi gerekmektedir. Aslında kadınlardaki girişimcilik ruhunun bir tutkuya dönüşmesi çok kolaydır; bu nitelikleri ile de sosyal etki projelerinde başarılı olacakları bir gerçektir. Kadınların yetenekleri ortaya çıkartılmadığında, onların bu yetkinlerinin kullanılmamasıyla bilişim sektöründe inovasyon kaybı oluşacağı göz ardı edilmemesi gereken bir gerçektir.

BİLDİRİ KİTABI

Bir maraton olan kurumsal değişim en kısa zamanda hayata geçirilmelidir. Kadınlar için anlamlı adımlar atılması umutları artıracak ve sektörde ikna edici bir vizyon yaratacaktır. Çünkü kadınlar, bilişim sektörüne sağladıkları bakış açıları, yeniliklerle ilgili kendilerine özgü kişilikleri, güçlü problem çözme yetenekleri ve doğuştan gelen yaratıcılıklarıyla önemli katkılarda bulunmaktadır. Ayrıca, kadınların çeşitlilik ve kapsayıcılık konusundaki savunuculuğu, çeşitli kullanıcı ihtiyaçlarını karşılayan yenilikçi çözümler sunmaktadır.

KAYNAKÇA

Albusays, K., Bjorn, P., Dabbish, L., Ford, D., Murphy-Hill, E., Serebrenik, A., & Storey, M.A. 2021. The Diversity Crisis in Software Development. IEEE Software, 38(2),19-25, doi: 10.1109/MS.2020.3045817.

Calvo D. 2021. The (in)visible barriers to free software: Inequalities in online communities in Spain . Studies in Communication Sciences, 2181(1), 163–178.

Deloitte. (2023).” İş Hayatında Kadın 2023 Global Görünüm” . <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/tr/Documents/human-capital/is-hayatinda-kadin-2023.pdf>

Deloitte&Türkiye Bilişim Sanayicileri Derneği. (2018). Teknoloji Sektöründe Kadın. <https://www.tubisad.org.tr/tr/images/pdf/deloitte-tubisad-teknoloji-sektorunde-kadin-raporu.pdf>

Lee, A. & Carver. J. 2019. FLOSS Participants’ Perceptions about Gender and Inclusiveness: A Survey. In 41st International Conference on Software Engineering . IEEE/ACM 41st International Conference on Software Engineering (ICSE), 677-687, doi: 10.1109/ICSE.2019.00077.

McKinsey&Company. (2024) . “Women in the Workplace 2024”. <https://www.mckinsey.com/featured-insights/diversity-and-inclusion/women-in-the-workplace#/>

Happe, L., Marquardt, K., Trumpf, R. and Wagner, I. (2024) "Decoding the Gap: A Retrospective Analysis of Women’s Experiences in Software Engineering," Proceedings of the 16th International Conference on Computer Supported Education. vol.1 pp. 227-236.

Oliveira, T., Barcom, A., Santos, R.S., Barros, H., Baldassarre, M.T. & França, C. (2023). “Navigating the Path of Women in Software Engineering: From Academia to Industry”. Proceedings of the 46th International Conference on Software Engineering: Software Engineering in Society, pp. 154-165 <https://doi.org/10.1145/3639475.3640100>

Trinkenreich, B., Britto, R., Gerosa, M.A. & Steinmacher, I. (2022). "An Empirical Investigation on the Challenges Faced by Women in the Software Industry: A Case Study". 44th International Conference on Software Engineering: Software Engineering in Society, pp. 24-35, doi: 10.1145/3510458.3513018.

Bozkurt, B., Akpınar, A. (2017). “Bilişim Sektöründe Toplumsal Cinsiyete Dayalı İş Bölümü”,Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi, cilt 2: sayfa 17-28. 10.26695/mukatcad.2018.8.

Tekeli, S., Paşaoğlu Baş, D. (2020). Bilişim Sektöründe Kadının Yeri : Literatür Taraması, EKEV Akademi Dergisi, sayfa 555-569.

Karlı, M.L. (2022). Türkiye’de Gerçekleştirilen Çalışmalar Kapsamında Çalışan Kadınların Karşılaştığı Sorunlara İlişkin Bir İçerik Analizi: (2010-2021). Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, cilt 2 (1), sayfa 45-65.

EŞİTLİKTE FARKLILIĞA: FEMİNİST HAREKET VE TEORİNİN TARİHSEL GELİŞİMİNE KISA BİR BAKIŞ

Başak HIRA ARSLAN

Gaziantep Üniversitesi, Göç Enstitüsü, Kadın Çalışmaları Ana Bilim Dalı
ORCID: 0000-0002-6090-5202

ÖZET

Bu çalışmada, feminist hareketin ön saflarında yer alan liberal feminizmin başlarda kadın-erkek eşitliği konusunda ortaya koyduğu anlayış ve zaman içerisinde farklı feminist görüşlerin gelişmesiyle feminist mücadelenin evriminin incelenmesi amaçlanmıştır. İlk olarak, daha çok yasal ve siyasal alanlarda kadın-erkek eşitliğini sağlamayı amaçlayan liberal feminizm ve görüşleri ele alınacaktır. İkinci olarak, eşitlikçi ve liberal yaklaşımların tüm kadınları tek bir kimlikte birleştirmesi, kamusal alanda kadın-erkek arasındaki eşitsizliği belli sınıftan kadınların siyasal ve eğitim haklarıyla sınırlaması ve öte yandan özel alandaki kadın rollerini sorgulamaması ve toplumsal yaşamdaki diğer eşitsizlikleri tematize etmemesi/edememesi gibi sebeplerle farklılığı temel alan feministler ile eşit hak savunucuları arasında yaşanan çatışma incelenecektir. İkinci dalga feminizm döneminde, kız kardeşlik çatısı altında beyaz, orta sınıf-heteroseksüel kadın üzerinden oluşturulmaya çalışılan evrensel kadınlık anlayışına karşı siyah, işçi sınıfı, lezbiyen kadınların da ihtiyaç ve deneyimlerinin gözönüne alınması için yükselen sesler ile farklı baskı biçimlerinin tanınması ve kadınlar arası farklılıkların da kadın hareketinin ve feminist teorinin gündemine dahil edilmesine yol açmıştır. Sonuç olarak liberal feminizmin sunduğu eşitlik anlayışının ötesinde birçok farklı bakış açısı gelişmiştir. Siyah kadınların, hali hazırda kabul edilen görüşleri eleştirerek feminizm mücadelesine katılmaları ve kendilerine özgü sorunları ortaya koymaları, evrensel kadınlık kavramının sorgulanmasını ve farklı baskı biçimlerinin tanınmasını zorunlu kılmıştır. Zamanla, kadınların erkeklerden aşağı olması bir yana, bazı durumlarda onlardan üstün olduğu görüşleri de ortaya çıkmıştır. Geçmişte erkekler tarafından belirlenen normlar, kamusal alanın erkeklere uygun şekilde düzenlenmesi, olması gerekenin bu olduğu anlamına gelmemektedir. Kadınların bu alanlara katacağı farklı değerler vardır ve bu değerler aracılığıyla kadınlar kendi kimliklerini geliştirme fırsatı bulurlar. Artık feminizm, farklı ırk, sınıf ve cinsel yönelime sahip kadınların seslerini duyurabilecekleri bir platform haline gelmiştir. Böylelikle de feminizm, kadınların salt erkek dünyasında yer edinmeye çalışmak yerine, kadınların özgül deneyimlerinin farkındalığını da içeren farklılıklar temelinde eşitliği savunan bir yaklaşıma evrilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Liberal Feminizm, Eşitlik Feminizmi, Farklılık Feminizmi, Feminizmde Kız Kardeşlik

T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
Kadın ve Aile Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi
Müdürlüğü

Sayı : E-17811773-903.07-1115837
Konu : Kongre Düzenleme Kurulu
Görevlendirmesi Hk.

02/10/2024

DAĞITIM YERLERİNE

Üniversitemiz Kadın ve Aile Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından 20-21 Kasım 2024 tarihlerinde düzenlenecek olan "**1. Uluslararası ve 3. Ulusal Çukurova Kadın Çalışmaları Kongresi**"nde aşağıda isimleri bulunan üniversitemiz öğretim üyelerinin "Üniversitelerarası Kurul Başkanlığı Doçentlik Başvuru Şartları"ndaki "Bilimsel Toplantı" başlığı altında yer alan resmi olarak görevlendirme yazısına istinaden kongre Düzenleme Kurulu üyesi olarak görevlendirilmesi için gereğini bilgilerinize arz ederim.

KONGRE DÜZENLEME KURULU ÜYELERİ

Prof. Dr. Nüket ELPEZE ERGEÇ - Çukurova Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Prof. Dr. Müge KANTAR DAVRAN - Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi
Prof. Dr. M. Eren ÖZTEKİN - Çukurova Üniversitesi, AOSB Teknik Bilimler MYO
Doç. Dr. Hatice YAZGAN - Çukurova Üniversitesi, Veteriner Fakültesi
Doç. Dr. Burcu AVCIBAY VURGEÇ - Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimler Fakültesi
Doç. Dr. Mine Tülin ZATEROĞLU - Çukurova Üniversitesi, AOSB Teknik Bilimler MYO
Dr. Öğr. Üyesi Olcay KARACAN - Çukurova Üniversitesi, Hukuk Fakültesi

Prof.Dr. Nigar YARPUZ BOZDOĞAN
Merkez Müdürü

Dağıtım:
Gereği:
Genel Sekreterliğe

Bilgi:
Rektör Yardımcılığı2

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :BSE1BJ3CZ2 Pin Kodu :82852

Belge Takip Adresi :
<https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=5540&eD=BSE1BJ3CZ2&eS=1115837>

Adres:Çukurova Üniversitesi Kadın ve Aile Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi 01330
Balcalı, Sarıçam / Adana
Telefon:0 (322) 338 60 84 Faks:0(322) 338 23 08
e-Posta:kadaum@cu.edu.tr Web:www.cu.edu.tr
Kep Adresi:cukurovauniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi için: Nigar YARPUZ
BOZDOĞAN
Unvanı: Merkez Müdürü
Tel No: 0(322) 394 52 34

T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Personel Daire Başkanlığı

Sayı : E-85835788-201.99-1116403
Konu : Kurul Üyeliği

07/10/2024

KADIN VE AİLE ÇALIŞMALARI UYGULAMA VE ARAŞTIRMA
MERKEZİ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 02.10.2024 tarihli ve 1115837 sayılı yazınız.

Merkeziniz tarafından 20-21 Kasım 2024 tarihlerinde düzenlenmesi planlanan "1. Uluslararası ve 3. Ulusal Çukurova Kadın Çalışmaları Kongresi"nde, ilgide kayıtlı yazınızda isimleri belirtilen Üniversitemiz öğretim üyelerinin kongre düzenleme kurulu üyesi olarak görevlendirilmeleri Rektörlüğümüzce uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof.Dr. Hamit Emrah BERİŞ
Rektör

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : *BSV15D72U2* Pin Kodu :53042

Belge Takip Adresi :

<https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=5540&eD=BSV15D72U2&eS=1116403>

Adres:Çukurova Üniversitesi Personel Daire Başkanlığı 01330 Balcalı, Sarıçam / Adana

Telefon:0 (322) 338 62 85 Faks:0 (322) 338 62 85

e-Posta:personel@cu.edu.tr Web:www.cu.edu.tr

Kep Adresi:cukurovauniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi için: Muhittin MUTLUER

Unvanı: Şef

Tel No: 0 (322) 338 62 85

